

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

140757

EKREM ALİCAN'IN SİYASAL HAYATI

140757

Gül Tûba Taşpınar DAĞCI
2902970003

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sabahattin ÖZEL

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İstanbul 2003

T.C.
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalında 2902970003 numaralı Gül Tuba Taşpınar DAĞCI'nın hazırladığı “EKREM ALİCAN'IN SİYASAL HAYATI” konulu ~~YÜKSEK LİSANS~~ / DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmenliği'nin 10. Maddesi uyarıncagünü saat.....yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin.....'ne* OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA

ÖZ

Ekrem Alican Türk siyasi tarihinde, özellikle mali konularda, en tanınmış siyaset adamlarından birisidir. 16 Mayıs 1916'da Adapazarı'nda doğdu. İlk ve orta öğrenimini Adapazarı'nda tamamladı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1937'de mezun oldu. Aynı yıl Maliye Bakanlığı tarafından açılan sınavı kazandı. Bu nedenle eğitim için Londra Ekonomi Okuluna gönderildi. Bir süre Maliye Bakanlığı'nda müfettiş olarak görev yaptıktan sonra bu görevinden 1947 yılında istifa etti. İstifasından sonra tekrar Adapazarı'na döndü ve 1948 yılında Demokrat Parti (DP) Adapazarı ilçe teşkilatına katıldı. Bu bakımdan, Alican'ın siyasi hayatı 1948 yılında başlamıştır. 1950 ve 1954 genel seçimlerinde DP'den Kocaeli Milletvekili seçildi. Fakat, 1955 yılında "İspat Hakkı" denen bir mesele yüzünden partisi ile ters düştüğünden 18 arkadaşı ile birlikte DP'den ihraç edildi. Bundan sonra Alican Hürriyet Partisi'nin (HP) kuruluşunda da yer aldı. 1957 genel seçimlerine HP'den milletvekili aday olarak katıldı ancak yeniden seçilemedi. 1960 yılında askeri darbeden sonra Milli Birlik Komitesi (MBK) tarafından Maliye Bakanlığı görevine getirilmiştir. Ayrıca yeni bir anayasanın hazırlanması için oluşturulan kurucu meclise de üye olarak seçildi.

Askeri darbeden sonra DP kapatıldı. Bu nedenle Türk siyaset arenasında sadece CHP kaldı. Böyle bir durum Türk demokrasisi için istenmeyen bir durumdu, bu sebeple Alican 13 Şubat 1961 tarihinde "Yeni Türkiye Partisi (YTP) adında bir parti kurdu. 1961 ve 1965 genel seçimlerinde YTP'den Sakarya Milletvekili seçildi. II. koalisyon hükümetinde I. Başbakan Yardımcılığı da yapan Alican, 1969 yılında aktif siyasetten çekildi. Tüm bu olaylar tezde detaylı olarak anlatılmıştır.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde, Alican'ın siyasi hayata nasıl başladığı ve DP ile HP'li yılları anlatıldı; İkinci bölümde, Alican'ın 27 Mayıs askeri darbesi sonrasındaki siyasi hayatı anlatıldı; Üçüncü bölümde ise Alican'ın Atatürk ve diğer siyasi parti liderleri hakkındaki görüşleri ve kendisinin vefatı hakkında yapılan değerlendirmeler anlatıldı.

ABSTRACT

Ekrem Alican is one of the most popular politicians, especially in finance topics, in Turkish's Political History. He was born in Adapazari on 16 May 1916. He studied primary and secondary school in Adapazari. He graduated University of Ankara, Faculty of Political Sciences in 1937. He won an exam that was prepared by Ministry of Finance, at the same year. Therefore, he was sent to the London School of Economics for training. He worked as an inspector in Ministry of Finance but resigned in 1947. After his resignation, he returned to Adapazari and joined to Democrat Party's (DP) district organization in 1948. In this respect, his political life began in 1948. He was elected DP's deputy from Kocaeli in 1950 and 1954's general elections. But, he expelled with his 18 friends from the DP as they disputed with their party because of an issue called "Evidence Right" in 1955. Thereafter Alican also took place as a founder in establishment of Liberty Party (LP). He joined the 1957's general election as a LP's deputy candidate but he couldn't be elected. National Unity Committee appointed him as a Minister of Finance after the military revolution in 1960 then he was elected to the constitutional assembly to prepare a new constitution

DP was abolished after the military revolution. Therefore only one party, Republic Public Party (RPP), remained in Turkish political area at that time. It wasn't a required situation for Turkish democracy, so Alican founded a new party called "The New Turkey Party (NTP) " on 13 February 1961. He was elected NTP deputy from Sakarya in 1961 and 1965's general election. He also became the first vice-Prime Minister in cabinet of the second coalition then desisted from his active political life in 1969. All of these events were explained in detail in this thesis.

This thesis consists of three parts: In the first part, how Alican begin to his political life, and his life with DP and HP were explained; in the second part, the political life of Ekrem Alican after the 27 May Military Revolution was explained; in the third part, Alican's opinions about Atatürk and the other leaders of political parties, and the evaluations about his decease were explained.

ÖNSÖZ

Ekrem Alican, Demokrat Parti (DP) örgütüne girmek suretiyle siyasete atılmış, iki dönem aynı partiden milletvekili seçilmiş, daha sonra ispat hakkı meselesi yüzünden arkadaşlarıyla partiden ihraç edilmeleri üzerine Hürriyet Partisi (HP) kurucuları arasında yer almıştır.

27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonucunda kendisi Millî Birlik Komitesi'nce (MBK) Maliye Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Yine Yeni Türkiye Partisi (YTP) kurucusu ve genel başkanı olmuş, 1962'de kurulan II. koalisyon hükümetinde I. Başbakan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Ayrıca aynı döneme rastlayan 22 Şubat askeri darbe girişiminde de arabuluculuk yapmıştır.

Dolayısıyla tez konum olan "Ekrem Alican'ın Siyasal Hayatı", 1950-1969 dönemine ışık tutması, özellikle çok partili demokrasiye geçerken Türkiye'de siyasal hayatta yaşanan dönemin tüm gerçeklerini ortaya koyması, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra siyasal hayatta gelişen olayları izlemek ve Türkiye'nin demokratik yapısının şekillendirilmesini daha yakından anlamak açısından son derece önem taşımaktadır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde: "Ekrem Alican'ın Siyasal Hayata Girişi ve Demokrat Partili ve Hürriyet Partili Yıllar" başlığı altında, Ekrem Alican'ın siyasal hayata nasıl başladığı, DP'ye nasıl girdiği, siyasal hayatının bu ilk evresinin nasıl şekillendiği ve DP'den nasıl kopartıldığı üzerinde duruldu. DP'den ayrıldıktan sonra HP'yi kuran ekibe katılımı ve bu partiden ayrılışı konusunda ayrıntılı bilgiler verildi. İkinci Bölümde: "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinden Sonra Ekrem Alican'ın Siyasal Hayatı" başlığı altında, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında Alican'ın Maliye Bakanlığı görevine getirilişi ve bu görevden ayrılışı, 1961 Anayasasını hazırlayan kurucu meclise üye seçilmesi üzerinde duruldu ve sonrasında YTP'yi hangi şartlarda nasıl kurduğu, YTP'ye genel başkan oluşu, YTP'den 1961 ve 1965 genel seçimlerinde nasıl milletvekili seçildiği, bu süreçte YTP lideri olarak CHP-CKMP ile koalisyon hükümeti kurması ve birinci başbakan yardımcılığı görevine getirilmesi anlatıldı ve bölüm sonunda YTP'den istifa ederek nasıl aktif siyasetten ayrıldığı konusuna açıklık getirildi. Üçüncü Bölümde ise: "Ekrem Alican'ın Atatürk ve Diğer Siyasi Parti Liderleri Hakkındaki Görüşleri, Vefatı ve

Hakkındaki Değerlendirmeler” başlığı altında, Alican’ın Atatürk, İsmet İnönü, Celal Bayar, Adnan Menderes ve Cemal Gürsel hakkındaki görüşlerine yer verildi ve bölüm sonunda da vefatı ve kendisi hakkında yapılan değerlendirmeler anlatılarak bir sonuca varıldı. Tezin daha iyi anlaşılabilmesi, somutlaşabilmesi için Ekrem Alican’ın bizzat kendisi ve onu yakından tanıyan bazı siyaset adamları ile yapılan mülakatlar, Ekrem Alican’ın siyasal hayatından bazı fotoğraflar, yaptığı yazışmalar, mektuplar ve sair doküman da ekler kısmında sunulmuştur.

Tezimi hazırlarken Türkiye’nin demokrasi tarihi ile ilgili çok sayıda kaynağa bakma imkanını buldum. Bu kaynaklardan konumuzla doğrudan ilgisi olmayanları kullanmamakla birlikte en azından bir fikir sahibi oldum. Tezin yazılması aşamasında doğrudan konu ile ilgili olmayan bu kaynaklar, en azından tez profilinin oluşturulmasında bana bir fikir vermiştir. Bu nedenle tezin yazılmasında, yazılı ve sözlü olmak üzere iki grup kaynaktan istifade ettim. Yazılı kaynaklar: Hatıralar, hatıra eserleri, araştırma ve inceleme eserleri, makaleler, tezler, resmi yayınlar, parti yayınları, tebliğ ve raporlar ile gazete ve dergilerden oluşmaktadır. Sözlü kaynaklar ise o dönemde siyasal yaşamda Alican’ın yanında yer almış kendisini yakından tanıyan, siyaset adamlarıdır. Sözlü kaynakların başında bizzat Ekrem Alican Bey gelmektedir. Kendisi ile 19 Aralık 1998’de ve 12 Şubat 1999’da olmak üzere iki defa mülakat yapılmış olup mülakatın ses kaydı iki kasetten oluşmaktadır. Alican’ı yakından tanıyan siyaset adamlarından ve yakınlarından: Raif Aybar ile 9 Mayıs 1999 günü bir mülakat yapılmış olup mülakatın ses kaydı bir kasetten, Süleyman Arif Emre ile 9 Mayıs 1999 günü bir mülakat yapılmış olup mülakatın ses kaydı iki kasetten, Fethi Çelikbaş ile 17 Şubat 2002 günü bir mülakat yapılmış olup mülakatın ses kaydı bir kasetten, Fikri Alican ile 08 Haziran 2002 günü bir mülakat yapılmış olup mülakatın ses kaydı bir kasetten oluşmaktadır. Türk siyasi tarihinden önemli kesitleri bizzat yaşayanların ağızından bize aktaran bu ses kayıtlarını, bundan sonraki yapılacak çalışmalarda da araştırmacıların istifadesine sunulması için, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphanesine bağışlamış bulunuyorum.

Tezin yazılmasında aslî kaynağı Ekrem Alican’ın hayatta iken kaleme aldığı basılmamış iki kitaptan oluşan hatıratı ile zaman zaman kendisi ile yaptığım mülakatlar oluşturmaktadır. İki kitaptan oluşan hatıratının birinci kitabı 388 sayfadan ibaret olup dört bölüm halinde yazılmıştır. Birinci kitapta Alican, DP’nin

kuruluşundan 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar olan dönemi kaleme almıştır. İkinci kitap ise 280 sayfadan ibaret olup 98'inci sayfadan itibaren Osmanlıca olarak kaleme alınmıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden 14 Ekim 1962 tarihine kadar olan dönemi anlatmaktadır.

Böyle bir tez konusunu şahsıma tevcih ederek, hem Ekrem Alican gibi Türkiye'nin demokratikleşme ve kurumsallaşma çalışmalarında önemli katkıları olan bir siyaset adamını tanıma fırsatına bana verdiği için, hem de tezin yazım aşamasında sabırla bana yol gösterdiği için başta sayın danışman hocam Prof. Dr. Sabahattin Özel'e ve ayrıca tezin oluşmasında yardımlarını esirgemeyen kendisini rahmetle andığım sayın Başbakan Yardımcısı ve Maliye eski Bakanı Ekrem Alican Bey'e ve değerli eşi Naciye Alican Hanımefendiye teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul 2003

Gül Tüba Taşpınar DAĞCI

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLO VE RESİM LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EKREM ALİCAN'IN SİYASAL HAYATA GİRİŞİ VE DEMOKRAT PARTİLİ VE HÜRRİYET PARTİLİ YILLAR

A. Ekrem Alican'ın Siyasal Hayata Girişi	6
B. Ekrem Alican'ın DP Milletvekili Seçilişi.....	9
C. Ekrem Alican'ın Demokrat Parti'den Ayrılışı.....	21
D. Ekrem Alican'ın Hürriyet Partisi'ne Girişi ve Hürriyet Partisi'nden Ayrılışı.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİNDEN SONRA EKREM ALİCAN'IN SİYASAL HAYATI

A. Ekrem Alican'ın Maliye Bakanlığı Görevine Getirilişi ve İstifası	33
B. Ekrem Alican'ın Kurucu Meclis Üyeliği.....	39
C. Yeni Türkiye Partisi'nin Kuruluşu ve Ekrem Alican'ın Genel Başkanlık Görevine Getirilişi.....	41
D. Ekrem Alican'ın 1961 Seçimlerinde Yeni Türkiye Partisi Milletvekili Olarak Seçilişi ve Faaliyetleri	52
E. Ekrem Alican ve Talat Aydemir'in 22 Şubat 1962 Darbe Girişimi.....	67
F. Cumhuriyet Halk Partisi-Yeni Türkiye Partisi- Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Koalisyonunda Ekrem Alican'ın I. Başbakan Yardımcılığı'na Seçilişi ve Faaliyetleri	70
G. Ekrem Alican'ın I. Başbakan Yardımcılığı'ndan İstifa Etmesi	72

H. Ekrem Alican'ın 1965 Seçimlerinde Yeniden Yeni Türkiye Partisi Milletvekili Seçilişi ve Faaliyetleri.....	75
I. Ekrem Alican'ın Yeni Türkiye Partisi'nden Ayrılışı ve Siyasal Hayattan Çekilişi	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKREM ALİCAN'IN ATATÜRK VE DİĞER SİYASİ PARTİ LİDERLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ, VEFATI VE HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELER

A. Ekrem Alican'ın Atatürk Hakkındaki Görüşleri.....	92
B. Ekrem Alican'ın Diğer Liderler Hakkındaki Görüşleri.....	93
1. İsmet İnönü Hakkındaki Görüşleri	93
2. Ekrem Alican'ın Celal Bayar Hakkındaki Görüşleri.....	98
3. Ekrem Alican'ın Adnan Menderes Hakkındaki Görüşleri	100
4. Ekrem Alican'ın Cemal Gürsel Hakkındaki Görüşleri.....	105
C. Ekrem Alican'ın Vefatı ve Hakkındaki Değerlendirmeler.....	106
1. Ekrem Alican'ın Vefatı.....	106
2. Ekrem Alican Hakkındaki Değerlendirmeler	106
SONUÇ.....	114

EKLER.....	119
-------------------	------------

EK-1 Ekrem Alican ve Arkadaşları ile Yapılan Mülakatlar.....	119
---	------------

1. Ekrem Alican ile (19 Aralık 1998 ve 02 Şubat 1999).....	120
2. Raif Aybar ile (9 Mayıs 1999)	142
3. Süleyman Arif Emre ile (10 Mayıs 1999)	148
4. Fethi Çelikbaş ile(17 Şubat 2002).....	154
5. Fikri Alican ile (8 Haziran 2002)	156

Ek-2 Yüksel Menderes'in Ekrem Alican'a Gönderdiği İstifa Mektubu.....	157
--	------------

Ek-3 Parti Liderlerinin Cemal Gürsel'e Gönderdiği Müşterek Beyanname....	158
---	------------

Ek-4 Hükümet ve Partilerarası Müşterek Beyanname	160
Ek-5 Ekrem Alican'ın İsmet İnönü'ye Verdiği Muhtıra	161
Ek-6 Ekrem Alican'ın Cemal Gürsel'e Gönderdiği 21.06.1962 Tarihli Yazı ...	164
Ek-7 Ekrem Alican'ın Başbakan Yardımcılığı'ndan İstifa Ettiğine Dair Beyanatı.....	165
Ek-8 Ekrem Alican'ın Siyasal Hayatından Kesitler Yansıtan Bazı Resimler ..	166
ÖZ GEÇMİŞ	176
KAYNAKÇA.....	177



TABLO VE RESİM LİSTESİ

Tablolar

Tablo-1 15 Ekim 1961 Genel Seçimleri Sonuçları 54

Tablo-2 10 Ekim 1965 Genel Seçimi Sonuçları 89

Resimler.....166

Resim-1 Ekrem Alican'ın DP Milletvekili Olarak Ankara'ya Uğurlanışı167

Resim-2 Ekrem Alican Askeri Darbeden Sonra Kurulan Kabinede Maliye Bakanı İken167

Resim-3 Maliye Bakanı İken167

Resim-4 Esenboğa Hava Limanından Paris'e Hareket Etmeden Önce168

Resim-5 Ekrem Alican Paris'te.....168

Resim-6 Ekrem Alican Anıtkabir Ziyaretinde168

Resim-7 Ekrem Alican Atatürk'ün Huzurunda.....169

Resim-8 Ekrem Alican Seçim Kampanyası için Gittiği Zile'de169

Resim-9 Ekrem Alican TBMM'de.....169

Resim-10 Ekrem Alican Meclis Kürsüsünde170

Resim-11 ABD Ziyaretinde Gittiği Washington'da.....170

Resim-12 Washington Büyükelçiliğinde170

Resim-13 ABD Başkanı Kennedy ile Birlikte Oval Ofiste (Washington 1963)171

Resim-14 Washington'ta Mr. Lifting ile Birlikte.....	171
Resim-15 Ekrem Alican Solunda IFC Başkanı Roser ve Sağında Prof. Chenery ile birlikte	171
Resim-16 Alican Vehbi Koç ve Bir Arkadaşı ile Birlikte	172
Resim-17 Başbakan Yardımcısı İken	172
Resim-18 Alican Mecliste Konuşurken.....	172
Resim-19 Ekrem Alican Sağında Rauf Orbay ile Birlikte Gölçük'te	173
Resim-20 IMF Görüşmeleri için Gittiği ABD'de	173
Resim-21 Ekrem Alican Bir Grup Partili ile Birlikte.....	173
Resim-22 İstanbul'da YTP'liler ile Birlikte	174
Resim-23 Ekrem Alican Seçim Kampanyasında İken.....	174
Resim-24 Ekrem Alican ailesi ile birlikte.....	175
Resim-25 Ekrem Alican'ın vefatından önceki son hali	175

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
AP	: Adalet Partisi
ayr.	: Ayrıca
bkz.	: Bakınız
bsk.	: baskı
c.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Derl.	: Derleyen
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	: Demokrat Parti (Democrat Party)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Enst.	: Enstitü
genş.	: Genişletilmiş
göz. geç.	: Gözden Geçirilmiş
HP	: Hürriyet Partisi
IMF	: Internatinal Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
LP	: Liberty Party (Hürriyet Partisi)
mad.	: Madde
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MP	: Millet Partisi
NTP	: The New Turkey Party (Yeni Türkiye Partisi)
p.	: page (sayfa)
RPP	: Republic Public Party (Cumhuriyet Halk Partisi)
R.G.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
ss	: Sayfalar
SKB	: Silahlı Kuvvetler Birliği

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TBMMZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
ty.	: Tarih yok
Ünv.	: Üniversite
Yay.haz.	: Yayına Hazırlayan
[yey]	: Yayınevi yok
yy	: Yayın yeri yok
YPK	: Yüksek Planlama Kurulu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YTP	: Yeni Türkiye Partisi



GİRİŞ

Asıl konumuzu oluşturan, “Ekrem Alican’ın Siyasi Hayatı”na geçmeden önce siyasi hayata atılmadan önceki Türkiye’nin siyasal konjonktürünün nasıl olduğunun irdelenmesinde fayda mülâhaza etmekteyim. Zira, bu şekilde siyasal hayatının nasıl şekillendiğini tahlil etmemiz daha kolay olacaktır. Ancak daha önce Ekrem Alican’ın siyasal hayata atılmasına kadar geçen dönemiyile ilgili biyografisini genel hatlarıyla belirtmeyi uygun görmekteyiz. Ekrem Alican Bey, Kuzey Kafkasya’dan Adapazarı’nın İkizce köyüne göç eden Zekeriya Bey’in oğlu Yusuf Bey’in en küçük oğludur. Annesi Emine Hanım olup ayrıca bir erkek bir de kız olmak üzere iki kardeşi daha vardır.

Ekrem Alican, 5 Mayıs 1916’da Adapazarı’nda doğmuştur. İlkokulu ve Ortaokulu Adapazarı’nda tamamlayan Alican, 1934 yılında İstanbul Şişli Terakki Lisesinden iyi derece ile mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Mülkiye Mektebi’nin (Siyasal Bilgiler Fakültesi) Maliye Bölümüne kaydoldu. 1937 yılında Mülkiye Mektebinden mezun olan Ekrem Alican, 1937 yılında Maliye Bakanlığınca açılan sınavı kazanarak London School of Economics’de okumak üzere Londra’ya gitti. İkinci dünya savaşının çıkması üzerine yurda çağırılan Ekrem Alican, 1943’te Maliye Teftiş üyeliğinde bir süre çalıştıktan sonra Maliye Müfettişliği’ne atandı. Ekrem Alican, müfettişlik görevinde bir süre çalıştıktan sonra 1947 yılında görevinden istifa ederek Adapazarı’na döndü ve ticaretle uğraşmaya başladı. 1947 yılında Naciye Hanımla evlendi. Ekrem Alican, iki kız ve bir erkek çocuk babasıdır.

Şimdi de Ekrem Alican’ın siyasal hayatını şekillendiren konjonktüre geçebiliriz. Türkiye, ikinci dünya savaşından uzak durmayı başarmıştı. Fakat savaşın dünyayı olumsuz yönde etkilemesinden de kendini tamamen koruyamamıştı. Sonuçta, ikinci dünya savaşının yarattığı bunalımlı yıllar, tek parti iktidarı ve bunun yarattığı siyasi, idari, ekonomik ve sosyal politikadaki yetersizlikler halkın buna karşı tepkisine neden olmuştur. Diğer taraftan II. Dünya Savaşı’ndan sonra 25 Nisan 1945’te toplanan San Fransisko Konferansı¹ Türkiye’nin çok partili siyasal rejime geçişinin de önünü açmıştı. Konferansta Birleşmiş Milletler Antlaşmasına taraf olan

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Gönlübol, *Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma*, 3.bsk., Ankara: Ankara Üniv. Yayınları, 1975, s.171; ayr.bkz., Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih:1789-1994*, göz.geç.ve geniş. 4.bsk., İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995, s.622-624.

Ülkelerin siyasal rejimleri, antlaşmadan esinlenerek çok partili, insan temel hak ve özgürlüklerine saygılı, demokratik bir rejim olarak gelişme göstermiştir.

Bütün bu gelişmeler ülkemizde tek parti olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) zerinde de etkili oldu ve bununla ilgili olarak dönemin devlet başkanı olan İsmet İnönü de 19 Mayıs 1945 günü Gençlik ve Spor Bayramı'nda yaptığı bir konuşmada: "*Bundan böyle siyaset ve fikir hayatımızda demokrasi prensipleri daha geniş bir ölçüde hüküm sürecektir*"² demiştir. Bu demeten sonra siyasal rejim değişikliğine zemin hazırlayacak bir başka gelişme olarak dünyadaki gelişmelerden cesaret alan, çok partili demokrasi rejime geçişte önemli rol oynayan DP'nin kurucuları tarafından hazırlanarak Parti Grubuna verilen Dörtlü Takrir'den bahsetmek gerekir. DP'nin kuruluşu Dörtlü Takrir'e dayanır. Dörtlü Takrir, dört milletvekili³ tarafından 7 Haziran 1945'te CHP Grubuna verilen bir nergedir. Bu nergede milli hakimiyetin tek tecelli yeri olan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), hakiki bir murakabenin sağlanması, demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve anayasanın halkı ruhunu takyit eden bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünde de yine bu maksatların icap ettirdiği tadillerin hemen icrasını teklif ediyordu⁴. nerge 12 Haziran 1945'de CHP Meclis Grubunda grlmş ve red edilmiştir. Takririni veren Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan partiden ihraç edilmiş, Celal Bayar ise partiden ve milletvekilliğinden istifa etmişti.⁵ Ayrıca İsmet İnönü'nün bu konudaki bir başka konuşması 1 Kasım 1945 tarihinde gerçekleşmiştir. Konuşmada : "*...Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisinin karşılarında bir parti bulunmamasıdır*"⁶ demiştir. Bu olaylardan sonra 4 Aralık 1945 günü, DP'nin kurulacağı Celal Bayar tarafından basına duyurulmuştur. 7 Ocak 1946 günü de, DP Ankara'da resmen kurulmuştur⁷.

² Ekrem Alican, *Siyasi Hatıraları*, basılmamış, I.kitap, s.2.; *Ayın Tarihi*, Mayıs 1945, s.52-53.

³ İzmir Milletvekili Celal Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Kars Milletvekili Fuat Köprülü.

⁴ Takririn metni için bkz. Alican, a.g.e., I. kitap, ek I; ayr.bkz. "Demokrat Parti Belgeleri", *Tarih ve Toplum Dergisi*, Sayı 53, c.IX, Mayıs 1988, s.8-9.

⁵ Alican, a.g.e., s. 3-8; Nilüfer Gürsoy, "14 Mayıs 1950 ncesi ve Sonrası", *ATA Dergisi*, Sayı 3, Yıl 1992, s.24; ayr. bkz. Gl Tuba Taşpınar, *27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi*, basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İ..Sosyal Bilimler Enst.,Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul,1996, s.15.

⁶ T.B.M.M.Z.C.(Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi), c.20, 01.11.1945, Ankara, 1946, s.7.

⁷ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara:İmge Yayınları, 1990, s.11.

1946'dan günümüze kadar kurulan partilerin ortak özellikleri bir parti içinde ya çok genel fikir ayrılıkları yada kişisel nedenlere dayalı bölünmeler sonucunda kurulmalarıdır. Yeni siyasal parti oluşumlarında halkın doğrudan ve tabandan gelen bir örgütlenmesi söz konusu değildir. Partileri programları itibarıyla birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Tüm partilerde ortak hedef demokrasi ve demokratik düzenin kurumsallaştırılmasıdır. Partilerin bir diğer ortak özelliği de şahıs hakimiyetine dayanmasıdır.

Yukarıdaki bütün bu gelişmelerden sonra çok partili siyasi hayata geçiş hiç de kolay olmamıştır. Her ne kadar CHP'nin önde gelenlerinden olan İnönü'nün desteği doğrultusunda görülse de CHP'nin engellemeleriyle karşılaşmıştır. Böyle bir ortamda çok partili bir siyasal rejim nasıl bir gelişme gösterecektir?

Ekrem Alican'ın böyle bir siyasal konjonktürde Türkiye'nin çok partili siyasal rejime geçişle ilgili izlenimleri şöyleydi: *"...Türkiye'de çok partili demokratik hayata giriş , hiç de ümit verici olmamıştı. Bir yandan bütün devlet ve parti yapısına hükmeden devlet başkanı çok partili bir siyasal yaşama girilmesi arzusunun dile getiren beyanatlarda bulunurken, diğer yandan, onun direktifleriyle altında işleri yürüten parti ve parlamento ileri gelenleri, dörtlü tavrı, CHP iktidarına karşı bir meydan okuma hareketi olarak görüyorlar ve bu sebeple de, parti meclis gurubunda tavrı, en ağır suçlamalarla ve oybirliği ile ret ediyorlar ve partiden ihraç ediyorlardı. Ayrıca devletin, tek parti düzenine göre kurulmuş olan tüm yapısı aynen muhafaza ediliyordu. Ne anayasada, ne kanunlarda, ne de çeşitli devlet ve toplum kuruluşlarında yeni bir düzenleme ihtiyacı duyulmuştu. Türk milleti ise, demokrasiye kavuşuyor olmanın coşkusu içinde, bu hukuki, idari ve siyasi alt yapı çarpıklığının, gelecek siyasi yaşamı üzerinde yapabileceği ters etkileri düşünebilecek durumda değildi"*⁸. Taraflar sadece "Demokrasi" adını verdikleri bir siyasi sisteme yönelmek hususunda anlaşmış gözüküyorlardı. Ama, bu siyasi sistemin anlamının ne olduğu, gerçekleşmesi için nasıl bir ortam gerektiği, böyle bir ortamı yaratabilmek için önceden alınması lüzumlu hukuki, ekonomik, sosyal, özellikle anayasal tedbirlerin olup olmadığı hususlarında hiçbir ön hazırlık yapılmış değildi⁹.

⁸ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 9-10.

⁹ Alican, a.g.e., I. kitap s.80.

DP, ne iç politikada, ne de ekonomik ve sosyal politikada aşırı liberal görüşlerin savunucusu bir parti olarak kurulmamıştır. CHP'nin altı oku ile belirtilmiş olan, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Laiklik, İnkılapçılık, Halkçılık ve Devletçilik ilkeleri, geçmiş uygulama tecrübelerinden doğan bazı yumuşatmalarla DP programında da yer almıştır. DP bu ilkelerin yanında, sosyal devlet fikrine de özellikle önem veriyordu. Ekonomi politikasında özel teşebbüs ve sermayenin esas olduğu belirtilirken, faaliyet sahaları iyice sınırlandırılmak şartı ile, özel teşebbüslerle devlet teşebbüslerinin birbirlerine engel olmadan bilakis birbirlerini tamamlayıcı olarak, ahenk içinde çalışmalarının hem mümkün hem de yararlı olacağı ifade ediliyordu. Karma ekonomiye dayandırılacak kalkınmanın, uzun vadeli ekonomik planlarla yürütülmesi ilkesi benimsenmiş bulunuyordu¹⁰.

Kurulan yeni partinin kısa sürede gelişmesi CHP'yi rahatsız etmişti. Bu nedenle DP'nin önünü kesmek maksadıyla CHP'nin belediye seçimlerini, daha sonra da genel seçimleri, kanuni sürelerinden önce yapmaya karar vermesi¹¹ iki partinin arasını bozmuştu.

1950 öncesi CHP iktidarının en büyük hatası, Türk Demokrasi Tarihi bakımından CHP'nin "Tarihi Yanılgısı", kanımca, 21 Temmuz 1946 seçimlerinde uygulamaya koyduğu, ne bahasına olursa olsun seçimleri CHP'ye kazandırma kararıydı. Gerçi CHP bu uygulamayı yapmasa bile, büyük ihtimalle seçimleri kazanacaktı. Çünkü DP, 465 üyelikten ancak 273'ü için aday göstermişti¹². Seçimlerde 465 sandalyenin 390'ını CHP, 65'ini DP, 7'sini de bağımsızlar kazandı¹³.

CHP bu kötü sicilden, 1946-1950 arası mücadelelerinde, DP karşısında eziklikten kurtulamamış, her gün biraz daha güç yitirmiş, hele 1954 seçimleri hezimetinden sonra, pek çok üst düzey Halk Partisi yöneticileri dahi, bu partiyi tasfiye edip, yeni bir adla Türk Milletinin karşısına çıkılmadıkça, milletin güvenini yeniden kazanabilmenin hayal olduğunu iddia edebilmişlerdir¹⁴.

¹⁰ Alican, a.g.e., I. kitap s.82.

¹¹ Demokrat Adapazarı, 7 Aralık 1948. (Gazetenin 1-15 sayıları Adapazarlı emekli öğretmen ve gazeteci Sayın Abdullah Çelik'ten temin edilmiştir.)

¹² Alican, a.g.e., I. kitap. s.89-90.

¹³ Ayın Tarihi, Temmuz 1946, s.5.

¹⁴ Alican, a.g.e., I. kitap, s.90.

DP, 7 Ocak 1947'de toplanan Birinci Büyük Kongresinde "Hürriyet Misakı'nı" kabul etti¹⁵. Buna göre, yasalardaki anti-demokratik hükümler temizlenmezse, tam güvenceli bir seçim yasası kabul edilmezse, parti başkanlığı ile devlet başkanlığı birbirinden ayrılmazsa ve yönetimin yansızlığı sağlanamazsa, DP genel merkezi, meclisi terk edip mücadeleyi "sine-i millete" götürmeye karar verebilecekti¹⁶.

İnönü, 1946 yılının son günlerine rastlayan iktidar ve muhalefet çatışmasında, ilk defa, tarafsız bir devlet başkanı gibi hareket etme lüzumunu duymuş ve iki tarafı birbirine yaklaştırarak bunalımı çözmeye çabasında bulunmuştu. Bu amaçla da 12 Temmuz 1947 tarihinde siyasi tarihimize "12 Temmuz Beyannamesi" adı ile geçen beyannameyi yayınlamıştır.¹⁷ İnönü, 12 Temmuz Beyannamesi ile o dönem partiler arası ilişkileri gerginlik ortamlarından çıkarılmaları bakımından ileri adımlar atılabilmesi için olanaklar sağlamıştır. Beyannamenin neşrinden sonra, DP muhalefeti ile CHP iktidarı arasındaki ilişkiler, her gün biraz daha normale gider olmuştur¹⁸. Fakat bu yeni durum her iki partide bölünmelere sebep olmuştur. Beyanname sonunda CHP hükümeti değişmiştir. Hükümetin başında bulunan Recep Peker istifa ederek yerine Hasan Saka, hükümet başkanı olmuştur¹⁹. İşte Ekrem Alican'ın siyasete girmesi de bu dönemde gerçekleşmiştir.

¹⁵ Vatan, 12 Ocak 1947; Misakın metni için bkz., "Demokrat Parti Belgeleri", Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı 53, c.IX, Mayıs 1988, s. 9-10.

¹⁶ İrvin Cemil Schick-Ertuğrul Ahmet Tonak (Derl.), Geçiş Sürecinde Türkiye, İstanbul: Belge Yayınları, 1990, s.117.

¹⁷ Beyannamenin metni için bkz., "Demokrat Parti Belgeleri", Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı 53, c.IX, Mayıs 1988, s.10-11.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz., Alican, a.g.e., I. kitap, s.98-99; DP hakkında daha fazla bilgi için bkz. Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasi Partiler: 1859-1952, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1952, s.646-689.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Alican, a.g.e., I. kitap, s. 99-100. ; Beyannamenin sonuçları için bkz., Kemal Karpat, Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomi, Kültürel Temeller, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967, s.166-172; Eroğul, a.g.e., s.32-34; Taner Timur, Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991, s. 57-61.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKREM ALİCAN'IN SİYASAL HAYATA GİRİŞİ VE DEMOKRAT PARTİLİ VE HÜRRIYET PARTİLİ YILLAR

A. Ekrem Alican'ın Siyasal Hayata Girişi

Ekrem Alican'ın siyasal hayata girişi, Hasan Saka hükümeti dönemine rastlar. Alican, 1948 yılının Ekim ayında memleketi olan Adapazarı'nda DP İlçe teşkilatına kaydedilerek politikaya ilk atımını atmıştı. Kendisi, siyasi hayata girişini şöyle anlatmaktadır: *“Demokrat Parti'nin kuruluşu sırasında devlet memuru idim. Maliye Bakanlığı emrinde Maliye Müfettişi olarak hizmet veriyordum. 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri sırasında da, ikinci askerlikten terhis edildikten bir müddet sonra, 1947 yılı Nisan ayında, memuriyetten istifa sureti ile ayrılmış ve Adapazarı'nda, babadan kalma ziraat ve ticaret işlerinin başına geçmiştim. Demokrat Partililer, memleketin yetişmiş, genç bir insanı olarak, benimle hemen temasa geçmişlerdi Politikaya merakım yoktu. Girmeyeceğimi söylüyordum. Fakat bu mukavemetim, ancak bir yıl kadar sürmüştü, nihayet 1948 yılı Ekim ayında da, kendimi bu siyasi mücadeleleri yapanların arasında buldum²⁰. Benim içimde yanan hakiki demokrasi ve hürriyet ateşi, benim DP saflarında yer almağa sevk etmiştir²¹. Ben DP'ye katılmak, muhalif cepheye geçmekle fikir istiklalimi DP'ye kiralamış ve bu parti dışında yapılan her şeye kötü, her şeye kara demeyi taahhüt etmiş değilim. Hangi partiye hangi hizbe dahil olurlarsa olsunlar, bu memlekete hizmet edenlerin hizmetlerini övmek, fenalıklarımı takbih etmek benim en başta gelen vatandaşlık vazifemdir²²”.*

Ekrem Alican DP'ye girdiği sırada “Demokrat Adapazarı” adlı gazeteyi çıkarmaya başlamıştı. Alican gazeteyi yayınladığını şu sözlerle anlatmaktadır: *“Ben partiye, zaten beni sokmaya çalışanlar geldiği zaman birlikte gazete çıkarmamız kaydıyla partiye girerim ve Adapazarı'nda DP'yi tam manasıyla temsil ederiz dedim. Arkadaşlar teklifi kabul ettiler Adapazarı'nda bir sene kadar yani 14 Mayıs'a kadar*

²⁰ Alican, a.g.e., I. kitap, s.102.

²¹ Demokrat Adapazarı, 16 Kasım 1948.

²² Aynı yer.

“Demokrat Adapazarı” diye haftalık bir gazete çıkarmaya başladık. Böylece 1948 yılında partiye girmiş ve “Demokrat Adapazarı” adı ile çıkarmaya başladığım gazetemde fikirlerimi yayınlıyordum. O günlerin genç ve hayalci denilebilecek kadar idealist bir politikacısı olarak, muhalefet-iktidar ilişkileri beni çok yakından ilgilendiriyordu. Ben DP'yi temsilen bir gazete çıkartıyordum. Yazılarımda, muhalefetin görevinin iktidarı, körü körüne kötülemek olmadığını iktidarın başarılı icraatını gördüğü takdirde, bunlar hakkında olumlu görüşler ortaya koymanın da, milli bir muhalefet hareketinin görevleri içinde bulunduğumu açıkça yazıyor ve o sırada CHP'li olan Adapazarı Belediyesi'nin, şehir yararına olduğuna inandığım bazı icraatını takdirle karşıladığımı beyan etmekten kaçınmıyordum. Bu yazılarım, o güne kadar Demokrat Adapazarı teşkilatına hakim DP'liler tarafından hoş karşılanmamıştı”²³.

Alican, gazete de çok partili demokratik hayata girişte DP'nin yeri, önemi, günlük siyasi olaylar hakkındaki değerlendirmeler yapmıştır. Gazete de işlenen belli başlı konular şunlardır; CHP'nin, seçim kanununu elverişli hale getirmek için değişiklikler yapması, Adapazarı'nda halkın sağlık sorununun halledilmesi, DP'nin çalışmaları, aldığı kararlar, CHP'nin uyguladığı siyasetin yanlışlıkları, gazete okuyucularının CHP idaresi hakkındaki şikayetleri, 1949 yılı bütçesinde kabul edilen yeni vergiler hakkında değerlendirmeler, gazetenin mali bahisler köşesinde, CHP'nin uyguladığı vergi sistemine yapılacak itirazların nasıl ve ne şekilde olacağı, demokrasinin anlam ve önemi, halkın bu konudaki özlemi, DP'nin muhalefeti, DP'nin teşkilat yapısı, vergi ihtilaflarında devlet şurasının rolü, Adapazarı Belediyesinin vurdum duymazlığı, kazanç vergisi hakkında izahlar, Millet Partisi ile DP'nin arasındaki ilişkiler, Ada postası adlı gazetenin kendisi ve gazetesi hakkında asılsız iddialara verilen cevap, CHP'nin yaptığı olumlu ve olumsuz icraatların değerlendirmesi.

Bu dönemde Seçim Kanununun değiştirilmesi gerektiği, iki parti arasında yaşanan en büyük sorundu. DP bu durumu protesto etmek için Ekim 1948 yılında yapılan ara seçimlere katılmadı²⁴.

²³ Alican, a.g.e., I. kitap, s.43.

²⁴ Timur, a.g.e., s.90.

1948 yılının Haziran ayında ikinci defa hükümeti yenileyen Hasan Saka Hükümeti 1949 yılının Ocak ayında istifa etti. Yerine 15 Ocak 1949 Şemsettin Günaltay Hükümeti getirildi²⁵.

20 Haziran 1949'da DP'nin ikinci Büyük Kongresi yapılmıştı. Kongrede alınan en önemli karar, CHP'liler tarafından darbe beyannamesi olarak adlandırılan "Milli Husumet Andı" dır²⁶. Milli Husumet Andında: "...önümüzdeki seçimlerde de 1946 seçimlerinde uygulanan usuller tekrar olursa ve dürüst seçim yapılmazsa, bunun cevabını milletin kendisi verecektir.." deniliyordu.

Yapılan bu Anda göre, iktidar partisi mensupları ve iktidar hükümetinin memurları 1950 seçimlerinde, 1946 seçimlerinde olduğu gibi, seçimlerde yolsuzluk yapılmasına göz yumacak; Anayasa, Seçim Kanunu ve diğer Vatandaşlar Hukukuna taalluk eden kanunlar hükümlerini tatbik etmeyip memlekette bir kanunsuzluk ve baskı havası esmesine sebep olacak olursa, bu hareketlere sebep olanlar, vatandaşların Milli Husumetleri ile karşılaşacaklardı²⁷.

Milli Husumet Andı CHP tarafından, kendilerine karşı hazırlanmış bir darbe ve anarşi metodu olarak ifade edilmiştir. Alican bu Andı şöyle değerlendirmiştir: "*Büyük Kongrenin Milli Husumet andını ilan eden satırlarında da işaret bulunduğu gibi, darbe bir memleketi mevcut ve müesses hukuk nizamına karşı kanunsuzluk ve anarşi isteyenlerin ayaklanmasıdır. Muhalefet böyle bir ayaklanmayı hatır ve hayalinden bile geçirmedigine ve başkanlarının ağız ile kamun ve nizam çerçevesinden dışarıya çıkmayacağını defeatle ilan ettiğine göre, hükümetin tamamen aksi maksatlarla çıkarılmış Milli Husumet Andını bir darbe metodu şeklinde anlaması, kanaatımızca yerinde olmayan bir anlayıştır. Hele bu anlayışı mebde ittihaz ederek, muhalefeti tehdit eder mahiyette bir Beyanname kaleme alınması, memlekette teessüs etmeye başlamış olan demokrasi zihniyetini baltalamaktan başka hiç bir fayda sağlamaz*"²⁸. Ekrem Alican siyasal hayata atıldığı günlerde demokrasi anlayışını şöyle ifade etmişti: "...bizler demokrasi kelimesini,

²⁵ Schick, a.g.e., s.118.

²⁶ Andın metni için bkz. "Demokrat Parti Belgeleri", Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı 53, c.IX, (Mayıs 1988), s.12.

²⁷ Alican, a.g.e., I. kitap, s.112; Alican, "Milli Husumet Andı", Demokrat Adapazarı, 12 Temmuz 1949.

²⁸ Alican, a.g.e., I. kitap, s.113.

devlet idaresinde milli iradenin hakim olması, manasında alıyor ve yalnız bu iradeye hizmet etmek maksadıyla mücadele meydanına atılmış bulunuyoruz. Bugün için karşımızda milli iradeyi baltalayan kuvvet olarak mücadele ediyoruz. Fakat ister muhalefette bulunduğu sırada, ister iktidara geçtiği zaman Demokrat Parti'de de aynı zihniyetin canlanmış olduğunu göreceğ olursak, onu tenkit etmekle, onunla mücadeleye girişilmekte bir an dahi tereddüt etmeyeceğiz ²⁹.

Milli Husumet Andından sonra DP, CHP ile mücadelesini devam ettirmiş ve 16 Ekim 1949'da yapılan ara seçimleri de boykot ederek katılmamıştır.

B. Ekrem Alican'ın DP Milletvekili Seçilişi

Milli Husumet Andı, CHP'yi harekete geçirerek, Günaltay hükümeti tarafından seçim kanunu konusunda ileri bir adım atılmıştır. Yeni bir seçim kanunu tasarısı hazırlanarak meclise getirilmiş ve böylece bu tasarı 16 Şubat 1950 tarihinde de oy birliği ile mecliste kabul edilmiştir³⁰. Kabul edilen seçim kanununa göre seçimler "*gizli oy, açık sayım ve yargı denetimi*" ilkelerine göre yapılacaktır³¹.

Seçimler 14 Mayıs 1950'de yapıldı. Seçim sonuçlarına göre DP 4.242.381, CHP 3.165.096, MP 240.209, Bağımsızlar 258.698 oy almıştır³². Ekrem Alican 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde DP'nin Adapazarı İlçe Başkanı iken, o sıralarda Adapazarı Kocaeli ilinin bir ilçesi olduğundan, Kocaeli ili adayları arasında yer almış ve bu seçim sonucunda da DP Kocaeli Milletvekili seçilmiştir. Alican "*Türkiye'de demokratik siyasi reform 14 Mayıs'ta tecelli etmiştir*"³³ diyerek 14 Mayıs 1950 tarihinin ne kadar önemli bir tarih olduğunu ifade ediyor ve demokratik ilkelere bağlılık duyguları bakımından Türkiye'de gelmiş geçmiş bütün meclisler arasında en fazla milli iradeye hürmetkâr meclisin 50-54 meclisi olduğunu söylüyor. Bunun nedenini de mebusların tabandan gelmiş, tabandaki teşkilatlara girmiş, heyecanlı,

²⁹ Demokrat Adapazarı, 2 Kasım 1948.

³⁰ 16 Şubat 1950 gün ve 5545 Sayılı Millet Vekili Seçimi Kanunu bkz. Resmi Gazete (R.G.), 21 Şubat 1950, Sayı 7438.

³¹ Eroğul, a.g.e., I. kitap, s.43, Ayrıntılı bilgi için ayr. bkz. Servet Armağan, Memleketimizde Anayasa ve Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, İstanbul: [yey], 1975, s.173-175.

³² Türkiye İstatistik Yılığ 1953, Ankara, 1953, s.177.

³³ Alican'la 19 Aralık 1998'de yapılan mülakat bkz. Ek-1, s.121.

Türkiye’de demokratik bir rejim kurulsun heyecanını duymuş insanlar olduğuna bağlıyor³⁴.

Alican, milletvekili seçilişinden sonraki duygularını şöyle dile getirmiştir: *“Seçimi kazanmakla bütün işlerin bittiği, artık memlekette milli iradenin tam ve kamil manası ile teşekkül ettiği, demokratik idareye tamamen kavuştuğumuz inancındayız. Bu hava ve bu heyecan içinde Ankara’ya gidiyorduk. Artık milli irade kurtuldu, hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir, lider yada liderleri tanımıyoruz, bir Celal Bayar, bir Menderes ne ise, köydeki, sokaktaki vatandaş da odur, arada hiçbir fark yoktur diyorduk. Artık devletin idaresi milletin emrinde olacak, yıllar hatta asırlar boyunca memleket idaresinde kökleşmiş kurtasiyecilik meskenet, rüşvet , irtikap, iltimas, partizan idare gibi hastalıklar sökülüp atılacak, vatandaş hakları tam ve manasıyla memlekette yerleşecek, vatandaşların kanun önünde eşitliği rejimimizin başlıca teminatı olacaktı. Büyük Atatürk’ün idealindeki en köklü ve şümüllü inkılap demokrasi inkılabı, gerçekleşme yoluna girmiştir”³⁵* diyor ve bugünkünden farklı olarak, o zamanki konjonktürde siyaset yapma felsefesini şu şekilde aktarıyor: *“ Bugünkü meclisler gibi değildi o zamanki meclisler, bu günkü mebuslar gibi değildi o zamanki mebuslar. Biz daha meclise girdiğimiz gün liderlerimizi nasıl kontrol altına alacağız, nasıl gerektiğinde murakabe görevimizi yapacağız, nasıl gerekiyorsa liderlerimizi durdurmaya çalışacağız heyecanı içerisindeydik. Hakikaten o günleri tabi siz hiç bilmiyoruz. O günlerin heyecanı bu idi. Bu günlerin bu heyecansız ve sadece kendi ihtiraslarını düşünen mebusları yoktu. O zaman gerçekten Türk Milletini temsil eden partilerin tabanına mensup, taban biliyoruz partililer taban teşkil ederler seçim çevrelerinde, onların tabanının temsilcisi olarak mebuslar gider Ankara’ya. Liderlerin temsilcisi olarak gitmezdi o zamanlar tabanın temsilcisi olarak, onlar giden adamlar liderin adamı değildi doğrudan doğruya partinin tabanının adamlarıydı ve partinin tabanını temsil ederlerdi. O heyecanla gittik biz Ankara’ya o zaman. O heyecanla hatta fazla aceleci davranarak liderlerimizi murakabe etme çabalarına giriştik”³⁶.*

³⁴ Alican’la 19 Aralık 1998’de yapılan mülakat bkz. Ek-1, s.123.

³⁵ Alican, a.g.e., I. kitap, s.116-117.

³⁶ Alican’la 19 Aralık 1998’de yapılan mülakat bkz Ek-1, s.122.

Hükümet, Adnan Menderes başkanlığında kuruldu ve Hükümet Programı 29 Mayıs 1950 günü meclise sunuldu³⁷. Birinci Menderes Hükümeti Programı (22 Mayıs 1950-09 Mart 1951), CHP hükümetleri programlarından büyük ideolojik farklılıkları olmayan, ekonomik ve iç politikada biraz daha liberal görüşleri savunan, Atatürk'ün koyduğu akılcı devlet fikrini, CHP'ye nazaran, milletle daha fazla bütünleşmek suretiyle, yani daha halkçı ve gerçekçi görüşler içinde tahakkuk ettirme iddiasında olan bir programdı. Ekonomide, kamu ve özel sektör gerçeklerini kabul etmekle beraber, iki sektör arasındaki ilişkilerde, CHP dönemine nazaran, özel sektöre daha büyük ağırlık vereceğini ifade ediyordu. Parti programındaki umumi plan ve program fikrini, iktisadî cihazlanmanın temel ilkelerinden biri olarak benimsiyordu. Fakat Menderes, bu planlama fikrini hiçbir zaman uygulayamayacak daha sonraki hükümetlerinin programlarına almak lüzumunu da duymayacaktı³⁸.

1951 Bütçe müzakerelerini takiben 8 Mart 1951 günü I. Menderes Hükümetinin istifası olmuştu. Menderes, Cumhurbaşkanı'na sunduğu istifa mektubunda : *“Türlü hadiselerin çok kesif olarak cereyan etmiş olduğu bir devrede vazife görmüş olan Hükümetimiz, yeni iktidarın ilk bütçesini kabulü ile açılan bir devrenin başında istifa etmek suretiyle, bugünkü şartlara göre bir kabine teşekkülüne imkan vermeyi uygun görmüştür”* diyordu. Öyle anlaşılıyor ki Menderes, 14 Mayıs seçimlerini takiben kurduğu hükümetin, bütçe müzakerelerinin sonuna ve yeni bütçenin kabulüne kadar geçirdiği dönemi bir “Geçiş Dönemi” olarak sayıyor ve DP'nin 1951 Mali Yılı Bütçesini yürürlüğe koyduktan sonra yeni bir Hükümetle bu bütçeyi yürütmek için istifa formülünü uygulamaya koyuyordu³⁹.

İkinci Menderes Hükümeti Programında⁴⁰ (9 Mart 1951-17 Mayıs 1954), Birinci Hükümet Programına nazaran önemli sayılabilecek değişiklikler oldu. Birinci Programda, basın hürriyetine kısıtlamalar getirilmezken, İkinci Programda önemli ölçüde kısıtlamalar getirilmişti⁴¹. İkinci Menderes Hükümeti Programının asıl önemli

³⁷ Hükümet Program için bkz. İsmail Arar, T.C. Hükümet Programları: 1920-1965, İstanbul: Burçak Kitabevi, 1968, s.209-227; Faruk Sükan, Başbakan Adnan Menderes'in Konuşmaları: 1950-1960, Ankara: Kültür Ofset, 1991, s.3-14.

³⁸ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 128-129.

³⁹ Alican, a.g.e., I. kitap, s .136.

⁴⁰ Arar, a.g.e., I. kitap, s.228-243.

⁴¹ Alican, a.g.e., I. kitap, s .139.

karakteri memleketin çeşitli hukuki, ekonomik ve sosyal problemlerinin çözümleri konusunda Birinci Programda yapılmış taahhütlerde geriye dönüşleridir. Bu geriye dönüşler açıklıkla ifade edilmek yerine, Birinci Programdaki taahhütlerin ikinci Programa alınmaması suretiyle dolaylı olarak uygulamaya konulmuşlardır.

Özetlemek gerekirse, İkinci Menderes Hükümeti Programı, düzenli ve metodlu çalışma fikrini bir yana bırakarak, Devlet idaresine keyfi ve kişisel inisiyatiflerle yön vermeyi benimsemiş bir belge niteliği taşıyordu. Bu suretle devletin bütün işlerinin yürütme yetkileri yürütmeden doğacak sorumluluklar, tek liderde toplanmış oluyordu. Bu durum asıl görevlilerin yetkisizliğine ve sorumsuzluğuna neden oluyordu.

Alican'a göre, memlekette her alanda mevcut potansiyelini, tam verimle kullanabilmek amacı ile DP iktidarının başlattığı ekonomik genişleme ve cihazlanma hareketinin, Menderes'in bütün heyecan ve çalışkanlığına rağmen, 1955 yılı sonundan itibaren ileri ölçüde enflasyon çıkmazına ve dış ödemeler dar boğazına sürüklenmesinde, bu dağınık ve teşkilatlanmadan yoksun yönetimin önemli ölçüde tesiri olmuştur⁴².

İkinci Menderes Hükümeti Programının, DP Meclis Grubundaki görüşülmesinde, gruba dahil 61 Milletvekili Programa güvensizlik oyu vermişti. Bu hareket o günlerde 61'ler hareketi diye adlandırılmış⁴³ ve DP Meclis Grubu içinde bölünme iddialarına yol açmıştı. 61'ler hareketi aslında organize bir muhalefet hareketi değildi. Bunlar daha çok DP'nin muhalefet dönemindeki vaatlerine gönülden inanmış ve bu vaatlerin gerçekleşmesi ümitlerinin ilk günlerden itibaren işaretlerini görmek isteyen, daha çok amatör ruhlu politikacıları. Fethi Çelikbaş'a göre, Alican da bunlardan biriydi. Bu kişiler Menderes'in görüşünü antidemokratik buluyorlardı⁴⁴. Bunlar birbirleri ile bir grup halinde bir araya gelmeksizin münferit yada ikiye, üçer kişilik gruplar olarak, DP iktidarının dokuz aylık dönemindeki hükümet tutumunu vicdanlarında değerlendirmişler ve bu hükümetin, memlekette

⁴² Alican, a.g.e., I. kitap, s. 140-141.

⁴³ 61'lere daha sonra "Yaylacılar" adı verilmiştir. bkz. Alican, a.g.e., s.43; Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980*, İstanbul: Hil Yayınları, 1994, s. 120-121.

⁴⁴ Fethi Çelikbaş ile 15.09.2002 tarihinde yaptığım görüşmede «amatör ruhlu» kavramını iktidarı bir hizmet birimi olarak gören, hizmet anlayışı içerisinde çalışan, kaygıları iktidarda kalmak olmayan kişiler olarak kullandıklarını ifade etmişlerdir.

DP'den beklenen köklü ıslahatı getirebileceği ümidini yitirmeye başlamışlardı. Grup içersinde gayri memnunların böylece ortaya çıkması, DP liderleri için gelecek günlerdeki faaliyetlerini yönlendirmek bakımından yararlı olmuştu⁴⁵.

Hükümet, 1951 Bütçesi ile birlikte alt yapı hizmetleri ve ekonomik cihazlanma yolunda, belki israfçı, plansız, programsız, fakat dikkatleri çekici bir kalkınma hamlesinin içine girmişti. Memleketin hem alt yapısı, hem de ekonomik yapısı, CHP dönemleriyle mukayese edilmeyecek ölçüde gelişmeye başlamıştı. Karayolları, hava ve deniz limanları inşaatı, şeker sanayii, çimento sanayi, hububat muhafaza tesisleri gibi alanlarda takdire değer başarılar sağlanmıştı. 1950-1953 döneminde, DP iktidarı, CHP iktidarında emsali görülmemiş bir ekonomik hamlenin mümessili haline gelmişti. Bu gelişme hareketinde, şüphesiz CHP döneminden DP iktidarına intikal etmiş maddi olanakların özellikle dış ödemeler dengesi bakımından ikinci dünya harbi sırasında zoraki olarak birikmiş altın ve döviz rezervlerinin ve daha çok DP iktidarı döneminde hızlanmaya başlayan dış yardımların da önemli tesirleri olmuştu⁴⁶.

Alican, İkinci Menderes Hükümeti Programından ve Parti Meclis Grubunda Hükümete güven oyu vermeyenlere uygulanan muamelelerden sonra, DP liderlerine olan itimadını kaybetmeye başlamıştı. 1952 Mali Yılı Bütçesi, TBMM Genel Kurulu'nda 1951 Mali Yılı'nın son ayı olan 1952 yılı Şubat ayında görüşülmüştü. Alican da, ilk defa bu bütçe müzakerelerinde, DP iktidarı hakkındaki görüşlerini TBMM kürsüsünde dile getiriyordu. O yıl, bu inançla, iktidarın geçmiş icraatını, Meclise getirdiği bütçeyi ciddi olarak incelemiş, partinin programı ile mukayeseli araştırmalar yapmış ve vardığı sonuçları ayrıntıları ile konuşmasına almıştı.

Konuşmasında, Ekonomik cihazlanma, yeni yatırım hamlelerine girişme, tarımda makineleşme, gübre ve kaliteli tohum kullanma gibi konularda da gözle görülür ilerlemeler kaydedildiğinden, alt yapı yatırımları bakımından Türkiye, adeta bir büyük şantiye durumuna girildiğinden, fakat devletin idarî, malî ve sosyal yapılarını yeni düzenlemelerle ıslah edip, istikrarlı, sürekli ve ciddi bir gelişmenin

⁴⁵ Alican, a.g.e., I. kitap, s.142.

⁴⁶ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 142-143; Eroğul, a.g.e., s. 91.

temellerini atmak yolunda herhangi bir olumlu teşebbüse rastlanmadığından bahsetmişti⁴⁷.

1952 Mali Yılı Bütçesi görüşmeleri esnasında Alican görüşlerini özetle şöyle ifade ediyordu: *“Milli ekonomimizin temeli olan zirai istihsalatımızı bilhassa 1951 yılından bugüne kadar eşine rastlanmayan miktarlara yükselmiş, dış ticaretimiz milli gelirden vukua gelen inkişaf seyri ile mütenasip bir şekilde ilerlemeler kaydetmeye başlamıştır. Memleket milli ekonomiyi geliştirici mahiyetteki inşa, imar ve islah faaliyetlerinin muazzam bir atölyesi manzarasını iktisap etmeye başlamış ve bilhassa köy kalkınması mevzuu mazide eşine rastlanmayan bir ciddiyet ve ehemmiyetle ele alınmıştır. Bugün memleketin karşılaştığı en mühim mesele, iktisadî inkişafın devlet ve mahalli idareler bütçelerine İktisadî Devlet Teşekkülleri faaliyetlerine en çok ve en müspet verim verecek şekilde intikal ettirebilmesi ve artan milli imkanlarla iktisadî ve içtimaî seferberliğe büsbütün hız verebilmesi meselesidir. Yatırım tahsisini adını verdiğimiz ve iktisadî sahada istihsalî teşvik edici mahiyetteki masraflar diye adlandırdığımız tahsisler henüz ifade ettikleri mana ile devlet bütçesinde mevki işgal edememektedirler. Hükümet adı masraflara mümkün olduğu kadar çok gösterebilmek arzusuyla yatırım mahiyetinde sayılmayacak bir kısım masrafları da bütçenin yatırımlar kısmına intikal ettirmektedir. Bu hal tabiatıyla bütçe telakkilerini güçleştirmekte ve bütçeden yanlış manalar istihracına sebebiyet vermektedir...1952 yılı bütçesinde personel 1951 bütçesine nazaran daha çok artmıştır. Şu halde memleketi bu durumdan kurtarmak ve eldeki memurları müstakbel inkişafın lüzumlu kılacağı vazifelerde istihdam edebilmek için alınması icap eden tedbir, evvela hizmet kadrolarını ihtiyaçların hakiki vüsat ve ehemmiyetlerine göre yeni baştan tertip ve tanzim etmek ve ondan sonra elde mevcut memurları geniş bir koordinasyon zihniyetiyle daireler arasında tevzin etmektedir. Bu arada şüphesiz bir kısım mevzuu alabileceği gibi, bir kısım hizmet kadrolarının da genişletilmesi bahis mevzuu olacaktır. Asıl zor olan mesele yeni memura ihtiyaç hissedilen kadrolara, fazla kadrolarda mevcut memurları bulup yerleştirmek meselesidir. İşte yeni iktidar zor olan bu işe katiyen el atmamış, füzuli kadroları işgal eden memurlar bu kadroları*

⁴⁷ Konuşma metni için bkz. TBMMZC, c.13/1, 20.2.1952, Ankara, 1952, s. 391-396; TBMMZC, c.13/2, 22.2.1952, s. 508-509; Vatan, 18 Şubat 1953.

işgalde devam etmişler, hizmetlerin görülmesine kafi gelmeyen kadrolar ise genişletilerek bu kadrolar bu kadrolar hariçten memur almak yolu ihtiyar olmuş ve binnetice personel masrafları eski yıllarda olduğu gibi artmakta devam etmiştir. Memurların terfi ve terfiyelerinde de objektif esaslardan ziyade sübjektif esasların amil olduğunu karakteristik misalleriyle her zaman görmekteyiz⁴⁸.

Masraf bütçeleri bahsinde üzerinde durmak istediğim bir husu da; bütçenin gerek daire hizmetleri, gerekse yatırım hizmetleri kısımlarına tahsis olunmuş bulunan miktarların sarf şekilleri hakkında, iktidarın mutlak bir objektivite içerisinde hareket etmek imkan ve kudretten mahrum bulunduğuudur. Bütçeye konulmuş bulunan tahsisat memleketin en uzak köşelerine kadar, en ziyade verimli olacak şekilde dağılmadığı ve yine en ziyade verimli olacak şekilde sarf olunmadığı takdirde bu tahsistattan azami randıman sağlanamayacağı izaha lüzum göstermeyen bir hakikattir...DP hükümeti hala takip edeceği vergi politikası mevzuunda müstakar bir görüşe sahip bulunmamaktadır⁴⁹. Hükümet vergi politikasının bu gayri müstakar durumuna bir an evvel son vermek, güçlükleri ve müspet neticelerin uzun vadeli olmasından tevellüt edecek şekle müteallik mahzurları da göze almak suretiyle meseleyi kökten halledici tedbirleri daha fazla gecikmeden Büyük Meclise getirmek mecburiyetindedir⁵⁰.

Görüldüğü gibi Alican bütçe görüşmelerinde kendi hükümetinin hazırladığı bütçeyi bile tenkit etmekten geri kalmamış, bu konudaki tüm düşüncelerini meclis kürsüsünde dile getirmiştir. Partinin iktidara gelişinden iki yıl sonra, bir Parti Milletvekili tarafından TBMM’de yapılmış olan bu konuşma, maalesef parti liderleri tarafından hiç de hoşgörü ile karşılanmamıştır.

CHP ve DP sürekli tartışma halindeydiler. Kore kararı, dini siyasete alet etme ithamları, Halk Evleri’nin kapatılması, CHP’nin gayri resmi iktisaplarının Hazineye iadesi, Millet Partisi’nin (MP) mahkeme kararı ile kapatılması gibi konular, taraflara, her gün yeni çatışma olanakları sağlıyordu.

Alican da, bu tartışmaların yaşandığı günlerde DP’nin Milletvekili idi. Tartışmalar ortamının içinde bulundu. Her türlü parti endişesinden ayrılarak,

⁴⁸ TBMMZC, c.13/1, 20.2.1952, Ankara, 1952, s. 393.

⁴⁹ Aynı Zabıt Ceridesi, s. 393-394.

⁵⁰ Aynı Zabıt Ceridesi, s. 395.

davanın esasında, Menderes'i ve DP'yi haklı buluyordu. Fakat Menderes'in tartışmalar sırasındaki konuşma üslubunu beğenmiyordu. Tartışma konusu, "CHP'nin haksız iktisaplarının Milletçe istirdadı"na ait hazırlıklardı. Bu konuda DP Genel İdare Kurulu, 1951 yılı başlarından itibaren çalışmalara başlamıştı. CHP'nin iktidar dönemindeki çeşitli haksız iktisapları, devletin denetim kuruluşlarına tetkik ettirilmiş, sonunda 16 milyon lira civarında bir zimmeti tespit edilmişti. Bu zimmetin geriye alınması için değişik fikirler ileriye sürülüyordu. Çıkarılan zimmet miktarınca CHP'nin borçlandırılması gereği üzerinde duranlar olduğu gibi, Partinin bütün varlıklarının haksız iktisaplarına karşılık geriye alınmasını savunanlar da vardı⁵¹.

Alican, 1951 yılı sonunda, bir dönem DP Meclis Grubu İdare Heyeti Üyesi olduğu için, DP Genel İdare Kurulu ile Grup İdare Heyeti'nin bu konuyu görüşmek üzere yaptığı bir müşterek toplantıya katılmıştı. Onun gibi düşünen bazı arkadaşlarının fikri, CHP'nin, denetim organlarınca tespit edilen Haksız İktisapları toplamı kadar borçlandırılması idi⁵².

Alican, 1950-1954 yılları arasında DP İktidarını, tek partili idareden çok partili idareye geçişte, büyük siyasi hatalar yapmadan, memleket kalkınmasının ana temellerini atmış, başarılı bir geçiş dönemi olarak değerlendirir.

Alican'a göre, bu dönemde, memleketin idarî, hukukî ve sosyal yapılarında önemli sayılacak reform niteliğinde girişimlerde bulunulmuş değildi. Fakat ekonomik yapıya, hem tarım sektöründe, hem de ticaret ve sanayi sektörlerinde kayda değer hareketlilikler getirilmişti⁵³. Gerçekten de DP, Türk tarihinde yürüttüğü iktisadi politika ile kütle halinde köylere etkileyebilmiş, ilk siyasi teşekkül ve kalkınma hamlesini köylere kadar götürebilmiş ilk Türk Hükümetidir⁵⁴.

1954 den sonra liberal idari politikasıyla halkla bütünleşmiş DP iktidarının, oldukça başarılı sayılacak yatırım politikası yanında, CHP'nin gene bu dönemdeki çok başarısız muhalefetinin büyük tesiri olmuştur.

Alican, 1950-1954 döneminde Menderes Hükümetlerini, gerek DP Meclis Grubunda gerekse TBMM'de, zaman zaman tenkit etmekten çekinmemiş ve 61'ler

⁵¹ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 156-157.

⁵² Alican, a.g.e., I. kitap, s. 157; Bu konuda çıkarılan kanun için bkz. R.G., 16 Aralık 1953, Sayı 8584.

⁵³ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 160.

⁵⁴ Karpat, a.g.e., I. kitap, s. 351.

hareketi içinde adı geçmiş olduğu için Menderes muhalifleri arasında sayılmıştı. Buna rağmen, bu dönemde hem Adnan Menderes'ten, hem de Hükümetlerinin üyelerinden her zaman yakınlık görmüştü. Takip ettiği, bölgesine ait pek çok önemli konuyu Menderes'in yakın ilgisi ile süratle ve kolaylıkla sonuçlandırma imkanı bulmuştu⁵⁵. Ayrıca Alican 1950-1954 meclisinin Türkiye'de gelmiş geçmiş diğer meclislerden daha üstün olduğunu belirtir. Bu üstünlük hem tahsil bakımından hem de milli iradeye hürmetkarlık bakımındandır. Alican, 1954 yılına kadar Türkiye'ye gelmiş geçmiş iktidarların da en iyisinin DP, Başbakanın ise Adnan Menderes olduğunu belirtmiştir⁵⁶.

Alican'ın 1954 Genel Seçimlerinden önceki değerlendirmeleri şöyleydi: *"1954 Genel Seçimleri hakkında içimde bir tereddüt vardı. Bölgede, sevenlerim çok olmakla beraber, Menderes şahsen meşgul olduğu takdirde, beni kolayca parlamento dışı bırakabilirdi. Bu düşünceyle, o günlerde seçim çevrem olan Kocaeli dışında, hiçbir faaliyette bulunmadım. Genel Merkez beni istemiyorsa, onlara rağmen, Milletvekili seçilmeye çalışmanın isabetli olmayacağına inanıyordum"*⁵⁷. 2.5.1954 günü yapılan seçimlerin seçim sonuçlarına göre partilerin milletvekili dağılımları şöyleydi: DP 490, CHP 30, CMP 5, Bağımsızlar 10⁵⁸. Alican, seçimlerde Adapazarı'ndan en yüksek oyla, DP milletvekili seçilmişti. 1954 seçimlerinden sonra kurulan yeni Üçüncü Menderes Hükümeti Programında, önemle üzerinde durulan konu,⁵⁹ memlekette yaşanan bütün olumsuzlukların tek sorumlusunun muhalefet olduğu idi. Alican ise, geçmiş dört yıllık dönemde, rejimin soysuzlaşmasında, muhalefetin büyük payı muhakkak bulunmakla beraber iktidar partisi liderlerinin müshahmadan yoksun, sabırsız ve duygusal davranışlarının da payı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu programda birinci programda mevcut olup da, ikinci programda terk edilmiş gözükten Anayasa değişikliği konusu ise, bu programda hiçbir suretle temas edilmemiştir⁶⁰. 23 Mayıs 1954 günü, DP Meclis Grubu Genel

⁵⁵ Buna en güzel örnek Adapazarı Şeker Fabrikasının kurulmasını verebiliriz. bkz. Adapostası, 17 Temmuz 1950; 15 Eylül 1950; 13, 17 Ekim 1950.

⁵⁶ Ekrem Alican ile 19 Aralık 1998 yılında yapılan mülakat, bkz. Ek-1, s.124.

⁵⁷ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 170.

⁵⁸ Zafer, 3 Mayıs 1954; Arar, a.g.e., s.536; Seçimler hakkında daha geniş bilgi için bkz. Armağan, a.g.e., s. 175-176.

⁵⁹ Arar, a.g.e., s. 244-277.

⁶⁰ Alican, a.g.e., I. kitap, s.177.

Kurulunda yapılan Hükümet Programı görüşmelerinde Alican da söz alanlar arasında idi. Alican, konuşmasında⁶¹ 2 Mayıs 1954 Seçimlerinin değerlendirmesini yaptıktan sonra 1950-1954 döneminin bir intikal devri olduğunu, bundan sonraki dönemin ise inşa devri haline getirilmesi ve köklü icraatların bir an önce yapılması gerektiğini belirmişti. Alican'ın bu konuşması DP Meclis Grubunda pek hoş karşılanmamıştı. Adnan Menderes'in tepkisini çekmişti. Alican'a göre, memleket tam bir merkeziyetçi sistemin, ağır işleyen bürokratik çarkı arasında sıkışmıştı. Devletin de, kamu teşekküllerinde personel politikaları belli değildi. Kadrolar, siyasi baskılarla alabildiğine şişiriliyordu. Bunları mutlaka bir milli personel politikası ile disiplin altına almak zorunluluğu vardı. Memleketin mali takatı ile mütenasip olmayan dağınık yapısı, memleketin dört bir yanına dağılmış, başlanan işlerin nasıl ve ne zaman bitirileceğinden kimsenin malumatı yoktu. Maliyetler alabildiğine yükseliyordu. Bütün bu dağınık yatırım faaliyetlerinin, muayyen bir ekonomik plan ve program çerçevesine alınmaları şarttı. Anayasa, Seçim Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu gibi temel hak ve hürriyetlere müteallik düzenlemeye ihtiyaç gösteren mevzuat gibi duruyordu⁶². Alican, Üçüncü Menderes Hükümetini tasvip etmese bile CHP'nin muhalefet anlayışını hiçbir zaman beğenmemişti ve ne olursa olsun Menderes Hükümetine olumlu oy vereceğini belirtmişti⁶³. Alican, 30 Haziran 1954'te yaptığı basın açıklamasında, memurlar arasında tasfiye yapılacağını bildirmişti. Alican konuşmasında, bu konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *"Memurlar arasında bir tasfiye yapılmasının lazım geldiğini, bunun makamlarda bulunan memurlardan mühim bir kısmının iktidarın icraatını baltaladıklarını, bunun devlet işlerini de aksattığını belirttiler. Bu, tasfiyenin yalnız siyasetle uğraşan ve muhalif partilere mensup olan memurlar arasında değil, iktidara yaranmak isteyen partizanca hareket eden memurlar arasında da yapılmasını istediler. Devlet idaresini tek taraflı ve liyakatle idare edemeyen yüksek mevkilerdeki bütün memurlar tasfiye edilsin dediler"*⁶⁴. Alican, 1951 yılında da memurların adedinin fazlalığından bahsederek memurların adedini azaltarak kalite-

⁶¹ Konuşma metni için bkz. Alican, a.g.e., I. kitap, s. 178-180.

⁶² Alican, a.g.e., I. kitap, s.181-182.

⁶³ Alican, a.g.e., I. kitap, s.184.

⁶⁴ Vatan, 30 Haziran 1954.

nin artırılması konusuna değinmişti⁶⁵.

Hükümet, T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nda değişiklik yaparak, Temyiz Mahkemesi, Devlet Şurası Azaları ile Üniversite Profesörlerinin 25 hizmet yılı sonunda emekliye ayrılacakları hükmü kanunlaştırıldı⁶⁶. Daha sonra Seçim Kanunu'nda değişiklikler yapıldı. Bu değişiklikler, seçimlerde, matbu karma listeler yapılmasını ve seçmenin bir parti listesinden adayın adını silerek listeye başka bir adayı ilave etmesini yasaklıyor, bir siyasi partiye adaylık için müracaat edip o parti listesinde her hangi bir sebeple yer almayan kimselerin o seçimlerde hiçbir seçim çevresinden bağımsız olarak ya da başka bir partiden aday olamayacakları hükümlerini getiriyordu⁶⁷. Memurlar da, Genel Seçimlerden altı ay önce, yada seçim yenilenmesinde, yenilenme kararını takip eden yedi gün içinde görevlerinden istifa edemedikleri takdirde, hiçbir seçim çevresinden aday olamayacaklardı. Ayrıca, muhtelif siyasi partilerin müşterek listeler halinde aday gösteremeyeceği hükme bağlanıyor ve seçim sırasında propaganda mevzuunda, partilerin radyo ile propaganda yapma yani radyodan konuşma hakları kaldırılıyordu. Fakat bu hükmün arkasından getirilen bir başka hükümle; "Devlet ve Hükümet işlerinde vazife alanların, bu işler etrafında yapacakları konuşmalarla alakalı daire ve müesseselerin kendi faaliyetlerini gösterir şekilde yayınlacakları her türlü matbu, seçim propagandası sayılmaz" denilerek dolaylı bir surette iktidar partisi bu yasağın dışında bırakılıyordu⁶⁸.

Kırşehir ilinin kaza haline getirilmesi ile ilgili kanun tasarısı, Üçüncü Menderes Hükümeti programında önlenmesi gereğine işaret edilen, demokrasiyi zedeleyen türde bir hareketti. Alican'ın bu kanun tasarısı hakkındaki görüşleri şöyle idi: *"Bu hareketi partime yakıştıramamış, çok tedirgin olmuştum. Susup oturmak ve sadece red oyu vermekle yetinmeyi de yeterli bulmuyordum. Tasarının Bütçe Komisyonundaki müzakeresine gittim. Söz aldım ve tasarının Bütçe Komisyonundaki müzakeresinde; 'Milletin kayıtsız şartsız Egemenliğine aykırı bir amaç*

⁶⁵ TBMMZC, c.5/1, 5.2.1951, Ankara, 1951, s.42.

⁶⁶ Vatan, 13 2 1953; ilgili kanun mad. için bkz. R.G., 25 Haziran 1954, Sayı 8738; ayr. bkz. TBMMZC, c.1, 21.06.1954, Ankara, 1954, s.218-251.

⁶⁷ İlgili kanun mad. için bkz. R.G., 7 Temmuz 1954, Sayı 8748; ayr. bkz. TBMMZC, c.1, 21.06 1954, Ankara, 1954, s.301-342.

⁶⁸ Alican, a.g.e., I. kitap, s.185-186; ilgili kanun mad. için bkz. R.G., 17 Mart 1954, Sayı 8660.

gütmeyeceğimize dair' yaptığımız namus yeminine ters düştüğünü, siyasi ve hissi sebeplerle hazırlandığını, meclisin mutlaka red etmesi gerektiğini uzun bir konuşma ile komisyona izaha çalıştım⁶⁹. Fakat bütün bunlara rağmen tasarı komisyonda kabul edilmiş ve Meclis Genel Kurulundan geçerek kanunlaşmıştı⁷⁰".

Meclisin, 5 Temmuz 1954 gününe kadar devam etmiş olan olağanüstü toplantısında bir değişiklik de Memurun Kanunu'nda yapılmıştı. Bu kanunla düzenlenmiş olan vekalet emri müessesesine, gerektiğinde azil müessesesi gibi kullanılması imkanları Hükümete tanınmıştı.⁷¹ Alican'a göre, Kırşehir Kanunu haricinde, hükümetin çıkardığı diğer kanunlara memleketin ihtiyacı vardı. Bu kanunlar gelişen olaylar neticesinde ortaya çıkmıştı. DP liderleri bu hükümleri, toplumun her kesimi üzerinde sadece kendi iktidarlarının mutlak hakimiyetini kurmak amacıyla getirmiş dolayısıyla daha sonraki hükümet uygulamalarında da tek yönlü davranılmıştı⁷².

TBMM, Umumi Heyeti, 1 Kasım 1954 günü toplanacak meclis seçimleri için parti meclis grubunun adaylarını tespit edeceklerdi. Alican Meclis Grubu İdare Heyeti üyesi idi. Fakat Grup İdare Heyeti'nin yapacağı toplantıya davet edilmemişti. Adnan Menderes, özellikle Alican'ın İdare Heyeti Üyeliğine seçilmemesini, ve seçildiği takdirde, Grup İdare Heyeti'ne ayak basmayacağını da söylemişti⁷³. Bütün bu olaylardan haberi olan Alican, seçimlerde aday olmamıştı. Yeni dönemde Grup İdare Heyeti, Alican'ı Maliye Komisyonu adaylığına nakletmişti⁷⁴.

7 Kasım 1954 günü memlekette Muhtar Seçimleri yapılmıştı. DP'ye muhalif gazetenin birinde de seçimlerde iktidarın yüz kızartıcı baskı hareketlerine giriştiğinden bahsetmişti⁷⁵.

1955 yılının önemli olaylarından biri de 6-7 Eylül 1955 yılında meydana gelen olaylardır; Bu olaylar Ankara Radyosu'nun, 6 Eylül 1955 salı günü, öğle

⁶⁹ Alican, a.g.e., I. kitap, s.187.

⁷⁰ İlgili kanun mad. için bkz. R.G., 7 Temmuz 1954, Sayı 8748; ayr. bkz. TBMMZC, c.10, 21.06.1954, Ankara, 1954, s.343-361; Kırşehir tekrar 12.06.1957 tarihinde 7001 sayılı kanunla il haline getirilmiştir.

⁷¹ İlgili kanun mad. için bkz. R.G., 8 Temmuz 1954, Sayı 8749.

⁷² Alican, a.g.e., I. kitap, s.188.

⁷³ Alican, a.g.e., I. kitap, s.192.

⁷⁴ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 195.

⁷⁵ Bkz. Halkçı, 8 Kasım 1954.

yayınında Selanik'te, Yunanlılar tarafından Konsoloshanemize ve Atatürk'ün doğduğu evin bahçesine bomba atıldığı ve Konsoloshanenin ve evin hasar gördüğü belirten haberle başlamıştı. Bu haberden sonra İstanbul, İzmir, Ankara'da ayaklanmalar vuku bulmuş, Rumlara ait bütün ticarethaneler, evler, kiliseler tahrip edilmişti⁷⁶. Alican'a ve DP'ye göre olay komünistlerin tahriki neticesinde yapılmıştı⁷⁷. Daha sonra bu olay, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesinden sonra Adnan Menderes ve arkadaşlarına açılan önemli dava konularından birini oluşturmuştu. Hatta 27 Mayıs Hükümetinde Maliye Bakanlığı görevini yürüten Ekrem Alican'ın şahitliğine de başvurulmuştu. Alican, ifadesini şu şekilde yapmıştı: *"Menderes, o günkü grup müzakerelerinde şu yada bu davranış içinde bulunmuş olabilirdi, fakat 6/7 Eylül 1955 olaylarının, Menderes'in memleket yararları aleyhinde bir tertibi olmak iddiası, her türlü mesnetten yoksundu. 6/7 Eylül olaylarının sebepleri arasında, şüphesiz, hükümetin ve özellikle Hükümet Başkanı'nın iddia ettiği gibi, komünist ajanlarının önemli tahrik payları vardı...Fakat bu kadar geniş bir kitleyi bu yolda ve toplum yararları dışında harekete sevk eden tüm sebeplerin yanında iktidara karşı duyulmaya başlayan ve şiddeti her gün artmakta olan memmuniyetsizlikler ekonomik ve sosyal yapıda gelişen dengesizlikler, sıkıntılar ve zorluklar da olayların kontrolden çıkmasında rolü vardır"*⁷⁸.

C. Ekrem Alican'ın Demokrat Parti'den Ayrılışı

1955 yılının en önemli olaylarından biri basına «İspat Hakkının»⁷⁹ verip verilmemesi konusu idi. İspat hakkını savunanlar, DP İktidarı içindeki bazı yolsuzlukların, açık yada kapsamlı şekilde basına ispat hakkı tanınacak olursa, suçluların kolayca yargı organları karşısına çıkarılabilecekleri iddia ediliyorlardı. DP teşkilatı, bu iddialar karşısında ilgisiz kalmıyor teşkilatın büyük bir kanadı, madem ki yolsuzluklar ispat hakkının basına tanınması ile hal edilecektir, o halde iktidarımız

⁷⁶ Ulus, 29 Nisan 1956; Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Akın, Türkiye'de Azınlık Politikaları: 6/7 Eylül 1955 Olayları, basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1999.

⁷⁷ Alican, a.g.e., I. kitap, s.223.

⁷⁸ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 225.

⁷⁹ Turhan Feyzioğlu, "Demokrasi Davamıza Genel Bir Bakış", Forum, c.IV, No.46 (15 Şubat 1956), s.12-14.

bu hakkı bir an önce kanunlaştırmalıdır diyordu⁸⁰. Sonunda ispat hakkını savunanlar, ispat hakkı konusunda öneriyi sundular⁸¹. Fakat İdare Kurulu öneriyi geri çevirmelerini istedi⁸². Yüksek Haysiyet Divanı toplanarak teklif sahiplerini bölmek için 10 kişinin partiden ihracına karar vererek diğerlerini af etti⁸³. Alican'ın, ispat hakkı konusundaki değerlendirmeleri şöyleydi: *"DP'nin içersinde 1950-1954 dönemi geçtikten sonra bir takım yolsuzluk hadiseleri gazetelere intikal etmeye başladı. Bunun üzerine, Fethi Çelikbaş ve yanında on arkadaşı ki onların içinde ben de vardım, TBMM'ne bir kanun teklifi yaptık. Bu kanun teklifi de vaktiyle bizim ceza kamumumuzda kabul edilmiş bir ispat hakkı hükümleri vardı. Basında herhangi bir şekilde bir yetkili suiistimalle itham edilirse, o ithamı yapana ispat hakkı tanıyıp, ispat edebilirlerse yaptığı ithamın doğru olduğunu, cezalandırılmamasını, ama ispat edilmezse cezalandırılması fikri idi. Böyle bir kanunu biri çıkmış temyiz mahkemesi bir umumi heyet kararı alarak o kamunun yürürlükte kalmasını durdurmuş ve ispat hakkı kullanılmaz hale gelmiş Türkiye'de. Bunun üzerine, o kullanılmaz hale gelen ispat hakkını kullanılabilir hale getirmek için bu kanun teklifi yapıldı. Hazırlanan teklifi alıp tetkik ettim. Teklif, aslında mevzuatımıza yeni bir hüküm getirmiyordu. Türk Ceza Kanununun 481 inci maddesi, basın görevleri dolayısıyla memurlar tarafından işlenen suçlar için üç halde ispat hakkı tanıyordu. Fakat 16 Mart 1949 tarihinde, Temyiz Mahkemesi İçtihatları Birleştirme Umumi Heyeti, aldığı bir kararla, bu kanun hükmünün uygulanmasını imkansız hale getirmişti. Hazırlanan kanun teklifi ile, bu İçtihatları Birleştirme Kararı'nın kaldırılması ve mevcut kanun hükmünü işler hale getirilmesi sağlanmak isteniyordu. Böyle yararlı bir teklifin Meclise sunulması, her Milletvekilinin görevi olmak gerekirdi. Kendisine güvenen bir iktidarın, namuslu bir kamu görevlisinin, hele devlet adamının basına tanıyacağı ispat hakkı ile kötü niyetli basın mensuplarını, kötülüklerini icra etmekten her zaman alıkoyabileceği aşıkardı. Teklifin gerekçesini okudum ve imzaladım. İspat hakkı ,bir basın özgürlüğü*

⁸⁰ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 200.

⁸¹ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1945-1971)*, c.4, İstanbul: Rey Yayınları, 1971, s.327.

⁸² *Cumhuriyet*, 22 Temmuz 1955.

⁸³ *Cumhuriyet*, 11, 13 Ekim 1955; *Vatan*, 15 Ekim 1955; *Zafer*, 13, 15 Ekim 1955; Süleyman Arif Emre, *Siyasette 35 Yıl*, c.I, 2.bsk., İstanbul: Akabe Yayınları, 1990, s.77; ayr. bkz. Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi: 1945-1971*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1976, s.142.

*komusu değildi. Namuslu, haysiyetli, yetenekli bir devlet idaresi kurma konusu idi*⁸⁴. Alican'ın da bahsettiği gibi ispat hakkı kanunun getirilmesindeki maksat, o zamanki kanunlar resmi vazifeli bir kişinin bir yolsuzluk yapmış olması halinde aleyhinde birisi bir yayın yapar ya da birisi bu işi ihbar ederse ona bunu ispatlama hakkı tanımaktı⁸⁵.

İspat hakkı savunucuları, DP tarafından kesin olarak partiden tasfiye edilecekti. Alican ise, tek çözümün, DP Meclis Grubu Genel Kurulunun iki görüş arasında hakem rolü oynayarak son kararı vermesi olduğunu ve gerekirse Genel Kurul, bu kanun teklifinin verilmesini zaman bakımından uygun bulmazsa teklifini geri alacağını ve arkadaşlarının da aynı şeyi yapacaklarını belirtmiştir⁸⁶. İspat hakkı basın tarafından da destek görmüştü⁸⁷.

DP'nin Dördüncü Kongresinde, dokuz milletvekili DP'den ihraç edilmişti. Diğer geri kalanlarda durumu protesto etmek için istifa vererek basına bu konuda açıklama yapmışlardır⁸⁸.

Alican, ispat hakkından sonra DP'den ayrılışı ile ilgili duygularını şöyle dile getiriyordu: *"Büyük ümitlerle saflarına katıldığım ve 1948 yılından 1955 yılına kadar millete hizmet zevk ve heyecanı ile başarısı için durmadan çaba harcadığım DP' den zorla koparılıp atılmış oluyordum. Üzgündüm, hayretler içinde idim, fakat huzursuz değildim, vicdanım tamamen müsterihtti. DP'ye çıkmak için girmedik. DP'den ayrılma mecburiyetinde kaldık, ben ayrılmadım ama bizi DP'den ihraç ettiler. Bu bir prensip ihtilafıdır. Zaten meselenin kapalı tarafı kalmadı. Şimdilik yeni bir parti kurmayı da düşünmüş değiliz. İspat hakkı, Türk matbuatının hayati bir davasıdır. Meclis açılınca ispat hakkının tanınmasını isteyen yüzlerce mebusu karşınızda göreceksiniz*⁸⁹.

31 Ekim 1955 günü, toplanan Parti Müşterek Haysiyet Divanı on milletvekilinin kesin olarak partiden ihraçlarına karar veriyor ve formaliteleri

⁸⁴ Alican, a.g.e., I. kitap, s.202, 209; Ekrem Alican ile 19 Aralık 1998 yılında yapılan mülâkat bkz., Ek-1, s.124-125.

⁸⁵ Süleyman Arif Emre ile 10 Mayıs 1999 tarihinde yapılan mülâkat bkz., Ek-1, s.149.

⁸⁶ Alican, a.g.e., I. kitap, s.212.

⁸⁷ Ahmet Emin Yalman, "Atlatılan Gaile", Vatan, 16 Ekim 1955, s.4.

⁸⁸ Vatan, 18 Ekim 1955; Partiden ihraç ve istifa edenlerin adları için bkz. Cumhuriyet, 16, 18 Ekim 1955.

tamamlıyordu⁹⁰. Demokrasinin tecellisi için bu kadar önemli bir hakkı temsil ettiği milletine kazandırmak isteyen milletvekilleri geçerli bir gerekçe olmadan DP'den ihraç edilmişlerdi.⁹¹ Fakat daha sonra DP içinde Umumi af kararı çıktı. Genel Merkez, 1952'den bu yana ihraç edilmiş veya istifa sureti ile ayrılmış olanların tekrar partiye alınmalarına karar vermiştir⁹².

19 Kasım 1955'te "On dokuzlar" olarak tarihe geçen ispat hakçılar bir basın toplantısı yaparak yeni bir parti kuracaklarını ilan ettiler.

D. Ekrem Alican'ın Hürriyet Partisi'ne Girişi ve Hürriyet Partisi'nden Ayrılışı

19'ların DP'den uzaklaştırılmış olmaları, onuncu dönem TBMM'ndeki DP Meclis Grubunun adedini 488 den 469'a düşürmüş, bağımsız milletvekillerinin adedini 11 den 30'a çıkarmıştı. Bu suretle TBMM'de Ana Muhalefet Partisi olan CHP Meclis Grubunun mevcuduna eşit bir bağımsız milletvekilleri mevcudu meydana gelmişti⁹³. 19'lar 19 Kasım 1955 günü basın toplantısında yeni kurdukları "Hürriyet Partisi'nin" kuruluş deklarasyonunu açıkladılar:

"DP sevk ve idaresinin, demokratik rejimin gelişmesini sağlayacak asgari bir zihniyete sahip olmayışı, program ve tüzüğündeki ana prensip ve hedeflere, bilhassa son yıllarda aykırı bir yol tutmuş olması yüzünden artık bu partide aradığımızı, milletle beraber bulamaz olduk. Ta 1946 yılından beri, kuruluşuna her birimizin emek ve programına fikir katıp gönül verdiğimiz, fakat siyasi faaliyetimiz için zaruri plan demokratik havanın bozulmuş olmasından dolayı DP den ayrılmak zorunda bırakıldık. İşte bu yüzdendir ki, milletçe izhar edilen arzuyu göz önünde tutarak yeni bir parti kurmak lüzum ve zaruretini duyduk. Kuracağımız partinin adı 'Hürriyet Partisi' olacaktır. Partimizin kurucularının en önemli vazifesi, bu partinin prensipsiz ve davasız bir toplama parti olmasını önlemek ve memleketimizde sayısı yüksek, devlet ve millet hizmetine emeğini ve mesuliyetini katmak isteyen yurtseverleri bir

⁸⁹ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 238; Ekrem Alican ile 19 Aralık 1998 tarihinde yapılan mülakat bkz., Ek-1, s.124, *Vatan*, 29 Ekim 1955.

⁹⁰ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 239; *Vatan*, 13 Ekim 1955.

⁹¹ İspat hakkı günümüzde Anayasamın 39 maddesi çerçevesinde uygulanan bir haktır, bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve TBMM İç Tüzüğü* ilgili hükümleri, Ankara: TBMM Basımevi, 1997, s.22.

⁹² *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1955.

⁹³ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 244.

*araya getirmek olacaktır. Memleketin bu gün çekmekte olduğu ıstırapların ana kaynağı siyasi rejimin sağlam temeller üzerine oturmamış olmasıdır. Medeniyet alanında çok daha yüksek bir hayat seviyesine layık olan milletimizin iktisadi kaderini değiştirmek, çalışmalarımızın esaslı hedeflerinden biri olacaktır*⁹⁴. HP'yi kuran kadro: Şeref Kamil Mengü (Ankara), Muhlis Bayramoğlu (Ankara), Kasım Küfrevi (Ağrı), Fethi Çelikbaş (Burdur), Behçet Kayaalp (Burdur), Enver Güreli (Balıkesir), Raif Aybar (Bursa), İbrahim Öktem (Bursa), Sabahattin Çıracıoğlu (Bursa), Safaedin Karanakçı (Çanakkale), Mustafa Ekinci (Diyarbakır), Ragıp Karaosmanoğlu (Diyarbakır), Şekip İnal (Hatay), Ekrem Hayri Üstündağ (İzmir), Ekrem Alican (Kocaeli), Turan Güneş (Kocaeli), Ziyad Ebüzziya (Konya), Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu (Manisa), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Muzaffer Timur (Urfa), Feridun Engin'den (Urfa) oluşmaktadır.

20 Aralık 1955 günü HP resmen kurulmuştur⁹⁵. Kuruculardan 28'i milletvekili ve dördü de meclis dışındaydı. HP'nin benimsediği ilkelerin tamamı, 1960 hareketinden sonra 1961 Anayasası'nın temelini teşkil etmiştir⁹⁶. Partinin ilkeleri; Nisbi Temsil Sistemi, Çift Meclis, Anayasa Mahkemesi, Üniversite Özerkliği, Tüm İdari Tasarrufları Kapsayan Kazai Denetim, Hakim Teminatı, Mahkemelerin İstiklali, Özgür Basın, Planlı Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadır.

HP, ekonomide nispeten liberal bir politikaya sahip iken, rejim bakımından DP'ye tamamen ters düşen hürriyetleri genişleten bir politikaya sahiptir⁹⁷. Dördüncü Menderes Hükümeti (9.12.1955-27.10.1957) programında⁹⁸, Anayasayı 1958 Genel Seçimlerine kadar değiştireceklerini, İktisadî cihazlanmayı plan ve programa bağlayacakları, emeklilik kanununda, seçim kanununda yaptıkları anti-demokratik değişiklikleri geriye alacaklarını, ekonomik hayattaki zorlukları, sıkıntıları, kuyrukları, karaborsaları önleyici tedbirlerin alınacağı ve ayrıca ispat hakkı konusunda da Yüce Divanın istediği gibi karar alınacağından bahsedilmiştir. Alican,

⁹⁴ Hürriyet Partisi Ana Nizamnamesi ve Programı, Ankara, 1956, s.67-68; Alican, a.g.e., I. kitap, s. 247-249; Cumhuriyet, 19 Aralık 1955; 21 Aralık 1955; Emre, a.g.e., s. 78; ayr. bkz. Erdoğan Teziç, 100 Soruda Siyasi Partiler, İstanbul; Gerçek Yayınevi, 1976.

⁹⁵ Kurucuların adları için bkz. Alican, a.g.e., s. 273-274.

⁹⁶ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 275.

⁹⁷ Fethi Çelikbaş ile 17 Şubat 2002 tarihinde yaptığım mülakat, bkz., Ek-1, s.155.

⁹⁸ Arar, a.g.e., s. 278-287.

Dördüncü Menderes Hükümetini değerlendirmek için mecliste bir konuşma yapar⁹⁹. Konuşmasında, uygulanan iktisadi politikanın yanlışlıklarından, iktisadi yetersizliklerin ıslah edilmesinden, Anayasa tadilatından, ispat hakkı konusundan bahseder. Sonunda Dördüncü Hükümet Programı TBMM’de, 58 muhalif oya karşı 398 oyla kabul edilmiştir.

Alican’a göre DP’nin oy kaybetme nedenleri şöyleydi: “1954 seçimlerini takiben Kırşehir’in ilçe haline getirilmek suretiyle cezalandırılması, vatandaşlarda, DP’nin demokrasi anlayışına karşı büyük ölçüde güvensizlik yaratmıştı. Liderlerin bundan sonra çelişkili beyanları ve davranışları, zaman içinde bu güvensizliği artırmış, 1954 yılının başından itibaren süratle ilerleyen ekonomik sıkıntılar, her tarafta yaygın bir hal almaya başlayan suistimaller, ispat hakkı teklifine karşı gösterilen şüpheleri davet edici büyük reaksiyon, 6-7 Eylül olaylarındaki tedbirsizliklerden doğan İstanbul’un tahribi olayları, Dördüncü Büyük Kongrenin yüzde yüz anti-demokratik uygulamaları, DP Meclis Grubunun isyanı ile Üçüncü Menderes Hükümetinin Grup Umumi Heyeti karşısında düştüğü aciz durum, büyük kitleleri DP iktidarından hayli soğutmuştu”¹⁰⁰. Menderes’in Konya gezisinde, laiklik, vicdan hürriyeti ve dini eğitim konularında yaptığı bir konuşma¹⁰¹ CHP muhalefeti çevrelerinde ve basında bir hayli tartışma yaratmıştı: “Adnan Menderes zorlukları görünce vatandaşların din duygularını istismar ediyor” denilmişti. Bu konuda Alican, Menderes’in bu konuşmasının çok isabetli bir teşhis olduğunu, yıllardan beri kendilerinin de din ve vicdan hürriyeti konusunda, laiklik anlayışında, Menderes’in görüşlerini paylaştığını ve bu görüş çerçevesinde hareket etmek istediklerini belirtmiştir¹⁰².

Alican, 20 Şubat 1956 yılında bütçe müzakerelerinin açılışında görüşlerini bildirmişti¹⁰³. Konuşmasında Menderes’in izlediği ekonomi ve bütçe politikalarını, muhalefet dönemindeki beyanları ile karşılaştırarak tenkit etmiş ve memlekette asıl yaşanan “rejim buhranı” sorunu ile uğraşılması gerektiği üzerinde durmuştur.

⁹⁹ Konuşma metni için bkz. TBMMZC , c.2, 16.2.1955, Ankara, 1955, s.286-290.

¹⁰⁰ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 277.

¹⁰¹ Konuşma metni için bkz. Vatan, 8 Ocak 1956.

¹⁰² Alican, a.g.e., I. kitap, s. 281.

¹⁰³ Alican’ın konuşma metni için bkz. TBMMZC, c.10/1-2, 20.02.1956, Ankara, 1956, s.335, 429-433, 440, 461.

Alican'ın HP sözcüsü olarak 57 bütçesi üzerinde yaptığı tenkitler de oldukça başarılı bir siyaset sayılarak memleket genelinde yankı bulmuş ve DP'nin aleyhine bir hava yaratmıştı. Bu bakımdan HP otuz kişilik grubuyla memleket genelinde ünlenmiş ve bu ünlenen grubuyla da CHP'yi bile geçmişti. Tabii olarak CHP bu durumdan çok rahat olmuştu. Yeni kurulmuş HP'nin genç mebusları mecliste konuştukları zaman hemen yankı buluyordu. Bu nedenle HP'nin daha tomurcukken önünü kesmek için, 58'de yapılacak genel seçim İnönü ve Menderes'in anlaşmaları üzerine 57'ye alınmıştır. Alican'ın ifadesi ile HP'yi daha tomurcukken ortadan kaldırmak istiyorlardı.

Dördüncü Menderes hükümetinin kurulduğu günlerde, alelacele Meclise sevk edilen Seçim Yasasındaki antidemokratik hükümleri değiştirmeyi amaçlayan seçim kanunu değişiklik tasarısı meclise geri gönderilmişti. Bu arada ispat hakkı konusu da sonuçlandırılmıştı. HP'lilerden sonra DP'li iki milletvekili tarafından TBMM'ye verilmiş olan kanun teklifleri birlikte görüşülmek üzere bekletilmekte idi. Sonunda Adalet Komisyonu, teklifleri 19 Nisan 1956 da muhalefet partilere bile haber vermeden görüşmüş ve red etmişti. Bu kanun teklifinin içinde en önemlisi "İspat Hakkı" idi¹⁰⁴. İktidar Partisi liderlerinin yeni politikalarından doğacak rejim bunalımının tehlikelerini sezen muhalefet partileri, partiler arası işbirliğine karar vermişlerdi¹⁰⁵. Bu amaçla da HP programına "Siyasi Rejim Meseleleri" adı altında bir üçüncü madde koydurulmuştu¹⁰⁶. Bütün partileri işbirliğine çağıran bu madde, HP Genel Başkanı ve Meclis Grubu Başkanı tarafından çeşitli yerde yapılan toplantılarda ele alınmış, bütün partiler işbirliğine davet edilmiştir¹⁰⁷. Muhalefet partilerinden CHP bu teklife olumlu cevap vermiştir. Bu konuda Alican'ın görüşleri şöyleydi: *"Ben, rejim konusunda işbirliğinin, sadece muhalefet partilerini değil, bütün partileri ilgilendiren ve ancak birlikte ele alınabilecek bir husus olduğuna inanıyordum. Aksi halde böyle bir milli meselede de olsa sadece muhalefet partilerinin ya da muhalefetten iki partinin bir araya gelmesi, iktidar tarafından*

¹⁰⁴ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 290.

¹⁰⁵ Sencer, a.g.e., I. kitap, s. 251.

¹⁰⁶ İlgili madde için bkz. aynı yer.

¹⁰⁷ Cumhuriyet, 23 Nisan 1956; Ayşe Acar, Türk Siyasal Yaşamında Hürriyet Partisi, basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü., Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul, 1986, s.84; Piraye Bigat Cerrahoğlu, Demokrat Parti Masalı, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1996, s.94.

aleyhimize istismar konusu yapılabilir ve gelişmemizi büyük çapta etkiler diyordum. Bunun yanında muhalefet partililer arası işbirliğinin sadece teşkilatı geniş ve kuvvetli muhalefet partisi lehinde sonuç vereceğine, bu durumu görecekt iktidar partisinin bu tür işbirliğini önlemek için dahi muvazaa programları yürütülürken bir de bu yönden propagandalara gerekçe hazırlar davranışlar yapmakta mana yoktu”¹⁰⁸.

23 Nisan 1956 günü yayınlanan tebliğ ile, yalnız muhalefet partileri değil iktidar dahil tüm partiler memleketin rejim davasını çözmek için birlikte çalışmaya davet ediliyordu. Sonuçta DP işbirliği fikrini kesinlikle kabul etmiyor ve fikir aleyhinde sürekli yayın yapıyordu. Meclis, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri ile ilgili kanun tasarısını görüşmek için bir araya gelmişti. Bu kanun tasarısı, muhalefet partilerini hareketsiz bırakmak amacıyla düşünülmüş bir tedbirdi. Bu tedbir özellikle yeni teşkilatlanan HP'yi olumsuz yönde etkileyecekti. TBMM bu kanun tasarısını görüşmek üzere, 22 Haziran 1956 günü İçişlerinden ve Adalet Komisyonlarından alınacak beşer üye ile bir Muvakkat Komisyon (Geçici Komisyon) kuracaktı. Bu komisyona muhalefet parti milletvekilleri alınmamıştı. Sonunda tasarı komisyondan geçerek kabul edildi. Alican'ın bu konuda savunduğu görüş ise, Anayasa “*Toplantı hürriyeti kanunla tahdit edilebilir*” hükmünü verdiğine göre, memleket şartlarının gerektirdiği kıstaslar içinde toplantılar düzenlenebilir, muhalefet partileri de görüşmelere katılıp tasarıyı kendi düşüncelerine uygun şekle getirerek teklifte bulunurlar, tatmin edici sonuçlar alamadıkları takdirde ise tasarıya ret oyu verebilirler şeklindeydi¹⁰⁹. Alican'ın bu görüşü, muhalif parti liderleri tarafından da desteklendi. Sonunda da mecliste bu konudaki muhalif görüşler bildirildi ve bu durumu protesto etmek için hep beraber meclis terk edildi¹¹⁰. Muhalif partiler arasında yaşanan bu yakınlaşma işbirliği fikrinin yeniden doğmasına neden olmuştu. Alican'a göre bu işbirliği fikri, Türk siyasi yapısında, partiler arası işbirliği fikri hiçbir zaman gerçekleşme şansına sahip değildi. Küçük, büyük bütün partiler: “*işbirliği yapılsun fakat bu işbirliği, benim partim lehinde işlesin, benim partim*

¹⁰⁸ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 291.

¹⁰⁹ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 297.

¹¹⁰ Aynı yer.

etrafında toplansın, benim partime iktidar yollarını açsun” niyetindeydiler¹¹¹. Sonunda HP tarafından ortaya atılan bu fikir sonuçsuz kalmıştır.

Bu arada yapılan mahalli seçimlerde HP için olumlu sonuçlar alınmaya başlanmıştı. Örneğin Adapazarı'nın dokuz köyünde yapılan muhtar seçimlerinin dördünü HP'liler kazanmıştı. Hatta HP'li muhtar adaylarına verilmiş toplam oy miktarı DP'li muhtar adaylarına verilen toplam miktarın iki yüz kusur fazlası idi¹¹².

HP Meclis Grubu, 1957 yılında bütçenin tümü üzerindeki grup sözcülüğünü Alican'a vermişlerdi. Alican konuşmasında iktidarın ekonomik kalkınma bakımından uğradığı başarısızlıklara ve bu başarısızlıklar karşısında demokratik rejimden uzaklaşma politikasına, her yatırım ünitesindeki plansızlık ve hesapsızlıklardan meydana gelen gecikmelere bunların maliyeti yükseltmesine değinerek bu konudaki yetersizlikleri şu başlıklar altında toplamıştı: 1. Plansızlık ve programsız yatırımlar, 2. Güdümlü Bütçe politikası, 3. Emisyona dayalı Mali Politika, 4. Merkeziyetçi ve bürokratik idari bünye. Alican, DP iktidarının 1950 yılından bu yana amme idaresinin içersinde bulunduğu merkeziyetçi, bürokratik israfçı ve partizan teşkilat ve personel yapısında hiçbir ıslah girişiminde bulunmadığını söylemiştir¹¹³. Alican konuşmasında DP'lilere yüklendikçe DP'ilerin sert tepkileri ile karşılaşmıştı.

Bu bütçe görüşmeleri sırasında DP İktidarı, hükümetle muhalefet arasında farklı bir uygulama yapmıştı. Bu uygulama, Maliye Bakanı'nın konuşmalarını radyodan canlı yayın olarak verirken, sıra muhalefet sözcülerine gelirken yayınları kesmesiydi. Bütçe görüşmelerinde güçlü bir muhalefet partisi olduğunu gösteren HP, iktidar partisi kadar dönemin ana muhalefet partisi olan CHP üzerinde de olumlu bir izlenim bırakmamıştı . HP'den bir an önce kurtulmak isteyen iki parti aralarında o günlerin tabiri ile “Siyasi Bahar Havası” yaratmışlardı. Bu yeni havanın etkisi ile CHP ile anlaşmalı olan DP mecliste muhalefet partisi olarak HP'ye söz hakkı bile vermemişlerdir. HP'nin kurulması ana muhalefet partisi olan CHP'yi geçici olarak gölgede bıraktı ve HP, mecliste ana muhalefet partisi statüsü kazandı. Fakat bu

¹¹¹ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 299.

¹¹² Alican, a.g.e., I. kitap, s. 301.

¹¹³ Cumhuriyet, 21 Şubat 1957, 22 Şubat 1957, 24 Şubat 1957; Konuşma metni için bkz. TBMMZC, c.3, 20.2.1957, Ankara, 1957, s.327-329, 336; TBMMZC, c.1, 21.2.1957, Ankara, 1957, s. 364-365, 398-401; TBMMZC, c.2, 22.2.1957, Ankara, 1957, s. 516, 522-521.

durum DP'den ayrılanların neden olduğu yüzeysel bir görüntüydü. HP, bir seçimde başarılı olabilecek derecede örgütlenme düzeyinden ve taraftardan yoksundu¹¹⁴.

Alican'a göre HP, genel merkezleri ve taşra örgütleri ile memleketçi, idealist, bildiğini düşündüğünü her türlü siyasi endişeden uzak olarak açıkça ortaya koyan küçük bir siyasi partidir¹¹⁵. Alican CHP ile DP arasındaki ayrımı şu sözlerle belirtmektedir:

“Aslında CHP ile DP arasındaki, temelde önemli sayılacak bir görüş ayrılığı bulmak da zordur. Taraflar arasındaki anlaşmazlık, ikinci dünya savaşından sonra, CHP'ye hangi zümrenin hükmedeceği tartışmasından doğmuştur. Hakim mevkilerden uzaklaştırılanlar, aynı siyasi ve ekonomik görüşlerin bir alternatif grubunu oluşturarak milletin yenilik arzu ve heyecanına yön vermek suretiyle DP'yi kurmuşlar ve iktidara getirmişlerdir. İki grup, birbirlerine karşı zaman zaman akıl almaz husumet gösterilerinde bulunmuş olmalarına rağmen müşterek tehlike sezindikleri zamanlarda, her zaman bir uyuşma zemini üzerinde birleşmişlerdir”¹¹⁶.

Siyasi bahar havasının hüküm sürdüğü zamanlarda 1958 seçimleri yaklaşırken, CHP ve DP'nin düşüncesinde yapılacak bu seçimlerde küçük partiler elenecekler ve iki büyük parti memleketi idare edeceklerdi¹¹⁷. Bu amaçla da 1958 seçimlerinin, HP'ye karşı bir önlem olarak, resmi tarihinden çok önce bir tarihe alınmasına karar verilmiştir¹¹⁸. Seçimlerin öne alınması kararı muhalif partileri yeniden işbirliği yapma fikrine yöneltti ve bu fikir doğrultusunda üç muhalif parti temsilcileri bir araya gelmişti¹¹⁹. Alican bununla ilgili olarak şöyle diyor: *“Muhalif partiler arası işbirliği fikri nazari olarak elbet kuvvetli bir fikirdi. Rejim buhranlarına çözüm arama bakımından üzerinde durulmaya değer bir yoldu. Fakat bu fikrin gerçekleştirilmesi için bütün partilerin üst kademelerine ve bu kademeler mensuplarına hakim olması gereken insafli, ölçülü ve tarafsız anlayışlar maalesef hiçbir tarafta mevcut değildi. Şartların ve teşkilatların baskısı ile böyle anlayışlı bir*

¹¹⁴ Ahmad, a.g.e., s. 141.

¹¹⁵ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 302.

¹¹⁶ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 318.

¹¹⁷ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 319.

¹¹⁸ Emre, a.g.e., s. 83.

¹¹⁹ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 323.

yola girilebilmesi de gerçekten çok zordu"¹²⁰. Sonunda seçim tarihi konusunda bir sonuca varılarak, seçimlerin 1957 yılı son baharında yapılmasına karar verildi. Ayrıca seçim kanununun bazı maddelerinde değişiklikler yapıldı¹²¹. Yeni kanun, partiler ve partilerden aday olacaklar arasında işbirliğini önleyici hükümler getiriyor, aksi davranışları cezai müeyyideye bağlıyordu. Elle yazılarak çoğaltılmış karma oy pusuları dahi makine ile teksir edilmiş sayılarak muteber ad edilmiyordu. Partiler arası işbirliği fikri konusunda İnönü, CHP 13. kurultayından sonra yeni seçim yasası ile ameli işbirliği olanaklarının ortadan kalktığını, fikri alandaki muhalif partiler arası işbirliğinin devam etmesi gerektiğini bildirmişti. İnönü'nün bu sözlerinden sonra diğer partiler arasında bu görüşün kabul edilmemesinden sonra işbirliği fikri ortadan kalkmıştır. Sonunda da 20 Eylül 1957 de üç muhalif parti, üç tebliğ neşrederek işbirliğinin gerçekleşmemesi sebebi ile seçime yalnız başlarına girebileceklerini bildirdiler¹²².

27 Ekim 1957 günü yapılan seçim sonuçlarına göre: DP 424, CHP 178, CMP 4, HP 4, Bağımsızlar 2 milletvekili çıkartmıştı¹²³. Seçimlerde HP'yi kurmuş olan milletvekillerinin tamamı meclis dışında kalmıştı. Alican da bunların arasındaydı. Meclise sadece dört HP'li milletvekili seçilmişti. Bu durum HP üzerinde, bir yıkım etkisi yapmıştı. HP, 14 Mart 1958 günü, Ankara'da bir istişare toplantısı yaptı. İl temsilcilerinin katıldığı bu toplantıda, partinin bütün bu zorluklara rağmen yürütülmesi esasına karar verilmiş ve izlenecek politika esasları kararlaştırılmıştı¹²⁴.

27 Ağustos 1958 günü HP Genel İdare Kurulu, partinin geleceği hakkında karar vermek için toplandı. Toplantıda, partinin devam edemeyeceği, teşkilatın her gün biraz daha eridiği, bu şartlar içinde teşkilattan eser kalmayacağı bu nedenle partinin feshi yada herhangi bir parti ile birleştirilmesi konusu ileri sürülmüştü. Alican'ın görüşü ise "*iki büyük parti arasında hiçbir tercih yapmayarak çıplak feshe gidilmesiydi*". Sonunda toplantı bir sonuca bağlanmadan sona erdi.

¹²⁰ Aynı yer.

¹²¹ İlgili kanunun mad. için bkz. R.G., 11 Eylül 1957, Sayı 7053; Milletvekili Seçim Kanunu'nun 19. ve 35. maddelerinin tadiline ve bu kanuna muvakkat bir madde ilavesine dair kanun için bkz. R.G., 13 Eylül 1957, Sayı 9705.

¹²² Orhan Aldıkaçtı, "27 Ekim 1957 Milletvekili Seçimleri ", İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası, c.XXIV, Sayı.1-4, s.16.

¹²³ Ulus, 8 Şubat 1957; Aldıkaçtı, a.g.m., s.16.

¹²⁴ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 350.

HP'liler, 2-3 Ekim'de yine aynı konuyu görüşmek üzere bir araya gelmişler, ikili güç birliği konusunda karara varmışlardı. Sonunda da 24 Kasım 1958 günü Ankara'da toplanan Genel İdare Kurulunun sunduğu rapor üzerine "CHP ile güç birliği yapmak üzere partinin feshi" kararlaştırılmıştı¹²⁵. Bu karar 5 muhalif oya karşı, 175 delegenin oyu ile alınmıştı¹²⁶. HP'nin işbirliği muhtırası Alican kendisi yazmış ve muhtıraya kendisini dışarıda bırakan "*isteyen girer, isteyen girmez*" diye bir cümle koymuştu . Böylece, Alican bu işbirliğine kendisi katılmamıştı. Bunun nedenini Alican şöyle açıklamaktadır: "*Ben siyasi hayata girerken DP'den hiçbir zaman ayrılmam , yeter ki DP vatana ihanette bulunmasın, DP'nin böyle bir meselesi yok. DP antidemokratik havaya büründürülmüş ama DP'nin esas girerken taşıdığı ruhu yine DP idi. O yüzden ben ne Halk Partisi 'ne girerim ne de bir başka partiye, siyasetin dışında kalırım*"¹²⁷.

Alican'a göre HP'nin dağıtılması ile genç ve yetenekli milletvekilleri siyaset dışına itilmişler, bu da 1960 darbesinin nedenlerinden birini oluşturmuştur. Ayrıca HP, memleketin gelecek günlerinin siyasi kadrolarının oluşturulmasında bir nevi "Siyaset Okulu" görevini yapmıştır¹²⁸. Alican, 1958 yılında HP'nin CHP ile birleşmesinden 1960 yılına kadar politikadan ve devlet idaresinden tamamen uzak kalmıştır.

¹²⁵ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 354.

¹²⁶ Melek Çolak, Yeni Türkiye Partisi: 1961-1973, basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniv, Sosyal Bilimler Enst., İzmir, 1997, s.43.

¹²⁷ Alican ile 19 Aralık 1998 tarihinde yapılan mülakat bkz., Ek-1, s127.

¹²⁸ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 355; Çolak, a.g.t., s.44

İKİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİNDEN SONRA EKREM ALİCAN'IN SİYASAL HAYATI

A. Ekrem Alican'ın Maliye Bakanlığı Görevine Getirilişi ve İstifası

27 Mayıs 1960 günü ordu, DP'ye karşı askeri bir darbe gerçekleştirdi. Darbeyi yapan kişiler kuracakları hükümette Maliye Bakanlığı görevini Alican'a vermek istemişlerdi. Bu amaçla da darbenin yapıldığı günün akşamı darbenin lideri Cemal Gürsel, Cahit Talas ve MBK'dan yüzbaşı Fikret Ekinci'yi Alican'ın evine kadar göndererek kendisine Maliye Bakanlığı görevini teklif etmişti. Alican da doğrudan Cemal Gürsel'le görüşmek istediğini bildirmişti. Yüzbaşı da bunun şu anda mümkün olmadığını ertesi sabah kendisinden alacağı cevabı Orgeneral Cemal Gürsel'e götüreceğini söylemişti. Bunun üzerine Alican da cevabı ancak ertesi sabah verebileceğini bildirmişti. Fakat Alican, bu teklifi uzun bir süre düşündükten sonra kabul etmemişti. Bunun nedeni, MBK'nın kendisine hangi hukuki statüyü¹²⁹ verirse versin bütün icra yetkilerini nefsinde toplamış bir organ gibi çalışacağını düşünmesiydi. Alican'ın bu düşüncesini öğrenen Gürsel, onu teklifi kabul etmesi konusunda ikna etmek için kendisiyle görüşerek şüphelerinin yersiz olduğunu, bütün devlet işlerinin sivillerin elinde yürütüleceğinin teminatını vermişti. Alican, bu görüşmeden sonra ikna olmuş ve kendisine verilen görevi milli bir görev olarak kabul etmişti¹³⁰. Böylece Maliye Bakanlığı görevine 30 Mayıs 1960 günü başlamıştı. Göreve gelir gelmez ilk iş olarak, DP iktidarından devir alınan genel ekonomik ve mali durumu tespit etmek oldu. Alican, yaptığı tespitleri şu şekilde sıralamaktaydı: *"Ekonominin her dalında, kamu sektöründe, özel sektörde başlıca dert, kaynak yetersizliği, sağlıksız kaynaklara dayalı plansız, programsız hesapsız yatırım politikası, ihracat yetersizlikleri, iktisadi devlet teşekküllerinde her gün artan*

¹²⁹ MBK, 12 Haziran 1960'ta bir anayasa değişikliği kabul ederek, kendi yönetimine hukuki bir temel sağlamıştır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. 12 Haziran 1960 gün ve 1 sayılı 1924 tarih 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında geçici kanun, R.G., 14 Haziran 1960, sayı 10525.

¹³⁰ Alican, a.g.e., II. kitap, s.21-23; Çolak, a.g.t., s.12-13.

*personel kadroları...*¹³¹. Bu tespitlerden sonra takip edeceği iktisat politikasını açıklamıştı. Özellikle takip edeceği mali politikada alacağı tedbirleri şöyle belirlemişti:

1. Amme Maliyesi sahasında, bütçelerin, programın istikamet ve hedeflerine uygun olarak tatbikini temin etmek; umumi, mülhak ve hususi bütçelerin denk olarak kapatılması,
2. İktisadi devlet teşekküllerini belli bir nizamla sokarak verimini artırmak,
3. Hususi sektörde enflasyonun nedeni olan banka kredilerini düzenlemek,
4. Döviz gelirlerinin arttırılması,
5. Yatırımların, uzun vadeli olarak ilmi ve teknik esaslara göre programa bağlanması,
6. Yabancı sermaye ve petrol kanunlarının tatbikatı devam edecektir.
7. Bu düzenleme çalışmalarını yürütmek için iktisadi Planlama Dairesi kurulacaktır,
8. Mali ıslah için planlama dairesinin kurulması,
9. Milletlerarası İşbirliği Dairesi Maliye Bakanlığı'na bağlanacak,
10. 1-75 milyon dolarlık kredi süratle kullanılacak,
11. Bütçede 470.751.000 liralık tasarruf sağlanacak,
12. İktisadi Devlet Teşekküllerinin mali vaziyetleri düzeltilecek,
13. Dünya bankasına iştirak hissemiz 43 milyondan 115 milyon dolara çıkarılacak¹³².

Alican, önce 1960 Bütçesinin ıslahını ele almış ve bu konuda 16 Ağustos 1960 tarihinde 50 sayılı kanunu yürürlüğe koymuştu¹³³. Ayrıca gelecek yıllar bütçesinin sağlıklı gelişmeleri bakımından vergi hukukunda yenileme çalışmalarına başlamış, sonunda da 1960 yılı sonunda, Kurucu Meclis göreve başlamadan MBK

¹³¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s.45; Cumhuriyet, 18 06.1960.

¹³² Alican, a.g.e., II. kitap, s.50-51; Cumhuriyet, 18, 21 Haziran 1960; 10 Temmuz 1960; ayr. bkz. Arar, a.g.e., s.314-320.

¹³³ 1960 Mali Yılı Muvazene-i Umumiye Kanununda değişiklik yapılması hakkında kanun, için bkz., RG., 16 Ağustos 1960, Sayı 50.

tarafından yürürlüğe konan Yeni Vergi Kanunları ve Vergi Usul Kanunu hazırlamıştı. Çalışmalarından biri de kamu sektöründeki yatırım envanterlerini de incelemektir. Bu inceleme sonunda o anda gereksiz olan yatırımlardan vazgeçilmişti¹³⁴. Bu tespitler sonunda gerekli hukuki düzenlemeler yapmak için 6 Eylül 1960 tarihinde 72 kanun yürürlüğe girmişti¹³⁵.

Yeni hükümet, Mali istikrarı sağlayıcı ve Kamu Sektörü yatırımlarını düzenlemek için 500 milyon liralık bir iç borçlanmaya gitmişti. Bu amaçla da 11 sayılı “Hürriyet İstikrarı Hakkında Geçici Kanun” çıkarıldı. Yeni hükümet, ekonominin uzun vadedeki sorunlarını çözmek için “Devlet Planlama Teşkilatı”nu kurdu¹³⁶. Teşkilat kadrosunu tamamladıktan sonra İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlandı. Bu plan daha sonra, MBK iktidarının sivil idareye devrinin ardından İnönü hükümetinin I.ve II. koalisyon dönemlerinde tamamlanmış, 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Plan olarak uygulamaya konulmuştur¹³⁷.

Devlet idaresinin diğer önemli bir sorunu da personel politikasıydı. Yeni Hükümet bu sorunu da çözmek için 17 Aralık 1960 tarihinde 160 sayılı kanunu çıkararak Devlet Personel Dairesini kurmuştu¹³⁸. Maliye Bakanlığı’nın önemle üzerinde durduğu konulardan biri de Hazinesin ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’na, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı’na Amortisman ve Kredi Sandığına, İşçi Sigortaları Kurumu’na ve birbirlerine olan borçlarının tasfiyesiydi. Hükümet bu konudaki çalışmaların sonunda, 13 Aralık 1960 tarihinde 154 sayılı “Hazinesin ve İktisadi Devlet Teşebbüslerinin Bir Kısım Borçlarının Tahkimi Hakkında Kanun” çıkardı. Daha sonra mali alanında yapılan çalışmalar ileri bir safhaya getirildikten sonra hazırlanan istikrar içinde gelişme programı 25 Kasım 1960 tarihinde birer muhtıra halinde Avrupa İktisadi İşbirliği teşkilatı ile Milletlerarası Para Fonuna sunuldu¹³⁹.

¹³⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s.52.

¹³⁵ Devlet daireleri ve diğer idarelerce yapılmakta bulunan veya yapılmasına teşebbüs edilmiş olan inşaat, tesisat ve her türlü işler ve satın almalar hakkında kanun için bkz. R.G., 6 Eylül 1960, Sayı 72.

¹³⁶ Alican, a.g.e., II. kitap, s.54.

¹³⁷ Aynı yer.

¹³⁸ R.G., 17 Aralık 1960, Sayı 160.

¹³⁹ Alican, a.g.e., II. kitap, s.56.

1960 Hükümetinin çalışmaları sürekli olarak MBK ile sürtüşmeli olarak devam etmiştir. Bunun en güzel örneği MBK'nın yeni hükümetin programı üzerindeki tavrıydı. Hükümet Programı Haziran 1960 ayı sonunda MBK'nın bir açık oturumunda Bakanlar Kurulu ile beraber bulunduğu bir toplantıda okunmuş fakat komite bu konuda ne olumlu ne de olumsuz bir yorumda bulunmamıştır. Bu yüzden de programın kabul edilmesi askıda kalmıştır. MBK'nın bu konudaki cevabı beklenirken bakanlıklara "Milli Birlik Komitesi Direktifi" adı altında bir yazılı metin gönderilmişti. Bu metinde, MBK'nın memleket meseleleri hakkındaki temel görüşleri özetleniyor ve metnin son paragrafında da Hükümet Programı başlığı altında "*Hükümet Programı, bu direktif esaslarına sadık kalınarak ve MBK'nın memleket meseleleri hakkındaki temel görüşleri de dikkate alınarak, mevzuat, müesseseler, planlar ve planların zaman, yer ve imkan faktörlerine göre tatbik şekillerini havi komularla tanzim ve çerçeveselenecektir*" deniyordu¹⁴⁰.

Bakanlar Kurulu ile MBK'nın anlaşamadığı bu günlerde, Bakanlar Kurulunun bilgisi dışında, "İnkılap Mahkemeleri Kanunu" adı altında bir kanun hazırlanarak 22 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe girmişti. Alican'ın bu konudaki görüşü ise şöyleydi: "*Memlekette huzursuzluk varsa, bunun sebebi inkılaba karşı hareket değildir, aksine siyasi nizamın kurulmamış olması dolayısıyla darbeyi kendi çıkarları için yapılmış sayan bazı çevrelerin DP'li vatandaşlara karşı giriştikleri lüzumsuz, haksız ve aşırı davranışlardır. Huzursuzluklar, İnkılap Mahkemeleri kurmak yolu ile değil, siyasi yapıya düzen getirmek, yassıada mahkemelerini bir an önce sona erdirmek, vatandaşlar arasında kardeşlik ve bütünlük havasını hakim kılacak ciddi ve kalıcı tedbirler almak suretiyle önlenabilir*"¹⁴¹. Alican'ın bu görüşünü Bakanlar Kurulu da benimsemişti. Fakat buna rağmen MBK kanunu yürürlüğe koymak istemişti. Bakanlar Kurulu MBK'nın bu kararı karşısında toplu olarak istifa etme kararını vermişti¹⁴². Bakanlar Kurulunun aldığı bu karar üzerine MBK, 1 sayılı Geçici Anayasanın kendisine verdiği yetkiye dayanarak 19 Bakan'ı

¹⁴⁰ Alican, a.g.e., II. kitap, s.58-59.

¹⁴¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s.60-61.

¹⁴² Alican, a.g.e., II. kitap, s.62.

görevden uzaklaştırmıştı. Alınan karara göre Alican görevden uzaklaştırılan bakanların arasında yer almıyordu¹⁴³.

Alican, Gürsel'in rahatsızlığından sonra MBK'nin CHP yanlısı bir politika izlemeye başlaması üzerine hükümette fazla kalamayacağını hissetmeye başlamıştı. Özellikle Alican 1961 Bütçesini hazırladığı sırada MBK ile görüş farklılıkları daha belirgin bir hal almıştı. Alican'ın istifasına neden olan en önemli olay Milli Savunma Bakanlığı'nın MBK desteği ile, 1961 yılı Bütçesindeki Bakanlık cari ödeneklerine bir milyar iki yüz milyon liralık ek talepte bulunmasıydı. İstenilen bu talep 1961 Bütçesini altüst edecekti. Bu durumda yatırım bütçesine ayrılan harcama miktarı günlük tüketim harcamalarına kayacaktı. Üstelik yapılması düşünülen maaş zammı sadece askeri personele uygulanacaktı. Alican'ın bu konudaki hedefi ise, darbenin ve alınan istikrar tedbirlerinin 1960 yılında yarattığı, ekonomik durgunluğu ve işsizliği, 1961 bütçesinin uygulamaya konulması ile birlikte ortadan kaldırmaya çalışmaktı. Bunun için de, bütçenin cari harcamalarında, bu günün moda tabiri ile kemerleri sıkma politikası izlemek, yani harcamaları arttırmaktan kaçınmak, ayrılabilir tüm ek ekonomik olanakları kamu sektörü yatırımlarına ve özel sektör yatırım teşviklerine tahsis etmek gerekiyordu¹⁴⁴. Alican, bunun dürüst bir davranış olmadığını belirtmiş ve durumu MBK'ya şu sözlerle açıklamıştır:

*“1961 Bütçemizde cari harcamalarda mümkün olan bütün zorlamaları yaparak tasarruf politikası izleyeceğimizi, artan olanaklarımızı yatırımlara özellikle yeni iş alanları açacak ekonomik yatırımlara yönelteceğimizi, darbenin doğurduğu ekonomik duraklamanın, ancak bu suretle aşılabileceğini, istikrara kavuşturulmuş fiyat politikasından sonra yatırım politikamızın da bu suretle istikrar içinde kalkınmaya yöneltileceğini, 1962 yılından itibaren uygulamaya konulacak Kalkınma Planı ve Yıllık Programlarla da memleketin ekonomik ve mali yapısının tam bir düzene kavuşturulacağını, kurmaya çalıştığım bu dengenin bozulmaması için kendilerinden bana yardımcı olmalarını rica ettiğimi bildirdim ”*¹⁴⁵. Alican'ın bu konuşmasının arkasından MBK Alican'dan konuyla ilgili bir formül bulmasını

¹⁴³ Daha geniş bilgi için bkz. Alican, a.g.e., s.62-63; Bedii Faik, *Darbeciler Arasında Bir Gazeteci*, İstanbul: [yey], 1967.

¹⁴⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s.77.

¹⁴⁵ Alican, a.g.e., II. kitap, s.83-84.

istemmiş, Alican da formül bulmasının imkansız olduğunu söyleyerek formül bulabilecek bir başka kişinin bulunmasını talep etmiştir¹⁴⁶.

Alican 24 Aralık 1960 tarihinde verdiği istifa mektubunda, istifa gerekçesini “Siyasi hayatta hareket serbestimi muhafaza edebilmek için ” diye göstermiş olmakla beraber istifasının bütçe ihtilafının yanındaki asıl önemli sebep MBK ile olan her yöndeki fikir ayrılıklarıydı¹⁴⁷.

Alican, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesini, duyar duymaz bunun Menderes’in bir oyunu olduğunu, başlattığı isyan hareketini bastırıp, diktatörlüğünü ilan edeceğini düşünmüştü¹⁴⁸. Fakat hareketin gerçek mahiyetini öğrenince bu konu hakkındaki görüşlerini şöyle belirtmiştir: “27 Mayıs hareketi, DP’nin büyük vatandaş kitesine karşı değil, partiyi 1946 yılındaki kuruluş gayelerinden uzaklaştırmak ve bu suretle memlekette şahsi idarelerini kurmaya çalışan mahdut liderler tabakasına karşı yapılmıştır. Gene bu hareket herhangi bir siyasi teşekkülü zorla iktidara getirmek gibi zorba fikri ilk günden itibaren şiddetle reddetmiştir. Hareketin meşrutiyetinin en kuvvetli teminat unsurlarından biri bu tarafsızlık felsefesidir. Memleket meselelerinin darbeye düzenlenebileceğine, bu yolla demokratik devlet idarelerinin kurulabileceğine de inanmıyordum. Bütün kabahati liderlerde buluyordum. Ama bu liderler, sadece siyasi yapının liderleri değildi, tüm toplum yapısının liderleri buna dahildi. Demokratik idarelerin, demokrasiye gerçekten inanmış bu tür liderler tarafından kurulabileceği fikrini savunuyor, fakat böyle liderlerin de bizim gibi gelişmeye muhtaç toplumlarda başarılı olmalarının güçlüğünü kabul ediyordum. Türk Siyasi hayatının demokrasiden uzaklaşmasında elbet iktidar partisinin ve hususi ile bu partinin liderlerinin sorumlulukları büyüktü. Ama tek sorumlumun bunlar olmadığı da muhakkaktı. Bu kadar hassas bir mevzuda, Türk Silahlı Kuvvetleri adına müdahalede bulunmuş olanların, hareketlerinin gerekçesini tayin ederken teşhis hataları yapmamaları, hele tek yönlü duygusal gerekçelerle milletin büyük çoğunluğunu karşılarına almaktan kaçınmaları gerektiğinden şüphe yoktu. 27 Mayıs hareketini yapmış olanlar, hareketi Kurucu Meclisi toplamak, anayasa ve seçim

¹⁴⁶ Alican, a.g.e., II. kitap, s.85; Çolak, a.g.t., s.21.

¹⁴⁷ Alican, a.g.e., II. kitap, s.87; Öncü, 25 Aralık 1960.

¹⁴⁸ Metin Toker, Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları, 1944-1973, Yarı Silahlı, Yarı Kılıklı Bir Ara Rejim (1960-1961), Ankara: Bilgi Yayınevi, 1991, s.42-43.

kanunumu her türlü demokratik müesseseleri ve siyasi emniyeti tedbirler suretiyle müspet istikamete sevk edebilirler. Bu kanunlar Kurucu Meclisçe çıkarıldıktan, Anayasa milletin tasvibine sunulduktan ve yeni esaslara göre seçimler yapıldıktan sonra 27 Mayıs hareketi kendisine düşen vazifeyi yerine getirmiş olacaktır”¹⁴⁹.

Ayrıca Alican’ın bu konuda CHP ile ilgili düşünceleri ise şöyleydi: “CHP, çok partili siyasi hayata girişte 1946 genel seçimlerinde, meşruiyet dışı usuller uygulamak suretiyle yaptığı büyük siyasi hatayı 1960 darbesini bu tür politik oyunlarla kendi sultası altına alıp, bu darbeye kendi damgasını vurmak suretiyle bir defa daha tekrarlamıştır. Türkiye’de sağlıklı temellere dayalı bir siyasi yapının bir türlü kurulamamasında, temellere atılan ilk harçlardaki bu kalitesizliğin büyük etkisi olduğundan şüphe yoktur”¹⁵⁰.

Alican’ın 27 Mayıs’tan sonra kurulan yeni hükümet hakkındaki görüşleri şöyleydi: “27 Mayıs’ı yapanlar, darbe öncesi bütün hazırlıksızlarına ve hükümet üyelerini tespitteki bütün gayri tabiiiliklerine rağmen, devlet işlerini yürütebilmek bakımından, siyasi partiler dönemlerinin kurulan hükümetlerine nazaran, çok daha başarılı sayılacak bir hükümeti iş başına getirebilmişlerdi. Bu hükümet üyeleri birbirleri ile bağdaşması imkansız, tutarlılıktan yoksun ve çok çelişkili darbe görüşlerinin Devlet idaresine hükmetmek için insafsızca rekabete giriştiği bir dönemde iyi niyetin akliselimin ve darbenin temsilcisi olmuşlar ve darmadağın toplum yapısını imkanlar ölçüsünde derleyip toparlayarak, zor günlerin asgari zararla aşılmasını sağlamışlardır”¹⁵¹.

B. Ekrem Alican’ın Kurucu Meclis Üyeliği

MBK, “Kurucu Meclis” diye bir meclisin kurulması ve anayasayı bu meclisin yapmasına karar vermiş ve Kurucu Meclisin tertip tarzı, vazife ve mesuliyetlerini tespit etmek üzere Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ne mensup beş Profesörden kurulu bir bilim heyetini faaliyete geçirmişti. Heyet, Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu’nun başkanlığında, Prof.Dr. Süheyl Derbil, Prof.Dr. İlhan Arsel, Prof.Dr. Bahri Savcı ve

¹⁴⁹ Alican,a.g.e., II. kitap, s.41-42, 105; Cumhuriyet, 27 Ocak 1961; Hürriyet, 29 Mart 1961.

¹⁵⁰ Alican,a.g.e., II. kitap, s.35.

¹⁵¹ Alican,a.g.e., II. kitap, s.25.

Doç.Dr. Muammer Aksoy'dan kurulu idi¹⁵². Bu heyet, 20 günlük yoğun çalışmalarından sonra MBK'ya bir tasarı sunmuş, MBK da aynı tasarıyı 22 Kasım 1960 tarihinde bakanlar kuruluna sevk etmiştir. Bakanlar arasında Ekrem Alican ve Amil Artüs bu tasarıya muhalif olmuşlardır. Bunun nedeni tasarının Kurucu Meclis egemenliğini CHP'ye vermesiydi. Tasarıya itiraz edildi ve bu tasarıya paralel başka bir tasarı hazırlanması uygun bulundu. Bunun için de Ekrem Alican başkanlığında bir bakanlar komitesi kuruldu.

Turan Feyzioğlu komisyonunun hazırladığı tasarıya göre Kurucu Meclis, MBK ve Temsilciler Meclisi olarak iki ayrı organdan oluşacaktı. Temsilciler Meclisi, Millet Meclisi gibi, MBK de senato gibi çalışacaktı. MBK 23 kişiden, Temsilciler Meclisi ise 273 kişiden oluşacaktı. Tasarıda, CHP'ye diğer partilerden daha fazla kontenjan ayrılmıştı. Bakanlar Kurulu adına başka bir proje hazırlayan Alican ise DP döneminde görev almış olanlara seçmen olma hakkı tanıyor, ayrıca CHP'ye ayrılan kontenjan 30 kişiye, Kurucu Meclis sayısını da 285'e indiriyordu. Alican bu arada Kurucu Meclisle birlikte siyasi faaliyetlerin serbest bırakılmasını da hükme bağlıyordu. Sonuçta Maliye Bakanı Ekrem Alican ve Devlet Bakanı Amil Artüs tarafından ileri sürülen öneriler reddedilerek, Feyzioğlu komisyonunun kararı aynen kabul edildi¹⁵³.

MBK, 02 Ocak 1961 günü Kurucu Meclis Kurulmasına Dair Kanun hakkında bir yorum kararı alarak, kanunun yürürlük tarihi olan 16 Aralık 1960 tarihinden sonra bakanlık görevinden istifa etmiş kişilerin de bakanlık kontenjanından Temsilciler Meclisi üyesi olabilecekleri sonucuna vardı ve böylece Alican 1961 Kurucu Meclisi'ne 06 Ocak 1961 tarihinde üye olarak girdi¹⁵⁴.

13 Aralık 1960'ta kabul edilen ve 12 Haziran geçici anayasasını değiştiren bir yasa ile Kurucu Meclis kurulması kararlaştırılmıştır¹⁵⁵. 7 Aralık 1960'ta MBK'da kabul edilen yasaya göre Kurucu Meclis iki bölümden oluşuyordu: MBK ve

¹⁵² Orhan Aldıkaçtı, *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası*, genş. 3. bsk., İstanbul, 1978, s.130.

¹⁵³ Erdoğan Örtülü, *Üç Darbenin Hikayesi: 13 Kasım- 22 Şubat-21 Mayıs*, 3. bsk., Ankara: Milli Ülkü Yayınları, 1966, s.66-68.

¹⁵⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s.89.; ayr. bkz. Alican'la 12.02.1999 yılında yapılan mülakat, Ek-1, s.134.

¹⁵⁵ 13 Aralık 1960 gün ve 157 sayılı 1924 tarih ve 491 Teşkilatı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Geçici Kanuna Ek "Kurucu Meclis Teşkili" Hakkında Kanun R.G.,16 Aralık 1960, Sayı 10682; Cumhuriyet, 17 Aralık 1960.

Temsilciler Meclisi. Temsilciler Meclisi, genel oya dayalı seçimle gelen bir organ değil, ama temsil niteliğini yaygın tutmak için o günkü şartlarda mümkün olanlar yapılmış, 67 ilde siyasi partiler (DP dışında) ve çeşitli meslek kesimlerinin (barolar, basın, emekli subaylar, esnaf kuruluşları, gençlik, işçi sendikaları, sanayi ve ticaret odaları, öğretmen kuruluşları, üniversite ve yargı organları) temsilcileri aşamalı ve piramitsi yollardan seçilmişlerdir¹⁵⁶.

Alican'a göre, Cemal Gürsel ağır rahatsızlık geçirdikten sonra MBK üzerindeki otoritesini büyük ölçüde kaybetmiş, bu nedenle CHP de yeni MBK'yı kontrol etme imkanları sağlamış ve komite CHP'nin askeri danışmanlar kanadı haline gelmişti. CHP'li Kurucu Meclis de MBK'nın CHP'ye yaptığı bu hizmetlerin karşılığını MBK'yı yeni Anayasa'da ömür boyu tabii senatörler grubu haline getirmek sureti ile ödemiştir¹⁵⁷. Gerçekten de 27 Mayıs'la birlikte bütün bu teşekküllerde bir tek DP'li kalmadığı gibi, tarafsıza da pek rastlanmıyor ve hepsinin büyük çoğunluğu CHP'ye dayanıyordu¹⁵⁸.

Alican'a göre, 1961 Kurucu Meclisi'nin 75 il temsilcisinden en az 65'i CHP'nin il idare kurulları üyeleri, başkanları veya eski milletvekilleridir. Bütün basın temsilcileri CHP basınının temsilcileridir¹⁵⁹. Oysa, Alican Kurucu Meclis'in gayesinin tarafsızlık olduğunu belirtmiştir¹⁶⁰.

C. Yeni Türkiye Partisinin Kuruluşu ve Ekrem Alican'ın Genel Başkanlık Görevine Getirilişi

DP'nin 20 Eylül 1960 tarihinde mahkeme kararı ile kapatılmasından sonra CHP tekrar yeniden tek parti dönemindeki gibi devletin idaresindeki ağırlığını hissettirmeye başlamıştı. Bu gelişmelerden etkilenen MBK ikiye bölünmüştü. Alican, o günkü konjonktürü şöyle ifade ediyor: "*Komite içindeki CHP'ye ileri ölçüde*

¹⁵⁶ Kurucu Meclisin yapısı ve görevleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Nermin Abadan, *Anayasa Hukuku ve Siyasal Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlihi*, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınevi, 1966, s.76; Suna Kili, *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler: Siyaset Bilmi Açısından Bir İnceleme*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1976, s.164-165; Hikmet Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, c.4: Türkiye Tarihi*, 5. bsk., İstanbul: Cem Yayınevi, 1997, s.202.

¹⁵⁷ Alican, a.g.e., II. kitap, s.35.

¹⁵⁸ Faik, a.g.e., s.137.

¹⁵⁹ Alican, a.g.e., II. kitap, s.80.

¹⁶⁰ *Hürriyet*, 17 Nisan 1961.

sempati duyan çoğunluk, bu şartlar içinde kurucu meclis kamununun sür'atle hazırlanmasını, çoğunluğu CHP'lilerden oluşan bir kurucu meclis kurulmasını, bu kurucu meclis marifeti ile hazırlanacak bir Anayasa ve seçim kanunu ile seçimlere gidilip, Cumhuriyet Halk Partisi'nin çoğunluğunu teşkil edeceği bir meclis kurulmasını arzulamakta idi. Mukabil hizip, sivil idareye geçmeden, daha bir süre kazanmak, bu süre içinde CHP dışındaki siyasi güçleri de organize etmek ve seçimlere gidildiğinde, CHP'nin karşısına kuvvetli bir siyasi teşkilat ile çıkmak amacıyla idi. Gürsel, iki fikri de tutmuyor fakat ikinci fikir demokratik idareye geçişi geciktireceği için, birincilerle beraber gözüküyordu. DP'nin kapatılmasından sonra yeni siyasi yapı konusunda sür'atli davranmak kanısına vardığı da anlaşılıyordu. Bu günlerde yaptığı konuşmalarda, yeni bir parti kurulmasına taraftar olduğunu sık sık tekrarlıyordu. Ekim 1960 ayının sonlarına doğru, bir sabah beni makamına çağırmişti. Bana memleket siyasi hayatının normal şartlar içine sokulması işinin kendisini fazlası ile rahatsız ettiğini, yeni bir parti kurulmasına şiddetle ihtiyaç olduğunu, bu partiyi benim kurmamın en isabetli çözüm şekli olacağını bu konuda düşündüklerimi samimiyetle ifade etmemi istediğini söyledi¹⁶¹.

Alican, Gürsel'e bu konudaki son kararı bugüne kadar aynı idealleri birlikte paylaştığı dava arkadaşları ile görüştüktan sonra vereceğini belirtmiş, Gürsel de olumlu karar vermesi için Alican'a kurulacak partinin finansman bakımından güçlük çekeceğini zannetmediğini, partiyi finanse edecek kişilerin bulunabileceğini, hatta partiyi kurma kararına vardığı takdirde, bakanlık görevinden ayrılmasına lüzum olmadığını söylemiştir¹⁶².

Alican bu konuyla ilgili bir değerlendirmesinde şu sonuca varmıştı: “ DP kapatılmış olduğuna göre, onun yerini alacak bir siyasi partinin kurulması gerekiyordu ve en önemlisi de kurulacak partiyi darbe idaresinin direktifleri ile kurulmuş bir siyasi yapı hüviyetini taşımasından şiddetle kaçınılmalıydı¹⁶³.”

Gürsel bir taraftan DP'nin taraflarını toplayacak yeni bir parti kurulmasına sıcak bakarken, bir taraftan da “ Demokrat Partiyi hortlatmak isteyenler tehlikeli bir ateşle oynuyorlar” diyerek DP taraftarlarına uyarılarını yapmaktaydı. Alican da

¹⁶¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s.68-69.

¹⁶² Alican, a.g.e., II kitap, s. 71.

¹⁶³ Alican,a.g.e., II kitap, s. 69.

Başbakan Gürselin haklı olduğunu fikirlerine aynen katıldığını, bu yolda görünenlerin tehlikeli bir ateşle oynadıklarını tekrar etmiştir¹⁶⁴. Alican'ın, Gürsel'in bu sözleri kendi partisi için söylemediğini kabul ettiği görülmektedir. Ayrıca o günlerde Cemal Gürsel İçişleri Bakanlığında CHP karşısında yalnız bir tek parti kurulmasını, bu partinin de Ekrem Alican tarafından kurulmasını istemişti¹⁶⁵.

Alican yeni bir partinin kurulması konusunda Gürsel'e katılırken, kendisinin bu partinin başına geçmesi konusunda Gürsel'e katılmıyordu. Alican bu konudaki görüşlerini şöyle belirtmekteydi: *"Bu güne kadar kendimi siyasete hiçbir zaman ısrırdırmadım, içine zorla girmedim, zorla devam ettim, tabiatım, mizacım politika yapmaya elverişli değildi. Kitle psikolojisini bilmiyorum da değildim. Fakat bu psikolojiye cevap verecek yeteneklere sahip olmadığım muhakkaktı¹⁶⁶. Ben Türkiye'de siyasetin ne kadar kalles, ne kadar (ahlaksız), ne kadar haysiyetten yoksun ellerde idare edildiğini bilen bir insan olarak kendisine gerçekten büyük saygım olduğu için teklifi hemen ret etmedim, düşünüyüm, araştırayım, filan diyerek geçiştirmeye çalıştım. Başıma geleceklere çok iyi biliyordum"*¹⁶⁷.

Alican bir taraftan bu olumsuz görüşlerini belirtirken, bir taraftan da edindiği bu kadar tecrübenin, Türkiye'de demokrasinin sağlıklı temellerinin atılmasında yardımcı olabileceğini belirtmekteydi¹⁶⁸.

Alican'ın yeni kurulacak partinin içinde bulunma konusunda bazı endişeleri vardı. Bu endişelerin başında, MBK'ya yakın olacak bir hareketin içinde bulunmak istememesiydi. Ayrıca bu konudaki diğer bir endişesi ise MBK'nın izlediği ve izleme temayülünde ısrarlı gözüktüğü CHP'ye yakın politikasıydı. Alican'a göre bu yakın politikanın sonuçları yeni kurulacak partileri de olumsuz olarak etkileyecekti¹⁶⁹.

Alican, DP'nin yerini alacak partinin kurulması ile ilgili Gürsel'in teklifine 10 Kasım 1960 tarihinde¹⁷⁰ günün şartlarının böyle bir oluşum için uygun olmadığı

¹⁶⁴ İsmet Bozdağ, *Demokrat Parti ve Ötekiler*, İstanbul: Kervan Yayınları, 1975, s.74-75.

¹⁶⁵ Yalman, s.381.

¹⁶⁶ Alican, a.g.e., II kitap, s. 69-71.

¹⁶⁷ Alican, a.g.e., II kitap (Osmanlıca), s. 114.

¹⁶⁸ Alican, a.g.e., II kitap, s. 70.

¹⁶⁹ Alican, a.g.e., II kitap, s. 92.

¹⁷⁰ Alican bu tarihte Maliye Bakanlığı görevini yürütüyordu. Bir buçuk ay sonra da MBK ile kesin ihtilafa düşerek bakanlık görevinden ayrılmıştır. YTP'nin kuruluş hazırlıkları Bakanlıktan ayrıldıktan sonra başlamıştır.

gerekçesiyle ret cevabı vermişti¹⁷¹. Gürsel ve MBK, hem DP'lileri saflarında toplayacak, hem de kendilerine yakın olacak bir parti kurma girişimlerini bundan sonraki günlerde de sürdürmüştür¹⁷². Bu arada kapatılan DP'nin yerini alacak yeni bir parti kurmayı isteyen sadece Gürsel ve MBK değildi. 1955'te DP'den ayrılıp HP'yi kuran eski politikacılar da vardı¹⁷³.

Daha sonraki günlerde Alican'ın DP'nin yerini alacak yeni bir partinin kurulması ile ilgili olumsuz görüşleri olumluya dönüşmüş, dolayısıyla Alican böyle bir partinin kurulmasını destekler hale gelmiştir. Yeni kurulacak partinin kuruluş nedenlerini Alican şöyle ifade ediyor: *"Ben ne görsel, ne de şu yada bu çevreler istedikleri için değil, fakat memleketin o gün içinde bulunduğu siyasi boşluğu düşünerek, bu yolda çok ciddi deneylerden geçmiş, gönülleri hiç bir zaman 1946-1950 yılları arasındaki idealist Demokrat Parti mücadelesinin coşkusuyla yitirmemiş, pek çoğu yakın arkadaşlarım eski Demokrat Partililerin bir araya getirilmeleri ile ve yeniden 1946'daki Demokrat Parti'nin çatısı altında toplanmaları görüşünü benimsiyor ve bu yolda namuslu çalışmalara girişmenin omuzlarımıza yüklenmiş bir görev olduğu kanaatini taşıyordum"*¹⁷⁴. Yeni bir parti kurulması kararını alan Ekrem Alican, Cumhuriyet gazetesine verdiği bir demeçte yeni kurulacak partinin ileri devletçi olacağını belirtiyordu¹⁷⁵.

Alican bir taraftan yeni kurulacak partinin kuruluş hazırlıklarına devam ederken, bir taraftan da çevresine kuracağı partinin, darbenin felsefesinin tarafsızlık olduğunu, darbenin DP'li vatandaş kitlelerine karşı yapılmadığını, mahkemelerin ve kamu vicdanının suçlamadığı DP'lilerin kurmayı düşündüğü partisinde görev alacaklarını belirtmekteydi.

Yeni bir parti kurma hazırlıklarının hızlı bir şekilde devam ettiği günlerde bile Alican'ın bu konudaki isteksizliği devam etmekteydi. Zira, o günlerde : *"Siyasete oldum olası gönlümü yatırmamış bir insandım. Ortamın çirkinliği de aşıkardı.*

¹⁷¹ Alican, a.g.e., II kitap, s. 71.

¹⁷² Nazlı Ilıcak, 15 Yıl sonra 27 Mayıs Yargılanıyor, c.II, İstanbul: Kervan Yayınları, 1975, s. 613.

¹⁷³ Nimet Arzık, "YTP Nasıl Kuruldu", Yön, 28.12.1962, Yıl: 1, Sayı 11, s. 4.

¹⁷⁴ Alican, a.g.e., II kitap, s. 92.

¹⁷⁵ Cumhuriyet, 28.01.1961.

*Yeniden parti kurma işlerine kendimi bir türlü inandıramıyordum. Fakat olaylar her gün peşimi kovalamakta devam ediyordu*¹⁷⁶ diyerek bunu açıkça ortaya koyuyordu.

Alican parti kurma çalışmalarına devam ederken, MBK yeni kurulacak partilerin siyasi faaliyetlerinde uymak zorunda olacakları esasları içeren kararlar almıştı. Bu nedenle, konuyla ilgili olarak görüşlerini almak üzere Ekrem Alican'ı 08 Şubat 1961 günü toplantıya çağırdı. MBK'nın siyasi partilerin uymak zorunda oldukları esasları belirleyen kararı sekiz maddeden oluşuyordu. Bunlar özetle¹⁷⁷:

1. İntikamcı hislerle hareket etmeyecek bir karakterde olmak,
2. Kurucular arasına şaibeli insanlar girmesin: Demokrat Parti'nin mebus adayları, partizanca hareket etmiş olanlar, il ilçe teşkilatlarında vazife almış insanlar, parti nüfusu altında bulunan çeşitli müesseselerde vazife almış olanlar (Belediye meclis azaları, reisler, valiler, idare meclisi azaları).
3. Atatürk prensiplerini tamamen benimsemiş insanlar kurucular içerisine girmeli.
4. Seçim yapıp iktidar devredilinceye kadar ve devirden sonra Milli Birlik ruhuna sadık insanlar olmalı. Ana esaslar baki kalmak üzere, teferruat üzerinde kanunlar münakaşa edilebilir.
5. Partiler tüzüklerine Atatürk inkılapları ve 27 Mayıs inkılaplarına sadakatlerini ifade edecek maddeler koysunlar.
6. Dini siyasete alet etmeyecek, ayrımcı ve düşmanlık yaratıcı bir siyaset güdülmeyeceğini bildirsin.
7. Anti-militarist bir siyaset güdülmeyeceği partide yer almaması.
8. MBK ya da, Devlet Başkanı tarafından kurdurulmuş, desteklendiği hissini verilmemesi.

Ekrem Alican bu sekiz madde içerisinde kurulacak partilerin örgütler ve kadroları ile ilgili olan ikinci maddeyi eleştirmekte idi. Ona göre bu madde, keyfi uygulamalara fevkalade müsait ve sınırları belli olmayan bir yasaklamalar ve cezalandırmalar zinciri oluşturuyordu. Bu maddeye göre, partiler örgütlenirken,

¹⁷⁶ Alican, a.g.e., II kitap, s. 94.

¹⁷⁷ Alican, a.g.e., II kitap, s. 94'e ek (Osmanlıca)

kurucular arasına ve örgütler içine şaibeli kişiler girmeyecekti. Kimler şaibeli kişilerdir diye sorulduğunda DP'nin milletvekili adayları, partizanca hareket etmiş partililer; il, ilçe, bucak ve ocak teşkilatlarında görev almış olanlar, parti nüfusu altında bulunan çeşitli kuruluşlarda görev almış olanlar (Belediye Meclis Üyeleri, Başkanlar, Valiler, İdare Meclisi Üyeleri gibi) cevabı verilmişti.

Yine Alican'ın eleştirdiği konulardan bir başkası ise, MBK'nin İçişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir tebliğ idi. Bu tebliğe göre: adında "Demokrat" kelimesi, hatta "D" harfi ile başlayan bir kelime bulunan herhangi bir partinin kurulmasına izin verilmemesi idi¹⁷⁸.

Alican çağrıldığı toplantıda, MBK'nın aldığı bu kararların kendisine iletilmesinden sonra kitleleri suçlamanın hiçbir zaman yarar sağlamayacağını, bil'akis munaferet ve husumeti arttıracığını, sınırsız keyfiliklere yol açma istidadı âşikâr olan yuvarlak kıstasların, devamlı tahrik ve telkinlerle, yetkililerle parti yöneticilerini her gün karşı karşıya getireceğini söylemiş ve tepkisini dile getirmiştir.

Alican, Komiteden ayrıldıktan sonra arkadaşlarını toplantıya çağırması ve toplantı sonucunda, neticesi bu derece keyfi yorumlara tabi kalacak bir teşebbüse girmemenin daha isabetli olacağı kararına varmışlardır¹⁷⁹. Alican'ın bu eleştirisi karşısında MBK, Alican'ı 10 Şubat 1961 günü yeniden toplantıya çağırarak geri adım atmış ve ikinci maddede değişiklik yapmıştı. Bu değişikliğe göre yeni ikinci madde: "1957 seçimlerinde milletvekili seçilemeyenlerinden il, ilçe kurulları, vatan cepheleri, gençlik kolları, Belediye Meclislerinde, idare meclislerinde, çeşitli idare işlerinde görev almış bulunanlardan tutumları ile anayasa ve insan haklarına mugayir hareketleri, nüfuz suiistimalleri ve sair sebeplerle amme vicdanında mahkum edilmiş olanlar, hiçbir parti kurucuları arasında görev alamazlar"¹⁸⁰ şeklini almıştır.

Alican, MBK'nın böyle bir değişikliğe gitmesinde amil olan şu sözleri dile getiriyor: "*İşin esasının insan unsuru olduğunu, siyasi kuruluşlara yön veren insanlara güvenilmedikçe komulan kayıtlamaların hiçbir sonuç vermeyeceğini, bizim ne demokrat partiyi hortlatmaya, ne de sipariş üzerine parti kurmaya niyetimiz*

¹⁷⁸ Alican, a.g.e., II kitap, s. 95-96.

¹⁷⁹ Alican, a.g.e., II kitap, s. 96.

¹⁸⁰ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 96-97.

olmadığını, memleket hayrına olduğuna inandığımız bir yolda yürümekten gayri bir şey düşünmediğimizi bir defa daha söyledim”¹⁸¹.

Sonuç olarak, İçişleri Bakanlığı'nın 12 Ocak 1961 tarihli tebliği ile siyasi partilerin kurulmasına ve tüzük tadillerine izin verilmiştir¹⁸². Bu tebliğle sadece siyasi parti kurma ve tüzük tadilleri faaliyetlerine müsaade edilmiş, kurulan siyasi partilerin il ve ilçelerde örgütlenmelerine ve teşkilat ve tüzük tadilleri sırasında propaganda yapmalarına müsaade edilmemiştir. Ayrıca yayınlanan bir ek tebliğ ile de hazırlanmakta olan yeni Anayasa ve Seçim Kanunu esaslarına göre siyasi partilerin tüzüklerinde ve gerekirse programlarında tadilat yapmaları istenmiş, ancak yapılacak bu tadilatlar nedeniyle il, ilçe ve genel kongre veya kurultay toplantısı yapamayacakları öngörülmüştür¹⁸³. Bunlar ancak Anayasa ve Seçim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra mümkün olacaktır¹⁸⁴.

Bütün bu gelişmelerden sonra Alican ve arkadaşları yeni bir partinin kurulmasına karar verdiler. Öncelikle bu partiye bir isim bulmak gerekiyordu. Önce Hür Demokrat Parti ismi konmak isteniyor, ancak MBK bırakınız “Demokrat” kelimesini, DP’yi çağrıştıracığı gerekçesiyle, parti isimlerinin “D” harfiyle başlayan bir kelimeyi içermesine bile müsaade etmiyordu. Diğer taraftan “Hür” kelimesini de daha önce kurdukları Hürriyet Partisi’nde kullanmışlardı. Ama Hürriyet Partisi’ne DP’liler sempati duymuyorlardı. Bu nedenle ne “Demokrat” nede “Hür” kelimesini koymak istemediler. O halde madem memlekete yeni bir düzen getirme amacındalar, partinin isminin de “Yeni Türkiye” olması teklif ediliyor ve neticede “Yeni Türkiye Partisi (YTP)” ismi üzerinde karar kınıyor¹⁸⁵.

YTP'nin kuruluş beyannamesi Ekrem Alican tarafından, 13 Şubat 1961 günü parti kurucularından Raif Aybar, İrfan Aksu, Aydın Yalçın ve Hikmet Yıldız’la birlikte Ankara Valisi Emekli General İhsana Akkoyun’a verildi. Valilik’ten çıkarken Alican gazetecilere YTP’nin ana görüşlerini şöyle özetledi:

¹⁸¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 97.

¹⁸² Son Havadis, 13 Ocak 1961; Ayr. tebliğin tam metni için bkz. Celalettin Güngör: 27 Mayıs ve Partileşme Sorunu, Ankara: [y.y], 1992, s. 96.

¹⁸³ Güngör, a.g.e., s.97.

¹⁸⁴ Cumhuriyet, 24.01.1961.

¹⁸⁵ Alican’la 19 Aralık 1998’de yapılan mülakat, bkz. Ek-1, s.133.

“ ... totaliter felsefeyi ret ediyoruz, sosyal ahenk ve dengenin gerçekleşmesi gereğine inanıyoruz, Atatürk devrimlerine sadık kalacağız, devletin idaresinde laiklik ilkesi esas olmak gerekir. İktisadi kalkınmayı temel prensip olarak benimsiyoruz, iktisadi ve sosyal kalkınmada karma ekonomi ilkesi esas alınacak, kalkınma kısa süreli plan ve programlarla gerçekleştirilecektir”¹⁸⁶.

Böylece Ekrem Alican'ın Maliye Bakanlığını bırakmasından tam 45 gün sonra YTP 13 Şubat 1961 günü kurulmuş oldu¹⁸⁷. Aynı gün Parti Genel İdare Kurulu toplanmış, parti tüzüğü'nün: *“ Parti Genel Başkanı, Genel İdare Kurulu tarafından, kendi üyeleri arasından gizli oy ve salt çoğunlukla seçilir”* hükmü işletilerek, oy birliği ile, Ekrem Alican'ı YTP Genel Başkanı seçmiş¹⁸⁸, Raif Aybar da II. Başkan olmuştu.

Ekrem Alican Genel Başkanlığa seçildikten sonra YTP'nin amaçlarını şu sözlerle ifade ediyor: *“ YTP'yi, DP tabanına güvenerek kurduğumuzu ve bu partinin başına geçerken bu tabanı etrafımıza toplamanın başlıca amacımız olduğumu hiçbir zaman inkar etmiş değildik. Ama bunun yanında pek önemli ve asli bir amacımız vardı ki, o da 27 Mayıs sonrası Türk siyasi yapısını yeniden kurarken bu siyasi yapının, geçmişteki siyasi mücadelelerde oluşmuş memleket aleyhine çok kötü sonuçlar doğurmuş soysuzlaşmalardan kurtarılması ve memleketin, çağdaş demokrasilerde hakim hale gelmiş, bilgiye, hoşgörüye, yurt sevgisine, milli yararlar ve milli bütünlüğe dayalı bir siyasi tartışma ortamına kavuşturulması idi”¹⁸⁹. Bunlardan başka partinin amacı, yıllardır süren partiler arası gerginliği gidermek, partizan düşünce ve huzursuzluğa son vermek, 27 Mayıs devrimi ve sonucu hazırlamakta olan anayasa ve seçim kanunu ile siyasi partileri senelerden beri oyalayan rejim davalarını halledip memleketin temel davası olan ekonomik kalkınma ve az gelişmiş ülke görünümünden kurtarmak için çaba göstermektir”¹⁹⁰.*

¹⁸⁶ Nimet Arzık, “Yeni Türkiye Partisi Nasıl Kuruldu”, *Yön*, 28.12.1962, Yıl:1 Sayı 11, s.15-16. Alican, a.g.e., II. kitap, s. 98 (Osmanlıca); Ayr. parti tüzüğü ile ilgili detaylı bilgi için bkz. *Yeni Türkiye Partisi Tüzüğü ve Programı*, yy: [y.y], 1963.

¹⁸⁷ *Cumhuriyet*, 14.01.1961.

¹⁸⁸ *Milliyet*, 20.02.1961.

¹⁸⁹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 102 (Osmanlıca).

¹⁹⁰ *Akşam*, 20.02.1961.

Alican 1987 yılında bir gazeteye verdiği mülakatta ise partinin amacını şöyle ifade ediyor: “ *Parti, Demokrat Parti tabanına hitap edecekti. Demokrat Partinin 1946 yılında benimsediği ilkeler, Sosyal Devlet Fikri etrafında geliştirilerek programımızın esasları olacaktır*”¹⁹¹.

YTP, liberal eğilimli bir parti olup, kalkınmada tarım kesimini kalkındırmayı amaç edinmiştir¹⁹². Ekonomik gelişme için özel teşebbüsü ve hızlı sanayileşmeyi öngörmektedir¹⁹³. YTP, bu hedefe varmak için hükümetin liderliğini savunuyordu. Toprak köylü arasında dağıtılacak, ancak küçük işletmelerin çokluğunun üretime zarar vermemesi sağlanacaktı¹⁹⁴.

Ortanın solunda bazı unsurları da barındırmakla beraber, YTP sağın eritici, kendine çekici etkilerine açtı. YTP gibi orta ve merkez partiler, Türkiye gibi hızla gelişmesi gereken bir ülkeyi, tutucu ve gerici güçlerin baskı ve etkisinden kolay kurtaramazlardı¹⁹⁵. Yeni siyasi parti kurulur kurulmaz, partiler arasındaki siyasi çekişmeler de kendini göstermeye başlamıştı. Alican bu partilerle ilgili olarak şunları söylüyor: “*Adalet Partisi'nin (AP) rejimin sağlığı, sıhhati, geçmişin siyasal hastalıklarından arındırılması gibi kaygıları yoktu. Komıyu, darbeye yönelik husumetleri en iyi şekilde örgütleyerek, iktidara biran önce ulaşma meselesi olarak alıyor, her türlü vasıtaya başvurarak 1950 genel seçimleri öncesindeki DP coşkusu kendisi etrafında yenilemeye çalışıyordu. 27 Mayıs'ın altındaki AP yeteneksiz idaresi ile memleketimizin bu günlerdeki ekonomik, sosyal ve siyasal iflasının başlıca sorumlular*”¹⁹⁶.

Alican'a göre MBK, YTP ile AP arasında sürekli bir ayrım politikası yürütmekteydi. Bunun nedeni, AP'nin kurucusunun, komite üyelerinin büyük saygısını kazanmış olan, General Ragıp Gümüşpala olmasıdır. Gümüşpala, nasıl bir politika izlerse izlesin askerler hep hoş görmüştür¹⁹⁷. Yassıada'daki DP'lilerin hemen bütün yakınları AP kadrolarında siyasi faaliyette bulunurken, YTP'nin Adnan

¹⁹¹ Güneş, 30.01.1987.

¹⁹² Teziç, a.g.e., s. 309.

¹⁹³ Öncü, 28 Ocak 1961.

¹⁹⁴ Stanford Show, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.II, Ankara: E Yayınları, 1983, s. 497.

¹⁹⁵ Bülent Ecevit, *Ortanın Solu*, İstanbul: Kim Yayınları, 1960, s. 25.

¹⁹⁶ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 104, 116.

¹⁹⁷ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 115 (Osmanlıca).

Menderes'in oğlu Yüksel Menderes'i ve Yassıada Mahkemelerinde Menderes'i ve bazı arkadaşlarını savunmuş birkaç avukatı saflarına almalarına karşı çıkmışlardı.

AP, ilk günden itibaren eski DP'nin geçmişteki muhalefet ve iktidar yıllarının hatalarına da sevaplarına da, dolaylı yollardan da olsa, sahip çıkmaya çalışmıştır. Onun nazarında, 1960 darbesinin hiçbir tutarlı sebebi yoktur. Darbe, yapılmış bir hükümet darbesidir. Darbeyi yapanlar mutlaka cezalandırılmaları gereken, suç işlemiş kişilerdir¹⁹⁸.

Alican, YTP'yi kuran kadroyu şu şekilde değerlendiriyordu: *“YTP'den dönemin siyasi mücadelelerini adım adım izlemiş, geçmiş dönem siyasi kadrolarının memleketi darbeye sürükleyen idari, siyasi, iktisadi hatalarını yakından görmüş, bu hataların önlenmesi için büyük mücadeleler vermiş deneyimli bir kadro idik. DP'nin darbe günündeki siyasi kuvveti bütünü ile Yassıada'ya götürülmüş ve CHP karşısında DP'nin kurmaylar kadrosu saf dışı edilmişti. Ama, DP'nin memleket idaresinde temsil ettiği müspet icraatın, fikir cephesi savunucuları eski demokratlar olarak biz YTP saflarında yerlerimizi almıştık. DP hakkında ne gözü kapalı öfke, ne de yakışıksız sevgi politikası izliyorduk. Geçmiş siyasi dönemin gerçeklerinin ölçülere dayalı öz eleştirisini yapıyorduk. Bu öz eleştirilerimiz, CHP'nin de, DP'nin de iktidar ve muhalefet dönemleri icraatını içeriyordu. On beş yıllık çok partili dönemin 27 Mayıs darbesi ile sonuçlandırılmasında bu iki parti de sorumluluk taşıyordu. DP'nin muhalefet yıllarında ve iktidarının ilk dört yılında memlekete inkar edilemeyecek hizmetler yaptığı da bir gerçektir. Biz bu gerçekleri de dikkate alarak, iki partinin iktidar dönemlerini tarafsız mukayeselere tabi tutabilir ve tabiatıyla bu mukayeselerimizde DP'nin CHP'ye olan üstünlüklerini rahatça dile getirebilirdik”¹⁹⁹.*

AP'nin ise YTP'ye bakışı Alican'a göre şöyleydi: *“YTP, Gürsel'in MBK'nın kurduğu partidir. Eski DP ile hiçbir ilgisi yoktur. Esasen Ekrem Alican ve arkadaşları DP içinde iken de DP liderlerine muhalefet bayrağı açmış hatta DP'den ayrılarak Hürriyet Partisi'ni kurmuş, DP iktidarını 1955 yılından itibaren zaafa uğratmış kişilerdir”²⁰⁰.* AP, YTP hakkında böyle düşünürken CHP nasıl

¹⁹⁸ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 125 (Osmanlıca).

¹⁹⁹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 123-124 (Osmanlıca).

²⁰⁰ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 125 (Osmanlıca).

düşünüyordu? Bunun yanıtını ise Alican şöyle veriyor: “ *CHP, YTP'nin partiler arası ilişkiler ve rekabetlerde AP'ye kıyasla çok farklı yöntemler savunmalarına ve bu yoldaki uygulamalarımıza rağmen, aynı tabana yönelik iki parti arasında hiçbir fark gözetmiyor, iki partiye de intikam masalları atan iki kuruluş olarak simgeliyor ve iki parti mensuplarını, eski DP'lilerin kuyrukları olmakla suçluyordu*”²⁰¹.

Sonunda hükümet, 28 Mart 1961 günü partilerin resmi olarak örgütlenme çalışmalarına 1 Nisan 1961 tarihinden itibaren başlayabileceklerini bildiren bir tebliğ yayınladı²⁰². Alican, Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel imzalı bu tebliği şöyle değerlendiriyor: “*Hükümet Başkanı bu tebliğin ikinci maddesinde: 'Bütün vatandaşlardan ve partililerden siyasi faaliyetlerinde nezaket ve birbirlerine karşı anlayışlı davranmalarını istiyoruz. Tartışmalarda düşmanlık, kin ve nefret duyguları yaratacak ölçsüz konuşmalardan uzak kalmalarını istiyoruz.'* Sayın Gürsel'in siyasi hayatta egemen olmasını istediği bu medeni ve demokratik ortam o zamana kadar hiçbir zaman sağlanamamıştır. 1960 öncesindeki aşırılıklar, 27 Mayıs 1960'ı yaratmıştır. 1960 sonrası aynı aşırılıklar ve soysuzluklar her gün Türk siyasi yapısını biraz daha yozlaştırmış ve bu günün demokrasi ve çağdaşlıkla ilgisi olmayan karmaşa düzeni her gün biraz daha memlekete hakim olmuştur. Gürsel'in tebliği, 1961 yılı Mart ayının son günlerine rastlıyordu. Memleket siyasi soysuzlukların sebep olduğu bir askeri darbeden çıkmak için henüz siyasi mücadele ortamına yeni yeni hazırlanıyordu ve askeri darbeyi yapan iktidar bütün vatandaşlara, bütün partilere, bütün basına ve bütün ilgililere geçmişte tekrar etmemeleri ricasında bulunuyordu”²⁰³.

Alican'a göre, MBK tarafından YTP hiçbir zaman tasvip görmemişti ve sürekli ayrımcılığa maruz bırakılmıştı. Bunun nedenini de Alican şöyle değerlendiriyor: “*İşin tabii gereği askerler, kendi komutanları için duydukları güven ve saygıyı sivil kişiler için hiçbir zaman duymamışlardır. Bu itibarla CHP'nin MBK nezdindeki özel itibarı yanında, AP de başındaki eski komutanları dolayısıyla daha işin başında bize nazaran daha güvenilir bir parti kişiliği kazanmıştı. Esasen, Gümüşpala'yı ısrarla başlarına geçirenler, onun ve onun sayesinde MBK'nın*

²⁰¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 104-105.

²⁰² Cumhuriyet, 28.03.1961.

²⁰³ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 139 (Osmanlıca).

koruyucu şemsiyesi altına girmeyi aynen hesaplamışlardı. Gelişen olaylar, bu hesaplamayı yapanları haklı çıkarmış ve AP tüm antidemokratik davranışlarına rağmen, MBK'dan her zaman özel ilgi görme imkanını bulmuştur²⁰⁴. Komite üyeleri, AP'nin tüm aşırılıklarını hoş görü ile karşılarken, bizim en masum davranışlarımızı dahi suçlamak için adeta bahaneler yaratmaya çalışıyorlardı. Bu hal somuna kadar böyle devam etmiş, memlekete yararlı olduğuna kesin olarak inandığım için aleyhimize işlediğini göre göre izlemekte ısrar ettiğim gerçek demokrasi prensiplerine dayalı politika nihayet YTP'nin AP tarafından yutulması sonucunu doğurmuştu. Amma, bizi yutanlar da daha sonra darbelerin oltalarına yem olmaktan kendilerini kurtaramadılar ve memleketimizin darbe-sivil siyasal yaşam kısır döngüsünün kavgaları sürmekte devam etti²⁰⁵.

D. Ekrem Alican'ın 1961 Seçimlerinde Yeni Türkiye Partisi Milletvekili Olarak Seçilişi ve Faaliyetleri

Kurucu Meclis TBMM Genel Seçimlerinin 15 Ekim 1961 tarihinde²⁰⁶ yapılmasına karar verdikten sonra partilerin seçimlere hazırlanma yarışı daha da hızlanmıştı. Bu arada YTP'nin kendilerinden daha fazla oy almalarını engellemek isteyen muhalifler her yola başvuruyorlardı. Ekrem Alican'ın Maliye Bakanlığını kötüye kullandığına dair MBK sekreteri Mucip Ataklı'nın yazısı ve soruşturma kurulunun kararı Temsilciler Meclisi Adalet Komisyonuna yollanmıştı. Alican'ın Maliye Bakanlığını kötüye kullandığı iddiası, Alican'ın Maliye Bakanı iken Almanya'nın eski Türkiye Büyükelçisi Von Papen'nin Bakanlıktan çalınan eşyaları ile ilgili olarak önüne gelen evrakla alakadar olmayarak bu olayı örtbas ettiği tezine dayanıyordu. Yukarıda bahsedilen konuyla ilgili soruşturma kurulu kararı Temsilciler Meclisi Adalet Komisyonuna gelmiş, komisyon yapılan değerlendirme sonucunda iddiaları mesnetsiz bulmuş, konuyla ilgili Alican'ın suçlanamayacağı ve bu nedenle de hakkında Meclis soruşturması açılmasına mahal olmadığına ittifakla

²⁰⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 144 (Osmanlıca).

²⁰⁵ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 145 (Osmanlıca).

²⁰⁶ Milliyet, 05.09.1961.

karar vermişti. Böylece Alican'ın Yüce Divana sevk edilmesi planı uygulamaya konulamamıştır²⁰⁷.

Aynı günlerde yaşanan bir başka önemli olay da Adnan Menderes'in oğlu Yüksel Menderes'in, Yassıada sanıklarından bazılarının avukatlığını yapmış kişilerin YTP katılmak istemesi idi. Bu olay MBK tarafından büyük bir tepki ile karşılanmış ve biran önce bu kişilerin partiden uzaklaştırılması istenmişti. Alican da bu olay üzerine MBK'ya bunun mümkün olmadığını, gerekirse bu durum karşısında partiyi feshedeceğini belirtmişti. Daha sonra MBK Alican'ın bu kararı karşısında talebinden vazgeçmişti²⁰⁸. Fakat hem MBK'nın hem de basının bu olayı büyütmesi karşısında Yüksel Menderes Alican'a istifa mektubunu göndererek YTP'den ayrıldı²⁰⁹.

Cemal Gürsel 05 Eylül 1961 günü bütün parti liderlerini bir araya getirerek : *“ siyasi hayatı verimsiz, zararlı çekişmelerden kurtarmak, partiler arası ilişkileri geliştirmek ve 27 Mayıs darbesinin asıl amacını teşkil eden demokratik hukuk devletini filen gerçekleştirmek için”* bir konferans gerçekleştirmişti²¹⁰. Ekrem Alican bu konferansta alınan kararın partiler tarafından sadece görünürde onaylandığını belirterek yine partilerin bildiklerin okumaya devam ettiklerini ifade etmektedir²¹¹.

Cemal Gürsel 14 Eylül 1961 günü parti liderlerini bir araya toplayarak genel bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantıda Yassıada idam cezalarının gerçekleşmemesi için elinden geleni yapacağını açıklamıştı. Toplantı sonunda da parti liderleri tarafından idamları engellemek için müşterek bir beyanname hazırlanarak Gürsel'e verilmesine karar verilmişti²¹². Nitekim bu beyanname hazırlanarak 22 Eylül 1961 günü Gürsel'e verilmiştir. Fakat tüm bu engelleme çalışmalarına rağmen Alican'ın da belirttiği gibi “kaderin çizdiği çizgi değişmemiş” idam cezaları infaz edilmişti.

Genel Seçimler 15 Ekim 1961 günü nispi temsil sistemine göre yapıldı. Yeni TBMM Anayasaya göre, seçim sonuçlarına dair Yüksek Seçim Kurulu (YSK) bildirisinin radyodan yayınlanmasından beş gün sonra “davete ihtiyaç bulunmaksızın” saat 15.00'te kendiliğinden toplanacaktı. YSK bildirisi radyodan 20

²⁰⁷ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 158-160; Davayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Cumhuriyet, 10.08.1961.

²⁰⁸ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 115, 162-164 (Osmanlıca).

²⁰⁹ Söz konusu istifa mektubunun metni için bkz. Ek-2, s.157.

²¹⁰ Cumhuriyet, 06.09.1961.

²¹¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 167 (Osmanlıca).

²¹² Beyannamenin metni için bkz Ek-3, s.158.

Ekim 1961 Cuma gecesi saat 22.45'te okundu²¹³. Bu seçimlere göre parlamentoya giren AP, CHP, CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) ve YTP'nin oy miktarları şöyleydi:

15 Ekim 1961 Milletvekili Seçim Sonuçları²¹⁴

Partiler	Oyu	Milletvekili	%
AP	3.527.435	158	34,8
CHP	3.724.752	173	36,7
CKMP	1.415.300	54	14
YTP	1.391.934	65	13,7
Toplam	10.059.421	450	99,2

Seçmen Sayısı :	12.925.395
Kullanılan Oy :	10.522.716
Geçerli Oy Sayısı :	9.307.558
Katılma Oranı :	0,81

Not.:-Partilerin aldıkları oylar Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarından alınmıştır.

15 Ekim 1961 Senatör Seçimi²¹⁵

Partiler	Oyu	Senatör	%
AP	3.560.675	71	34,50
CHP	3.734.185	36	36,10
CKMP	1.350.892	16	12,50
YTP	1.401.637	27	13,00
Toplam	10.047.389	150	96,1

Tablo-1

Alican yapılan bu seçim sonucunda Sakarya Milletvekili olarak meclise girdi. Seçimden üçüncü parti olarak çıkan YTP'nin Genel Başkanı Ekrem Alican kurulacak hükümet konusundaki düşüncelerini şöyle ifade ediyor: "CKMP, AP, YTP'nin kadroları 1946 yılında CHP içinden çıkıp DP'yi kurmuş olan zihniyeti benimsemiş kişilerden kurulu idi. Bu kadroların kendilerini CHP'den çok eski DP'lilere yakın hissetmesi doğaldı. 15 Ekim 1961 genel seçimleri böyle bir meclis kurmuştu. Bu mecliste CHP'nin özellikle bu partinin genel başkanı sayın İsmet İnönü'nün

²¹³ Metin Toker, "Demokrasi Sancıları", Milliyet, 20.12.1999, s.15.

²¹⁴ Türkiye Yılı, Ankara: [yey], 1962, s.172; Seçmen sayısına ilişkin veriler (Çevirimiçi) http://www.secimsonucu.com/default_61mvsonuc.asp Web adresinden alınmıştır.

²¹⁵ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 179.

*liderliğini yapacağı bir iktidar çıkarmak oldukça zor bir işti. O günkü zor şartlarda en iyi formül CHP ile AP'nin birlikte hükümet kurlmaları idi*²¹⁶.

Seçim sonuçlarının YSK tarafından açıklanmasından sonra, MBK'nın görevi de sona ermiş oluyordu. MBK'nın elinde artık bir yaptırım gücü kalmamıştı. MBK seçim sonuçlarının açıklanacağı 20 Ekim 1961 günü öğleden sonra Ankara'da son toplantılarından birini yapmıştı. Eski subaylar artık sivildiler. Yeni Meclise daimi senatör olarak katılacaklardı. Toplantıda seçim sonuçlarını görüştüler. Toplanacak yeni meclis hiç de umdukları gibi şekillenmemişti. Alican bu durumu şöyle ifade ediyor: “...askerler şaşkınlık içindeydiler. Yahu biz ihtilâl yaptık diyorlar, ihtilâl yaptık geldi meclisi kurdu bu millet, tekrar eski DP'liler çoğunlukla mecliste dediler...”²¹⁷.

Yeni mecliste çoğunluğu 27 Mayıs'a karşı güçler oluşturuyordu. Bu güçler kendi kendine Cumhurbaşkanı, Senato Başkanı, Meclis Başkanı seçiyorlar, hükümetler kuruyorlardı. MBK düşünüyordu ki, yüzölüp yüzölüp kuyruğuna gelinmişken, seçimler yapılmışken, TBMM açılmak üzereyken bir takım lüzumsuz kıskırtmalarla bunu tehlikeye atmanın alemi yoktur²¹⁸.

Silahlı Kuvvetler Birliği (SKB) diye adlandırılan bir grup darbe sonrasında orduda fiilen egemendi. Hatta Yassıada mahkemelerinden sonraki infazların da aynı güçten kaynaklandığı bilinmektedir. Yeni Meclis 25 Ekim 1961 günü toplanacaktı. Silahlı Kuvvetler Birliği meclis toplanmadan doğacak problemleri önlemek için bazı tedbirlerin alınması gerektiğine inanıyordu²¹⁹. Alican'a göre bir profesör bunlara “meclis açıldıktan sonra kapatırlarsa anayasa suçu işlerler, açılmadan kapatırlarsa anayasa suçu işlemiş olmazlar” diye akıl vermişti. Haliyle bunlar da meclisi açmamaya karar vermişler ve Gürsel'e gelip: “Paşa, Demokrat meclisi oldu bu meclis, DP'nin devamı olan partiler çoğunluk aldılar, kuracakları hükümet de tabi eski DP Hükümeti gibi olacak, biz meclisi açtırmayacağız haberin olsun”²²⁰ demişlerdi.

²¹⁶ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 181 (Osmanlıca).

²¹⁷ Alican'la 19 Aralık 1998'de yapılan mülakat bkz. Ek-1, s. 132.

²¹⁸ Tokar, a.g.m., Milliyet, 20.12.1999, s.15.

²¹⁹ Alican, a.g.e., s. 182 (Osmanlıca).

²²⁰ Alican'la 12.02.1999 tarihinde yapılan mülakat bkz. Ek-1, s. 137.

Bu gelişmelerin ardından yeni TBMM açılmadan önce 23 Ekim 1961 günü Cemal Gürsel dört parti liderini yanına çağırarak bir toplantı gerçekleştirdi. Gürsel bu toplantıda parti liderlerine SKB'nin TBMM'nin açılmaması kararına vardığını, kendisine gelip bu kararlarını tebliğ etmek niyetinde olduklarını ve bunu kesin olarak kabul etmeyeceğini, kendisine yapılacak bu tebligatı ret edeceğini, parti liderleri olarak kendisine yardımcı olmalarını, ret oyu verilecek müşterek bir deklarasyonla kendisine desteklerini Türk Milletine duyurmasını teklif ediyordu.

Alican, Gürsel'den kesinlikle böyle bir şey beklemediği için bu teklifi karşısında oldukça şaşırılmış ve reddetmişti. Bu durumda tek çözümün SKB ile görüşmek ve ortak bir karara varmak olduğunu belirtmişti²²¹. Sonunda SKB, liderlerle bir toplantı yaparak aşağıdaki üç konunun meclis tarafından dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Bunlar:

1. Partiler, Cemal Gürsel'in devlet başkanlığına seçilmesini desteklemelidirler.
2. Kayseri'deki mahkumlar hakkında şimdilik af çıkartılması hususu üzerinde durulmamalıdır.
3. Darbe sırasında silahlı kuvvetler hakkında çıkartılmış kanunlarda değişiklik üzerinde durulmamalıdır.
4. Eminsü hareketine karışılmayacak, ordu meseleleri ile ordu meşgul olacak.

SKB ile yapılan bu toplantıdan sonra Bakanlar dört parti liderleri ile son durumları görüşmek üzere bir araya geldiler. Toplantı sonunda ortak bir protokol hazırlandı. Hazırlanan protokol, 24 Ekim 1961 günü SKB ile yapılan toplantıda görüşüldü ve kabul edildi²²².

Alican bu protokolün Türkiye'de çok partili siyasi hayatın yeni bir kesintiye uğramadan devamını sağlamaktan ibaret olduğu kadar Türkiye'de demokratik gelişme bakımından ileri bir adım atıldığına inanmaktaydı²²³.

Alican'a göre protokoldeki en önemli mesele, devlet başkanlığı konusunda Gürsel'in karşısında partilerin devlet başkanı adayı çıkartmayacakları konusunda

²²¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 183 (Osmanlıca).

²²² Protokolün metni için bkz. Alican, a.g.e., II. kitap, s.185a.

²²³ Alican, a.g.e., II. kitap, s.186.

yaptıkları taahhüdü. Bunun nedeni ise, CHP dışındaki partilerin çoğunun Cumhurbaşkanı adayı olarak AP listesinden Samsun senatörü seçilen Ord. Prof. Ali Fuat Başgil'i istemeleri idi. (Ali Fuat Başgil darbe ile birlikte İsviçre'ye kaçmış, ancak senatör seçilmesi ile birlikte tekrar yurda dönmüştü.) Sonunda verilen taahhüde binaen Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı seçilmiş ve böylece kriz de sona ermişti.

Cumhurbaşkanı Gürsel, 2 Kasım 1961 gününden itibaren yeni hükümetin kurulması için parti liderleri ile görüşmeler yapmaya başlamıştı. İlk görüşmesini, CKMP başkanı Osman Bölükbaşı ile yapmış, Bölükbaşı partisinin ikili, üçlü, dörtlü hiçbir koalisyona girmeyi düşünmediğini belirtmişti. Cumhurbaşkanı ertesi gün Bölükbaşı'ndan sonra Alican'la görüşerek onun düşüncelerini almak istemişti. Alican'ın bu konudaki görüşleri şöyleydi: “ *Kendisine grubumuzun CHP ile münferit bir koalisyona gitmesinin mümkün olmadığını; CHP, AP, YTP koalisyonumu benimseyebileceğimizi fakat Başbakanın CHP'den olmasına kesin olarak muvafakat edemeyeceğimizi anlattım. Cumhurbaşkanı bu görüşleri paylaştığını, çözümün zorluğu dikkate alınrsa, CHP içinde ılımlı tanınmış bir kişinin, mesela Nihat Erim'in, Başbakanlığım kabul edip edemeyeceğimizi öğrenmek istedi. Kendisine böyle bir suret-i hal de olsa CHP'li bir Başbakanın grubumuzda kabul edilebileceğini zannetmediğimi, grubumuzun AP'li bir Başbakan üzerinde durulmasının gereğine inandığımı ifade ettim*”²²⁴.

Bu görüşmeden sonra Alican, durumu kendi grubuna anlatmış ve sonunda grubundan aşağıdaki esaslar çerçevesinde müzakereleri yürütme yetkisini almıştı. Bu esaslar şu şekilde idi²²⁵:

1. Prensip olarak, CHP-AP-YTP koalisyon hükümeti kurulabilir.
2. Hükümette bakanlıklar eşit şartlarda tevzi olunur.
3. Başbakan CHP'den olamaz.
4. Hükümet programı üzerinde ayrıca anlaşmaya varılır.

Cumhurbaşkanı Gürsel, Alican ile görüşmesinden sonra, AP Genel Başkanı Gümüspala ve CHP Genel başkanı İnönü ile görüşmüş ve son kararı vermek için

²²⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s.193.

²²⁵ Aynı yer.

Alican'ı Çankaya'ya davet etmişti. Alican da görüşmeye Gümüşpala ile birlikte gitmişti. Alican bu görüşmeyi şöyle anlatıyor: “Gürsel bu görüşmede CHP ile temas ettiğini, İnönü'nün de mecliste en fazla oya sahip parti oldukları için Başbakanlık konusunda grubunun ısrarlı olduğunu, koalisyona ancak bu şartla girebileceklerini söylediklerini anlattı. CHP'nin böyle bir talepte bulunmakta haklı olduğunu da beyan ederek bizim görüşümüzü sordu. Gümüşpala Kasım Gülek'in 50-60 mebusla CHP'den ayrılarak hükümete girebileceğini, yalnız dışişleri bakanlığının kendisine verilmesi gereğini şart olarak ileri sürdüğünü anlattı. Ben Kasım Gülek'in böyle bir taahhüdü yerine getirebilmesinin insafsızlığına dikkati çekerek böyle bir formül üzerinde durmaya lüzum olamadığı kanaatimi beyan ederek; Partiler çözümü kendi aralarında yapacakları görüşmelerle bulabilirlerse bulunur dedim. Grubumuzun CHP Başbakanlığında bir hükümete girmeyi kabul etmeme kararında olduğunu da tekrarladım. Gümüşpala, aynı görüşü paylaşıyordu. Devlet Başkanı işi uzatmama konusunda kararlı görünüyordu. Size salı gününe kadar [iki gün sonrası] süre tanyorum. Aranızda görüşün, CHP ile de gerekiyorsa temasa geçin, kabul edilebilecek bir formül bulursanız bulursunuz, bulamazsanız ben hükümet kurma işini CHP'ye vereceğim. Muvaffak olurlarsa olurlar, olamazlarsa demokratik ilkeler çerçevesinde hükümetin kurulması çalışmalarına devam ederiz dedi. AP'nin ne yapacağını bilmeyen Kasım Gülek, 50-60 milletvekili ile CHP'den ayrılıp kendilerine gelebileceği şeklindeki hayalci iddialarına karşı dahi inanan politikasının karşısında CHP'nin bu sloganı dile getirmesindeki haklılığını kabul etmemek de insafsızlıktı. Adamlar temsilciler meclisinde en fazla milletvekiline sahiptiler. Senatoda kendilerinden fazla senatöre sahip AP'nin senato başkanlığını almasına fazla itiraz etmemişler, gerçeği kabul etmişlerdi²²⁶.

YTP, kurulacak koalisyon hükümetinde CHP ile birlikte TBMM'de ikinci büyük parti durumunda olan AP'nin ve hatta kendilerinin de yer almasını istiyordu. Özellikle kendi partilerinin de başbakanlığı bu partilerle dönüşümlü olarak yürütülmesini arzuluyordu.

Hükümeti hangi partinin kurması konusunda yaşanan belirsizlikten sıkılan Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, sonunda bütün parti liderlerinin katıldığı bir toplantı

²²⁶ Alican, a.g.e., II. kitap, s.194.

yaptı ve toplantıda hükümet kurmanın gecikmesinden doğan zararları izah etti. Memleketin acil meselelerinin çözüm beklediğini, içeride ve dışarıda itibarımızın zedelenmekte olduğunu, partilerin anlayış göstermediklerini ve tamamen sorumsuz davrandıklarını, ikinci cumhuriyetin tehlikeye girdiğini, bu durumları dikkate alarak bir başbakan seçmeye karar verdiğini, bütün partilerin kendisine yardımcı olmalarını istediğini oldukça sert bir üslupla dile getirdi. Sonunda da Gürsel, İsmet İnönü'yü hükümeti kurmakla görevlendirdi²²⁷.

İnönü, hükümeti kurmak için Alican'ın fikrini sormuş, Alican da ikili koalisyona girmeyi düşünmediklerini, CKMP, YTP, AP koalisyonunu tercih ettiklerini fakat CKMP'nin katı tutumu karşısında onun yerine CHP ile üçlü koalisyona girme kararına vardıklarını, başbakanlık dahil tam eşitlik esasına dayandığını, İnönü'nün başbakanlığını Silahlı Kuvvetlerin isteyeceklerini, milletin ise İnönü'nün başbakanlığını içtenlikle kabul edemeyeceğini belirtmiştir²²⁸.

Alican, İnönü'nün başbakanlığında kurulacak hükümet hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade ediyor: “*Paşanın memlekete huzur ve sükunu ve normal siyasi yaşamı sağlamak için elinden gelen her çabayı göstermek kararında olduğu şeklinde idi. Yalnız bu kararını uygulayabilmek için de kendisinin mutlaka iktidarın başında olmasını lüzumlu görüyordu. Onun bu fikrine saygı duyuyorum. Fakat memlekette CHP'ye ve onun başındaki İsmet Paşa'ya duyulan ve millet çoğunluğu haline gelmiş olan güvensizlikle Paşa'nın ve partisinin bu anlayışı nasıl bağdaştırmak mümkün olacağını da bilemiyorum. Bu gibi kritik günlerde milletin İsmet Paşa gibi ne olursa olsun özü dinlenen liderlere ihtiyacı aşıkardı. Fakat o liderlerin partizan parti teşkilatları ile nasıl baş edebileceği de pek büyük bir problemdir*”²²⁹.

YTP grubu ve Alican, yeni kurulacak hükümet hakkında bir tebliğ hazırlamışlardı. Bu tebliğde başbakanın tarafsız bir kişi olmasına, bunun yanında koalisyona girecek partilerin birer başbakan yardımcısı çıkarmasına değinilmişti²³⁰. Alican'ın tarafsız bir başbakan atanması konusundaki kararlılığı gazete demeçlerine

²²⁷ Cumhuriyet, 11.11.1961; Alican, a.g.e., II. kitap, s.196.

²²⁸ Alican, a.g.e., II. kitap, s.198 (Osmanlıca).

²²⁹ Alican, a.g.e., II. kitap, s.199 (Osmanlıca).

²³⁰ Alican, a.g.e., II. kitap, s.200 (Osmanlıca).

de yansımıştı. Demeçlerde Alican, daha önce aldıkları grup kararında olduğu gibi, tarafsız yeni bir başbakanın kuracağı kabineye girebileceklerini ifade ediyordu²³¹.

Alican hazırladıkları tebliğde bahsedilen şartları İnönü'ye de kabul ettirmeye çalışmıştı. Hükümet kurma çalışmalarının devam ettiği günlerde yeni bir askeri müdahalenin olabileceği sinyalleri de gelmeye başlamıştı. Alican bunun doğruluğunu araştırmak için Osman Köksal, Sezai Okan ve Talat Aydemir'le evinde bir görüşme gerçekleştirdi. Alican bu görüşmede şu düşüncelerini dile getirmişti: “ *Ben iki tarafa da hitap ederek: ‘ Biz siviller ne yapacağımızı şaşırдық. Bu işin bütün tarafları tatmin edecek hal şeklini bulmalısınız. Memlekette bir darbe oldu. Darbe sonucu toplanan meclis darbeyi yapanların, yani Türk ordusunun bazı hassasiyetlerini elbet dikkate almak mecburiyetinde idi. Amma hassasiyet adı altında bir takım manasız talepler ordunun talebi imiş gibi gösterilir, bizler taziyik altına bırakılırsak, bunun sonu gelmez, hele sağlıklı bir demokrasi hiç kurulamazdı. Bu itibarla bizim karşınızdakiler kimlerse belli olmalı, meydana çıkmalı, bizlerle açıkça görüşüp düşünceleri ortaya konulmalı. Bu düşünceleri yerine getirebilecek isek yerine getirmeliyiz. Getiremeyeceksek hiç zorlanmaya lüzum kalmadan meclisi terk edip gitmekte hayır vardır’...*”²³². Alican bunları ifade ettikten sonra Osman Köksal ve Sezai Okan, hükümetin bir an önce kurulmasını istediklerini söylemiş, Ekrem Alican'dan da AP meclis grubuna yardımcı olmalarını isteyip gitmişler. Onlar gittikten sonra Ekrem Alican ve Talat Aydemir iki saat kadar daha görüştüler. Talat Aydemir'in bahsedilen konudaki düşüncelerini Alican şöyle açıklıyor: “*Ordu aslında Cemal Paşa'nın Cumhurbaşkanlığını istememişti. Şimdi de İsmet Paşa'nın Başbakanlığını istememektedir. Ordu'nun asıl kanaati, bu meclisle işlerin yürüyemeyeceği, bu sebeple bu meclisi dağıtıp bir korporasyon meclisi ile memleketin idaresidir. Bu sonucu almak için 25 Ekim'den önce çalışılmış fakat ordu üst kademeleri liderlerle anlaşmak suretiyle ordunun fikirlerine hıyanet etmişlerdir. Ordunun isteği yerine gelse idi, meclis hiç toplanmayacak ve mesele rahatça halledilecekti. Şimdi durum değişti. Biz artık meclise suret-i kat'iyede müdahale edilmemesini, milli iradenin zedelenmemesini istiyoruz ve olaylara seyirci kalıyoruz.*

²³¹ Cumhuriyet, 14.11.1961.

²³² Alican, a.g.e., II. kitap, s.205. (Osmanlıca).

Bugün için ve bugünkü şartlarda müdahale bahis konusu değildir. Dediğim gibi iş çığırından çıkarsa müdahale ederiz. Bu müdahalemizin kansız sonuca ulaşacağını da zannetmiyorum. Bugünkü müdahale söylentileri, meclise baskılar, ordu ile meclisin arasını açmaktadır. Biz bu davranışları da kesin olarak onaylamıyoruz”²³³.

Dolayısıyla darbe söylentileri şu aşamada asılsızdı. Ama hükümet kurulamaması gibi bir durumla karşılaşılması durumunda böyle bir akıbetin gelebileceği gerçeği de ortadaydı. Bu nedenle bir çözümsüzlük yerine AP, CHP ile koalisyon hükümeti kurma kararı aldı ve neticede 20 Kasım 1961 günü koalisyon hükümeti kuruldu²³⁴.

Hükümet programı 27 Kasım 1961 günü mecliste İsmet İnönü tarafından açıklandı²³⁵. Alican da hükümet programı üzerine görüşlerini YTP grubu adına mecliste açıkladı. Güven oyu konusunda YTP hükümete grup olarak çekimser oy vermiştir²³⁶.

Alican’ın yeni kurulan hükümet konusundaki görüşleri şöyleydi: “*CHP-AP koalisyon hükümeti Türk siyaset yaşamında, devlet idaresine Yassıada mahkumlarının siyasi aflarını sağlamak için İsmet İnönü’yü aracı yapmak üzere kurulmuş bir siyasi heyet gibi çalışmaktan başka hiçbir faaliyette bulunmamıştır. Seçtiği yanlış ve manasız siyasi taktikler dolayısıyla da amacı etrafında bir başarı sağlayamadan altı ay içinde yok olup gitmiştir*”²³⁷.

Hükümet kurulur kurulmaz, Kayseri’deki eski DP’li siyasi mahkumların affı gündeme gelmiş, fakat bu af konusuna Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel şiddetle karşı çıkmıştır. Gürsel affın olamayacağını, kanun meclisten çıksa bile ikinci bir darbeyle önleneyeceğini söylüyordu. Kendisinin bu halde Cumhurbaşkanlığından istifa ederek meydana darbecilere bırakabileceğini, hatta darbeyi bizzat kendisinin üstlenebileceğini ifade etmiştir²³⁸.

Alican bu konuyla ilgili olarak şunları söylüyor: “*Bu konu devletimizin süratle çözüm bekleyen meselelerinden biri olarak dikkate alınmak zorundadır.*

²³³ Aynı yer.

²³⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s.206. (Osmanlıca).

²³⁵ Arar, a.g.e., s.1.

²³⁶ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 215 (Osmanlıca).

²³⁷ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 216 (Osmanlıca).

²³⁸ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 218 (Osmanlıca).

Çözüm için bütün partiler altındaki tabanları tüm teşkilatları ile seferber haldedirler. Bu büyük isteğe ne muhalefet ne de iktidar partileri liderler seviyesinde karşı duracak durumda değildirler. Aslında onlar da teşkilatları gibi düşünmektedirler. Devlet başkanı olarak liderlerle yapılan temaslardan sonuç alınacağına kani değilim. Daha ileri kademeler teşkilatı ile ve daha uzlaşmacı usullerle yapılacak temaslar belki yararlı neticeler verebilir²³⁹.

Şubat 1962 günlerinde özellikle basında YTP'nin AP ile birleşme isteği haberi yayılmaya başlamıştı. AP ve YTP alt kademe teşkilatları birleşiyor. Liderler iki partinin birleşmelerinin mevzu bahis olmadığını söylerken, alt kademelerdeki iş birliğine karışmayacaklarını belirtiyorlar²⁴⁰. Alican ise daha sonra AP ile birleşmenin kesinlikle mümkün olmadığını belirtmiştir. Değişik zamanlarda aynı konu yine gündeme gelmiş, AP genel kurul üyelerinden Av. Nihat Uslu AP'nin YTP ile birleşmeye taraftar olduğunu, bundan memleketin büyük faydalar sağlayacağını söylemiştir²⁴¹. Ancak bu birleşme isteği hiçbir zaman gerçekleşmemiştir.

O günlerde YTP içerisinde de sıkıntılı bir hava vardı. Alican, YTP grubundaki bazı kişilerin kendisine karşı aldıkları tavırdan rahatsızlık duyarak parti genel başkanlığından istifa etmişti.²⁴² Bu konuda yazılı basında çıkan haberlere göre Alican'ın bazı milletvekillerinin grup kararlarına aykırı tutumları nedeniyle istifa ettiği belirtiliyordu. Alican'ın istifasında, son günlerde parti içinde beliren hiziplerin ve Tedbirler Kanunu'nun müzakeresinde Milletvekillerinin parti grup kararlarına aykırı tutumlarının rol oynadığı da ayrıca söylenmekte idi²⁴³. Alican istifa nedenini verdiği bir basın demecinde şöyle açıklıyor: “ Benim istifam parti içinde uzun zamandan beri devam eden bir siyasi fazilet mücadelesinin sonucunda olmuştur. Siyasi ahlakın olmadığı yerde liderlik de siyasi ahlak yaşadığı ölçüde vardır. Şimdi ikisi de bitmiştir”. Tedbirler Kanununa YTP'li milletvekili ve senatörlerin kırmızı oy vermeleri Alican'ın istifasındaki temel etkeni oluşturmuştur²⁴⁴.

²³⁹ Alican, a.g.e., II.kitap, s.219-220(Osmanlıca).

²⁴⁰ Cumhuriyet, 27.01.1961.

²⁴¹ Cumhuriyet, 11 Nisan 1961.

²⁴² Alican, a.g.e., II. kitap, s. 242 (Osmanlıca).

²⁴³ Cumhuriyet, 07.03.1962; Milliyet, 07.03.1962.

²⁴⁴ Milliyet, 08.03.1962.

Alican'ın istifası YTP grubu tarafından işleme konulmamış, 14 Mart 1962'de toplanan Genel İdare Kurulu da Alican'ın istifasını kabul etmemiş²⁴⁵, bunun üzerine basın: "Alican yeniden görevine dönüyor" başlığını atmıştı²⁴⁶. Alican'ın istifasını değerlendirmek üzere 27 Mart 1962 günü toplanan YTP Genel İdare Kurulu'nda Alican istifa nedenlerini anlattı, ancak istifası kabul edilmedi. Bu sonuç 29 Mart 1962 günü basına da bir tebliğ ile açıklandı²⁴⁷.

1962 yılının Nisan ayında hükümeti ilgilendiren konuların başında siyasi af konusu gelmekteydi. Bu affa 21/22 Şubat olaylarında yaşanan darbe girişimi nedeniyle askeri af konusu da eklenmişti. Hükümet öncelikle askeri af konusunu çözmek istiyor ve diğer parti liderleri ile bu konu hakkında görüşmelerde bulunuyordu. Ekrem Alican öncelikle askeri affı çıkarmak, onun arkasından da siyasi af için hazırlıklar yapmanın daha uygun olacağını belirtiyordu²⁴⁸. Bu konularda partiler arasında farklı görüşler de kendini göstermeye başlamıştı.

AP Genel Başkanı Gümüşpala, iki affın da aynı anda çıkmasını aksi halde askeri af siyasi afftan önce çıkarsa ret edileceklerini belirtmekteydi²⁴⁹. Her iki af konularının çözüme kavuşturma konusu bir hükümet krizine neden olmuştu. Bu günlerde yapılan parti liderleri toplantısında konuşulan konu hep af konusu olmuştur. Bu toplantıların birinde de Alican af konusundaki görüşleri şöyle dile getirmiştir: "Bizim görüşümüzün ana hatlarını ben şöyle izah edeyim:

1. *Aff-ı umumi devlet reisinin affı ile birlikte mütalaa olunmalıdır.*
2. *Tebliğimizi yaparken meclisin Temmuz ortalarında tatile gireceğini düşünüyorduk. Bu sebeple ilk kademe affın bu tarihte yapılmasını uygun bulmaktayız.*
3. *İkinci kademe Ekim sonunda veya ondan bir kaç ay sonra olabilir, bu hususu aramızda görüşmeler çözüme bağlar.*
4. *Biz sadece siyasi suçlardan mahkum olanların affını düşünüyoruz.*

²⁴⁵ Cumhuriyet, 15.03.1962.

²⁴⁶ Cumhuriyet, 16.03.1962; Milliyet, 16.03.1962.

²⁴⁷ Alican, a.g.e., II. kitap, s.244 (Osmanlıca); Milliyet, 29.03.1962.

²⁴⁸ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 246-247 (Osmanlıca).

²⁴⁹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 247 (Osmanlıca).

5. *Af mevzu üzerindeki mütalaalarımızın yanında bu mevzunun bir hükümet buhranına meydan vermemesi gereğini de hususi bir önem vermekteyiz. Bu bakımdan koalisyonu teşkil eden iki partinin anlaşmasını zaruri görüyoruz. Onların varacakları neticeleri destekleyecek, hiçbir zorluk çıkarmayacağız*²⁵⁰.

Bu olayların yaşandığı günlerde oldukça dikkat çekici bir olay gerçekleşmiştir. AP'den İhsan Sabri Çağlayangil, ordudaki bir kısım kişilerin İnönü'den memnun olmadıkları, Alican'ın başkanlığında AP-YTP koalisyonundan oluşan bir hükümet kurulmasını, Cemal Gürsel'in de İnönü'yü istemediğini, CHP'li Nihat Erim'in de CHP'den ayrılıp bu hükümete katılmak istediğini belirtmiş ve bu konuda Alican'ın görüşlerini sormuştur²⁵¹. Alican'ın böyle bir teklif karşısında İhsan Sabri Çağlayangil'e verdiği cevap şöyle olmuştur: *"Ben kendisine hükümetin içinde bulunduğu şartlar muvacehesinde orduda ve millette Cemal Paşa ile İsmet Paşa arasında bir ihtilaftan doğacak mahsurları anlattım ve böyle bir kombinezona vasıta olamam dedim. Nihat Erim'in Halk Partisi'nden 20-30 kişi koparması hayaldir, bu da olamaz. Farzı muhal olsa dahi, AP-YTP kombinezonuna Cemal Paşa- İsmet Paşa mücadelesine dayanacak böyle bir hal sureti ben memleket menfaatine uygun bulmam ve böyle bir işe alet olmam. Memleketin menfaati bugün devlet başkanı ile hükümet başkanının müşterek hareket etmesinde, samimi kanaatim budur. Memlekette, birlik ve beraberlik ruhunu desteklemeye en fazla ihtiyaç olduğu bu günlerde böyle bir zaftiyetten doğacak feci akıbetler beni ürkütür. Bence siyasi suçların affı meselesi ile birlikte bütün hayati meseleler müştereken hal tarzına bağlanmalı ve hükümet değişikliği gerekiyorsa milli bir koalisyon kurularak memleket siyasi bir mütareke durumuna getirilmelidir. Bu itibarla bugünlerde bana telkin edilmeye çalışılan bu fikirlere kati surette ret cevabı vermekteyim ve bundan sonra da aynı şekilde harekete kararlıyım*²⁵².

²⁵⁰ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 257 (Osmanlıca).

²⁵¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 258-259 (Osmanlıca).

²⁵² Alican, a.g.e., II. kitap, s. 259 (Osmanlıca).

Sonunda koalisyon hükümeti arasında yaşanan af konusu hükümet krizine dönüşerek CHP-AP hükümetinin dağılmasına neden olmuştur. Böylece 31 Mayıs 1962 günü de hükümet resmi olarak istifa etmiştir²⁵³.

Hükümet dağılır dağılmaz, ikinci koalisyon hükümetini kurma girişimleri de başlamıştır. Görünürde yeni hükümet, CHP-YTP ve CKMP arasında kurulacaktı. Ekrem Alican girmeye düşündükleri koalisyon hükümeti için gerekli şartları içeren 08 Haziran 1962 tarihli bir muhtıra hazırlamıştır²⁵⁴.

Alican CHP hariç diğer parti liderleri ile yaptığı görüşmelerde yeni kurulacak koalisyon hükümetinin İnönü Başkanlığında olması üzerinde ısrarla durmuştur. Bu arada yeni hükümeti kurma çalışmalarının devam ettiği günlerde, CHP ile YTP arasında Alican'ın Başbakan yardımcılığı konusunda ciddi problemler yaşanmıştı. CHP'nin isteğine göre Alican, Başbakan yardımcılığı sıfatı ile iktisadi işlerle uğraşan bakanlıklara bakacak, CHP'li Turhan Feyzioğlu'na ise planlama ve iktisadi işler verilecekti. Durum böyle olunca, Feyzioğlu'na verilen görev dolayısıyla, Alican (sözde) kenarda bir Başbakan yardımcısı olarak kalıyordu. YTP, CHP'nin bu düşüncesine karşı çıkmış, böyle bir kararın verilmesi durumunda, koalisyon ortaklığı konusunda vazgeçeceklerini grup kararı olarak almışlardı²⁵⁵.

Sonuçta yeni hükümeti kurmak için parti liderleri şartları görüşmek üzere bir araya gelmişlerdi. Bu toplantı sonunda YTP adına Alican koalisyon hükümetine katılma şartını içeren muhtırayı İnönü'ye vermişti²⁵⁶. Alican'ın sunduğu muhtıra diğer parti liderleri tarafından benimsenmemişti. Bu durumda, YTP de koalisyona katılma kararından vazgeçti.

Koalisyon görüşmelerinden sonuç alınamaması üzerine Cumhurbaşkanı Gürsel duruma el koymuş ve yeni kurulacak koalisyonda YTP'nin de olmasını istemiş, bu amaçla da Başbakan yardımcılarının birinci, ikinci, üçüncü Başbakan yardımcıları şeklinde sıraya konulmasını bu itibarla, YTP'nin birinci, CKMP'nin ikinci, CHP'nin de üçüncü Başbakan yardımcılığını alması fikrini ortaya atmıştı.

²⁵³ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 260 (Osmanlıca).

²⁵⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 262 (Osmanlıca).

²⁵⁵ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 268 (Osmanlıca).

²⁵⁶ Söz konusu muhtıranın metni için bkz. Ek-5, s.161-163.

Gürsel'in bu teklifi Alican'a getirildiği zaman Alican böyle bir teklifi kabul edebileceğini ifade etmiş ve bu hususu dile getirmek maksadıyla da kendilerine 21 Haziran 1962 tarihinde bir yazı göndermiştir²⁵⁷. Bu şartlar İnönü tarafından da kabul görmüş ve yeniden mezkur üç parti arasındaki koalisyon görüşmeleri başlamıştır²⁵⁸.

23 Haziran 1962 günü müştereken hazırlanan koalisyon protokolü²⁵⁹ partilerin gruplarına tevdi edilmiş, parti gruplarının da onayı alınarak kabul edilmiştir. Protokolde özellikle bahsedilen konular özetle şöyledir:

1. Koalisyon partileri aşırı sağcılık ve aşırı solculuk akımlarına karşı koyacaklar.
2. 27 Mayıs devriminin meşruluğunu gölgeleyecek her türlü gayret ve faaliyetlerin karşısında bulunacaklar.
3. Batılı demokrasi anlayışı içinde bir mali ve iktisadi politika takip edecekler.
4. Özel teşebbüse güven içinde çalışabilme imkanları verilecek.
5. Kamu harcamalarında yatırımlara öncelik verilecek.
6. İktisadi kalkınma hamlesinde sosyal adalet göz önünde tutulacak.
7. Ağalarla ilgili kanun kaldırılacak ve ağaların yerlerine dönmeleri gerçekleştirilecek
8. Evvelki hükümet zamanında yapılan görüşmeler sırasında tezekkür edildiği üzere 4,5 ve 6 seneye mahkum olanların mahkumiyeti ilamında yazılı cezaları bir atfet olarak özel af yolu ile kaldırılacak, bundan yukarı mahkum olanların cezalarından dört sene indirim yapılacak. Bu özel affa ilişkin kanun 1962 yılı Ekim ayı içinde TBMM'ye sevk edilecek ve bu ay içinde yürürlüğe girmesi sağlanacak.

Yukarıda özetle bahsedilen hükümet protokolü, 24 Haziran 1962 günü parti

²⁵⁷ Adı geçen yazı metni için bkz. Ek-6, s.164.

²⁵⁸ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 274 (Osmanlıca).

²⁵⁹ Alican 19.02.1999 tarihinde yaptığımız mülakatta, yapılan bu koalisyon protokolünün Cumhuriyet tarihinde ilk defa yapıldığını, bundan sonra kurulan koalisyonlara da örnek olduğunu söylüyor. Bkz. Ek-1., s.140.

liderleri tarafından onaylanarak ikinci koalisyon hükümeti CHP-YTP ve CKMP arasında kurulmuştur.

E. Ekrem Alican ve Talat Aydemir'in 22 Şubat 1962 Darbe Girişimi

Şubat 1962 sonlarında yeni bir askeri müdahalenin kıvılcımları kendini göstermeye başlamıştı. Eski MBK üyeleri 21 Şubat 1962 günü Alican'ı yanlarına çağırılmışlar ve bazı milletvekillerini ihraç etmelerini istemişlerdir. Alican da böyle bir şeyin kesinlikle mümkün olmayacağını söylemişti. Sonunda beklenen askeri darbe 21 Şubat 1962 günü başlamış ve 22 Şubat'ı 23 Şubat'a bağlayan gecenin sabah saatlerinde sona ermiştir.

Darbenin başladığı gün Ekrem Alican, Başbakan İnönü tarafından çağırılmış, Alican da bunun üzerine Başbakan'la görüşmek üzere başbakanlığa gitmişti. Başbakanlıkta darbeyi bastırmak için parti liderlerinin ve komutanların katıldığı bir toplantı düzenlenmişti. Toplantı sonrasında da oy birliği ile ortak bir demeç hazırlanmasına karar verilmiştir. Metin hazırlanırken Alican, darbenin lideri konumundaki Talat Aydemir'le görüşmek istediğini ve bunun faydalı olacağını bildirmişti. Bunun üzerine İnönü Alican'ın bu isteğinin yerinde olduğunu, darbeyi yapan kişilere tarafından kendilerine hayatlarının teminat altına alınacağını fakat daha fazlasını taahhüt etmesinin bahis konusu olmayacağını söylemesini istemişti²⁶⁰.

Alican darbecilerle görüşerek geliş sebebini şu şekilde dile getiriyor: *"Fevkalade buhranlı bir durumla karşı karşıya olduğumuzu, kabinenin müzakere halinde bulunduğunu, buraya kendi isteğimle geldiğimi, maksadımın herhangi bir oldu bitti olmadan, çok kötü akıbet doğurabilecek bir silahlı çatışma meydana gelmeden ihtilafa bir çözüm yolu bulmak olduğumu, resmi bir sıfatımın bulunmadığını, gelirken Talat Aydemir ile olan yakınlığıma da güvenerek el birliği ile krize bir çözüm bulmak için yardımcı olabileceğimi düşündüğümü, sorumu açıkça görüşmemizi, ne istediğini öğrenmek arzusundayım"*²⁶¹.

²⁶⁰ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 226-229 (Osmanlıca).

²⁶¹ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 230 (Osmanlıca). Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Talat Aydemir, Talat Aydemir'in Hatıraları, İstanbul: May Matbaası, 1968.

Alican bunları söyledikten sonra Talat Aydemir söz alıyor ve böyle bir girişimde bulunmalarının nüvesini eski MBK üyelerinden bazılarının telkini ile hava kuvvetlerinde bir alarm verildiğini, bu alarmı gören kara kuvvetlerinde de hareketliliğin başladığını, bundan sonra esas bu hareketlerin müsebbibi eski MBK üyelerinden bazılarının Genelkurmay başkanına giderek, tankçuların alarm verdiklerini, yeni bir darbe hareketinin başlamak üzere olduğunu söylediklerini ifade ediyor ve devamında da Genelkurmay Başkanı'nun bunun üzerine birlikleri dolaşmaya çıktığını ve bazı birlikleri hiç alakaları olmadığı halde alarm yaptıkları ithamlarına maruz bırakarak bu birliklerde görev yapan subayları görevlerinden alarak başka yerlere tayin ettiğini, subayların bu haksız muameleye itiraz ettiklerini, itirazları dinlenmeyince de bu ayaklanma hareketine mecbur kaldıklarını söylüyor.

Alican'ın orada öğrendiğine göre esasen İstanbul'da yapılan bir toplantıda, eldeki bir protokolda imzaları bulunan pek çok subay ile birlikte en geç 28 Şubat'a kadar müdahale kararı verilmiş, bu tayin meseleleri için birkaç güne öne alınmasına neden olmuştu.

Alican, bu girişimin maksadının yapılan tayinleri değiştirmeye matuf olup olmadığını sorduğunda, o anda orada bulunan bir Albay (Sincan) , mevzunun bu kadar basit olmadığını, meselenin meclis çalışmalarının verimsizliğinden, darbeden sonra süper demokrasi kurmak gibi bir yola gidilmiş olmasından, bu mecliste memleket işlerinin görülemeyeceğinden, bu itibarla meclisin feshedilmesi ve yeni esasları göre bir meclis kurulması ihtiyacından doğduğunu, kendilerinin hükmetmek gibi bir niyetlerinin olmadığını, sadece memleket bünyesine en uygun bir meclis kurmak ve işleri en iyi şekilde yürütecek insanlara idareyi teslim etmek arzusunda olduklarını söylüyor. Bunun üzerine Alican, tekliflerinin ne olduğunu soruyor. Onlar da isteklerini şöyle sıralıyorlar: *"Bu gece saat 24.00'e kadar Cumhurbaşkanı tarafından meclis fesh edilmeli. Bu gece olmasa bile bunun on beş gün içerisinde yapılabileceği temin edilir, tayinler de durdurulursa mesele kalmaz"*²⁶².

Alican bu kadar ağır şartların olamayacağını, bu kadar ağır şartların varlığında kendisinin vazife görmesinin mümkün olmayacağını söylüyor ve istediklerini yetkililere bildireceğini söyleyerek oradan ayrılıyor Durumu

²⁶² Alican, a.g.e., II. kitap, s. 232-233 (Osmanlıca).

Cumhurbaşkanı'na, Genelkurmay Başkanı'na ve son olarak da İnönü'ye anlatıyor. Daha sonra yapılan görüşmelerden sonra Albay Sincan, Talat Aydemir dışında yapılan diğer tayinlerin kabul edileceğini belirterek şartları biraz daha yumuşatıyor ancak, İnönü darbecilerin kan dökmedikleri takdirde canlarını emniyet altına alacağını, haklarında soruşturma yapmayacaklarını fakat hepsini de emekliye sevk edeceklerini ifade ediyor²⁶³.

Gerçekten de, bütün bu olaylara baktığımız zaman yapılan darbenin hiç de o kadar önemli bir gerekçesi yoktu. Ekrem Alican'ın 21-22 Şubat olayları ile ilgili değerlendirmeleri şöyle: *“O kanaattiyim ki, hareketi başlatır başlatmaz pişmanlık hissini duymuşlardı. İşin içinden çıkmak için bahane aradıkları aşikardı. Böyle olmasa idi, başlangıçta üç saat içinde meclisin, partilerin feshini, tayinlerinin iptalini isteyen insanların hemen akabinde sadece Talat Aydemir'in yerinde bırakılması, liderlerinin cezalandırılmaması gibi basit taleplerle neticelerinin izahı olamaz dedim. Paşa'nın da aynı şekilde düşündüğü anlaşılıyordu”*²⁶⁴.

Alican'ın da bahsettiği gibi Talat Aydemir ve arkadaşları bu darbe girişiminden kısa bir süre sonra vazgeçmişlerdi. Talat Aydemir komutasındaki 40-50 kadar tank Genelkurmay Başkanlığı'na doğru yola çıkmıştı, ancak daha Genelkurmay Başkanlığı'na gelmeden vazgeçip yarı yoldan tekrar dönmüşlerdi. Bu vakıadan sonra Başbakan İsmet İnönü'nün yazılı emri ile Talat Aydemir ile birlikte önde gelen 4 arkadaşının tutuklanması emredilmiş, bunun üzerine Genelkurmay Başkanlığı aralarında Kurmay Albay Necip Torumtay'ın da bulunduğu 5 subay komutasındaki timler vasıtasıyla Talat Aydemiri tutuklatmıştı. Bir süre sonra da Talat Aydemir serbest bırakılmıştı. Talat Aydemir bu olaydan sonra örgütlü faaliyetlerine yine devam ederek 1963 yılında bu kez silahlı bir ayaklanma çıkararak can kaybına ve kendisi ile yakın arkadaşı Fethi Gürcan'ın idamına neden olmuştu²⁶⁵.

İnönü bu olayların ardından, kendi başkanlığında parti temsilcileri ile bir toplantı yaptı. Toplantının amacı, 21/22 Şubat olayları ile buhranın tamamen ortadan

²⁶³ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 235 (Osmanlıca).

²⁶⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 238 (Osmanlıca).

²⁶⁵ Talat Aydemir olayı hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Nail Güreli, “Yakın Tarihin Perde Arkası 8-9: Torumtay Açıklıyor”, Milliyet, 10-11.12.1993, s.15; Dündar Seyhan, *Gölgedeki Adam*, İstanbul: Hür Dağıtım, s. 195.

kalkmadığını, intikamı ve darbeyi tahrikler devam ettiği taktirde yeni hareketlerin doğabileceği, 27 Mayıs'ı Atatürk İnkıplarının, demokrasi rejiminin ve anayasa nizamının korunması için partiler olarak gerekli tedbirlerin alınması ve noksanlıkları tespit edecek yasal hükümlerin meclisten geçirilmesi yönünde idi. Toplantı sonunda müşterek bir beyanname²⁶⁶ hazırlanarak millete duyurulmasına ve tedbirleri tespit etmek üzere bir komisyon kurulması kararı alındı²⁶⁷. Komisyonda özellikle üzerinde durulan konu "Anayasa Nizamını ve Milli Huzuru Sağlama Kanunu" tasarısını hazırlamaktı. Hazırlanacak bu kanunda anayasa hocalarının da görüşlerine başvurulacaktı. Bu amaçla da mecliste anayasa ve adalet komisyonlarından oluşan bir komisyon kuruldu. Neticede tasarı hazırlanıp parti liderleri tarafından da onaylandı.

F. Cumhuriyet Halk Partisi-Yeni Türkiye Partisi- Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Koalisyonunda Ekrem Alican'ın I. Başbakan Yardımcılığı'na Seçilişi ve Faaliyetleri

25 Haziran 1962 günü kurulan yeni hükümet, CHP-YTP-CKMP partilerinin koalisyonundan oluşmaktaydı²⁶⁸. Hükümetin kuruluşu sırasında partiler arasında tartışma yaratan en önemli konu Başbakan Yardımcılığı konusuydu. Tartışmalar sonucunda alınan ortak karara göre, üç koalisyon partisinden üç Başbakan Yardımcısı atanacaktı. YTP, Başbakan'ın CHP'den olduğuna göre, CHP'nin tekrar bir Başbakan Yardımcılığı almasını istemiyor ve bu konuda büyük bir çaba harcıyordu. Fakat YTP'nin bu çabalarına rağmen CHP işi oldu bittiye getirerek başbakan yardımcılığına kendi partisinden YTP'nin istemediği Turhan Feyzioğlu'nu getirmişti²⁶⁹. YTP ve CHP arasında yaşanan bu kaos ikinci koalisyon hükümeti boyunca devam etmiştir.

Hükümet kurulduktan sonra hükümet programı Cumhuriyet Senatosu'nda 1. Başbakan Yardımcısı olan Ekrem Alican tarafından okunmuştu²⁷⁰. Hükümet

²⁶⁶ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 239 (Osmanlıca); ayr. bkz. Ek-4, s.160.

²⁶⁷ Aynı yer.

²⁶⁸ Kili, a.g.e., s. 184-191.

²⁶⁹ Alican, a.g.e., II. kitap, s.146 (Osmanlıca).

²⁷⁰ İlgili hükümet programı için bkz. Alican, a.g.e., II. kitap, s. 279b.

programında özetle: Yeni kurulan karma hükümet, aşırı sağcılık ve solculuk akımlarına karşıdır; 27 Mayıs darbesi, meşruluğunu kaybetmiş bir idareye karşı Türk Milletinin direnme hakkını kullanmasıdır; Hükümet, 27 Mayıs devriminin meşruluğunu gölgeleyecek her türlü hareketlerin karşısında bulunacaktır; Türk ekonomisinin kalkınma hedefine, özel teşebbüsün ve devlet sektörünün yan yana ve ahenkli şekilde çalışacağı bir ekonomik düzen içinde ulaşacağına inanılmaktadır; iktisadi kalkınma politikasında sosyal adalet ilkesi göz önünde tutulacaktır; kaynakların israfına, istikrarsızlığa ve her türlü içtimai sarsıntıya yol açması bakımından, enflasyondan sakınılacak; mevcut vergi sisteminin ıslahı cihetine gidilecek; Muhasebei Umumiye, Arttırma ve Eksiltme Kanunları gibi ana mali kanunlar, planlı kalkınma devresinin icaplarına göre yeniden ele alınacaktır. Hükümet programı anlaşılacağı üzere genel hatlarıyla koalisyon protokolünü yansıtmaktadır²⁷¹.

Hükümet güven oyu aldıktan sonra Ekrem Alican, İktisadi ve Mali Politikanın ıslahı, Birinci Beş Yıllık İktisadi Planın hazırlanması çalışmalarına başlamıştı. Alican'ın, hükümette üstlendiği görev oldukça fazlaydı. Bakanlıklar arası İktisadi İşbirliği Komisyonu Başkanlığı, Yüksek Planlama Kurulu (YPK) üyeliği ve Başbakan Yardımcısı olarak kanun tasarılarını hazırlama görevi başlıca görevlerindendi²⁷².

İkinci koalisyon döneminde uzun süredir politika hayatının ana unsuru haline gelmiş olan af tartışmaları bir sonuca bağlanmıştı. Hükümetçe hazırlanan af kanunu tasarısı, 12 Ekim 1962'de TBMM'de kabul edilmiş, Yüksek Adalet Divanı'nın mahkum ettiği siyasi suçluların bir kısmı affedilerek serbest bırakılmıştır²⁷³. İkinci koalisyonun en büyük başarısı ülkenin planlı bir ekonomiye geçişi olmuştur.

Ekrem Alican ve Turhan Feyzioğlu arasında YPK çalışmaları sırasında yaşanan bir takım anlaşmazlıklar nedeniyle ikinci koalisyon hükümeti ortakları arasında ilk sürtüşme başlamıştı²⁷⁴. Özellikle kalkınma planlarının oluşturulması

²⁷¹ Arar, a.g.e., s.345-375.

²⁷² Alican, a.g.e., II. kitap, s. 147.

²⁷³ Muzaffer Sencer, Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri, İstanbul: Geçiş Yayınları, 1971, s. 261; Emre, a.g.e., c.1, s.152-153.

²⁷⁴ Toker, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973: İnönü'nün Son Başbakanlığı 1961-1965, göz. geç.2.bsk., Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992, s. 134.

aşamasında fikir ayrılıkları ortaya çıkıyordu. Alican bu anlaşmazlığa yol açan fikir ayrılıklarını şu şekilde açıklamaktadır: “Planlama Kurulunda, planın finansmanı konusu iki ayrı görüşü ortaya çıkarmıştır. Bu görüşlerden birisi, memleketin ekonomik hayatında sağlanacak huzur ve istikrar ile, mevcut vergi sistemimize göre elde edilecek normal gelir artışları ve Maliye Bakanlığı'nun hazırladığı vergi islahat tasarılarında elde edilecek munzam gelirlerin planın finansman ihtiyaçlarını karşılayacağı görüşüdür. İkinci görüş, tespit edilmiş olan bir milyardan üzerindeki finansman ihtiyaçlarının, yeni vergiler ihdası ve bilhassa ziraat erbabından elde edilecek yüksek nispette vergi hasılatı ile karşılanması görüşüdür.

Biz birinci görüşü müdafaa etmekteyiz. Bütçelerimizde gerekli tasarruflar yapılsın vergi sistemimiz, memleket ekonomisinin şartlarına ve imkanlarına uygun surette islah edilsin. Ziraat gelirleri sadece ve yüksek gelirlerde vergilendirilsin. Bunun dışında ekonomiyi zorlayıcı istikametlere gidilmesin, fikrini müdafaa etmekteyiz. Mazide varlık vergisi, toprak mahsulleri vergisi, arazi vergisi gibi tecrübelerin vatandaşlarda uyandırdığı menfi aksu amellerden ve mukavemetlerden ders alınmış olarak hareket edilsin diyoruz. Ve bu arada memleket şartlarını dikkate almayarak meclise sevk edilecek bir planın, mecliste ve vatandaşlar üzerinde yaratacağı kötü tepkilerin, planın tatbikatını ve hatta kamunlaşmasını kolaylaştırmayıp geciktireceğine, hatta memleketteki siyasi çekişme ve huzursuzluğa yeni unsurlar katacağı hususuna dikkat çekiyoruz. Meselenin Bakanlar Kurulunda veya daha evvelki yüksek planlama kurulunda mutabakata vardırılabacağından ümitli bulunmaktayım”²⁷⁵.

Bu şekilde YTP ile CHP arasında bir takım anlaşmazlıkların çıkmasının yanı sıra YTP kendi içerisinde de sorunlar yaşamakta idi. Öyle ki bu parti içi sorunlardan kaynaklanan huzursuzluklar koalisyona da yansıyor. Özellikle Alican'ın kendisine karşı yürütülen parti içi muhalefetin etkisi büyüktü.

G. Ekrem Alican'ın I. Başbakan Yardımcılığı'ndan İstifa Etmesi

Ekrem Alican 25 Haziran 1962 tarihinde kurulan ikinci koalisyon hükümetinde, 1963 yılının sonuna kadar Birinci Başbakan Yardımcılığını

²⁷⁵ Milliyet, 27.08.1962.

sürdürmüştür. Alican'ın ikinci koalisyon hükümetinden ayrılmasının nedeni 17 Kasım 1963 tarihinde yapılan mahalli idareler seçimlerinde aldığı oy miktarının az olmasıdır. Ekrem Alican daha seçimlerden önce aldığı bu kararının kaçınılmaz olacağını şu şekilde ifade etmiştir: “1. YTP'nin aldığı oylar onun hükümette etkili çalışma olanaklarını ortadan kaldıracak kadar az çıkarsa, 2. Koalisyon partilerinin derledikleri oy toplamı onları millet çoğunluğuna rağmen iktidarda oturuyor görüntüsüne sokarsa, 3. Hükümet partilerinden biri tek başına kendisi iktidarmış gibi bir tutum içerisine girerse²⁷⁶ milletin arzusuna rağmen hükümette kalmak gibi siyasi ahlakla bağdaşmayacak bir durumu benimsemeyen YTP'nin hükümetten çekilmesi konusunu, grubuma götürürüm²⁷⁷.”

Gerçekten de seçimler sonucunda YTP, beklenenden daha az oy almış²⁷⁸ ve bu durum karşısında Alican da koalisyondan çekilme kararı almıştır²⁷⁹. Bu seçimlerden YTP'nin düşük oy almasının nedeni, CKMP ve CHP ile ortak hükümet kurmaları ile birlikte halk nezdinde YTP'nin 27 Mayısçı eğilimleri desteklediği kanaatinin oluşmasıydı²⁸⁰.

Alican istifa kararını verdiği sırada Başbakan İnönü, ABD Başkanı Kennedy'nin cenaze töreni için ABD'ye gidecekti. İnönü bu nedenle Başbakanlık vekaletini Alican'a vermişti. İsmet İnönü bu ziyarete gitmeden önce Alican'la yüz yüze görüşme imkanı olmamıştı. Alican'ın istifa olayı daha sonra Alican'a muhalif çevreler tarafında “Alican, İnönü ABD'de iken hükümeti düşürdü ve memleketi hükümete bırakı²⁸¹” ithamlarına yol açmıştır.

Alican 26 Kasım 1963 günü istifası konusunda basına şu açıklamayı yapmıştır: “Başbakan'a söyledim. Mevcut hükümet yaralanmıştır. Yeniden kuvvetli bir şekilde hükümetin kurulması şarttır. Kadere terk edilmiş bir hükümetin faydalı olmayacağı kanaatindeyim. YTP, en buhranlı günlerde Türkiye'nin hükümete kalmaması için elinden gelen gayreti göstermiştir, gösterecektir. Ben bu hükümetin toptan çekilmesi kanaatindeyim. Vatandaş oyunu verirken ‘ Bu hükümet yerine başka

²⁷⁶ Toker, a.g.e., s.166-167.

²⁷⁷ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 24.

²⁷⁸ Cumhuriyet, 19.11.1963.

²⁷⁹ Cumhuriyet, 20.11.1963; Ekrem Alican'ın istifa beyanatının metni için bkz. Ek-7, s.165.

²⁸⁰ Kurtuluş Kayalı, Ordu ve Siyaset: 27 Mayıs- 12 Mart, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994, s. 127.

²⁸¹ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 23.

bir hükümet istiyorum. İcraatını beğenmiyorum' diyerek oy vermiştir. Anladığıma göre demokratik ülkelerde vatandaş oyunun manası budur. Bir defa hükümetin istifası şarttır. Ondan sonra hükümete iştirakimiz olur mu olmaz mı münakaşasını yapmak hasıl olur. İnkâr edemeyiz ve buna lüzum yok. Oy bakımından geriledik. Bu gerileme hiçbir zaman YTP'nin siyasi hayattan çekileceği anlamına gelmez²⁸².

İnönü ABD'ye gittikten sonra Alican, Başbakan Vekilliği görevini üstlenmiş ve Bakanlar Kurulunu toplayarak o günlerin en önemli hükümet meselesi olan 1964 Mali Yılı Bütçe Tasarısını görüşmeye başlamıştı. Başbakan İnönü ABD'den dönmeden bu işi sonuçlandırıp istifasını sunmak istiyordu²⁸³. Sonunda 1964 Mali Yılı Bütçesi hazırlanarak meclise sunulmuştur.

Alican, İnönü ABD'den döndükten sonra 1 Aralık 1963 günü İnönü ile ikili görüşmelerde bulunma fırsatı bulmuştu. Bu görüşmede Alican, verdiği istifa kararını İnönü'ye söylemiş ve hep birlikte hareket ederek, hükümet olarak ayrılma kararına varmışlardı²⁸⁴. Bu ayrılma kararı karşısında İnönü 2 Aralık 1963'te istifa etti²⁸⁵.

Bu olaylardan sonra Bakanlar Kurulu toplanarak durumu bir kez daha görüştükten sonra hükümetin istifasının Cumhurbaşkanı'na sunulması kararı verilmiştir²⁸⁶. Fakat bu arada Alican istifa ettikten sonra öğrendiği ve aslında istifa kararını da etkileyecek bir olay gerçekleşmiştir. Bu da Makarios'un 30 Kasım 1963 tarihli meşhur muhtırasıdır. Makarios muhtırası aslında Alican istifa etmeden önce Başbakanlığa ulaşmıştı. Ancak belge Alican'a gösterilmemişti. Alican bu belgeyi daha önceden görmüş olsaydı, istifasını daha sonraya bırakabileceğini ifade etmektedir²⁸⁷. Çünkü o şartlarda böyle bir muhtıraya hükümet olarak güçlü bir siyasi irade ile karşılık vermek gerekirdi. Hatta bu belgenin Alican zamanında gelmiş olduğu basına yansıdığına Alican büyük töhmet altında kalmıştı. Alican ikinci koalisyonun dağılmasında İsmet İnönü'nün hiçbir kusurunun olmadığını ve istifasının biçimsiz bir zamana denk gelmesinden büyük üzüntü duyduğunu ifade

²⁸² Cumhuriyet, 26.11.1963.

²⁸³ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 25.

²⁸⁴ Alican, a.g.e., I. kitap, s. 27.

²⁸⁵ Ahmad, a.g.e., s. 260.

²⁸⁶ Cumhuriyet, 28.11.1963.

²⁸⁷ Alican, a.g.e., I. kitap, s.28.

ediyor²⁸⁸.

H. Ekrem Alican'ın 1965 Seçimlerinde Yeniden Yeni Türkiye Partisi Milletvekili Seçilişi ve Faaliyetleri

Alican, en son 17 Kasım 1963 yerel seçimlerinde büyük oranda oy kaybetmesinin temel nedeninin CHP ile yaptığı koalisyon olduğunu biliyordu. Bu nedenle yeni kurulacak hükümetin CHP'siz (İsmet Paşasız) bir hükümet olmasına önem veriyordu. En son yerel seçimlerin sonuçlarını değerlendiren Gürsel de Alican'la aynı fikirdeydi. Halkın büyük çoğunluğu CHP hükümetinden yana olmadığını verdiği oylarla göstermişti.

Bu seçimlerde AP zaferle çıkmıştı. Ancak genel seçimlere daha iki yıl gibi bir süre olması nedeniyle meclis aritmetiğinde bir değişiklik olmamıştı. Durum böyleyken, tezat oluştursa bile, Gürsel, hükümeti kurma görevini öncelikle AP genel Başkanı Gümüşpala'ya verdi. Ancak Gümüşpala'nın hükümet kurma girişimi ciddi değildi. Zira, kendisi seçimden zaferle çıkmıştı. Hemen şimdi bir genel seçim olsa belki de tek başına iktidara gelecekti. Bu nedenle diğer partilerle yaptığı koalisyon görüşmelerini gayri ciddi olarak yürütüyordu ve neticede de hükümeti kuramadı.

Böyle bir durum karşısında CHP'li bir hükümete karşı AP'nin liderliğinde bir hükümet kurulmasına daha sıcak bakan Alican, daha sonraki bir konuşmasında AP ile ilgili olarak YTP grubu olarak yeni hükümetin kurulması konusunda AP'yi desteklemek istediğini fakat AP'nin hükümet kurmakta cesur davranmadığını belirtmiştir²⁸⁹.

İkinci koalisyon hükümetinin dağılmasından sonra, Alican yeni kurulacak hükümette doğrudan doğruya hükümet ortakları arasında bulunmak istemiyordu. Fakat YTP grubunun çoğunluğu koalisyon yanlısı tutum izlemekteydiler. Durum böyle olunca da Alican, Cumhurbaşkanı'nın 16 Aralık 1963 günü yeniden hükümeti kurmakla görevlendirdiği, CHP ile temaslara başlamıştı²⁹⁰.

Yapılan görüşmeler sonunda Alican CHP ile koalisyona girebilmeleri için iki şartın gerçekleştirilmesini istemiştir. Birincisi, kurulacak hükümette tek başbakan

²⁸⁸ Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. Alican'la 19.02.1999 tarihinde yapılan mülakat, Ek-1, s. 140.

²⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, c.35, 20.01.1965, s.38-39.

²⁹⁰ Cumhuriyet, 21.12.1963.

yardımcısının bulunması; ikincisi ise, planlamanın kendisine bağlı olması. İnönü ise Alican'ın bu isteklerine planlamanın kendi idealleri olduğunu söyleyerek karşı çıkmıştır²⁹¹.

Alican, İnönü'nün itirazları karşısında, planlamanın koalisyon hükümetlerinde tek başına yapılamayacağını, eğer bunu kendi başlarına yapmak istiyorlarsa, tek başına iktidara gelmelerinin gerektiğini ifade ediyor²⁹². Neticede 23 Aralık 1963'te son defa bir araya gelen CHP-YTP heyetlerinin görüşmelerinde de bir anlaşma sağlanamadığı için CHP-YTP görüşmesi sonuçsuz kalmıştır. Böyle olunca da İnönü bağımsızların da desteğini olarak üçüncü koalisyon hükümetini kurdu. Ancak bu bir azınlık hükümetiydi. Dolayısıyla başarılı olamadı ve 13 Şubat 1965'te İnönü hükümetinin hazırladığı bütçenin mecliste reddedilmesi sonucu İnönü istifa etti.

1965 Mali Yılı Bütçesinin mecliste reddedilmesinde Alican'ın bu bütçe hakkında yaptığı tenkitlerin büyük etkisi olmuştur. Alican'ın 12 Şubat 1965 tarihinde Millet Meclisinde yaptığı bütçe tenkidi²⁹³ büyük tezahüratla kabul görmüş ve 13 Şubat 1965 günü bütçe mecliste yapılan oylama neticesinde reddedilmiştir²⁹⁴. Yaptığı bütçe tenkidinde Alican Hükümetin 1965 bütçe teklifini, enine boyuna ve derinliğine inceleyerek zayıf, çürük ve işe yaramaz hatta zararlı bütün özelliklerini Meclisin ve Milletın önüne sermiştir. Alican bu müzakerelerde, Türkiye'nin planlı ekonomiye geçmeden önceki bütçelerin durumu (1963 öncesi) ile planlı ekonomiye geçtikten sonraki bütçelerin durumlarını istatistiki verileri de kullanarak detaylı olarak ortaya koymuş ve görüşülmekte olan bütçe ile mukayeselerini yapmıştır. Tüm bütçe tenkitlerinde olduğu gibi bu bütçe tenkidinde de dikkati çeken en önemli unsur Alican'ın mali komulardaki analiz yeteneğinin oldukça ileri seviyede olduğuydu. Alican zaten planlı ekonomiye geçişi savunanların en başında geliyordu. Bu nedenle doğal olarak Alican beş yıllık kalkınma planlarının gerçekleştirilebilmesi için, yıllık planların da etkin bir şekilde hazırlanmış olmalarını önemli buluyordu ve bunun en

²⁹¹ Çolak, a.g.t., s. 175.

²⁹² TBMM Tutanak Dergisi, c.24, 02.01.1964, s.132.

²⁹³ Alican'ın 12.02.1965 günü mecliste yaptığı bütçe tenkitinin tam metni için bkz. TBMM Tutanak Dergisi, c. 36, 12.02.1965, s. 28-148.

²⁹⁴ Alican'ın 1965 Mali Yılı Bütçesinin mecliste oylanmasından önce yaptığı konuşmanın tam metni için bkz. TBMM Tutanak Dergisi, c. 36, 13.02.1965, s. 140-149.

iyi şekilde hazırlanabilmesi için de bütçe kanununun tartışıldığı, meclis iradesinin tam olarak yansıtıldığı bu tür bütçe tenkitlerini önemsiyordu. Bunun için Alican'ın 1965 yılı bütçe tenkitinde üzerinde durduğu en önemli konu birinci beş yıllık kalkınma planıydı. Alican, 1963-1965 yıllarını kapsayan plan hedeflerinden gittikçe uzaklaşıldığını rakamlarla ortaya koymuş ve plana göre tahmin edilen toplam gelirin tahsil edilen gelirin tutup tutmadığının yıllara göre bir değerlendirmesini yapmıştır. Alican yaptığı değerlendirme sonucunda, bütçe tahminlerine ve plan hedeflerine ulaşmak bir tarafa yaklaşamadığını ortaya koymuş ve bu konuda: *"Hükümet meseleyi bu haliyle tespit edip daha gerçekçi bir yol arayacağı yerde, hedeflere ulaşmakta olduğu intibahı yaratabilmek üzere, bütçelerimizi yıldan yıla biraz daha imkanlarımızın üstünde hazırlamakta ve yıl içinde tatbikatı, yüksek nispetlerde ödenek iptali hareketleriyle yürüterek samimiyet dışı bir tutum içine girmiş bulunmaktadır"*²⁹⁵ diyerek şişirilmiş bütçe tahminlerine olan eleştirisini dile getirmiştir. Alican bu konuşmasında, hükümetlerin bütçelerde gelir tahminlerini siyasal amaçlarla yüksek tutmaları sonucunda yıl içinde tahsilattaki noksanlıkları, kısmen ödenekten kesintiler, kısmen de Merkez Bankası emisyon kaynağını kullanarak giderdiklerini ifade ederek, bu bakımdan geçmişteki hükümetlerle mevcut hükümet arasında hiçbir farkın olmadığını söylüyor. Alican bu noktada, çok önemli bir tespitte bulunuyor. Şöyle ki, günümüze kadar bütün hükümetler hemen hemen aynı yöntemi izlemişler, Alican'ın da ifade ettiği gibi Merkez Bankası emisyon kaynağını, enflasyonu arttırma riskine rağmen, kullanmaktan geri kalmamışlardır. O nedendir ki, Alican'ın daha o zamanlar 1965 yılı bütçesine ilişkin tenkitlerinde ortaya koyduğu tespitler günümüzde henüz anlaşılabilmiştir. Bugün Merkez Bankasının emisyon kaynağının siyasal amaçlarla kullanılmasının enflasyonu arttıran en önemli sebeplerden birisi olduğu anlaşıldığından, bunun önlenmesi için Merkez Bankasının özleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Alican ayrıca hükümetin bütçe kanununda reformlar arasında saydığı idari ve mali reformlar hakkında da YTP grubu adına görüşlerini ortaya koymuştur. Neticede 1965 bütçesi mecliste kabul edilmemiştir.

²⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, c. 36, 12.02.1965, s. 31.

Üçüncü koalisyon hükümetinin istifa etmesiyle memleket bir kere daha hükümete kalmıştı. Gürsel, yeniden hükümet kurma formülü arayışına girdi. Ona göre CHP muhalefette kalmalı, kurulacak yeni hükümet diğer dört partiden müteşekkil olmalıydı. Yeni kurulacak hükümet CHP dışındaki diğer partilerin koalisyonundan oluşacaktı, ancak bu koalisyonun lideri kim olacaktı. Gürsel, bir zamanlar Menderes'le anlaşmazlığa düştüğü için istifa edip Uluslararası Para Fonu'nda (IMF) çalışmak üzere Washington'a giden Kemal Kurdaş'ı önerdi. Gürsel'in önerisini AP kabul etmemiş ve Süleyman Demirel'i kendi başbakan adayları olarak teklif etmişlerdi. Gürsel, Süleyman Demirel'in daha bu yaşta (41) parlamasını istemiyordu bu nedenle AP'nin önerisini kabul etmedi. AP daha sonra Ankara Üniversitesi Rektörü İhsan Doğramacı'yı önerdi, fakat sonunda AP listesinden Kayseri'den Senatör seçilen bağımsız Suat Hayri Ürgüplü'den kabineyi kurması istendi ve böylece dördüncü koalisyon hükümeti 20 Şubat 1965'te ilan edildi²⁹⁶.

Dördüncü koalisyon hükümeti CHP dışındaki dört partiden (AP-YTP-CMKP-MP) oluşuyordu. Hükümet programları 26 Şubat 1965'te mecliste okunmuş, 04 Mart 1965 günü de mecliste güven oyu almıştır. Dördüncü koalisyon hükümeti programında ana hatlarıyla: Atatürk ilkelerine dayalı Anayasanın üstünlüğü, 27 Mayıs'ın meşruluğunu ve milli iradeyi koruma, ülkede aşırı eğilimlerle savaşmaya, toprak reformu kanununu çıkarmaya, ekonomik politikalarını karma ekonomi ilkelerine ve kalkınma planına dayandırmaya, komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya söz veriliyordu²⁹⁷.

Alican'ın yeni kurulan koalisyon hükümeti hakkındaki düşünceleri şu şekildeydi: *“Dördüncü koalisyon hükümetinin kurulmasıyla 27 Mayıs 1960 hareketinin anlamı üzerindeki tereddütlü anlayışlar ortadan kalkmış, bu hareketi özel çıkarları için araç yapanların silahları ellerinden alınmıştır”*²⁹⁸.

Dördüncü koalisyonun temel amacı aslında ülkeyi genel seçimlere kadar hükümete bırakmayıp sağlıklı bir şekilde seçime götürmektir. Üçüncü koalisyon hükümeti zamanında 12 Şubat 1965'te zaten genel seçimlerde kullanılacak seçim

²⁹⁶ Ahmad, a.g.e., s. 264-265.

²⁹⁷ Milliyet, 27.02.1965.

²⁹⁸ Tercüman, 25.05.1965.

usulü yeniden belirlenmişti. Alican yeni seçim sistemi ile ilgili şunları söylüyor: *“Yeni seçim kanunu alınan her oyu değerlendirmekte, müşterek oy pusulası, seçimlerde vatandaş iradesine el uzatma ihtimallerini ortadan kaldırmakta. Bu şartlar içerisinde Ekim 1965 seçimleri somunda, Millet Meclisine bugünkü kuvvetlerimizden çok daha büyük bir kuvvette gireceğimizden kati surette emin bulunmaktayız”*²⁹⁹.

Seçimlere doğru AP'nin söylemleri CHP aleyhinde gittikçe sertleşiyordu. Bütün ülke çapında bir *kızıl tehlike* temasını işliyor ve solcuların (CHP) ülke içerisinde huzursuzluk ve karışıklık yarattıkları öne sürülüyordu. Bu bağlamda Türkiye İşçi Partisi (TİP) de suçlanarak hedeflerinin komünizm oldukları söyleniyordu. Bu söylemlerle AP, büyük bir oy potansiyeli olan sağ kesimin tamamının oylarını elde etmeyi amaçlıyordu. Tabi ki AP'nin bu icraatları yaklaşan seçimlerde YTP'nin oylarının da kendi partilerinde toplanmasını sağlayacaktı.

Alican'ın da bu sol akımlar karşısında bazı endişeleri vardı. Alican sosyalizmi küçüklük kompleksine kapılmış maceracılar olarak görüyor ve düşüncelerini şöyle dile getiriyordu: *“Son günlerde moda özentilerinden biri doğu usulü sosyalizmdir. Bazı çevreler kendilerini cezbe halinde bu özentiye kaptırmış gözükmektedirler. Halbuki böyle bir tatbikatın meselelerimize çözüm yolu bulmak şöyle dursun demokratik hürriyetler sistemimizin de külliyen ortadan kaldırılması sonucunu doğuracağından akılları başlarında kişilerin zerrece şüpheleri yoktur. Nitekim az gelişmiş ülkelerde girişilmiş olan bu çeşit teşebbüsler komünizmin insaf tanımayan çarkı içine düşmekten kurtulamamışlar, dikta rejimi ile son bulmuşlardır”*³⁰⁰.

Ayrıca Alican genel seçimler öncesi AP ve CHP'nin söylemlerinden rahatsız olmuş, kapitalist-komünist gibi iki kampa ayrılmanın darbeci sosyalistlere yarayacağını, bu gibi ithamlardan vazgeçilmesi gerektiğini belirterek şunları söylemiştir: *“Bizim siyasi hayatta devamlı olarak savunduğumuz bir temel görüşümüz vardır o da, politik mücadelelerin vatandaşları iki sert ve katı kutup haline getirici olmamasıdır. AP-CHP mücadeleleri, bu görüşümüzün aksi istikamette*

²⁹⁹ Tercüman, 25.04.1965.

³⁰⁰ Tercüman, 01.07.1965.

gelişecek olursa, şüphesiz YTP olarak bu mücadelenin memlekete hayır getirmeyeceğini ifade etmek durumuna gideriz. Bu bakımdan, iki büyük partinin birbirlerini komünist ve kapitalist uşaklığı ile itham altında bırakmaya ve kutuplar yaratmaya çalışmalarını hiçbir surette tasvip etmeyeceğiz”³⁰¹ diyor ve bu konuda alınacak tedbirlerle ilgili olarak da şöyle diyordu: “Bugünkü hükümetin komünizmle mücadele için alacağı ciddi tedbirler varsa, seçime kadar vakit kaybedilmemesi için bu tedbirleri hemen desteklemeye hazır olduğumuzu peşinen taahhüt ediyorum”³⁰².

Alican ideolojik manada ayrışmaları, kutuplaşmaları o kadar beyhude ve zararlı olarak görüyor ki tepkisini şu şekilde dile getiriyor: “Bizim en büyük davamız fakirlikle olan savaşımızı kazanmaktır. Yeterli ve mükemmel hale gelmenin ilk ve dinamik şartları da akıllı ve dinamik bir idareye sahip olmaktır. YTP olarak bunun mücadelesini yapıyoruz. Başkaları gibi derdin devasını solcu, sağcı, sosyalist, kapitalist idareler kurmak değil, mevcut esasları içinde uygulamakta görüyoruz.”³⁰³ Biz orta yol partisiyiz. Bu karma ekonomiyi, demokrasiyi ve sosyal adaleti benimsemek demektir. Bizim anladığımız sosyal adalet, toplumlarda refah seviyesini arttırıcı, iktisadi, siyasi, mali politika takip etmek anlamına gelir. Bizim takipçi olduğumuz orta yol bugün sosyalist ülkelerde bile tatbik edilmektedir”³⁰⁴.

Alican 1965 genel seçimlerinde meclise girmeyi başaran TİP hakkında da şunları söylüyor: “TİP’in meclise girmesi dolayısıyla nasıl bir devlet görüşümün temsilcisi olduğumu, bundan önceki radyolarımızda ve çeşitli toplantılarda yaptığı propaganda konuşmalarındaki propaganda yönlerinin dışında daha ciddi bazı görüşlerin temsilcisi olabilmesi ihtimalini düşünerek, bu kürsüden yapacağı konuşmayı gerçekten merakla beklemekte idim. Nasıl bir toplum düzeni fikrinin arkasındadır bu arkadaşlarımız? “Sosyalistiz” demek kafi değil, toplumcuyuz demek kafi değil hepimiz toplumcuyuz, hepimiz halkçıyız. Ama mesele bu toplumculuk fikrini uygulamaya koyup topluma yararlı olacak esasları gerçekleştirmekte izlenecek devlet düzeni anlayışı, izlenecek sistemler anlayışı. Bu sistem bakımından, Sosyalist sistemin taraftarıyız diyorlar arkadaşlar. Sosyalizmin çeşitli anlamları

³⁰¹ Tercüman, 10.07.1965.

³⁰² Tercüman, 25.08.1965.

³⁰³ Tercüman, 16.09.1965.

³⁰⁴ Tercüman, 30.09.1965.

vardır. Batı sosyalizmi vardır, benim anladığım manasıyla. Batıdaki sosyalist idarelerin benimsedikleri toplum görüşü vardır. Bu görüşün temsilcisi olduğu ilkeler hepimizin malumudur. Bu ilkelerde mülkiyet hakkı vardır, bu ilkelerde özel teşebbüs hakkı vardır, bu ülkelerde demokrasi vardır. Demokratik rejim ve hürriyet vardır. Bu ülkenin içinde vatandaşları her türlü medeniyetçi usullerle, demokratik usullerle gelişme hakkı tanınmıştır. Arkadaşlarımızın konuşmalarına dikkat ediyorum batının bu derece demokratik, bu derece medeniyet esaslarına dayanan, haklara, hürriyetlere dayanan insana toplum içinde değer veren, insanı insan yapan bir takım ilkeleri kabul eden, sistemlerini bir yana itmektedirler. Önümüze her zaman doğunun, adı sosyalizm, fakat aslında sosyalizmle, toplumculukla, halkçılıkla, hürriyetle, demokrasi ile bir ilgisi olmayan dikta düzenini, hakları, hürriyetleri insanı ayaklar altına alan bir sistemi savunur gözükmektedirler. Arkadaşım, örneğin konuşması sırasında « sosyalist yalan söylemez» dedi. Bir defa yalan, beşeri bir zaafıdır, politikacıların hele daha büyük zaafıdır. Hepimiz nispi olarak, maalesef yalan söylemekten kendimizi kurtaramamaktayız. Ama bir başka düzen vardır ki, yalana dayanarak işler, yalan imalatına dayanır, yalan imal eder»³⁰⁵.

Ekrem Alican, siyasal hayatı boyunca gerçek manada bir devlet adamı profilini her zaman korumuştur. Memleketin içinde bulunduğu konjonktürde, gelişmekte olan genç Cumhuriyetin ekonomi politikalarının tespitinde bir yanlış düşülmemesi için doğru bildiğini her zaman her yerde beyan etmekten geri durmamıştır. İki dünya savaşına sahne olmuş yer yüzünde yıkılmış, harap olmuş ülkeler karşılarında iki kutuplu bir dünya bulmuşlardır. Bir taraftan Kapitalist Amerika, diğer taraftan ise Komünist Sovyetler Birliği. Elbette her iki tarafın da peşinden giden batılı ve doğulu ülkeler mevcuttur. Komünist Sovyet Rusya, kurduğu komünist blokla kendi ideolojisi komünizmi yaymak için her tür yöntemi deniyordu. Bu yöntemler doğal olarak yanı başındaki Türkiye üzerinde de uygulanmaya çalışılıyordu.

Alican böyle bir konjonktürde, Türkiye'ye değişik yöntemlerle Komünizm rejimini ihraç etmek isteyenlerin gerçek niyetlerini zaman zaman meclis kürsüsünde ifade ettiği gibi, Dünya gazetesinde tefrika halinde yayınlanan "Gerçek Sosyalizm ve

³⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, c.1, 09.11.1965, s.263-264.

Komünizm” başlıklı makalelerinde de ifade etmiştir. Alican bu makalelerinde Sosyalizm ve Komünizm hakkındaki düşüncelerini tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır³⁰⁶. Alican’a göre dünyada sosyalizmden gerçekten kuvvet kazanmış ekonomiler, batı sosyalizminin demokratik ve toplumcu prensiplerine değer vermiş olan batı ekonomileridir. Bu nedenle gerçek manada sosyalizmin uygulanması İskandinav ülkeleri ve İngiliz sosyalizminde olduğu gibi batılı ülkelerde olmuştur. Doğulu komünist ekonomilerin temsilcileri ise batıdaki sosyalist teşkilatlanmaları *sosyalist* olarak saymayarak bunlara *devlet kapitalizmi* demektedirler. Bu temsilciler kendi ekonomilerine *komünist ekonomi* demekten kaçınıp *sosyalist ekonomi* demektedirler. Alican, böyle bir yanıltmayı şöyle izah etmektedir: “Onların adlarını dahi benimsemekte gösterdikleri bu tutum, savundukları sistemin sıhhatına kendilerinin de inanmamakta olmalarının bir delili olsa gerektir. Esasen doğunun komünist ekonomileri, her gün batı ekonomilerinden yeni yeni esaslar almak ve bu esasları sistemlerine idhal etmek suretiyle, kurdukları, gayri akli düzeni kısmen olsun islah etme çabası içindedirler...”³⁰⁷.

Alican, komünist ekonomilerden Sovyet Rusya ile Yugoslavya daha sonra da Komünist Çin ile Rusya arasında patlak veren Revizyonistlik tartışmalarının kendi ekonomilerinin ıslâh edilmesi yönündeki bir çabanın sonucunda olduğunu ifade ediyor. Alican, o zamanki mevcut dünya gerçekleri karşısında komünizmin çok gülünç hale geldiğini, bu sistem üzerinde ısrar edenlerin ise tek amacının kendi iktidarlarını idame ettirme olduğunu savunuyor. Zira, komünist rejim ülkelerinden gidecek olursa, bu kendi iktidarlarının da sonu olacaktır. Alican, dile getirdiği tüm bu gerçekleri Prof.Dr. İlhan Arsel’in 3 Aralık 1965’te Dünya gazetesinde yazdığı şu satırlarıyla destekliyor. Arsel bu yazısında şöyle diyor:

“Bir milletin maddi zenginliğini, onun içtimai ve maddi sahadaki ıslahat ve gelişmesinin garantisi gibi kabul edenlerin ne kadar haklı olduklarını, en canlı misali ile Amerika’da müşahede etmek mümkündür. Milli servet ve zenginliğin taksim ve tevzii bakımından Amerika hiç şüphesiz bugün içtimai müsavatın yer yüzünde en mükemmel şekli

³⁰⁶ Makale için bkz. Ekrem Alican, “Gerçek Sosyalizm ve Komünizm”, *Dünya*, 9-11,13 1965, s. 2. Ayrıca bu tefrika dizisi bir arada *Türk Kültürü Dergisi*’nde yayınlanmıştır. Bkz. *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı: 39, Ocak 1966, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü yayını, 1966. s. 232-245.

³⁰⁷ Alican, a.g.m., *Dünya*, 9 Aralık 1965, s. 2.

ile sağlandığı bir memleket sayılabilir. İnsan cemiyetinin kurulduğu ilk günden bu yana, Amerika'yı içtimâî ve iktisadî müsavatsızlığın esasının bu derece mükemmeliyetle tanzim edildiği bir sistem yanında, bu benzer bir müsavatsızlığın temine matuf görünen komünizmi, o kadar mânâsız, o kadar çocukça bir sistem ve o kadar beceriksizce kurulmuş bir mekanizma olarak görür ki, doğu memleketlerinde ona hâlâ inanmış kimselerin bulunmasını, insan idrak ve zekası adına bir tereddidi, bir zül addeder³⁰⁸.

Alican Arsel'in bu düşünceleriyle hemfikir olduğunu şöyle dile getiriyor: *"Komünizm hakkında aklı başında dünya efkârının verdiği karar budur. Komünizm batıda artık bir alay mevzuu olmaya başlamıştır. İpe sapa gelmeyen bir laf kalabalığı içinde, kendi tabiri ile « Bilimsel Toplumculuk » adı altında, sosyalist ekonomi örgütü kuruyoruz diyen komünistler, batı dünyasında mütehasşıs ruh doktorlarının müşahede altında olmaları gereken enteresan tipler olarak mütelâ edilmektedirler"*³⁰⁹.

Alican, komünizmin propagandasını yapanların toplumları sömürmek isteyen komünizmin koyu emperyalizmine uşaklık ettiklerinin altını çiziyor. Komünizmin bu koyu emperyalizminin uygulamaya konması için az gelişmiş ülkelerde ve diğer hedef ülkelerde hangi yöntemleri seçtiklerini bir bir ortaya koyuyor.

Alican, Türkiye üzerinde yapılmak istenen bütün girişimlerin defî için hissiyatını şöyle dile getiriyor: *"Atatürk'ün yüz binleri bulan Türk şehidinin kanı pahasına sağladığı milletimizin istiklâlîni ne şu, ne de bu memlekete, ne de ideolojiye yem yapmak cesaretini hiç kimse kendinde bulmamalıdır. Aramızda bu çeşit soysuzların dolaşmamasına dikkat etmek her Türk'e düşen milli bir görevdir. Şu veya bu korkak ve neme lâzımcı mülâhazalarda bu görevi yerine getirmekten kaçınmanın da aynı derecede soysuzluk olduğunu bilmemiz icap eder"*³¹⁰.

Alican bir taraftan komünizmi bu derece ağır eleştirirken, diğer taraftan da XIX. yüzyılda meydana gelen, siyasi, iktisadi ve sosyal gelişmelere dikkatleri çekerek kapitalizmin de bir özeleştirisini yapmaktadır. Sözü edilen bu gelişmelere iki büyük olay nüve teşkil etmiştir. Birincisi 1789 Fransız ihtilali, ikincisi ise sanayi inkılâbıdır. Birinci olayın sonucunda insanlık toplumsal yaşam için gerekli hak ve

³⁰⁸ Aynı yer.

³⁰⁹ Aynı yer.

³¹⁰ Aynı yer.

hürriyetleri vazgeçilmez bir dava haline getirmiş; ikinci olayın sonunda ise, feodal ekonomi düzeninden kapitalist ekonomi düzenine geçişin koşulları hazırlanmıştır. Kapitalizm, makine gücünün sanayiye uygulanması ile yani “sanayi İnkılâbı” ile ilk defa İngiltere’de başlamıştır. Alican’a göre bu ilk aşamada: “*XIX. yüzyıl kapitalizmi, insafsız ve katı bir kapitalizmdi. Bütün üretim hayatının tek hakimi sermaye idi. İşçi, işverenin emrinde, çoğu zaman ölmeyecek kadar ücret alabilen, çalışma şartları ve saatleri bakımından hiçbir teminata sahip olmayan, kendisine sosyal adalet ve sosyal güvenlik ilkelerinin uygulanması şöyle dursun, onun bunları telâffuz etmesine dahi tahammül edilemeyen bir esirdi*”³¹¹.

Kapitalizmin ilk aşamadaki halinin daha net anlaşılması için Alican, bir İngiliz sosyalist yazarın XIX. yüzyıl İngiliz toplum hayatından çizdiği aşağıdaki tabloyu misal olarak veriyor. Bu tablo kapitalizmin ilk aşamasındaki ekonomi toplumunun hayatını çok güzel tasvir ediyor:

“Her hangi bir büyük İngiliz şehrinin sokaklarında dolaşınız ve toplumun içinde bulunduğu şartları kendi gözünüz ile görünüz. Bir yanda bir takım zengin ve tembel insanlar göreceksiniz. Kazanılmamış servetler, hem kendileri, hem de toplum için hiç de şerefli olmayan usuller içinde israf etmektedirler. Diğer yandan ölesiye çalışan insanlar göreceksiniz. Şehrin pislik, sefalet, perişanlık ve hastalıklar yuvası haline gelmiş kenar ve köşelerinde geleceklerinden ümitsiz, karımlarını sadece kendilerini ölmekten kurtaracak kadar doyurabilerek güya yaşamaktadırlar.

Lüks kulüplerin, lüks mağazalar ve otellerin, tiyatroların önlerinde pis, yarı çıplak aklıktan iskelet haline gelmiş küçük çocuklar göreceksiniz. Ölesiye çalışmaktan ve yetersiz gıdadan avurtları çökmüş gözlerinin ferî kaybolmuş erkekler, kadınlar göreceksiniz. Ahlâksızlık, ihtiyaç ve hastalığın, din, kültür, servet ve sefahatla yan yana olduğunu göreceksiniz. Bütün bunlar hayal değil, gerçeğin ta kendisidirler. Bunlardan top yekun, bütün toplum sorumludur. Toplumun vazifesi bu yüz karası gerçeklere çare aramak ve bulmaktır. Ben, aranırsa bunlar bulunamayacak şeyler değildir, diyorum”³¹².

Alican, bu İngiliz sosyalist yazarın tasvir ettiği tablo karşısında Fransız ihtilâlinin getirdiği insan hakları, insanların eşitliği prensiplerinin de etkisi ile bir isyan halinde gerçek ahlâk, gerçek toplumculuk gibi kutsal ve asil endişelerle

³¹¹ Alican, a.g.m., *Dünya*, 9 Aralık 1965, s. 2.

³¹² Aynı yer.

«sosyalizm hareketinin» başladığını belirtiyor. Aican'a göre sosyalizm, ekonomik ve siyasi bir sistem olmaktan çok ahlâki ve sosyal bir sistemdir. «sosyalizm-toplumculuk» teriminin ifade ettiği mana da bunu gösterir. Batıda sosyalizm bu temel fikirler muvacehesinde gelişmiş bir sistemdir. Marks'ın bilimle, gerçekle ilgisizliği sabit olmuş, bir nevi kine, intikam ve ihtiras duygularına dayanan fikirleri ile değil, Batılı toplumcuların gerçekçi görüşlerle olayları değerlendirmeleri sonucunda, kendiliklerinden uyguladıkları reformist fikirleri sayesinde mümkün olmuştur. Batıda kapitalist sistemin temsilcileri, ayaklarının altında zeminin yavaş yavaş kaymakta olduğunu tam zamanında görmüşler ve ilmin, aklın, basiretin ve toplum yararının gerektirdiği reformları tahakkuk ettirmişlerdir. Bu suretle, sosyalist düşüncelerle kapitalist düşünceleri en iyi şekilde telif yolunu bulmuşlar ve XX. Yüzyılın Refah Devleti'nin temellerini atmışlardır. Bugünün batı sosyalizmi işte budur. Gerçek sosyalizm, yani gerçek toplumculuk da budur.

Komünizme en büyük darbe, kapitalist ekonomi tarafından uygulanan tedric reformlarının sağladıkları başarıdan gelmiştir. Kapitalizm, sosyalizm tarafından ortadan kaldırılmayı beklemek yerine inisiyatifi ele almış ve bünyesindeki kötülükleri adım adım söküp atmıştır. Toplu sözleşme ve grev haklarının, sosyal güvenlik müesseselerinin, adil vergi dağılımı ve kooperatif hareketlerinin gerçekleştirilmeleri ve bütün bunların ötesinde tam istihdamın sağlanması yolları ile, bir taraftan özel sermaye ve özel teşebbüs güçleri muhafaza edilmiş, hatta ekonomide hakim unsur olmaları devam ettirilmiş, diğer taraftan da çalışanların hayatları tam teminata kavuşturulmuştur. 20. yüzyıl batı sosyalizmi budur. Görülüyor ki, bu gerçek sosyalizmin temel ilkeleri: siyasi hayatta, sınıf farkları yaratmaksızın, bütün vatandaşların müşterek iradesi halinde tecelli eden demokrasi, insan hakları ve hürriyetleridir. Yani bu devlet felsefesi evvelâ genel bir toplum görüşüne, ahlâka, eşitliğe, insanın insan gibi yaşama haysiyetine sahip olma ilkelerine dayanmaktadır. Ekonomik görüş olarak; özel mülkiyeti, özel teşebbüsü, kamu mülkiyetini, kamu teşekkülünü, karma ekonomiyi, plânlı gelişmeyi, tam istihdamı benimsemiş bulunmaktadır. Sosyal görüş olarak da; sosyal adalet ilkesini, sosyal güvenlik müesseselerini, âdil gelir dağılımını, özel mülkiyet ve özel teşebbüs halkasının gerçek kamu yararı için hudutlandırılacakları esasını kabul etmiştir. Batının refah devleti bu temel ilkelerin muhassalası olarak doğmuştur.

Alican'a göre sosyalist düşünce, zaman içerisinde aslına uygun olmayan yorumlarla yıpratılmış, farklı bir veçheye sürüklenmiştir. İngiliz İşçi Partisi kurucularından ünlü sosyalist J. Keir Hardie'nin 1904 yılında söylediği: *“Bazen bir kutsal prensip dogmatik tefsir ile tanınmayacak hale getirilebilir, bazen de, doğmanın, prensibin kutsallığına tam zıt anlayışları, zaman içinde, prensibin yerini alır ve hatta ondan daha büyük önem kazanır. Bu itibarla, muhtelif prensipler hakkında bize söylenenleri kesin gerçekler olarak değil, bunları söyleyenlerin kendi kişisel tefsirleri olarak kabul etmeyi hatırdan çıkarmamalıyız”*³¹³ sözünden yola çıkan Alican, yukarıda bahsedilen batı sosyalizminin prensiplerinin doğu sosyalizmi veya bilimsel toplumculuk şeklinde yorumlara tabi tutulması sonucunda bu yorumların, İngiliz sosyalistin deyimiyile, prensibin esasından daha önemli hale gelmesini insanlık için övünülecek bir gelişme olarak görmemektedir.

Alican sosyalist düşüncenin, deyim yerindeyse, soysuzlaştırılması hareketinin başlangıcını Karl Marks'a dayandırmakta, Marks'ın görüşlerine itibar edilerek yapılan tatbikatın, bu prensibin asaletini külliyen ortadan kaldırdığını söylemektedir. Alican, Marks'ın Hegel'den esinlenerek ortaya koyduğu “Diyalektik Materyalizm” öngörülerinin ne tarihi gerçekler, ne de toplum gerçekleriyle bir ilgisinin olmadığını ortaya çıktığını ifade ederek şöyle demektedir: *“Marks'ın kapitalist ekonomi toplumunun, Bilimsel toplumculuk, yani Marksizm ihtilâli için, bütün şartları hazırlayacağı yolundaki kehanetleri tamamen asılsız çıkmıştır”*³¹⁴.

Hem Marks'ın ifade ettiği gibi proleterya (İşçi) ihtilâli ile kapitalist düzen ortadan kaldırılıp, Bilimsel Toplumculuğa, yani komünist düzene geçilse bile, bundan sonra ne olacağı belirsizdir. Çünkü Marks'ın kehaneti bu proleterya ihtilâli ile sona ermektedir. Bu aşamadan sonra kurulacak yeni devletin nasıl örgütleneceği, nasıl yürütüleceği konusunda, Marks'tan fazla bir şey bulmaya imkân yoktur. Alican'a göre, bilimsel toplumcuların bütün şaşkınlıkları da buradan doğmaktadır. Bu nedenle herkes noksanlıkları kendine göre tamamlama yoluna gitmiştir. Lenin, Plekhanov, Troçki, Stalin, Tito, Mao gibi komünistlerin birbirini tutmayan nazariyeleri ve tatbikatları hep bu değişik anlamların sonuçlarıdır. Bolşeviklik,

³¹³ Alican, a.g.m., *Dünya*, 11 Aralık 1965, s. 2.

³¹⁴ Aynı yer.

Menşeviklik, Ekonomistlik, Revizyonistlik, Narodizm, Populizm gibi hareketler de bu yöndeki birbirine çelişik görüşlerin doğurduğu bölünmelerdir.

Alican nihai olarak şunları söyleyerek komünizm hakkındaki düşüncelerini özetlemektedir: *“Tabiatile, aslı akli olmayan bir felsefeyi top yekun reddetmeden, akli bir çıkar yol bulmak imkânsızdır. Delâletleri, bâtili akli gösterme çabaları, bu çabaları yapanları her gün biraz daha sosyalizmin temelindeki ahlâkîlikten, demokratiklikten ve toplumluluktan uzaklaştırmıştır. Bu sebeptendir ki, bugün batıda bu sistem gülünç, gayri insanî, izanı ile alay eden, insanlık için zülm sayılabilecek olan bir sistem diye nitelendirilmektedir”*³¹⁵.

Alican, global anlamda batı sosyalizmi-doğu sosyalizmi (bilimsel toplumluluk) ayırımına açıklık getirip bu konu hakkındaki düşüncelerini ortaya koyduktan sonra; ulusal anlamda bilhassa 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi’nden sonra “sosyalizm” adı altında savunulur gözüken bazı fikirlere de şöyle açıklık getiriyor: *“Dış münasebetler ve emperyalizm tenkitleri bakımından hücumların hemen tamamı Amerika’ya müteveccih bulunmaktadır. Amerika sömürücüdür. Amerika emperyalisttir. Amerikan kapitalizmi bütün dünyayı ve bizi sömürmektedir. Amerikan yardımları dahi Amerikan sömürücülüğünün ve emperyalizminin birer vasıtasıdır. Binaenaleyh, Amerika ile olan münasebetlerimizi yeniden düzenlemeliyiz”*³¹⁶. Alican, bu tür düşüncelerin özellikle az gelişmiş ülkelerde komünizmin propagandası olarak seçilmiş bir söylem olduğunu ve bu maksatla kullanıldığını altını çiziyor.

Alican, Amerikan emperyalizmi konusundaki iddialara şu cevabı veriyor: *“...doğuda, batıda dış politikaları ve iktisat siyasetleri itibariyle küçük devletleri kendi menfaatlarına hizmet ettirmek istemeyen ve bu sebeple emperyalist ve sömürücü olmayan bir büyük devlet bulmaya imkân yoktur. Bunu önlemek ne bizim elimizdedir, ne de bundan dolayı onlarla münasebetler kurmaktan kendimizi alıkoyabiliriz. Bize düşen görev, aklımızı başımıza toplayıp, hiç birisine kendimizi sömürmemektir. Bugünkü dünyada batı emperyalizmi olduğu gibi, bir doğu komünist emperyalizmi de vardır. Komünizmin pek çok Avrupa memleketini ne şekilde ele geçirdiği, bu memleketlerde ve bilhassa Macaristan’da, Doğu*

³¹⁵ Aynı yer.

³¹⁶ Alican, a.g.m., Dünya, 13 Aralık 1965, s. 2.

Almanya'da giriştiği tenkil hareketleri de hepimizin malûmudur. Hatta bu emperyalizm, Türk topraklarına, Türk istiklâline karşı girişmek üzere olduğu istilâ emellerinin ne şekilde önlendiği de gene hepimizin malûmudur. Bugün Güney Vietnam'da, Afrika'da, Asya'da birbiri karşısında çatışan ve o memleketin zavallı toplumlarına her gün binlerce ölü, yaralı verdiren ve o toplumları insanlık tarihinin görmediği ölçüde ızdırıp, sefalet ve perişanlıklarla karşı karşıya getirmiş bulunan ihtiraslar, doğu ile batının, ayrı ayrı, dünyaya hükmetme ihtirasları, yani emperyalizmleridir. Bu milletlerarası acı gerçeği bu çıplak şekli içinde görmeyip, bir tarafı alabildiğine emperyalistlikle itham ederken, diğer tarafı bir sulh meleği imiş gibi takdime çalışmak, niyetlerin asaleti üzerinde şüphe yaratmaz mı?''³¹⁷.

Alican bizdeki sosyalistlerin eylem ve söylemlerini de değerlendirdiğinde şu sonuca varıyor: *“Batıda sosyalistler siyasi sistem olarak, demokrasiyi benimsemişlerdir. Bizde bazı sosyalistler, bugünkü parlamentoyu, bugünkü hükümetleri ve bugünkü partileri, onların anladıkları mânâdaki demokrasinin araçları olarak kabul etmez gözükmektedirler. Onların nazarında bu müesseseler, bugün kapitalist düzene göre kurulmuşlardır, gerçek hüviyetlerine «Emekçi Halk Toplulukları Demokrasisi» kurulduktan sonra kavuşacaklardır. Yerli sosyalistlerimizin de Türkiye’de siyasi sistem olarak savundukları «Emekçi Halk Toplulukları Demokrasisi» terimi ile Marksist teoriye dayanılarak kurulmuş rejimlerdeki «Proleter Toplum Demokrasisi» terimi arasındaki benzerlik dikkatleri üzerine çekmektedir. Böyle anti-demokratik ve anti-sosyal bir anlayışın, gerçek sosyalizm ile uzaktan yakından ilgisi bulunamayacağında da zerrece şüphe olmamak gerekir. Dünya’da bu anlayışa göre yapılmış bütün tatbikat, diktatörlük ve zulüm idareleri ile sonuçlanmışlardır”³¹⁸.*

Nihayet dördüncü koalisyon hükümeti ülkeyi 10 Ekim 1965’te genel seçimlere götürmüştür. Tablo-2’den de anlaşılacağı üzere YTP bu seçimden dördüncü parti olarak çıkmış, 1961 seçimlerden aldığı ortalama %13’lük oyu, %3.7’ye düşmüştür.

³¹⁷ Aynı yer.

³¹⁸ Alican, a.g.m., s.245.

10 Ekim 1965 Genel Seçimi Sonuçları³¹⁹

Parti	Oyu	%	Milletvekili	Seçmen Sayısı :	13.679.753
AP	4.921.235	52,9	240	Kullanılan Oy :	9.748.678
CHP	2.675.785	28,7	134	Geçerli Oy Sayısı :	9.307.558
MP	597.818	6,3	31	Katılma Oranı :	% 71,30
YTP	346.514	3,7	19		
TİP	276.101	3,0	15		
CKMP	208.696	2,2	15		
Bağımsızlar	296.523	3,2	-		
Toplam	9.322.672	100	454		

Tablo-2

Alican'ın 1965 genel seçim sonuçları ile ilgili yaptığı değerlendirmede: YTP'nin aldığı sonuçta partinin çalışmadaki yetersizliklerinden çok parti dışı ülke siyasi koşullarının taşıdığı özelliklerin etkili olduğu, 27 Mayıs ile yeniden kurulan siyasi yapının darbe öncesi kısır tartışma yöntemlerinden kurtulamadığı, buna bir de sağ-sol tartışmalarının eklendiği, yurttaşın darbe öncesi ve sonrası tutumunu onaylamadıkları, CHP'nin ortanın solu sloganı ile seçimlere girmesi karşısında seçmenin seçme haklarını bu parti dışındaki en güçlü parti lehine kullandıkları şeklinde olmuştur³²⁰. AP bu seçimlerde oyunu % 34,8'den % 52,9'a çıkartırken, CHP %36,7'lik oyunu % 28,7'ye düşürmüştür. Görüleceği gibi AP seçimden zaferle çıkmıştır. Bu aşamadan sonra YTP gerilemeye başlamış, 1965 genel seçimindeki 19 Milletvekili sayısını 1969 genel seçiminde de 6 Milletvekiline düşürerek iyice erimiştir.

³¹⁹ Seçim sonuçları (Çevirimiçi) http://www.secimsonucu.com/default_65mvsonuc.asp Web adresinden alınmıştır.

³²⁰ Çolak, a.g.t., s.202.

I. Ekrem Alican'ın Yeni Türkiye Partisi'nden Ayrılışı ve Siyasal Hayattan Çekilişi

1965 genel seçiminde Alican doğrudan doğruya Milletvekili seçilememiş, milli bakiye sisteminden yararlanarak meclise girebilmiştir³²¹. Alican, Sakarya'dan aldığı oyla barajı aşamayınca meclise girmeme kararında olduğunu ve milli bakiye sisteminden yararlanmayacağını belirtmiş³²², ancak bu fikrinden daha sonra YTP'liler tarafından vazgeçirilmiştir³²³.

Alican'ın siyasi hayatı 1965 genel seçimlerinden alınan sonuçtan oldukça etkilenmiş, bu aşamadan sonra kendisi YTP Genel Başkanlığı görevini bırakmaya karar vermiştir. Bu nedenle Alican YTP GİK'te yaptığı bir konuşmasında genel başkanlıktan ayrılacağını, bu nedenle kuruldaki üyelere şimdiden kendilerine bir genel başkan bulmalarını söylemiştir.

Alican Genel Başkan olarak yaptığı son konuşmasında, 1960 öncesinin siyasi kutuplaşmalarının bu defa doktrin kutuplaşmalarına dönüştüğünü ve Atatürk İlkelerinden ödün verilmemesi üzerinde durarak, 'seçmeni istismarda bulunmayan bir anlayışla YTP'nin başında bulunduğu altı yıldan beri yeni bir siyasi kadro kurmanın çarelerini aradığını' ancak YTP'nin oylarının gittikçe azaldığını, 50 kişilik genel idare kurulu üyelerinden 22'sinin partiyle ilgisini kestiğini söyleyerek kendi yönetiminde bu gerilemelerin önlenemeyeceğini bildirerek istifa gerekçesini açıklamıştır³²⁴.

Alican istifa noktasına nasıl geldiğini ayrıca şöyle ifade ediyor: "1961 yılında memleketin DP'li vatandaşları çatısı altında toplayacak bir partiye büyük ihtiyacı vardı. Böyle bir partinin kuruluşu için ortam uygundu. Güçlükler AP'nin de, bizimle aynı günlerde aynı tabana dayanarak kurulmasından doğdu. İki parti arasındaki rekabet ve CHP'nin bu partiler karşısında 27 Mayıs'a sahip çıkma girişimleri, yeni siyasi yapının sağlıklı kurulmasını önledi. AP ile CHP arasında demokratik siyasi rekabetle bir ilgisi olmayan kıyasıya bir intikam dile getiriliyor, CHP de

³²¹ Milli bakiye sistemi hakkında detaylı bilgi için bkz. F. Hüsrev Tökin, *Türk Tarihinde Siyasal Partiler ve Siyasi düşüncenin Gelişmesi*, İstanbul: Elif Yayınları, 1965, s. 132; Sezen Saim, *Seçim ve Demokrasi*, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1994, s. 253.

³²² *Cumhuriyet*, 12.10.1965.

³²³ *Cumhuriyet*, 18.10.1965.

³²⁴ *Cumhuriyet*, 16.10.1966.

gerektiğinde yeni darbenin olabileceğinden söz ediyordu. Ben işin başından sonuna, tarafların gerçekçi olmalarını devletin idaresinde duyguların değil aklın hakim olmasını, memleketin başına yeni yeni dertler açacak olan geçmiş yöntemleri tekrarlamak ve geçmişin kinlerini yeniden dile getirmek yerine ileriye dönük çalışmalar yapılmasını, demokratik idarenin, tüm milli güçlerin ortak çabaları ile kurulabileceğini savunuyordum. Büyük kitlelere cazip ve sürükleyici gelen aşırı ve ihtirasları kamçılayıcı duygusal vaatler ve sloganlar politikası somunda YTP'nin gerçekçi ve akılcı politikasını saf dışı etmiş ve ben 1966 yılında, büyük kongreme, bu yöntemler içinde başarılı olamayacağımı bildirerek parti genel başkanlığından ayrılmıştım³²⁵.

Alican, 1966 yılı büyük kongresine giderken: *“bütün eski hastalıkları ile bir defa daha soysuzlaştırılan yeni siyasi ortam içinde, benimsediğim ilkeler ve metotlarla partiyi başarıya götüremeyeceğim kamsına vardım”* diyerek genel başkanlıktan istifasını vermiş, bütün ısrarlara rağmen genel başkanlıktan ayrılmıştır³²⁶.

Alican genel başkanlıktan istifa ettikten sonra 1969'a kadar mecliste milletvekilliğine devam etmiş, 1969 seçimlerinde de aday olmayarak politikayı bırakmıştır.

³²⁵ Çolak, a.g.t., s. 213.

³²⁶ Güneş, 30.01.1987.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKREM ALİCAN'IN ATATÜRK VE DİĞER SİYASİ PARTİ LİDERLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ, VEFATI VE HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELER

A. Ekrem Alican'ın Atatürk Hakkındaki Görüşleri

Ekrem Alican 1955 yılında DP'den zorla koparılıp atıldıktan sonra çok üzgündü. Bu olaya hayretler içinde bakıyordu. Kendisinin, inandığı hür ve demokratik prensiplerin gerçekleşmesi için verdiği mücadeleyi, liderlerin tecelli eden zihniyeti karşısında, DP içinde yürütebilme imkânı kalmamıştı ve bu yüzden de DP'ten ayrılmak zorunda bırakılmıştı.

Halbuki Atatürk'ün bulunduğu bir siyasal konjonktürde durum böyle miydi? Bununla ilgili olarak Alican şöyle diyor³²⁷: *“İlk Anayasa çalışmalarında, bir VETO ve FESİH HAKKI hikayesi vardır. Atatürk bu iki hakkın kendisine verilmesini istiyordu: ‘Yarın bir Hilâfetçi çoğunluk gelirse ne yaparız? Nihayet bana bu hakkı emanet etmez misiniz?’ diyordu. Mecliste tartışmalar serbestti. İçlerinde Şükrü Saraçoğlu ve Mahmut Esat Bozkurt bulunan bazı hatipler, Meclis Hakimiyetinin zedelenmemesi üzerinde dayatıyorlardı. Bir akşam Atatürk muhalefet edenlerden bu ikisini sofrasına çağırdı, sabaha kadar münakaşa ettiler ve ertesi gün Atatürk ısrar etmekten vazgeçti”*.

Alican burada Atatürk'ün liderlik vasfı ile kendi zamanındaki liderlerin vasıflarını tahlil ediyor ve : *“Atatürk istese o hakları alamaz mıydı? O hakları almak, şüphesiz, padişahlığı kaldırmak ve Cumhuriyeti kurmaktan daha kolaydı. Ama, büyük vatan davaları için bütün şanlarını ve şereflerini zar gibi atan Mustafa Kemal, bunları boşuna yıpratmamayı da bilirdi. Evet, artık, VETO ve FESİH HAKKI olayları da, İSBAT HAKKI olayları da DEMOKRAT PARTİ DÖRDÜNCÜ BÜYÜK KONGRESİ olayları da Tarih oldu. Gerçek yenik düşenlerle kazananlar Tarihin sahifelerine gömüldüler. Büyük adam olmak ne güzel şey. Nur içinde yat aziz Atatürk”* diyerek Atatürk'e duyduğu derin saygıyı dile getiriyor.

³²⁷ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 238.

Ekrem Alican'a göre Atatürk³²⁸, devlet ve toplum idaresinin her dalında uygulamaya koyduğu büyük inkılâp hamlelerini Türk siyasi yapısında da gerçekleştirmek kararında idi. Onun siyasi yapıdaki nihai amacı, sağlıklı bir demokratik idareye ulaşmaktı. Evvela vatani bağımsızlığa kavuşturmak, ondan sonra laik cumhuriyeti kurmak, sonunda da demokratik siyasi rejimi kemali ile memlekette hakim kılmak, Atatürk'ün idealindeki reformların büyük aşamaları idi. Bu aşamalardan birincisi ve ikincisini sağlığında gerçekleştirmiş, son aşamayı çeşitli denemelerle başlatmış, fakat şartlar olgunlaşmadığı için nihai sonucu alamadan ölüm onu ulusunun başından uzaklaştırmıştı.

Türk siyasi yapısı Atatürk'ün idealinde, halka dönük, halk için, halk yararına çalışan ve halkın yönlendireceği bir siyasi yapı olmalıydı. Atatürk zamanında bu tür bir yapılanma içerisine girilmiş, çok partili hayata geçişin ilk deneyimleri gerçekleştirilmişti. Ancak tersine oluşan şartlar karşısında Atatürk, büyük bir liderlik örneği göstererek memleket büyük zararlara, büyük zaman kaybına uğramadan geriye dönüş yollarını bulmuştu³²⁹.

Ayrıca Ekrem Alican Atatürk'ün üstün liderlik vasfını ortaya koymak için şu sözleri sarfediyor³³⁰: “...Atatürk de büyük mutkunda: ‘Efendiler, tarih söz götürmez bir biçimde ortaya koymuştur ki, büyük işlerde başarı için, gücü ve yeteneği sarsılmaz bir başkanın varlığı çok gereklidir.’ diyordu. O, bu sözlerin ne kadar doğru olduğunu büyük önderlik yetenekleri ile hem ulusal kurtuluş savaşında, hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunda ispat etmişti”.

B. Ekrem Alican'ın Diğer Liderler Hakkındaki Görüşleri

1. İsmet İnönü Hakkındaki Görüşleri

Ekrem Alican'a göre İsmet İnönü, Atatürk'ten sonra Türkiye'nin demokrasi hayatında çok partili siyasal hayata geçişte çok önemli bir misyon eda etmiş bir devlet başkanı idi. Alican bununla ilgili olarak: “Türkiye’de çok partili siyasi yaşama

³²⁸ Alican, a.g.e., I.kitap, s.4.

³²⁹ Alican, a.g.e., s. I.kitap, 10.

³³⁰ Alican, a.g.e., s. I.kitap, 12.

*geçişte en büyük payı olan liderlerin, zamanın devlet başkanı-Millî Şef-, Cumhuriyet Halk Partisi genel Başkanı İsmet İnönü olduğundan şüphe yoktur*³³¹ demektedir.

Alican göre İnönü, İkinci Dünya Savaşı süresince izlediği temkinli dış politika ile Türkiye'yi savaşa sürüklemekten başarı ile korumuş ve memleketi savaşın tahribatından kurtarmıştı. İnönü, savaşın sona erdiği 1945 yılında, memlekette ve dünyada hızla gelişen demokrasi cereyanlarına karşı çıkmanın anlamsızlığını da ilk takdir edenlerden biri olmuş ve memlekette yeni partilerin kurulmasına yol açan hukukî ve siyasî ortamın hazırlanmasına olanak sağlamıştı.

İnönü, DP kurulduktan sonra, Devlet Başkanlığı yanında, CHP'nin başkanlığını hukukî muhafaza etmekle beraber, zaman içinde de olsa, iktidar-muhalefet ilişkilerinin sağlıklı temellere oturtulması yolunda önemli sayılacak cabalar harcamıştı. DP'nin iktidara geçmesinden sonra, Ana Muhalefet Partisi Genel Başkanlığı görevini olgunlukla üstlenen bu yaşlı lider, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra çeyrek yüzyıl sürmüş olan CHP iktidarı döneminin tek sorumlusu imişçesine, çok ağır töhmetler altında kalmış ve görevini başarı ile yürütebilmek için her türlü çabayı harcamıştır.

Ekrem Alican, 14 Mayıs 1950 seçimleri ile TBMM'ye DP Kocaeli Milletvekili olarak girdiği zaman İsmet İnönü ile tanışma imkanı bulmuştu. İsmet Paşa'nın partisi Genel Seçimlerde büyük bir yenilgi almış ve dolayısıyla İnönü, on iki yıldır sürdürdüğü otoriter devlet başkanlığı-Millî Şeflik- makamından milletin oyları ile uzaklaştırılmıştı. Yeni görevi, Anamuhalefet Partisi Genel Başkanlığı - Muhalefet Liderliği- idi.

Ekrem Alican bu genel seçimlerin sonucunu, İsmet İnönü açısından, şöyle değerlendiriyor: *“O güne kadar , kendisi ile birlikte devleti idare etmiş ünlü Halk Partili Devlet adamlarının, hemen hemen tamamı, Parlamento dışı kalmışlardı. Dört yüz kişilik iktidar grubu karşısındaki altmış sekiz üyeli CHP muhalefet grubunun büyük çoğunluğu, bu seçimlerde, daha çok mahalli güçleri ile DP adaylarından sıyrılarak, kul payı meclise girebilmiş genç ve tecrübesiz milletvekilleri idi. Şemsettin Günaltay, Hasan Saka gibi politika yaşamlarının somuna gelmiş birkaç eski CHP'li de dahil, bu milletvekillerinin hemen hepsi, büyük yenilginin moral çöküntüsü içinde,*

³³¹ Alican, a.g.e., I.kitap, s.14.

iktidar grubu karşısında muhalefet görevlerini nasıl yapacaklarını bilemez durumda idiler. İnönü, bunların arasında, bunların başında, bir yalnız adam olarak yeni Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosunun Anamuhalefet Partisi Başkanlığı görevini üstlenmişti. Öyle zannedirim ki, İnönü'nün o günlerde omuzlarına aldığı görev kadar kişiyi huzursuz kılıcı, sınırlarını tahrip edici bir görevi dünya siyaset tarihinde üstlenmiş devlet adamı çok azdır”³³².

Meclis aritmetiğinin CHP aleyhine bu kadar büyük bir farkla değişmesi sonucunda, yirmi yedi senelik CHP iktidarının ürettiği her türlü politika ve nihayetinde bunların pratikteki uygulamalarının yarattığı memnuniyetsizliklerin faturasının İsmet İnönü'ye nasıl çıkartılmak istendiğini Ekrem Alican şöyle ifade ediyor: *“Yirmi yedi senelik CHP iktidarı döneminin doğurduğu bütün memnuniyetsizlikler, 1946 genel seçimlerinin sonuçları tersine çevirmiş olma ithamları, 1946-1950 yılları arasındaki tüm partizanlık suçlamaları, bir anda, TBMM çatısı altında, coşkun bir sel gibi dile gelmiş ve bütün bu yolsuzlukların tek sorumlusu sayılan Millî Şef İnönü, sel dalgalarının içine itilmişti. Köhne gemisini dalgalar arasında büsbütün parçalanıp dağılmadan selamete ulaştırabilmek için, tek başına, büyük çabalar harcıyordu”³³³.*

İsmet İnönü, eski meclis toplantı salonunun, yayla denen arka sıralarından aşağı bakıldığında, sol yandaki sıralardan birinin duvar kenarında, bütün toplantılarda, görevini hiç aksatmadan, zaman zaman tek başına oturarak, kendisine yapılan sataşmaları serin kanlılıkla dinleyen, cevap gerektiğinde bütün tecavüzkâr beyanlara kulaklarını tıkayarak, sadece verilmesi gereken cevapları veren birisiydi. Onun bu özelliği Ekrem Alican'ı öylesine etkilemiş olacak ki, kendisi hatıratında, İnönü'nün yukarıda beyan edilen keyfiyetini ifade ettikten sonra ona olan hislerini: *“...İnönü'yü saygıyla hatırlarım”* tümcesiyle ifade ediyor.

Ekrem Alican'a göre İnönü, kararlarını acele etmeden, düşünerek veren, doğru olduklarına inanarak verdiği kararları, başarısızlıktan yılmayarak, azimle yürüten bir mizaca sahipti. Duygusallıktan tamamen uzak, akılcı, hesapçı ve gerçekçi bir kişi idi. Türkiye'de demokratik rejim dediğimiz çok partili siyasî yaşamı o

³³² Alican, a.g.e., I.kitap, s. 17.

³³³ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 18.

başlatmıştı. Ara sonuçlar ne olursa olsun, ona iktidar görevi de, muhalefet görevi de düşse o, başladığı işe devam edecekti. *Omnun kişiliğindeki, hele taşıdığı özelliklerdeki bir insanın, muhalefet görevini üstlenmemesi gerekir* laflarının da değeri yoktu. Başladığı işi en iyi bilen oydu, en iyi yürütebilecek olan da oydu.

İnönü, kendisine yapılan hücumlar karşısında da duygusallık göstermeye lüzum görmüyordu. Akılcı, gerçekçi ve hesapçı olmalı idi. Politikada insanlar çıkarları emrinde olurlardı. Bugün kendisine bağırıp çağırınlar, yarın alkış tutarlardı.

İnönü, 1950 yılında muhalefete geçerken en büyük yanılıya, 1950 Genel Seçimlerini değerlendirmekte düşmüştü. Ona göre, 14 Mayıs 1950 Genel Seçimlerinde millet arzu etmediği halde, kantarın topunu kaçırarak, DP'yi iktidara getirmişti. Hatasını er veya geç tashih edecekti.

Ancak, İnönü her ne kadar böyle düşünse de seçimler sonrasında DP Genel Başkanı olarak hükümeti kuran Adnan Menderes, 14 Mayıs'ı bir devre son veren, yeni bir devir açan, müstesna ehemmiyette bir tarihi gün olarak değerlendiriyor ve artık Türkiye'de normal demokratik yaşamın başladığını, demokrasilerde; iktidarda ya da muhalefette bulunsunlar siyasi partilerin vazgeçilmez temel kuruluşlar olduklarını, bundan sonra bütün siyasi yapıya düşen görevin partiler arası ilişkileri ve diyalogu, bu anlayış içinde düzenlemek ve demokrasimizin sağlıklı geleneklerini kurmak olduğunu savunuyordu.

İnönü'nün, milletin 14 Mayıs 1950 seçimlerinde yanılıya uğradığı görüşüne dayalı olarak, ilk günlerden itibaren uygulamaya koyduğu uzlaşmaz muhalefet politikası, tabiatı ile, Menderes'in yukarıda ifade edilen muhalefetle ilgili düşüncelerine ters düşmüş ve iktidar çevrelerinde düş kırıklığına yol açmıştı. İktidarın, Temmuz 1950 ayında Kore'ye 4.500 mevcutlu, silahlı bir Savaş Birliği gönderilmesi kararına, İnönü başta olmak üzere, bütün CHP teşkilatının karşı çıkmaları ve Ağustos 1950 ayında yapılan Mahalli Seçimlerde İnönü'nün Ankara Radyosunda³³⁴: *“Demokrat Parti idaresinde memleket baştan başa huzursuzluk içindedir, siyasi emniyetimiz pervasız ve apaçık tehditler altındadır. Ordudan tapu memuruna kadar bütün devlet teşkilatında memurlar yataklarını bağlamışlar, kimin iftirası ile ne muamele göreceklerini beklemektedirler”* diye konuşmak suretiyle, üç

³³⁴ Alican, a.g.e., Lkitap, s. 20.

aylık bir iktidara karşı gerçekten çok sert muhalefet uygulamasına geçmesi, iktidarı büsbütün sinirlendirmiş, mukabil hücumlara tahrik etmiş ve iktidar-muhalefet ilişkilerinin her gün biraz daha sertleşmesine, iktidar-muhalefet diyalogunun kopmasına sebep olmuştur.

Ekrem Alican, DP iktidarının ilk günlerinden itibaren iki parti arasındaki ilişkilerin normalde DP-CHP demokratik tartışma havası içerisinde olması gerekirken, bir “Menderes-İnönü” düellosuna dönüştüğünü ifade ediyor. Halbuki, *“İnönü, bu noktada, taraflardan biri değil de; tarafsız, tarafları üstü bir statü içinde kalsaydı, acaba demokratik sistem, Türkiye’de daha sağlıklı yöntemler içinde gelişme imkanı bulmaz mıydı?”* demekten de kendini alamıyor.

Çok partili siyasi yaşama girerken devlet yönetiminde başarı elde etmenin yolu elbette liderler kadrosundan geçiyordu. Ancak, bunların üstünde bunlara yol gösterecek, bunlara önderlik edecek, aralarındaki anlaşmazlıklarda, tarafsız hakemlik görevi yapacak, bir başkan da gerekiyordu. Ekrem Alican’a göre, işgal ettiği mevki ve büyük tarihi kişiliği ile böyle bir başkanlık için tek ve müstesna aday İsmet İnönü’den başkası değildi³³⁵.

Bu nedenle İnönü’nün, her ne kadar CHP’nin hukukî olarak Genel Başkanı olsa da, tarafsız devlet başkanı sıfatı ile hareket etmesi çok elzemdi. Nitekim, 1946-1950 döneminde İnönü, CHP’nin aynı zamanda hukuki Genel Başkanı olduğu halde, tarafsız Devlet Başkanı sıfatı ile giriştiği hakemlik teşebbüsleri partiler arası ilişkilerde olumlu sonuçlar vermiş, iki büyük parti arasında had safhaya gelmiş olan anlaşmazlıklara çözüm imkânı bulunmuştur.

İsmet İnönü’nün 1962 yılı Temmuz ayında kurduğu ikinci koalisyon hükümetinde, YTP kanadının başı sıfatıyla Ekrem Alican 1963 yılı sonuna kadar Başbakan Yardımcılığı yapmıştı. Bu nedenle, İnönü’yü daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Ekrem Alican bu tecrübesinden sonra İnönü hakkında edindiği izlenimleri şöyle ifade ediyor³³⁶: *“Siyasi rejimlerde, hele çok partili siyasi rejimlerde, devlet adamlarının siyasi kişilikleri ile özel kişiliklerini, hususiyile devlet adamlığı kişiliklerini birbirlerine karıştırmamak lâzımdır. İnönü, mükemmel bir aile reisi ve*

³³⁵ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 22.

³³⁶ Alican, a.g.e., I.kitap, s.23.

devlet fikrine sonsuz saygısı olan bir örnek devlet adamı idi. Fakat, siyaset adamı olarak, siyasette geçerli bazı usullerden kendisini uzakta tutabilmiş sayılamazdı. Başarı ile uyguladığı siyasi taktikleri ile, pek çok rakibini güç durumlara düşürdüğü, hatta siyasetten uzaklaştırmak zorunda bıraktığı çok kimsenin malûmudur. Bu itibarla İnönü'nün demokrasi anlayışında, DP liderlerinin anlayışlarından farklı yönler bulmak zordu. İnönü'nün onlardan farkı, olayları değerlendirmekte çok daha gerçekçi ve hesapçı olması, zorlukları daha akıllı ve serin kanlı yöntemlerle yenmesini bilmesi idi”.

2. Ekrem Alican'ın Celal Bayar Hakkındaki Görüşleri

Celal Bayar, Cumhuriyet Halk Partisinde uzun yıllar milletvekilliği, Bakanlık ve Başbakanlık yapmıştı. Ancak, 2 Aralık 1945 yılında CHP'den istifa ederek 7 Ocak 1946'da DP'yi kurmuş ve DP'nin genel başkanlığına seçilmiştir. Ekrem Alican, Bayar'ın DP genel başkanlığına getirilmiş olmasını o zamanın konjonktürüne göre isabetli bir karar olarak görmekte ve bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“...(Bayar) uzun yılların siyasi tecrübelerine sahipti. Milli kurtuluş savaşında yararlı hizmetler yapmıştı. Atatürk'ün sağlığında yakınında bulunmuş, çeşitli bakanlıklarda görevler almıştı. Atatürk'ün emri ile İş Bankası'nı kurmuş ve bankanın Türk mali hayatında önemli bir mali müessese olmasını sağlamıştı. İnönü Başbakanlıktan uzaklaştırılınca, onun yerine Başbakanlığa getirilmişti. Atatürk'ün ölümünde de vekarlı ve vatansever davranışları ile dikkatleri üzerine çekmiş, Atatürk sonu dönemin, devleti yeniden teşkilatlandırma faaliyetlerinin sarsıntısız sonuçlandırılmasında yararlı hizmetlerde bulunmuştu. İsmet İnönü'nün Atatürk'ün halefi olması hazırlıklarını bizzat tamamlamıştı. İnönü döneminde de, bir süre başbakan vekilliği, başbakanlık yapmış, ondan sonra da sade bir milletvekili olarak hizmetlerini sürdürmüştü. Bütün bu hizmet süresinde de, CHP'nin sadık bir üyesi olarak sivrilmışti. Diplomalı bir aydın olmamakla beraber, büyük hayat ve devlet tecrübesi ile yetişkin bir devlet adamı idi. DP'nin genel başkanlığını üstlendiği zaman Türk Milleti'nin Bayar hakkındaki bilgileri ve değerlendirmeleri bunlardı.

*Milletimiz onun bu niteliklerini, görevin üstesinden gelebilmek için yeterli bulmuştu...*³³⁷

*Bayar, çok sınırlı yakın çevresi ötesini, protokol zaruretleri ile bir arada olmak mecburiyetinde bulunduğu zamanlar dahi, uzakta tutmayı zannederim, güçlü devlet adamlığı ve devlet idaresi anlayışının bir gereği sayardı. Yanında iken, onun size tahammül edip, bu sıkıntıdan kurtulma arzusu içinde bulunduğu intibahı alırdınız. Aranızdaki büyük mesafeyi, sükutu, konuşma üslubu ve davranışları ile size devamlı olarak hissettirirdi. Onun bu halleri, meselelerin iç yüzüne vakıf olmayanlarda, DP iktidarının tek patronunun Bayar olduğu imajını uyandırabilirdi. Fakat o, ne kadar bu çaba ve bu arzu içinde gözükürse gözüksün, DP iktidarının asıl sahibinin Menderes olduğu, DP muhalefetinin son yıllarından itibaren ortaya çıkmış ve iktidar döneminin devamı süresince bu gerçek her gün biraz daha kıvrak kazanmıştır. 27 Mayıs öncesi günlerde Menderes'in Başbakanlık'dan istifa etmek istediği, fakat Bayar'ın bunu izin vermediği yolundaki beyanların da, gerçekte ilgileri düşümlenmez...1954 genel seçimleri sonunda benimsenen, parti içi ve parti dışı muhalefete karşı sert politika izlenmesi fikrinde, öyle zannediyorum ki, bu iki kurucu birlikte karara varmışlardı. Onların somunu hazırlayan da, bu tarihi yamılgıları idi*³³⁸.

Alican, DP'nin 54'te kazandığı ikinci seçim zaferinden sonra, daha müspet istikamette, daha demokrasiyi geliştirme istikametinde çalışacağına "bana muhalif olanları yaşatmayın" fikrinin hakim olmasının nedeninin Celal Bayar olduğunu, bu fikri Menderes'e telkin edenin Celal Bayar olduğunu ifade ediyor³³⁹.

Bayar'ın Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte takındığı tutumu İnönü ile kıyaslayan Ekrem Alican, Bayar'ın Devlet Başkanlığına şöyle değerlendiriyor: "Cumhurbaşkanı Bayar, İnönü'ye nazaran, hükümet ve hükümet partisi ile çok sıkı bağlarla bütünleşmiş bir Devlet Başkanı idi. Devlet Başkanı olarak, iktidar-muhalefet arasında tarafsız kalma çabasını gösterme lüzumunu dahi duymuyordu. Bayar için iktidar bir bütündü, Devlet Başkanlığı makamından başlayarak, hükümet, meclis grubu, tüm parti teşkilatı ve partili mahalli idareler, bir bütünün birer

³³⁷ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 34-35.

³³⁸ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 46-47.

³³⁹ Alican'la 19 Aralık 1998'de yapılan mülakat, bkz. Ek-1, s.124.

parçaları idi. Bu parçalar, bütün çabalarını tek bir amaç için harcamalılardı. O da, doğru, yanlış, hükümetin uygulamaya koyduğu icraattı. Bu icraat üzerinde tartışmayı muhalefet yapardı. İktidarın bütün parçaları da, muhalefetin açtığı tartışmaları etkisiz hale getirmek için hükümetin yardımcısı olurlardı. Bu farklı anlayış dolayısıyla Bayar, Devlet Başkanı olarak, hükümetle muhalefet arasında, zaman zaman, uzlaşma araması gereğini hatırına dahi getirmemiştir. Halbuki, bilhassa 1957 Genel Seçimlerinden sonra, ihtilâle her gün biraz daha yaklaşılan dönemde, kısmen de olsa, taraf tutmayan bir Devlet Başkanı'nın, olayların çok daha değişik yönde gelişmesini sağlamakta, büyük katkıları olabilirdi. Bayar, bu dönemde, böyle bir görev üstlenmek yerine, DP başlıklı bastonunu eline alarak, iktidar bütünlüğünün kendisi de bir parçası olmuş ve hükümeti sonuna kadar desteklemiştir. Bayar'ın son dönem siyasi hayatının en çok taktir toplayan hareketleri, her halde, 27 Mayıs 1960 sonrasında rastlamaktadır. Yassıada muhakemeleri sırasında, vekarlı, vefalı, cesur ve devlet adamına yaraşır davranışları, kendisini seveni, sevmeyeni ile bütün memleketin saygısını üzerinde toplamıştır³⁴⁰.

3. Ekrem Alican'ın Adnan Menderes Hakkındaki Görüşleri

Adnan Menderes, ilk siyasal hayata Cumhuriyetçi Serbest Fırkada başlamış, bu firkanın feshinden çok kısa bir süre sonra da CHP saflarına katılmış ve 1931 yılında da CHP milletvekili seçilmiştir. Menderes, CHP'de on beş yıl kadar milletvekilliği yapmış ve bu 1945 yılı sonlarına kadar da devam etmiştir. Ekrem Alican, Menderes'in DP'nin kuruluşuna katılana kadar CHP'de aktif bir siyasi rol oynamadığını ifade ediyor³⁴¹.

Alican, Menderes ile ilgili duygularını şöyle dile getiriyor. “Menderes: Güler yüzlü, hareketli, hareketlerine ve giyinişine dikkati çekecek derecede özen gösteren, sempatik fakat hırçın, duygusal ve duygularını gizleyemeyen kişiliğe sahip bir insandı. Zeki olduğu muhakkaktı, fakat serin kanlı değildi. Bu gibi zamanlarda, devlet adamlarının söylememeleri gereken hareketleri yapmaktan kendisini alamazdı. Kendisini yakından tanımadığım, konuşmalarından takip ettiğim günlerde

³⁴⁰ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 48-49.

³⁴¹ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 32.

de, kurucular arasında dikkatimi en fazla çeken kişi Adnan Menderes olmuştu. Bu itibarla milletvekili olarak meclise girdiğim ilk günlerden itibaren, meziyetlerine hayranlık duyduğum bu insanı büyük bir ilgi ile takip etmeye başlamıştım”³⁴². Ayrıca Alican Menderes’in mantık gücü ve konuşma yeteneği olmak üzere iki kuvvetli yönünün olduğundan bahsediyor ve bu iki güçle ilgili olarak: “...Menderes’in bu iki güçlü yönünü filhakika, iktidar öncesi muhalefet günlerinde de görmüştük. Onun gerçekten çok kuvvetli olan bu iki yönü, iktidar döneminde büsbütün açığa çıkmış, gelecekteki başarılarının da, başarısızlıklarının da kaynağı olmuştur. Menderes, çok kuvvetli mantık gücü ile zengin dil bilgisine dayalı, emsalsiz konuşma yeteneğini, kişisel mizacının, ruh yapısının ve kendisine özgü siyasi ahlak yorumunun sürekli değişkenlikleri içinde, ortamın gerektirdiği her tür değerlendirme için kullanmakta sakınca görmezdi...Menderes, siyasi tartışmalarında demagoji silahını her zaman kullanmış ve kuvvetli mantık oyunları ve üstün hitabeti ile de bu yolda çok başarılı sonuçlar almıştı...Menderes, özellikleri olan bir insandı. Bu özellikleri ile bulunduğu yerlerde iz bırakırdı, olumlu olumsuz yönleri ile hatırlanan bir kişi olurdu”³⁴³ diyor.

Alican, Menderesle ilgili olarak tespitlerine devam ediyor ve Menderes ile ilgili bir anısını şöyle anlatıyor: “Adapazarı’nda bir şeker fabrikası kurulması konusu, 1950 öncesinden itibaren, Adapazarı halkının önemle takip ettiği isteklerden birisiydi. Bizler Demokrat Parti teşkilatı ve Demokrat Parti Kocaeli ili milletvekili adayları olarak 1950 seçim mücadeleleri sırasında, partimizin iktidara gelmesi halinde, Adapazarı Şeker Fabrikasını sür’atla gerçekleştireceğimiz taahhüdünde bulunmuştuk. Demokrat Parti iktidara gelince, on bir Kocaeli Milletvekili, komuyu sür’atla Başbakan Adnan Menderes’e intikal ettirdik. Menderes Adapazarı’nda bir şeker fabrikası kurulması fikrini derhal benimsedi ve işin hazırlıklarının ikmalî görevini, zamanın İşletmeler Bakanı Uşak Milletvekili Hakkı Gedik’le gene zamanın Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Genel Müdürü Baha Tekand’a vererek, bana : ‘Alican sen de işi yakından takip et, karşılaşacağım müşkülattan beni haberdar et, fabrikayı en kısa zamanda kuralım dedi.’ ...bu arada şeker fabrikaları ile ilgili gerekli hazırlıklar devam ediyor, tabiki Alican bu çalışmalara aktif olarak katılıyor ve bizzat

³⁴² Alican, a.g.e., I.kitap, s. 54.

³⁴³ Aynı yer.

da takip ediyor. Ancak bu arada şeker fabrikasının kurulması için yapılması gereken şirketleşme çalışmaları esnasında şirkete iştirak etmesi beklenen İş Bankası yetkilisinin mukaveleyi imzalamak istememesi üzerine bir pürüz çıkıyor. Alican bu pürüzü halledebilmek için Menderes ile konuşma ihtiyacı duyuyor ve bunun için de o gün DP Meclis Grubu İdare Heyeti toplantısına başkanlık edecek olan Menderes ile konuşmayı ümit ediyordu. Ancak Alican için önemli bir talihsizlik vardı o da toplantıda konuşulacak mevzuda Menderes ile tam aksi görüşte olması idi.³⁴⁴

Bundan sonrasını Alican şöyle anlatıyor: “.. *Grup İdare Heyeti toplanmıştı. Menderes başkanlık mevkiinde idi. Ben de toplantıya katıldım, zannedirim üç saate yakın süren çok sert tartışmalardan sonra görüşme mevzuu karara bağlandı. Tartışmaların çoğu benimle Menderes arasında olmuştu. Toplantı bitti, Menderes bana döndü: ‘ Alican şirketi kurdunuz mu?’ dedi. Kendisine durumu anlattım ve yardımını rica ettim. ‘ Hiç merak etme Alican, yarın şirket mukavelesi imzalanacaktır, yalnız senden rica ediyorum yarın beni mecliste bul’ dedi. Ertesi sabah Meclis binasında kendisini buldum. Bana: ‘ Alican, şimdi şeker şirketine git, bakan ve temsilciler de orada, mukaveleyi imzalayın. Ben gece saat 24.00’e kadar İş Bankasının İdare Meclis üyelerinin her birini teker teker, İstanbul’dan telefonla bulurdum, görüştüm, muvafakatlarını aldım, temsilcilerine talimatı verdirdim.’ dedi. Kendisine teşekkür ederek Şeker Şirketi Genel Müdürlüğüne gittim, gerçekten toplantı tamamı. Adapazarı Şeker Fabrikası Anonim Şirketi’nin esas mukavelenamesi o gün imzalanmış, idare meclisi kurulmuş, şirket çalışmalarına başlamıştı. Zannedirim bir sene sonra da, Adapazarı Şeker Fabrikası işletmeye açılmıştı. 1950-1954 döneminin Başbakan Adnan Menderes’i bu idi³⁴⁵...Siyasi ihtirasa esir olmayan, idealist ve hoşgörülü, demokrat Menderes. Gönlü memleket sevgisi, memleketi sür’atla kalkındırma tutkusu ile dolu, zeki, hareketli, enerjik, iyi niyetli, cesur Menderes. Ben bu Menderesi çok sevmiştim. Bütün parlamento tecrübesizliklerime rağmen, ilk günlerden itibaren, kendisi ile yakın çevre ilişkisi olmayacak kadar uzağında, fakat, milletin hizmetinde her yaptığımı, aklımın erdiği ölçüde değerlendirmeye çalışarak, ona yardımcı olabilme heyecanı ile yakınında*

³⁴⁴ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 59.

³⁴⁵ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 58-60.

bulundum. Hemen her yıl, bütçe müzakerelerinde, bütçenin tümü üzerinde konuşmalar yapardım. Çok dikkatli çalışmalar somunda hazırladığım bu konuşmalar, meclisin ve kamu oyunun da dikkatlerini çekerdı. Bu konuşmalarda, tabiatı ile, hükümet icraatının olumlu yönleri de, olumsuz yönleri de yer alırdı. Böyle olunca da, zaman zaman, konuşmalarımdan hükümetin rahatsızlık duyduğu bazı gerçekler, bizzat iktidar partisine mensup bir milletvekili tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünde dile getirilmiş olurdu. Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında idealist Menderes, benim bu samimi konuşmalarımı, demokratik hoşgörü ile karşılar, hatta, meclis kürsüsünde verdiği cevaplarda, ikazlarıma teşekkür ederek, hataların tekrür etmeyeceğini ifade ederdi³⁴⁶. Menderesi, vatansever, heyecanlı, bütün mevcudiyeti ile memleketi kalkındırma cezbesi içinde bir insan olarak saygı ile karşılıyor ve başarısı için gerçekten en iyi niyetlerle dolu bulunuyordum. Fakat merhumun, bütün bu meziyetlerine rağmen, liderlik yetenekleri bakımından af edilemeyecek kusurlarının bulunduğu da aşıkardı. Kendisini özel hayatından tanıyanların da söyledikleri gibi, dağınktı, hesapla fazla ilgisi yoktu, düzenli teşkilatlı çalışmak şöyle dursun, bunları çalışma hızını kesen engeller sayıyordu. Her şey yapılsın istiyordu. Ama, nasıl, hangi usullerle yapılsındı, hatta hangi finans imkanları ile yapılsındı? Bunlar küçük meselelerdi, bu küçük meseleler elbette onu tasalandırmazdı, âmali erbaa ile kaybedecek zamanı yoktu”³⁴⁷.

Ekrem Alican kendisi ile yaptığım mülakatta da Adnan Menderes ile ilgili olarak şunları söylüyor: “Türkiye’ye gelmiş geçmiş Başbakanların en iyisi rahmetli Adnan Menderes olmuştur. Çok büyük hizmetler yapmıştır 50-54 döneminde. Adnan Menderes, samimiyetle memleketin kalkınmasına kendisini vakfetmiş, ve bu suretle de Türkiye’de 950-54 yılları arasında ekonomik bakımdan bir atılım, bir hamle dönemi yaşanmıştır”³⁴⁸.

DP iktidarının ilk yıllarında, ikinci dünya savaşı nedeniyle daha önceden birikmiş mali kaynakların bolluğunda, devlet yönetiminin daha kolay olduğu dönemler geride kaldığında izlenen plansız ekonomi ve enflasyonist mali politikaların Türk ekonomisine getirdiği zorluklar ve yokluklar kendini hissettirmeye

³⁴⁶ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 63-64.

³⁴⁷ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 144.

³⁴⁸ Ekrem Alican ile 19 Aralık 2000 tarihinde yapılan mülakat, bkz. Ek-1, s.124.

başladığı zaman, Menderes de değişmeye başlıyor. Bundan sonrasını Alican şöyle anlatıyor: “...artık o kendisine sonsuz güveni olan, hoşgörülü Menderes’i bulmak zorlaşmıştı. En içten tenkitleri ve ikazları dahi dinleme tahammülünü kaybetmeye, sinirlenmeye başlamıştı. Sinirlendiği kişiler hakkında da ağır konuşur olmuştu. Bu iktidar döneminin sonlarına doğru çıkarılan Yabancı Sermaye Kanunu, Petrol Kanunu gibi dış çevrelerle ilgili kanunların müzakereleri sırasında, Cumhuriyet Halk Partisi’nin ve ona bağlı basın kanadının mecliste ve memleket sahında uygulamaya koyduğu haksız ve insafsız muhalefet yöntemlerinin de, onun bu değişmesinden tesirleri olduğunda şüphe yoktur”³⁴⁹.

2 Mayıs 1954 yılında yapılan genel seçimlerde DP, 490 doksan milletvekili ile, tarihin en büyük zaferini kazanmıştı. Alican bu seçimlerde de ikinci defa DP milletvekili olarak seçilmişti. Bu seçim sonuçlarının Adnan Menderes’te meydana getirdiği değişimleri Alican şöyle anlatıyor: “Bu seçim zaferi, Menderes’te seçimler öncesi başlamış olan değişikliği sıratlendirmiş ve Menderes, 1954 seçimlerinden sonra, parti içi parti dışı muhalefetle olan ilişkilerinde, evvelki dönemin itidale ve hoşgörüye dayalı politikasını terk ederek, tam tersi bir politikayı uygulama alanına koymuştur.”³⁵⁰ ...Gerçekten, 1954 genel seçimlerinden sonra, önceki dönemin, idealist, güler yüzlü, hoşgörülü sempatik, Adnan Menderes’inden eser kalmamıştı. Bu seçimlerde, 1950 seçimlerine nazaran çok daha başarılı sonuç alınmış, olmasına rağmen, yeni dönem, demokratik müsamahadan tamamen uzak ve gelecek endişesi içinde bir yeni Menderes oluşturmuştu”³⁵¹.

Alican, Adnan Menderes’in idam edilmesinden sonra da duygularını şöyle ifade ediyor: “Adnan Menderes, devlet idaresi bakımından görüş farklılıklarımız bir yana, içtenlikle sevgi duyduğum, karşılaştığı bu akabete pek çok yakınından daha çok üzüldüğüm büyük meziyetleri olan bir devlet adamı idi.”³⁵²

Türk siyasi hayatının, Türk devlet hayatının ender yetiştirdiği yetenekli kişilerden biri idi. Uğradığı çok kötü âkıbet, Türk Milleti’nin büyük çoğunluğu gibi, onu en güçlü günlerinde içtenlikle tenkit etmekten çekinmemiş olan gerçek dostlarını

³⁴⁹ Alican, a.g.e., I.kitap, s. 65.

³⁵⁰ Alican, a.g.e., I.kitap, s.65.

³⁵¹ Alican, a.g.e., I.kitap, s.68.

³⁵² Alican, a.g.e., II.kitap, s. 70-71.

da derin üzüntülere boğmuştur. Bu gün de dostlarının gönlünde bir Adnan Menderes efsanesi yatmaktadır.

Kanımcı onun en büyük zaafı, yaratılışından ve Ulu Tanrı'nın ona çizdiği aile yapısından doğmuştur. Olağanüstü yetenekli, fakat aynı ölçülerde duygu ile dolu, vehimli, telkinlere, alabildiğine açık, dostunu ve düşmanını, sadece vehme dayalı duygularına ve kendine yapılan telkinlere göre seçen bir insan. Etrafını; onun bu kişisel zaaflarını sömüren insanlar almıştı. Dost bildikleri hep bu tür insanlardı. Kötü akıbetini de, türlü fitnelere ve yalanlarla bu fırsat düşkünleri kişiler hazırlamışlardı. Ben eminim ki, onun arkasından, dost bildiklerinden ziyade, düşman bildikleri ağlamışlar, hâlâ da ağlamaktadırlar³⁵³.

4. Ekrem Alican'ın Cemal Gürsel Hakkındaki Görüşleri

Ekrem Alican'a göre Cemal Gürsel, her zaman kendisini Demokrat Parti'ye ve Demokrat Partililere yakın hissetmiş tam bir halk adamı idi³⁵⁴. Ona göre Gürsel, darbeci bir yapıya sahip olmayan, darbenin başına da tesadüfen gelmiş akıllı selim, tecrübeli ve sonsuz iyi niyet sahibi birisi idi. Namuslu, disiplinli ve demokratik bir devlet idaresini ömrü boyunca arzulamış değerli bir askerdi. Ama bu niteliklerine rağmen askeri bir darbecin başında olması Gürsel için bir çelişki oluşturuyordu. Ekrem Alican bu çelişkiyi şöyle izah ediyor: "...yukarıda sıraladığım türlü çelişkileri, sahip olduğu meziyetlerle, olanaklar ölçüsünde gidermeye çalışıyor ve başlatılmış olan hareketi bir an önce sonuçlandırıp, idareyi sivillere teslim etmek için çırpınıyordu. Hareket öncesi, Milli Savunma Bakanı'na yazdığı mektubun satırları arasında dahi onun bu yumuşak mizacını görmek mümkündü. Mektup; radikal reformlar coşkusu içinde insafsız bir ihtilâl lideri ağzı ile değil, iyi gitmeyen memleket işlerinin düzeltilmeleri için büyüklerinden ricada bulunan vatanperver bir komutan üslubu ile kaleme alınmıştı³⁵⁵...27 Mayıs hareketinin amaçlandığı gibi yürütememesinden en fazla rahatsızlık duyan kişi darbenin başı Cemal Gürsel idi. Millete verilen sözlerin bir an önce yerine getirilip, idarenin sivillere tesliminde en çok sabırsızlık gösterenlerden birisi o idi. Böyle bir sonuca giderken idarenin

³⁵³ Alican, a.g.e., I.kitap, s.77-78.

³⁵⁴ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 113.

³⁵⁵ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 65.

*kendisine teslim edileceği siyasi yapının büyük önemini de dikkatten uzak tutmuyordu*³⁵⁶.

C. Ekrem Alican'ın Vefatı ve Hakkındaki Değerlendirmeler

1. Ekrem Alican'ın Vefatı

Siyasi hayatını 1948 yılında başlayan Ekrem Alican, 9 ve 10'uncu dönem Kocaeli; 12'nci ve 13'üncü dönemlerde de Sakarya Milletvekili olarak görev yaptı. 1966 yılında YTP'den ayrıldıktan sonra, 1968 yılında aktif siyaseti bıraktı. Ekrem Alican 26.05.1948-27.10.1948 tarihleri arasında Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO) Meclis Başkanlığı, 1968 yılında Yapı Kredi Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı görevine getirildi ve bu görevinden 1980 yılında emekli oldu. Merhum, yakalandığı mide kanseri hastalığı sonucunda 17 Haziran 2000 tarihinde vefat etmiştir.

2. Ekrem Alican Hakkındaki Değerlendirmeler

Ekrem Alican hakkında bazı siyaset adamları, gazeteci, yazar ve yakınları görüşlerini şöyle ortaya koymuşlardır:

İsmet İnönü: *“Bu koalisyon³⁵⁷ 1963 somuna kadar sürdü. Bunda da bir silahlı ayaklanma geçirdik. Anayasa nizamının istediği bütün müesseselerin kurulması geniş ölçüde bu devreye rastlar. Bu devirde hükümet olarak çektiğimiz başlıca güçlük hükümet içinde istikrarın teessüs etmemesidir. Sayın Alican'la umumî efsar önünde bir ihtilaf çıkmadan bir ay vakit geçirmek mümkün olmamıştır... Sayın Alican'ın, dış ticarete, idarede, malî ve ekonomik her sahada hudutsuz ölçüdeki şikayetlerini, güç beğenen, iyi niyetli mizaçların temennileri olarak pekala anlıyorum. Fakat bu şikayetlerinin ümitsizlik derecesini bulan mübalâğalarının faydalı olduğunda tereddüdüm vardır. Sayın Alican'ın Hükümet teşkili ve siyasi hayatımıza düzen vermek için tavsiyelerini anlamak güçtür. İçinde bulunduğu hükümet muvaffak*

³⁵⁶ Alican, a.g.e., II. kitap, s. 66.

³⁵⁷ YTP'nin de yer aldığı ve Alican'ın I. Başbakan Yardımcısı olduğu koalisyon kastedilmektedir.

olacak diye daimî bir rahatsızlık içinde bulunan tutumu, o hükümeti çalışma imkanından mahrum eder. İçinde bulunduğu hükümeti istikrarsız göstermek için yaptığı teşebbüsleri izah etmek kimse için mümkün olmayacaktır..”³⁵⁸.

Hakkı Devrim: “Son yarım-yüzyılın «adam gibi siyasetçi» diyebileceğimiz nadir simalarındandı Ekrem Alican. Ölüm haberini görünce hüzünlendim. Yaygın olduğuna inandığım bu olumlu izlenim nedendir, diye bir kere daha düşündüm. Siyaset adamlarımızda neredeyse hiç rastlanmayan bir özelliği vardı Alican'ın; daha doğrusu, benzersiz bir meziyeti....27 Mayıs ertesi, CHP'li olmayıp da ayakta kalabilen siyasîlerden biriydi. Kafkas kökenli bir ailenin çocuğu. Mülkiyeden mezundu; ve Londra'da ünlü School of Economics'den... 1950'de DP Kocaeli milletvekili olarak Meclis'e girdi. Bir dönem sessiz kaldı; 1954 seçimlerinden sonra, ekonomik konularda sesini yükseltmeye başladı. Basına «ispat hakkı» tanımak istemeyen parti yöneticileriyle araları iyice açılınca, DP'den istifa ederek Hürriyet Partisi kurucuları arasında yer aldı. 27 Mayıs'a gelindiğinde, Hürriyet Partisi'nin gelişme şansı olmadığı görülmüş, Alican da siyasetten uzaklaşmıştı. Darbe hükümetinde Maliye Bakanlığı'nı Cemal Gürsel'in ısrarıyla kabul etti. Cemal Madanoğlu'nun bir gün onun hakkında «Öyle de siyasetçi olunmaz ki!» dediğini işittim. Sorunca sebebini de söyledi. Millî Birlik Komitesi subaylardan sonra, Astsubayların aylıklarının da ayarlanmasını istemiş. Maliye Bakanı Alican: İmkânlarımız elvermez, demiş. Yapmak zorundayız! Başkasını bulun yapsın! Ben buraya sizin isteğiniz zamları yapmaya gelmedim. Millî Birlik Komitesi toplantısından çıkıp gitmiş. Gidince, geri dönmek gibi bir âdeti de yoktu. 27 Mayıs ertesi partiler faaliyete geçeceği zaman kurulanlardan Yeni Türkiye hükümetinde Başbakan Yardımcısı'ydı. 1965 seçimlerinde YTP geriledi. Alican 1967'de parti genel başkanlığını bıraktı, 1969 seçimlerinde adaylığını koymadı ve siyaset hayatına hiç debelenmeden, vakarını koruyarak son verdi. Siz böyle davranan kaç siyasetçi tanıdınız hayatınızda? Hele parti genel başkanları arasında... Vakti gelince, bana

³⁵⁸ İsmet İnönü Alican hakkındaki bu düşüncelerini, azınlık hükümetinin (Üçüncü Koalisyon Hükümeti) Başbakanı iken 1965 Mali Yılı Bütçesinin oylanacağı 13.02.1965 günü meclis kürsüsünden söylemiştir. Bkz. YTP İl idare Kurulu, Alican'ın İnönü'ye Cevabı, Ankara: YTP İl İdare Kurulu Yayınları (Yargıçoğlu Matbaası), 1965, s. 8-9; ayr. İsmet İnönü'nün Alican hakkındaki bu düşüncelerine karşılık Alican'ın aynı kürsüden verdiği cevap için bkz. TBMM Tutanak Dergisi, c.36, 13.02.1965, s. 141-149; YTP İl idare Kurulu, a.g.e., s. 14-30.

müsaade demeyi bilen ve köşesine çekilip bilgelik kisvesine bürünen? Meziyet dediğim bu. Nur içinde yatsın!”³⁵⁹.

Müşerref Hekimoğlu: *“Türkiye’nin alıştığı bir politikacı tipi var . Alican öyle bir kişi değil, gülle gibi ağır ama çok hoş ve dürüst bir insandı Alican, mecliste bütçe görüşmelerinin parlak bir yıldızıydı. O tabiki yetmiyor. İyi bir sözcü olmak, halkla kucaklaşmak, partinin bütün kurum ve kuruluşlarına sahip olmak anlamına da gelmiyor”³⁶⁰.*

Tahsin Türkay: *“Alican, bizim siyasi tarihimize bir kere “ben başarılı olmadım” deyip ayrılan liderdir. Bugünkü liderleri görürseniz Alican’ın bunların içinde çok ayrı bir yeri olması gerekir. Şimdi ‘başarılı olmadım’ diyen var mıdır? O bakımdan üstün bir meziyete sahipti. Son derece yurtseverdi. Ülkeyi daha ileri götürme gayreti içindeydi ve Türkiye’ye bir an önce demokratik sistemin gelmesini istiyordu. Alican’dan ben çok şey öğrendim. Doğru bildiği fikri sonuna kadar savunurdu. Mükemmel grup toplantıları yapardı. Ben o grup toplantılarını Demirel’de görmedim. Alican eleştirilere de açıktı. Eleştirileri açıklar ve ikna etmeye zorlardı” diyor ancak bir de eleştiride bulunuyor: “Bizim partimizin dağılmasında Alican’ın kişisel tutumunun da etkisi var. Alican alışılmış bir lider değil. Son derece ilkeli bir insan. Zaman zaman ondan ayrıldığının üzüntüsünü duyarım. Ben burada merkez kongresine gelmişim. Menderes bizi görmüş, bir yakınlık göstermişti. Demirel de öyledir. Alican böyle bir lider değil. Çok mesafelidir. Halka yaklaşımı da böyleydi. Kendisi de “ başarılı bir lider olmadım” demiştir. Alican’ın beşeri ilişkileri zayıftı. Birisi kahkaha ile gülse, o gülümserdi”³⁶¹.*

Özden Toker: *“Bayan Alican’ın anlattığına göre eşi son derece temkinli, intizamlı, ölçülü bir insan. Dışarıda olduğu gibi evinde de bir takım prensiplerle hareket eder ve bunlardan hiç şaşmaz”³⁶².*

³⁵⁹ Hakkı Devrim, “Gitmeyi de bilen siyasetçi”, *Radikal*, 20.06.2000.

³⁶⁰ Çolak, a.g.t., s.47-48.

³⁶¹ Aynı yer.

³⁶² *Akis*, 22.05.1961, s.27.

Suna San: “(Alican) Atılgan bir politikacıdır. Eğri doğru her sözden alınır. Derler ki: ‘ Onu idare etmek bir koalisyon idare etmekten daha zordur.’ Doğrudur. Mesela 15 gün önce Sakarya’lı seçmenlere güvenmişti. ‘Beni milli artıkta (bakiye) bıraktılar’ diye”³⁶³.

Nimet Arzık: “Bir kere halkla temas, onun için işkenceydi, en basit şekliyle bile...El sıkarken dahi içinden büzölmeler olurdu...El sıkılmak kendi içinden çıkmak demektir, o, o kadar kabuğuna hapisti ki...Çok çalıştı. Kendini aylarca çalışmaya verip dünyadan ayırabilirdi. Zaten ev alemine kapalıydı, kimsenin görmediği çocuklarıyla, son zamanlarda bir iki yerde görönen, canlı, gülen, çatır çatır sırpça konuşan şahsiyetli eşiyile...Dindar ve pratikandı. Beş vakit namazında ve orucundaydı. O kadar kapanık insandı ki, kimse bunun. propagandasını yapamadı, ne tersine ne düzüne...Söken bir propagandaydı Allah için...Yaptırmaması politikacılığının aleyhinde, kişiliğinin lehindeydi... Hem sakın, hem toleranssızdı. Kendine yönelen en masum arkadaş şakasını da kaldıramazdı. İyi eleştirmeciydi. Tenkit edeceği tarafın dokümanlarına dayanarak savunmasını ve hücumunu hazırlardı açık vermemek için. Menderes’i kaçırılan tarihi bütçe konuşması bunun bir örneğidir. Hesabını kitabını sıkı sıkıya bilen adamdı. Şirket kursanız tavsiye ederdim. Dürüst ve dikkatliydi. Kimsenin on paralık hakkını yemez, kimseye de on paralık hakkını geçirmezdi. Onu tanıyalı «mazbutluğa» küstüm...İyi bir şirket idarecisi olabilirdi amma, her şeyin, süreli ve şiddetli çalkantılardan ötürü yerinde oynadığı bir devirde, bir partinin lideri olabilir miydi?”³⁶⁴.

Raif Aybar: “Bizim çağımızda namuslu politika yapmış 30 kişi yoktur. Yakından tanırırsanız, yalabık taraf aramadan, fikir tarafına önem vererek değerlendirirsiniz, çok iyidir fakat soğuk mizaçlıdır. Aile ve çocuklarına çok bağlı olmakla beraber çocukları yanından salavatla geçer. Parti lideri olarak soğuk mizaçlıdır. Halkla temas bakımından mesafelidir”³⁶⁵.

³⁶³ Suna San, “Anahtar Deliğinden: Alican”, Tercüman, 26.10.1965, s.1,

³⁶⁴ Nimet Arzık, “Sakıtlıklardan Kurtulanların İcyüzü”, Yön, 14.03.1962, Yıl 1, Sayı 13, s.15.

³⁶⁵ Çolak, a.g.t.,s.48.

Naciye Alican: “Bir şeye inandı mı o inancından dönmesi oldukça zor. Her şeyi olduğu gibi söylemesi onun dürüstlüğünden ileri geliyor”³⁶⁶.

Ferruh Bozbeyli: “Siyasette bir fikrin halkın inancına mal olup, onun desteğini sağlamak gerekir. Bunu yapamıyorsanız dürüst olursunuz, gayretli olursunuz, her şey olabilirsiniz amma halkın oyu çok önemli, Alican bunu yapamamıştır”³⁶⁷.

İlhan Engin: “Alican ve diğerleri kitleleri peşinden sürükleyecek liderler değillerdi. Liderleri olaylar yaratırdı. Liderler önemli olaylar somunda ortaya çıkardı. Bu doğrudu, ama Alican bu beklenen lider değildi”³⁶⁸.

Metin Toker: “Cemal Gürsel’le çevresinden YTP öz evlat, AP üvey evlat muamelesi gördü. YTP’nin gelişmesini, güçlenmesini Devlet Başkanı hararetle istiyor, bunu sağlamak için elinden geleni yapıyordu...Ekrem Alican özellikle Zeytinoğlu aracılığıyla Gürsel’le teması koruyor, ona partisinin gelişme derecesi hakkında bilgi veriyor, ondan yardım istiyordu. İsmet Paşa’nın Ekrem Alican’a hiçbir zaman fazla bir yakınlığı, fazla bir sempatisi de olmadı. Hatta Ragıp Gümüşpala’yı ondan daha samimi bulduğumu söyleyebilirim. Bazı kimseler Ekrem Alican’ı ziyadesi ile beğenmişler, onu örnek bir “olgun devlet adamı” gözüyle görmüşlerdir. Bu daha çok, politikayla uzaktan aşinalığı bulunanların inancı olmuştur. Türk Politika sahnesine Alican 1957 seçimlerinden önce HP’nin başarılı bir bütçe tenkitçisi olarak adımını attı. Şöhretini de o konuşmasıyla yaptı. Ama Alican’ın o noktadan itibaren bir santim yol aldığını hiç sanmıyorum. Kendisine YTP kurdurulmuş adam, HP’nin bütçe tenkitçisi olarak kaldı. Zaten daha sonra gerçek çapını bol bol gösterecektir ve onun elinde YTP’nin kaderi bu çapı herkese kanıtlayacaktır. Bundan onun bir kusuru yoktur. Bu, nihayet bir yaratılış özelliğidir. Yoksa çok da becerileri vardır. 1960’larda, 1961’lerde Ekrem Alican Cemal Gürsel’in ve o takımdan arkadaşlarının gözünde bir astı ve bunlar kendisine çok

³⁶⁶ Eşlerinin gözüyle, Kim, 04.07.1962, Yıl 4, Sayı 209, s.18.

³⁶⁷ Çolak, a.g.t.,s.49.

³⁶⁸ İlhan Engin, “Günün Yazısı:, Lider Buhranı”, Hürriyet, 03.02.1961, s.2.

güveniyorlardı. Bir Cumhurbaşkanlığı anlaşmasının o zamanlar, İsmet Paşa'yla olan anlaşmadan çok daha kesin çizgili olarak Gürsel'le Alican arasında bulunduğunu pek çok kişi bilir. İsmet Paşa'nın 'Cumhurbaşkanı ilk seçimde de Parlamento tarafından seçilmelidir' tezindeki ısrarına karşılık Alican Gürsel'le ve Zeytinolu'yla özel görüşmelerinde darbenin başının istediği gibi devlet başkanının, ilk seçimde ve bir defaya mahsus olmak üzere doğrudan doğruya, tek dereceli seçimle seçilmesini kabul ediyor ve destekliyordu. Cemal Gürsel ve çevresinin Alican'la partisini tutmalarını, desteklemelerini, hatta onlara yardım etmelerini sadece bu özel düşüncelere veya YTP'nin lideri hakkında besledikleri duygulara vermek yapay bir açıklama biçimi olur. Gürsel ve çevresi istiyorlardı ki, eski demokratları darbeye düşmanlık etmeyecek bir kuruluş içinde yönlendirebilsinler. Bu kuruluş İsmet Paşa'ya, CHP'ye, düşmanlık etsin, fakat darbeye etmesin"³⁶⁹. Metin Toker'in naklettiğine göre İsmet Paşa da Alican için : "Beraber çalışılması zor adam ama, havası ve suyu iyi anlaşılırsa fayda veriyor"³⁷⁰ diyor.

Bedii Faik: "Alican'ın Maliye Bakanlığını tasarlayan Gürsel'in, ona karşı yeni olmadığı besbelli bir sempatisi muhakkak vardı. Alican, Maliye Bakanlığı süresince de, Gürsel başta olmak üzere bütün MBK'dan hususi bir saygı görmüş ve şahsiyetine itina edilmesi zarureti hepsine kabul ettirmiştir. Gürsel boşlukta kalan DP kütlesi için Alican'ın kuracağı bir partiyi en uygun yuva olarak gördüğünü saklamamıştır. YTP'nin dünyaya gelişindeki fazla gecikme kadar, darbeyi yapanların veya onun başının arzularını bilmenin de rolü vardır. Alican DP kütlesinin hislerini okşayacak davranışlardan çok önce, günün şartlarını göz önüne almayı uygun bulmasının rolü büyük olmuştur. YTP liderinin DP kütlesinin duygularına dokunacak hemen hemen endişe gelir davranışı, Menderes'in büyük oğlunu (Yüksel Menderes) partisine almasından ibarettir"³⁷¹.

Abdullah Çelik: "Türkiye'nin en ciddi devlet adamı Ekrem Alican'dı. Dürüsttü, Namusluymdu. İnsan sevgisi ile doluydu. Ama ah şu seçmen vatandaşı yok

³⁶⁹ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı yılları 1944-1973 :Yarı Silahlı Yarı Kılıklı bir Ara Rejim: 1960-1961*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1967, s.222-223.

³⁷⁰ Toker, a.g.e., s.129.

³⁷¹ Faik, a.g.e., s. 147-148.

mu? Şu seçmen vatandaş!..³⁷².

Süleyman Arif Emre: "Ekrem Alican Bey'i zaten daha önce de takip ediyorduk. Mecliste, bütçe müzakerelerinde yıldızı parlamıştı. Bütçe müzakerelerinde muhalefet partilerinden MP'nin, Halk Partisinin sözcülerinden çok daha ciddi, çok daha belgesel olarak kendi partisinin bütçesini yapıcı bir üslupla tenkit ediyordu. İşte 19'lar hareketine katılanların öyle zannediyorum ki hepsi, Ekrem Alican Bey gibi her bakımdan muassı, temiz, kapasiteli ve memleketin, hatta DP'nin daha düzgün olmasını isteyen idealist insanlardı. Biz de bu idealist insanlara sevgi duyduğumuz için destek çıktık o şekilde tanıştık³⁷³... Çok gerçekçi bir zattır politikada Ekrem Alican Bey, yani kendisinin menfaatinin çok aleyhinde netice vereceğini bilse dahi gerçekleri söylemekten hiç sakınmayan bir kimsedir³⁷⁴.

Maliye eski bakanı ve eski başbakan yardımcılarında Ekrem Alican Bey 17 Haziran 2000 tarihinde hakkın rahmetine kavuştu. Kendisini sevenlerin iştirakiyle İstanbul'da Teşvikiye Cami'inde namazı kılındı, Memleketi olan Adapazarı'nın ikizce köyünde toprağa verildi. Allah gani gani rahmet eylesin. Rahmetliyi çok yakından tanırdım. Siyasete ilk defa atıldığım Hürriyet Partisi kurucularından idi. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra kurulan Yeni Türkiye Partisi'nin de kurucusu ve genel başkanlığı görevlerini deruhte etmişti. Siyasette ciddiyeti, dürüstlüğü ve prensip sahibi olmak gibi fazilet ve meziyetlere sahip olan Ekrem Bey'in siyasi hayatını anlatmaya elbette bu makalenin sütunları yeterli olmaz...Ekrem Bey'in siyasi hayatında zamanın diğer liderlerinin yapamayacakları derecede cesurane çıkışları ve kararları olmuştur. Bunlardan birkaçını sayalım: Yassı ada mahkemesinden Menderes, Zorlu ve Polatkan hakkında idam kararı verilince Ekrem Bey partisinin genel idare kurulunu toplamış, bu karara karşı çıkan bir bildiri yayınlamıştı; Menderes'in oğlu rahmetli Yüksel Menderes partiye kaydedilince, Milli Birlik Komitesinin sert ihtarına muhatap olmuş, kendisinden Yüksel beyin derhal partiden ihracını istemiş, Ekrem bey büyük kongreyi toplayarak, ülkemizde haysiyetli ve onurlu bir politika izlemek mümkün değildir, diye bir bildiri yayınlayarak partiyi

³⁷² Yenigün, 3 Mart 2002, s.4. (Adapazarı yerel gazetesi).

³⁷³ Süleyman Arif Emre ile 10 Mayıs 1999 tarihinde yapılan mülakat, bkz. Ek-1, s.149.

³⁷⁴ Süleyman Arif Emre ile 10 Mayıs 1999 tarihinde yapılan mülakat, bkz. Ek-1, s.153.

*feshedeceği tehdidinde bulunmuş, komite ısrarından vazgeçmişti. Albay Talat Aydemir'in ilkin başarılı başlayan darbe teşebbüsünü hayatını tehlikeye atarak Ekrem Alican önlemiş, Aydemir'le harp okulunda görüşerek iki kere 9 saatlik mühlet almış, bu süre içinde ise dengeler iktidarın lehinde gelişerek kriz atlatılmıştı...*³⁷⁵.

Fethi Çelikbaş: *"Ekrem Bey YTP'yi kurdu. Hakikaten vasıflı bir arkadaşdır. Yani bütçe müzakerelerinde en iyi tenkidçi yapan konuşmacıydı"*³⁷⁶.

Fikri Alican: *"Ekrem Alican benden 13 yaş 14 yaş büyük. Onu örnek alınacak bir kişi olarak gördüm, hep beğendim, yaptıklarından. O konularda çok başarılı idi. Ondan sonra memuriyet hayatı var. Adapazarı'nda ticaret hayatı var. 35 yaşında bile yoktu DP'den mebus oldu. Ondan sonra en aşağı 15 yıl siyasi hayatı var... Dürüst bir adamdı. Aşırı derecede titizdi o konuda. Sonradan tabii çok olgunlaştı ama, o siyaset yaptığı dönemlerde, kendi aleyhinde çalışırdı bir bakıma"*³⁷⁷. Amcama politikada yükselme yolu yıllarca açık kaldı. İlgisini kendi duygu ve düşüncelerine yöneltmek yerine, içinde yaşadığı toplumla bütünleşebilseydi, devletin daha yüksek mevkilerine gelebilirdi"³⁷⁸.

YTP İl İdare Kurulu: *"Çok partili hayata geçildiğinden bu tarafa, planlı ekonomi düşüncesine hemen hemen tek başına sahip çıkmış, 1954 hükümet programına iktisadî plân noktasından en realist tenkitleri yöneltmiş ve müteakip yıllar bütçe konuşmalarında ısrarla plânlı çalışmayı telkin etmiş olan YTP liderinin, 'Cumhuriyetin 15 yıllık kalkınma plânının da babası olduğu' cümlelerinin malûmudur"*³⁷⁹.

³⁷⁵ Süleyman Arif Emre, "Örnek Devlet Adamı Ekrem Alican", *Milli Gazete*, 22.07.2000, s.10.

³⁷⁶ Fethi Çelikbaş ile 17.02.2002 tarihinde yapılan mülakat, bkz. Ek-1, s.155.

³⁷⁷ Fikri Alican ile 08 Haziran 2002 tarihinde yapılan mülakat, bkz. Ek-1, s.156.

³⁷⁸ Fikri Alican, *Koca Meşenin Gölgesi*, İstanbul: 2000, s.10.

³⁷⁹ YTP İl idare Kurulu, a.g.e., s. 3.

SONUÇ

Ekrem Alican, Türkiye’de çok partili hayata geçiş sancılarının olduğu bir dönemde Maliye Bakanlığındaki maliye müfettişliği görevinden ayrılmış ve 1948 yılında Demokrat Parti’de siyasal hayata adımını atmıştır. Maliye müfettişliği tecrübesi, Ekrem Alican’ın Demokrat Parti ve sonrasındaki siyasal hayatında en müessir amil durumundadır. Öyle ki, Ekrem Alican maliyeden gelen bu tecrübe sayesinde yaptığı bütçe tenkitleri ile dikkatleri üzerinde çekmiş ve hep bu özelliği ile akıllarda yer etmiştir.

Ekrem Alican, 14 Mayıs 1950’de yapılan seçimlerinde DP’den Kocaeli Milletvekili seçilerek meclise girmiştir. Milletvekili seçildiği ilk günden itibaren demokrasiye gönülden inanan ve demokratik idareye hizmet aşkıyla yanan bir siyaset adamıydı. Ekrem Alican meclise ilk defa girdiğinde, meclisteki tüm mebuslar gerçekten Türk Milletini temsil eden partilerin tabanına mensup mebuslardı. Onlar bugünkü gibi liderlerin temsilcisi olarak değil, tabanın temsilcisi olarak meclise girmişlerdi. Tabanlarından aldığı güçle liderlerini bile murakabe etmekten hiç çekinmemişlerdir. Bu nedenle Ekrem Alican’ın da belirttiği gibi, Türkiye’de gelmiş geçmiş bütün meclislerin en fazla milli iradeye hürmetkâr meclisi 1950-1954 meclisidir. Çünkü tüm mebuslar tabandan gelmiş, tabandaki teşkilatlara girmiş ve Türkiye’de demokratik bir rejimin kurulması heyecanını duymuş insanlardır. 1950-1954 meclisindeki mebuslar çok yüksek tahsilli olmasalar da, dürüst, heyecanlı ve tabandan gelmiş politikacılar. Bu nedenle 1950-1954 meclisi Ekrem Alican’ın siyasi hayatına da ışık tutmuştur. Bu meclisin demokrasi anlayışıyla, bundan sonraki meclislerin demokrasi anlayışları hiç birbirine uymamıştır. Ekrem Alican’a göre, bu meclisin demokrasi anlayışı tamamıyla milli irade fikrine dayanmıştır: “*Milletin iradesi esastır*” düşüncesi hakim olmuştur. Liderlerin iradesi milletin iradesinin aksetmesi derecesinde kabule şayan bir iradedir. Ama onun ötesinde millet iradesinin üstünde lider iradesi olamaz fikri hakimdir. Bugünkü meclislerde ise bunun tam aksine millet iradesi değil lider iradesi hakimdir. Millet, liderlerin önüne koyduğu isimleri seçmek mecburiyetinde bırakılmıştır.

Ekrem Alican siyasete çok sevdiği DP’den girmişti fakat çok geçmeden DP Genel Başkanı merhum Adnan Menderes ile fikir ayrılığına düştü. Çünkü o liderini

değil, tabanını temsil ediyordu. Bu bakımdan kendi partisi bile olsa milli iradeyle uyuşmayan tüm icraatlarını hiç çekinmeden tenkit etmiştir. Özellikle bütçe görüşmelerinde kendi partisine karşı yaptığı bütçe tenkitleri ile dikkatleri üzerine çekti. DP yönetimi, Ekrem Alican'ın kendi partisine karşı mecliste yönelttiği eleştiriler karşısında çok rahatsız olmuş, 61'ler (Yaylacılar) hareketi içinde adı geçmiş olduğundan Menderes muhalifleri arasında sayılmıştır. Fakat buna rağmen Ekrem Alican hem Menderes hem de hükümetin diğer üyeleri tarafından hep yakın alaka ve ilgi görmüştür. Şüphesiz bunun altında Ekrem Alican'ın dürüst ve şahsiyetli siyaset anlayışı yatıyordu. Ekrem Alican her ne kadar partisini eleştirse de, tek partili idareden çok partili idareye geçişte DP iktidarının gösterdiği başarıyı her zaman takdir etmiştir.

Ekrem Alican 1955 yılına kadar DP saflarında siyaset yapmaya devam etmiş, ancak aynı yıl "*ispat hakkı*" meselesinde partisile bir kez daha ayrı düşmüş olması nedeniyle DP'den ihraç edilmiştir. Daha sonra Ekrem Alican, HP'nin kurucuları arasında yer aldı. HP'nin parti grubu adına meclisteki tüm bütçe tenkitlerini yine kendisi yapmış, hatta bu tenkitleri halk arasında bile yankı bulmuştur. Bu bakımdan denilebilir ki, Ekrem Alican Türk Maliye sisteminin sağlam temellere oturtulması konusunda, yaptığı bu tenkitler ile, büyük bir katkı sağlamıştır. Ekrem Alican doğru bildiğini sonuna kadar savunan bir siyaset adamıydı. Hatta bir keresinde Osman Bölükbaşı'nın memleketi olan Kırşehir'in kaza yapılması gündeme geldiğinde, Ekrem Alican bizzat meclis kürsüsüne çıkarak bunun yapılamayacağını, böyle bir fikrin mecliste yapılan yemine ihanet olacağını sert bir dille söylemiştir.

Ekrem Alican HP'de yaptığı bütçe tenkitleri ile, yurt genelinde HP'ye sempati duyanların sayısını arttırmış, öyle ki Adnan Menderes ve İsmet İnönü bile bu durumdan çok rahatsız olmuşlar ve aralarında anlaşarak, HP yurt genelinde örgütlemesini tamamlayamadan, 1958 seçimlerini 1957'ye alarak HP'nin ilk seçimlerde hezimete uğramasını sağlamışlardır. Dolayısıyla, Ekrem Alican 1957 seçimlerinde milletvekili seçilememiş ve 1960 yılına kadar meclis dışında kalmıştır.

Ekrem Alican'ın mali konulardaki objektif ve sistematik analiz yeteneği ve TSK'nın da çok dikkatini çekmiş olacak ki, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile yeni kurulan hükümette kendisine Maliye Bakanlığı görevi verilmiştir. İşte bu noktada Ekrem Alican'ın yaptığı çalışmalar Türkiye'nin kurumsallaşmasında önemli

olmuştur. Ekrem Alican, gelecek yılların bütçelerinin sağlıklı gelişebilmesi için vergi hukukunda değişiklikler yapmış, ilgili kanunları hazırlayarak yürürlüğe koymuştur. Ekrem Alican, Türkiye’de planlı bir ekonomiye geçilmesinin alt yapısını oluşturan DPT’nin kurulmasını sağlamıştır. Böylece Türkiye’nin ilk beş yıllık kalkınma planı hazırlanabilmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin kronik bir sorunu olan personel rejimi ile ilgili çözüm üretmek amacıyla Devlet Personel Dairesinin kurulmasına önyak olmuştur.

Ekrem Alican Maliye Bakanlığı boyunca Türkiye’nin alt yapısı ile ilgili temel kanunların çıkartılmasında ve anayasal kurumların oluşturulmasında büyük hizmetler vermiştir. Kendisi mali disipline olan hassasiyetinden dolayı, MBK ile Subay maaşlarına ilişkin anlaşmazlığa düşmüş ve neticede Maliye Bakanlığı’ndan istifa etmiştir. Ancak Ekrem Alican’ın hizmetleri bununla kalmamış, 6 Ocak 1961 yılında kurucu meclis üyeliğine seçilmiş ve 1961 Anayasası’nın oluşmasında da yer almıştır. Ekrem Alican esasen askeri darbenin boşu boşuna yapıldığına inanıyordu. Çünkü ona göre zaten Türkiye’nin politik seyri DP iktidarının sonunu hazırlıyordu. Darbe sonrasında bu sefer kontrol altına alamadıkları için daha kötü bir siyasal yapı ortaya çıkmıştı. DP taraftarları daha çok toplanmaya başlamışlardı. Oysa darbe öncesinde dağılmaya gidiyorlardı.

Buna karşın Ekrem Alican’a göre, 27 Mayıs memleket idaresine önemli katkılar da yapmış, demokratik düzene ülkenin uyum sağlaması bakımından çok şey getirmiştir. 1961 Anayasası, bu güne kadar gelmiş anayasaların içinde en iyisidir. 1961 Anayasası ile Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Milli anayasal kuruluşların bir çoğu Türkiye’ye 1961 Anayasası ile getirilmiştir. Ekonomide plan fikri, DPT’nin, personel teşkilâtının kurulması gibi alt yapının temel müesseseleri 1960’da kurulmuştur.

13 Şubat 1961’de Ekrem Alican’ın Genel Başkanlığında kurulan YTP’de de Alican’ın siyaset anlayışı değişmemiştir. Ekrem Alican 15 Ekim 1961’de yapılan ilk genel seçimlerde YTP Sakarya Milletvekili olarak meclise girmiş ve 25 Haziran 1962 günü kurulan ikinci koalisyon hükümetinde birinci Başbakan Yardımcılığı görevine getirilmiş ve iktisadi ve mali politikaların ıslahı, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlanması çalışmalarını yürütmüştür. Ancak bu görevi 1963 yılının sonuna kadar sürdürmüştür. 17 Kasım 1963 günü yapılan mahalli seçimlerde

YTP oylarının düşmesi neticesinde Ekrem Alican, bu sonuçtan dersler çıkararak erdemli davranmış ve İsmet Paşanın: “*Alican, yerel seçimlerde alınan bu netice bir şey ifade etmez, gel istifa etme*” gibi telkinlerine rağmen istifa etmiştir. Ekrem Alican’ın istifası İsmet Paşa’nın ABD’de olduğu ve kendisinin de Başbakanlığa vekalet ettiği biçimsiz bir zamana rastlamış, bu nedenle de büyük eleştiri almıştı. Ekrem Alican böyle biçimsiz bir zamanda istifa etmesinin bir hata olduğunu daha sonra kendisi de kabul etmiştir. Böylece bir politikacının yapmış olduğu hatayı kabul etmesinin gerçekte bir erdem olduğunu göstermek suretiyle geleceğin politikacılarına anlamlı bir mesaj vermiştir.

Ekrem Alican 1965 yılındaki genel seçimlerde doğrudan doğruya milletvekili seçilememiş, milli bakiye sisteminden faydalanarak meclise girebilmiştir. Fakat sonradan Ekrem Alican bu durumdan rahatsızlık duyarak Genel Başkanlıktan ayrılmaya karar vermiştir. Ekrem Alican 1966 yılındaki YTP’nin büyük kongresinde benimsediği ilkeler ve metotlarla partiyi başarıya götüremeyeceği kanısına vardığını belirterek, onurlu davranmış ve genel başkanlıktan istifa etmiştir. İstifasından sonra 1969 yılına kadar mecliste milletvekilliğine devam etmiş, 1969 genel seçimlerinde de aday olmayarak aktif siyasetten ayrılmıştır.

Ekrem Alican, Türk siyasi hayatında nadir görünen politikacılardan biriydi. Onun siyasi hayatını incelediğimiz zaman günümüz siyasi şahsiyetlerinden çok farklı bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. Kendisi, hiçbir zaman makam ve şöhret düşkünü olmamış, doğru bildiği şeyleri siyasal hayatına zarar verecek olsalar bile uygulamaktan, söylemekten hiçbir zaman çekinmemiştir.

Ekrem Alican aynı zamanda ileriye görebilen feraset sahibi bir devlet adamıydı. İkinci dünya savaşı sonrasında yer yüzünde yıkılmış, harap olmuş ülkeler kendilerini iki kutuplu bir dünyanın çekişmelerinin ortasında bulmuşlardı. Bir taraftan kapitalist Amerika, diğer taraftan ise komünist Sovyet Rusya. Ekrem Alican böyle bir konjonktürde, gelişmekte olan genç Cumhuriyetin ekonomi politikalarının tespitinde bir yanlışla düşülmemesi için gerek mecliste yaptığı konuşmalarında, gerekse değişik tarihlerde basında yazdığı makalelerinde, iki farklı ideolojinin görünmeyen yanlarını anlatmaya çalışmıştır. Kapitalizm-komünizm çekişmesinde demokrasi, insan hakları gibi değerleri yücelten kapitalist ekonomi düzeninden yana tavrını ortaya koyarak, komünizmin gayri akli keyfiyeti itibari ile hiçbir zaman

başarılı olamayacağını, 1965 yılında yazdığı makaleler ile ispatlamış ve komünizmin yıkılacağını ta o zamanlar haber vermiştir.

Ekrem Alican, dürüst, gururlu, demokratik, ilkelerine son derece bağlı bir şahsiyet olarak 1950-1968 yılları arasında Türkiye'nin siyasi ve mali hayatına damgasını vurmuş önemli bir şahsiyettir. Bir siyaset adamının taşıması gereken tüm vasıflara sahip olmasına rağmen kendisi siyaset için tabiatının, mizacının politika yapmaya elverişli olmadığını, kitle psikolojisini bildiğini fakat bu psikolojiye cevap verecek yeteneklere sahip olmadığını belirterek, parti liderliği için insanın doğuştan bazı vasıflara sahip olması gerektiğini ifade ederek bunu bir Çin atasözü ile şöyle ifade etmiştir: "Politikacı bambu ağacı gibi olacaktı, hem eğilmesini çok iyi bilecekti, hem de eğilirken kırılmayacaktı"³⁸⁰. Ekrem Alican hiçbir zaman bu Çin atasözünde belirtildiği gibi bir politikacı olamamıştır. Ancak Türkiye'nin bugünkü maliye yapısının şekillenmesinde ve anayasal kurumların kurumsallaşmasında yaptığı katkı hiçbir zaman belleklerdeki yerini yitirmeyecektir.

³⁸⁰ Alican, a.g.e., II. kitap, s.71.

EKLER

EK-1 Ekrem Alican ve Arkadaşları ile Yapılan Mülakatlar



1. Ekrem Alican ile (19 Aralık 1998 ve 02 Şubat 1999)

1916 yılında Adapazarı'nda doğdum. 1937 yılında Ankara Siyasal Bilgilerini bitirdim. Aynı yılın sonunda İngiltere'ye Maliye bakanlığı tarafından tahsile gönderildim. 2 sene Londra'da tahsil yapmaya çalıştım. Fakat lisan öğrenmekte daha çok yatkın geçti. 2 sene sonra da 1939 yılı Eylülünde, 2 dünya harbi çıkınca bakanlığımız bizi geriye çağırdı. Türkiye'ye döndük. Türkiye'ye döndükten sonra Maliye teftiş heyetine müfettişlik imtihanına girdim. Müfettişlik imtihanını kazanarak, maliye müfettişi oldum. Maliye müfettişi muaviniği yaptım evvela 3 sene ondan sonra maliye müfettişliğine imtihanla tekrar kazandım gittim ve 1947 yılında da babamın vefatı üzerine maliye teftiş heyetinden istifa ederek ayrıldım. 1947 de ayrıldım. Adapazarı'nda ticaret yapmak üzere Memleketim doğum yerim Ticaret yapmak üzere Adapazarı'na gittim. Fakat o sıralarda Türkiye'de demokratik siyasi hayat yeni başladığı için genç böyle yetişmiş insanların siyasetin dışında kalabilmeleri imkansızdı. Benim de zaten şey olarak fikren Demokrat Partiye temayülüm vardı. Demokrat Partili ordaki şeyler, arkadaşlar beni DP'ye gireceksin diye teşebbüse giriştiler DP'ye girdim.

1948 yılında DP'ye girdim ve zaman içinde 1950 seçimleri yapıncaya kadar DP'nin başına geçtim Adapazarı'ndaki teşkilâtın başına , Adapazarı ilçe idi o zaman, Adapazarı ilçe teşkilâtının başına geçtim. Ve 14 Mayıs 1950 seçimlerine ilçe teşkilâtının başı olarak mebus aday olmamaya çalışmama rağmen, o zamana daha siyasi hayatta bugünkü gibi ihtiraslar daha belirmemişti, aday olmak istemememe rağmen teşkilatım beni zorla aday yaptı ve 14 Mayıs 1950 seçimlerine DP aday olarak girdim. Ve 14 Mayıs 1950'de DP'den mebus seçildim. Böylece siyasi hayatımın başlangıç dönemi ve bu arada Adapazarı'nda bir haftalık gazete çıkardım. Ben partiye, zaten beni sokmaya çalışanlar geldiği zaman bana birlikte gazete çıkarmamız kaydıyla partiye girerim, müessir olmamız lazım , etkin olmanız lazım yeni tabirle, diyerek gazete çıkarmakta bana yardımcı olursanız gazete çıkarınız ve Adapazarı'nda DP'yi tam anlamıyla temsil ederiz dedim. Arkadaşlar bu teklifimi kabul ettiler, Adapazarı'nda da bir sene kadar yani 14 Mayıs'a kadar "Demokrat Adapazarı" diye bir gazete çıkardım. Bu gazete haftalık bir gazete idi. İstanbul'da basılıyordu her hafta geliyordu dağıtıyorduk ve Adapazarı'nda siyasi hayatı

gerçekten bir canlılık verdi bu bizim gazetemiz. DP ile Halk Partisi arasındaki mücadele o zaman daha ziyade alaturka usuller içerisinde işte o şuna bağlıyor, böyle olmaz hale geldi, gazetede artık karşılıklı yazılar yazarak, tabi ben DP'yi temsilen bir gazete çıkarıyorum benim karşımda da Halk Partini temsilen bir başka gazete vardı. Onunla biz karşılıklı yazışıyorduk. Böylece 14 Mayıs 1950 tarihi geldi. Ben de DP'nin ilçe başkanım . Demokrat Adapazarı Kocaeli Vilayetine dahildi ama Adapazarı Kocaeli'nin en büyük kazası idi ve siyasi şey bakımından hareketlere de hakim bir kazaydı. Biz Adapazarı'nda siyasete istikamet veren tarafta idik, onun için Vilayetin adaylarını da biz tespit ettik. 1950 seçimlerinde. 1950 seçimlerine girdik bizim karşımda mühim parti olarak tabi ki CHP vardı. CHP'nin de kodamanları bizim karşımda idi Kocaeli Mebusları olarak. CHP'nin başbakan yardımcısı, Maliye Bakanı, Kasım Şerafettin Bürge diye bir zat daha vardı o da gümrük bakanı idi.

14 Mayıs 1950 tarihinde Adapazarı'nın daha çok idaresi altında DP adayları tespit edildi, ve o adaylar arasına ben de dahil olmuşum. 50 seçimlerinde bu surette karşımda da demin dediğim gibi halk partisi adayları olarak merhum Nihat Erim, merhum İsmail Rüştü Aksal, İsmail Rüştü Aksal benim maliye teftiş heyetinden de arkadaşımı benden daha kıdemli arkadaşımı çok sevdiğim saydığım insanlardı bunlar hepsi öyleydi. Fazıl Şerafettin beyle görüşmedim hiç ama o da efendi bir zattı zaten. Bunlar bizim karşımda, biz Halk Partisi'nin kodamanlarına karşı Sakarya, sonradan vilâyet oldu ismi Sakarya oldu, Adapazarı'nın bir takım gençleri DP adayları olarak mücadele verdik ve biz de pek fazla bu mücadeleyi kazanma ümidini taşımyorduk aslında ama büyük bir farkla Halk Partisi'ni mağlup ettik 14 Mayıs günü ve zaten seçim sistemi de müsaitti. Çoğunluk sistemi vardı. Çoğunluk sistemini biliyorsunuz en çok oyu alan parti bütün mebusları çıkartıyordu. Biz de DP'li olarak Vilayette bütün partilerin aldıkları oylara nazaran en çok oy alan parti olduk ve bütün mebusları, 11 mebus vardı o zaman Kocaeli Vilayetinde, 11 mebusun tamamını DP olarak çıktı ve 14 Mayıs 1950 siyasi reformunun- ki öyle diyoruz biz o tarihe, Türkiye'de demokratik siyasi reform 14 Mayıs'ta tecelli etmiştir diyoruz o, reforma Vilayetimiz çapında biz de katkımızı yapmış olduk. 11 milletvekiliyle TBMM'ye Kocaeli vilayetinin mebusları olarak girdik. Ondan sonra DP biliyorsunuz tabiatı ile 1950 seçimlerinde çok büyük çoğunluk sağladı Türkiye'de. 450 zannediyorum

mebus çıkıyordu. O 450 mebusun 426 mebusunu çıkarttı. Ama 450 den biraz fazlaymış ki Halk Partisi de galiba 69 mebus çıkarttı 950 seçimlerinde. Yani DP'nin çoğunluğu, Halk Partisi milletvekilli adayına nazaran aşağı yukarı sekiz kat dokuz kat daha fazla oldu. Bu tamamıyla seçim sisteminin taşıdığı özelliktendir. Çünkü Halk Partisine nazaran DP belki yüzde on beş yirmi daha fazla oy almıştır ama mebus çıkarma bakımından Halk Partisi'nin mebusuna nazaran sekiz kat daha fazla mebus çıkarmıştı ve büyük bir çoğunlukla TBMM'de DP iktidarı yer aldı.

Biz ilk defa 14 Mayıs seçimlerini takiben 22 Mayıs günüydü galiba meclis açıldı. Meclis binası Ankara'da eski meclis binası idi o zaman. Orada 22 Mayıs günü Türkiye'nin demokratik seçimle iktidara gelmiş partisinin iktidarında, TBMM faaliyete geçti. Biz de meclisin üyeleri olarak Kocaeli'ni temsilen vazifelerimizin başına geçtik. Ondan sonra siyasi hayatımın parlamenter faslı başladı tabiatı ile ve Biz birtakım gençlerdik o sıralarda DP'nin içinde .Bugünkü meclisler gibi değildi o zamanki meclisler, bu günkü mebuslar gibi değildi o zamanki mebuslar. Biz daha meclise girdiğimiz gün liderlerimizi nasıl kontrol altına alacağız, nasıl gerektiğinde murakabe görevimizi yapacağız, nasıl gerekiyorsa liderlerimizi durdurmaya çalışacağız heyecanı içerisindeydik. Hakikaten o günleri tabi siz hiç bilmiyorsunuz. O günlerin heyecanı bu idi. Bu günlerin bu heyecansız ve sadece kendi ihtiraslarını düşünen mebusları yoktu. O zaman gerçekten Türk Milletini temsil eden partilerin tabanına mensup, taban biliyorsunuz partililer taban teşkil ederler seçim çevrelerinde, onların tabanının temsilcisi olarak mebuslar gider Ankara'ya. Liderlerin temsilcisi olarak gitmezdi o zamanlar tabanın temsilcisi olarak, onlar giden adamlar liderin adamı değildi doğrudan doğruya partinin tabanının adamlarıydı ve partinin tabanını temsil ederlerdi. O heyecanla gittik biz Ankara'ya o zaman. O heyecanla hatta fazla aceleci davranarak liderlerimizi murakabe etme çabalarına giriştik.

1950-54 , 54-57, 57-60 meclisleri ben bu üç dönem içinde de bulundum. Aslında seçimlerin, 1958'de yapılması lazım gelirdi ama seçimler bir yıl öne alınarak 1957'de yapıldı. Ondan sonra 1957 meclisi kuruldu. O da 1960'da darbe ile düşürüldü.

14 Mayıs 1950'de ben parlamenter siyasi hayata başlamış oldum. Bu günkü meclislerle siz 50-54 meclisini mukayese edecek olursanız kültür bakımından, yani kaç yüksek tahsilli vardı araştırırsanız, 950- 54 meclisinde belki yüksek tahsilli

milletvekili adeti ondan sonraki meclislere nazaran çok azdır. Ama demokratik ilkelere bağlılık duyguları bakımından Türkiye’de gelmiş geçmiş bütün meclislerin en fazla milli iradeye hürmetkâr meclisi 50-54 meclisidir. Çünkü hep mebuslar tabandan gelmiştir. ve tabandaki teşkilatlara girmiş, heyecanlı, Türkiye’de demokratik bir rejim kurulsun heyecanını duymuş insanlardır 50-54 meclisi. Onların yaptıkları işleri mukayese ederseniz tamamıyla aradaki farklılıklar ortaya çıkar. Çok yüksek tahsillisi olmamıştır ama bizim mahalli o dürüst heyecanlı politikacılarımız tabandan TBMM’ye 50-54 meclisine intikal etmiştir. Ve o meclisin kendi siyasi hayatına da ışık tutması bakımından onu söylüyorum o meclisin demokrasi anlayışıyla, ondan sonraki meclislerin demokrasi anlayışları hiç birbirine uymamıştır. O meclisin demokrasi anlayışı tamamıyla milli irade fikrine dayanmıştır. Milletın iradesi esasdır demokratik düzenlerde, düşüncesi hakim olmuştur. Liderlerin iradesi milletın iradesinin aksetmesi derecesinde kabule şayan bir iradedir. Ama onun ötesinde millet iradesinin üstünde lider iradesi olamaz fikri hakim. Bugünkü şeyde tam aksi millet iradesi değil lider iradesi hakimdir bugünkü meclislerimize.

İşte biz böyle bir mecliste, 50-54 meclisinde, siyasi faaliyete geçtikten sonra, ilk işimiz fazla acele ederek hatta liderleri murakabe altında tutalım, liderleri gerekiyorsa yanlış iş yapmaktan men edici çalışmalar yapalım diyerek faaliyete geçtik ve TBMM’de o dönem DP içinde suratla birtakım muhalefet hareketleri teşekkül etmeye başladı işte o muhalefet hareketlerin içine girenlerden biri de benim. Gençler daha ziyade o zaman 950 , 16 doğumluyum, 34 yaşındayım mebus olduğum zaman, böyle genç insanlar daha heyecanlı oluyordu o sıralarda, biz demokrasi de şu memlekete gelsin suratla yerleşsin fikriyle, liderlerimizi çok ciddi kontrol altında tutma çabalarına giriştik birden bire ve tabiyatiyle liderlerle karşı karşıya gelmek zorunlulukları hasıl oldu. Ve biz DP grubu içinde bir altmış kusur arkadaş DP’nin muhalifler grubunu suratla kurduk.

O başka hiçbir mecliste olmamıştır. Hiçbir zaman da olmadı ondan sonra da. Benim siyasi hayatım da böylece daha ziyade grup içerisinde muhalefette görev yaparak başladı. Bumdan sonra 54 yılına kadar parlamentoda görevimi yaptım, tabi bütçe konuşmalarında kanunların müzakerelerinde hiç durmadan denetim, murakabe vazifesi yapan bir mebus olarak görevimi yaptım.

Her bütçe konusunda bütçede , zaten maliyeden yetiştığım için , bütçe konuşmalarına daima bütçelerde tenkitler yapardım. 954 kadar da böylece parlamentoda görev yaptım. 954e kadar Türkiye'ye gelmiş geçmiş iktidarların da en iyisi DP iktidarı olmuştu onu da açık seçik söyleyeyim. *Ve Türkiye'ye gelmiş geçmiş Başbakanların en iyisi, rahmetli Adnan Menderes olmuştur.* Çok büyük hizmetler yapmıştır 50-54 döneminde. Adnan Menderes, samimiyetle memleketin kalkınmasına kendisini vakfetmiş, ve bu suretle de Türkiye'de 950-54 yılları arasında ekonomik bakımdan bir atılım, bir hamle dönemi yaşanmıştır. Sonra 54 seçimleri geldi. 54 seçimlerinde biz muhalefette daha çok olmamamıza rağmen DP bizleri korudu, himaye etti. 54 seçimlerinde de tekrar aday olduk ve 54 seçimlerinde DP 50 seçimlerine nazaran daha yüksek oy alarak, daha çok mebus çıkartarak kazandık.

İşte ondan sonra DP döneminde, bizim kendisinden beklediğimiz demokratik hamleler yerine bir geriye dönüş devri başlamıştır 54'ten sonra. DP, kazandığı ikinci büyük seçim zaferinden sonra, daha müspet istikamette, daha demokrasiyi geliştirme istikametinde çalışacağına, bu sefer zamanla, "*bana muhalif olanları yaşatmayın* " fikri hakim oldu DP'de. Ve fikri daha ziyade Menderes'e Celal Bayar'ın telkinleri ile oldu ve 54-57 döneminde , 54'ten sonraki dönemde, DP'de demokratik çabaları azaltan, bilakis antidemokratik bir takım hareketler meydana çıkartan teşebbüsler oldu. Biz o zaman işte tamamıyla liderle karşı karşıya gelme zorunluluğunu duyduk. Ben, benim siyasi hayatım öyle geçti. DP Genel İdare Kuruluyla ihtilafa düştük. 55 yılında da DP'den ayrılma mecburiyetinde kaldık, ayrılmadım ben. Ama bizi DP'den ihraç ettiler.

Biz 955 yılının yaz ayında DP ile ihtilafa düştük. İhtilafın sebebi de meşhur "*İspat Hakkı Kanunu*" idi. İspat Hakkı Kanunu'nun mahiyetini siz tespit ettiniz mi bilmiyorum, o zaman iktidarlar eskidikçe iktidarlar içersinde yolsuzluklar kendini ortaya çıkarmaya başlar. DP'nin içersinde de 50-54 dönemi geçtikten sonra bir takım yolsuzluk hadiseleri gazetelere intikal etmeye başladı. Bunun üzerine, Fethi Çelikbaş ve yanında on arkadaşı ki onların içinde ben de vardım, bir kanun teklifi yaptık biz TBMM'ye. Bu kanun teklifinde de vaktiyle kabul edilmiş bir *ispat hakkı* hükümleri vardı bizim ceza kanunumuzda: Basında herhangi bir şekilde bir yetkili suiistimalle itham edilirse, o ithamı yapana ispat hakkı tanınması fikri. İspat hakkını tanıyıp, ispat edebilirse yaptığı ithamın doğru olduğunu, cezalandırılmamasını ama

ispat edemezse cezalandırılması fikri. Böyle bir kanunla biri çıkmış fakat temyiz mahkemesi bir umumi heyet kararı alarak o kanunun yürürlükte kalmasını durdurmuş ve ispat hakkı kullanılamaz hale gelmiş Türkiye’de. Bunun üzerine biz, o kullanılamaz hale gelen ispat hakkını kullanılır hale getirmek için bu kanun teklifi yapıldı, Fethi Çelikbaş’ın şeyliğinde, kendisi hazırlamış onu , bizlere de teklif etti biz de o kanunu Meclis Başkanlığı’na verdik. İşte o kanundan dolayı liderlerle ihtilafa düştük. Liderler bizi bu kanunu geriye alın diye tazyik ettiler, biz geriye almayız ama siz gruba getirin grupta münakaşa edelim, grup kabul etmezse geri alırız dedik, liderler o fikri kabul etmediler. Geriye alacaksınız dediler. İhtilâfımız büyüdü, sonunda liderler bizi hem o sıralarda yapılan büyük kongreye sokmadılar, hem de partiden ilgimizi keserek ayırdılar. Ve bu surette biz iki dönemden DP’den mebus oldum, ikinci dönemde DP’den ayrılmak mecburiyeti hasıl oldu ve ondan sonra Hürriyet Partisi (HP) hareketi kuruldu.

Bilmiyorum o HP’yi siz tetkik ettiniz mi? HP de, bizim on bir kişi ile başladığımız o hareket, sonra on dokuza çıktı, yirmi beşe çıktı, otuza çıktı biz hatta mecliste Halk Partisi’nden daha fazla bir grup yapar hale geldik. İşte o HP’nin meclisteki çalışmalarını milletçe çok tutulur gözükiyordu, basın tarafından çok tutulur gözükiyordu. Ve biz, 956-57 bütçelerinde HP adına bütçe tenkitleri yaptık, ki o tenkitlerde HP’nin genel sözcüsü bendim, bilhassa 57 bütçesinde yaptığım tenkit fevkalade başarılı bir siyasi hareket sayılarak, bütün Türkiye’de bomba gibi DP’nin aleyhine hava yarattı. Ondan sonra bizim bu çalışmalarımız yeni kurulmuş küçük bir parti böyle mecliste faaliyet göstermesi sadece DP tarafından değil, Halk Partisi tarafından da hoşlanılmaz hale geldi. Halk Partisiyle, İsmet paşayla Adnan Menderes anlaştılar, bir bahar havası yarattılar kendi aralarında o ona methiyelerde bulundu, o ona methiyelerde bulundu meclis kürsüsünde ikisi barıştılar ve sonunda da dediler ki, biz 958’de yapılacak seçimi bir sene geriye alalım bu suretle bu Hürriyet Partisi, “*to lift in the bud*” diye bir ingilizce tarif vardır: “tomurcukken ,ifna etmek, ortadan kaldırmak” gayet güzel bir tabir, daha tomurcukken bu HP’yi biz siyasi hayatımızdan uzaklaştıralım dediler. İkisi anlaştılar güzel, güzel. Birbirlerine bir hafta evvel bas bar bağırın insanlar bir hafta sonra: “*çok iyi olur efendim seçimleri öne almak*” diyerek anlaştılar, bizim o zaman çanımıza otu tıkadılar.

Hakikaten de öyle oldu. Biz kıyamet koparttık: “..yahu yeni kurulduk, mecliste işte nasıl bir siyasi hareket olduğumuzu gördünüz”. Mecliste, meclisin tamamıyla kaymak tabakası HP de toplandı. Bizim HP de o sıralarda mesela, sonra Halk Partisi’ne geçti çoğu ben geçmedim de, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu vardı, Turan Güneş vardı, Enver Güreli, İbrahim Öktem, Raif Aybar.... böyle meclisin hakikaten genç, ve en çok demokratik rejime bağlı kişileri bizim HP’nin o zaman ilk grubunu teşkil ettiler. Ve Biz otuz kişi mi ne olduk, Halk Partisi o zaman yirmi beş falandı. Biz mecliste, Halk Partisi’nden büyük bir grup haline geldik. Halk partisi de onu hazmedemedi, Halk Partisi de: “Ben bu kadar yıllık Türkiye’nin kurucusu bir parti olayım, bu gençler çıksınlar 5-10 kişi, beni geçsinler olmaz” dediler. Olmaz ama meclisteki mücadelede onlar tesirsiz kalıyor; onların bir İsmet Paşaları vardı, İsmet paşa Allah rahmet etsin büyük mücahitti, demokratik mücadele bakımından ama ondan başkası yoktu onun etrafında.

Biz yirmi beş kişilik, otuz kişilik grup hep birlikte hepsi yetişmiş insanlar, mecliste bir ses çıkardığımız zaman bütün memlekette akis buluyordu böyle. O anlaşmayı yaptılar o sene. Yapmayın, etmeyin dediysek de hiç fayda etmedi. 57 Ekiminde seçim yapıldı Türkiye’de. 58 Ekiminde yapılacak seçim bir sene önceye alındı. Tabi teşkilâtımız yok. Seçim sistemi çoğunluk sistemi, eskisi gibi, ve biz 57 seçimlerinde o yirmi beş kişilik, otuz kişilik grubumuz dört kişi kazanabildi. Fethi Çelikbaş’la Burdur’dan üç mebus Fethi ile beraber geldiler ve biz hepimiz, meclisin dışında kaldık.

Bu suretle benim DP devrindeki parlamento hayatım sona erdi. 57 Ekiminde ve ben tabi bizim DP içindeki mücadelelerimizin teferruatını girmiyorum ben. O zamana kadar mesela, Osman Bölükbaşı’nın Kırşehir’ini kaza yapma fikri çıktı ortaya, yapamazsınız dedik biz. Ben mecliste yaptığımız yemine ihanettir bu dedim kürsüye çıktım söyledim. Bunlar hep bizim geçmişimizdeki sabıklarımız olarak kaydedildi ve bizi 957 seçiminde , 958deki seçimi 957’ye alarak meclisten fırlatıp attılar bu suretle bizden kurtuldular.

O, otuz kişilik grubumuzdan sadece Fethi Çelikbaş, bir de onun yanında üç tane mahalli genç mebus olarak geldi. Bizim HP’nin bütün meclisteki kadrosu meclis dışı kaldı. Ondan sonra 57 seçimlerinde bizim dediklerimiz yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. Menderes’e dedik ki biz: “Yapma sayın Menderes biz sana bağlı

insanlarız, biz sadece bir prensip istiyoruz. Onu da gruptan şey yaptım, kabul ettim onu da geriye alabiliriz ama grup kabulüdür". Bunları kabul etmedi. Ve 57 seçimlerinde 180 kusur mebusla geldi Halk Partisi, o kadar daha az mebusla Adnan Menderes geldi. Yine Halk Partisi ile DP arasında artık birbirini iflah etme mücadelesi denecek kadar sert bir siyasi mücadeleler dönemi başladı. İşte o siyasi mücadelelerde, İnönü büsbütün parladı, bunlar antidemokratik bir zihniyetin temsilcisi haline geldi o DP liderleri. Ve bu mücadele en sonunda, onların teferruatını bilirsiniz, işte mecliste araştırma komisyonu, bilmem ne komisyonu yaptılar ve 27 Mayıs 1960'da ihtilâl ortaya çıktı. İsmet Paşa: *"ben de sizi kurtaramam"* diye diye bunlar ihtilâli davet ettiler ve ihtilâle sebep oldular.

SORU: Efendim 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi konusundaki görüşleriniz neler? 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi gerekli bir darbe miydi? Başarılı bir darbe miydi? Amacına ulaşmış mıdır? Hedef nedir? Amacı nedir?

CEVAP: Güzel sorular soruyorsunuz. Bravo iyi tetkik ediyorsunuz.

Şimdi kızım, insan hayatı o kadar acayıptır ki, bir gün verdiğin kararı ertesi gün gözden geçirirsin, yahu yanlış yaptım galiba dersin. O yanlış yaptım galiba dediğin kararı iki gün sonra bir daha tetkik eder yok doğru yapmışım dersin. Şimdi 27 Mayıs hakkında da benim kanaatimi soruyorsun. Ben 27 Mayıs gelinceye kadar Kızılay Meydanı'nda ne kadar gençlik hareketi olmuşsa hepsine katıldım. Yani DP iktidarının antidemokratik bir gidiş olduğuna kanaat getirmiş vaziyetteydim. Ben meclisin dışındaydım o zaman. 57'de kaybettim, 27 Mayıs 60'a kadar hiç parlamentoda yoktum. Siyasi faaliyetim de yoktu. HP, Halk Partisi ile güç birliği yaparak kendisini feshetmişti. HP'nin bütün o değerli gençleri Halk Partisi'ne geçmişti. Bu Turan Güneş'ler, o Aybar'lar , Cihat Baban ve hatta o Fevzi Lütfü, bunların hepsi Halk Partisi'ne geçti, HP ile CHP arasında yapılan işbirliği dolayısıyla, ben geçmedim. İşbirliği muhtırasını ben yazdım, kaleme aldım, bizim HP'nin son idare heyeti toplantılarında.

Ama ben arkadaşlara dedim ki: *"Beyler ben siyasi hayata girerken DP'den ben hiçbir zaman ayrılmam, yeter ki DP vatana ihanette bulunmasın, DP'nin böyle bir meselesi yok. DP antidemokratik havaya büründürülmüş ama, DP'nin esas girerken taşıdığım ruhu yine DP idi. O yüzden ben ne halk partisine girerim ne de bir başka partiye girerim siyasetin dışında kalırım"* dedim. Arkadaşlar yahu yapma

Alican , muhtırayı sen yazıyorsun kendini dışarıda bıraktıyorsun, kendini dışarıda bırakan da bir cümle koydum oraya, isteyen girer istemeyen girmez diye. Ve böyle dışarıda kaldım. Allah rahmet eylesin Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu sonradan geldi bana dedi ki: *“yahı Alican sen kendini bıraktın dışarıda, beni neye soktun içeriye”* dedi. Sonra Halk Partisi’ne girdiklerine pişman oldu bir gün.

Diyeceğim, bu Şey içinde, gönlüm hep demokrat, ama DP liderlerine kırgınım. Liderler millete verdikleri sözü tutmadı anlayışındayım, hala da o anlayıştayım. Ama buna rağmen mademki bunlar sözlerini tutmadılar. Bu Kızılay’da yapılan hadiseler haklıdır o zaman diyordum, onda yanılmışım, çünkü bu Kızılay hadiseleri falan hep Halk Partisi’nin tahriki ile yapıldı, sonra tespit ettim ben onları. Ve onlarla beraber milli marşlarımızı taşların üzerine çıkar, o zaman nihayet kırk yaşlarında falan mı neydim, milli marşları söyledim gençlerle beraber o heyecanın içerisindeydim.

Mademki bunlar sözlerini tutmadılar, bunlar bir tokat yesinler, bunlar bir iktidardan düşsün de akıllarını başlarına alsınlar derdim. İşte bu havanın içindeyken , hiçbir Şekilde askeri müdahaleyi benimsemezken, 27 Mayıs 1960 günü geldi, biz o zamanlar Küçükkesat’ta evim vardı, Şimdi kızım oturuyor, oradaydık ben siyasetin dışındayım, hiç siyasetle meşgul değilim ama Halk Partisi ile DP arasındaki meclisteki mücadeleleri görüyorum, takip ediyorum, eski Arkadaşlarım Turan Güneşler falan hep benimle beraber, her gece toplanırdık aşağı yukarı, beraber görüşüyoruz ediyoruz. 27 Mayıs günü geldi, hanıma dedim ki ben valla çok Şey yaptık ama demokratları tenkit ettik ama dedim, inşallah onları aramayız dedim, ihtilâl geldi Şimdi 27 Mayıs günü, Cuma günüydü galiba.

İşte o gün o gece, hanıma hatta takılıyordum ben: Hanım beni bu gece gelip alabilirler haberin olsun diyordum, çünkü ben eski demokrattım. O gece hakikaten saat on mu neydi bizim kapı çalındı, sen çıkma ben bakıyım dedim hanıma, kapının deliğinden baktım bir subayla bir sivil. Açtım kapıyı, Prof. Cahit Talas vardı, benim partimin YTP’nin kurucularından olduğu mülkiyeden arkadaşım, o Őeycidir sosyalisttir, o bir tane de askeri hakim yüzbaşı, belinde tabancayla, geldi içeriye . Buyurun dedim ben, tabancasımı sehpa vardı koydu oraya, oturdular , hoş geldiniz acaba ne vardı niçin geldiniz dedim, dedi ki: *“Beyefendi darbein başından geliyorum*

dedi , ismini de söylemedi³⁸¹ , ihtilâlin başını biz o zamanlar bilmiyoruz, *size maliye vekilliğini teklif ediyor, iki tane de vekil tavsiye etmenizi rica ediyor darbenin başı*” dedi. O zaman, ben bu darbenin bizi tevkif değil de bizi vazifeye çağıracağı fikrine sahip oldum. Ondan sonra ben size yarın cevap veririm dedim. Yarın sekiz buçukta gelerseniz cevap veririm dedim. Ve sonra biz hanımla o gece oturup konuştuk ve sonunda kabul etmemeye karar verdim, kendi kafamda, yarın menfi cevabı veririm diye yattım uyudum. Ertesi gün gelen o subay ve ona da (Prof. Cahit Talas) aynı şeyi söyledim. Neyse, darbenin başının Gürsel Paşa olduğu anlaşıldı. Gürsel Paşa beni davet etti, gittik görüştük. Hayatımda unutamayacağım bir sahne: Paşa Genelkurmay’da oturuyor, karşısında birkaç tane subay var. O subayların başında da Türkeş, Allah Rahmet Eylesin -hepsi rahmetli oldu, Türkeş ayakta dikiliyordu, onların başında. Sonra baktım ben, tabi o sıralar Mısır darbesi falan çok aktüeldi, (Mısır’da yapılan Nasır’ın ihtilâli: Nasır, Paşa’yı bertaraf etmişti, o ihtilâlin sahibi olduydu o sırada) baktım bu Nasır dedim, kendi kendime Türkeş’e, bu da Paşa darbeyi bugün yapan adam , yarın öbür gün bunu bertaraf edecekler ve bu darbenin başına geçecek diye düşündüm. Paşa, bana buyur Alican dedi oturttu. Ben, Paşam ben böyle iki başlı bir işe giremem kusura bakmayın dedim. Hayatımın hiçbir döneminde böyle şeylere razı olamadım onun için kusura bakmayın beni affedin dedim. Yok Alican dedi, ben rica ediyorum. Biz adama bunu kabul edeceksin demeyi de biliriz dedi, Allah Rahmet eylesin çok baba adamdı. İki defa görüştükten sonra Gürsel Paşaya: “pekala paşam askere gider gibi, sizin bu teklifinizi kabul etme mecburiyetini duyuyorum dedim ve maliye bakanlığını kabul ettim.

Bu darbe memleket idaresine ne getirdi dersiniz, benim kanımca, bu darbe memleket idaresine çok şey getirdi. Demokratik düzene memleketin intibak etmesi bakımından çok şey getirdi. 61 anayasası, hakikaten, bu güne kadar gelmiş anayasaların içinde en iyisidir. 61’de bu memlekette anayasa mahkemesi kuruldu o anayasa ile. 61’de bir çok milli anayasal kuruluşlar o anayasa ile geldi Türkiye’ye. Ondan sonra o 1960 hükümetinin, yani o darbe hükümetinin, getirdiği ekonomide plan fikri, bizim getirdiğimiz, planlama teşkilâtını (DPT) biz kurduk, personel

³⁸¹ Ekrem Bey, bu Yüzbaşı’nın isminin Fikret İkinci olduğunu ve hatta bu zatın daha sonra Fuat Köprülü’nün de damadı olduğunu bir konuşmamızda ifade etmişlerdir.

teşkilâtını biz kurduk. Bütün böyle alt yapının temel müesseseleri 60'da kurulmuştur. Ondan sonraki dönemler, belki şimdi Mesut, bir iki kanun Mesut'un mesela değiştirdiği şeyler bile Gelir Vergisi Kanunu falan dahi o zaman çıkarılan benim hazırladığım kanunlardı bu şeyler hepsi. Yani son reformlarla kısmen değiştirebildikleri kanunlar da benim getirdiğim kanunlardı Türkiye'ye , Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, vs. bütün kanunlar. Onun için bir takım şeyler, ne 27 Mayıs'ı tanıyan, ne daha evvelki dönemi tanıyan bir takım kişiler : *"efendim darbe rejimleri ne getirdi memlekete?"* çok şey getirdi. 27 Mayıs çok şey getirdi. Evren'in darbesi onları kaldırdı. Aradaki fark, ama Evren bir kısmında haklıydı kaldırmakta, çünkü bizim getirdiğimiz anayasal müesseseler sivil idareler tarafından suiistimal edildiler. Mesela, Anayasa Mahkemesi kendisine ait olmayan bir takım kararlar vermiştir ondan sonra.

Ben bile pişman oldum. Anayasa Mahkemesini biz düşündük, o muhtıralarla biz şey yaptık. Ama Anayasa Mahkemesinin aldığı bazı kararlar o kadar memleket aleyhine oldu ki, biz dahi niye bu mahkemeyi getirdik Türkiye dedik. Türkiye buna hazmedecek durumda değilmiş dedik. 27 Mayıs bu anlayış içinde ben diyorum. Yani bugün, Türkiye gele gele 27 Mayıs Anayasasının isabetine geldi, ama onu uygulayacak bir sivil idareye ihtiyaç var. Onu yürütecek sivil idareyi de kurabilirsen 27 Mayıs Türkiye'ye demokratik gelişme bakımından çok şeyler getirmişti.

Ondan sonra biz, Maliye Bakanlığı'nda işte yedi ay kaldım ben o sırada. Çünkü efendim ben iki başlı idarelerle ben çalışmam dedim Gürsel'e. Çünkü bir taraftan Milli Birlik Komitesi, bir taraftan Hükümet kuruyorsunuz ikisi. Esas İhtilalin başı Milli Birlik Komitesi, Otuz sekiz kişimiydi neydi onlar var, bir taraftan da senin hükümetin var. Onlar, seni kendilerinin ayak işini yapacak Hükümet zannediyorlar. Onlara kafa tuttun mu atmak için bir dakika düşünmezler. O hava içinde Gürsel bana söz verdi: *"sana kimse bir şey söylemeyecek Alican, sen kendi başına buyruk olacaksın, ben de karışmayacağım, Maliye Bakanlığını alacaksın"* dedi ve hakikaten de hiç kimse karışmadı bana. Ama buna rağmen geçinemedim gene Milli Birlikçilerle. Gürsel hastalandı, Gürsel eğer felç hastası olmasaydı biz darbeyi daha müspet bir yerde yürütebilirdik. Ama öyle olunca Gürsel de mukavemet edemez hale geldi ve Gürsel sözüne sadık olarak 60 yılının sonunda ,Aralık ayının sonunda , ben bütçeyi yaparken: *"Alican İstifa etsen çok iyi edersin çünkü bunlar (Milli Birlikçiler)*

seni alt etmeye kalkacaklardır” dedi ben de hiç merak etmeyin Paşam ben de istifa etmeye kararlıyım dedim. Çünkü 61 Bütçesini yaparken benim yaptığım bütçeye ilaveler yapmamı istediler, gelirler bakımından, teferruata girmeyim. Ben, bütçemi kendim yapacağım ve bütçemi kendim çıkartacağım dedim ve “olmaz Alican bizim sözümüz var falana filana bilmem nereye oralara ödenek vereceksin” dediler olmaz dedim, Türkiye’nin bugün yatırıma ihtiyacı var, Türkiye’nin bu gün plana ihtiyacı var bunlar olacak dedim ve onlarla da geçinemedim, geçti gitti.

Bu suretle 60 yılın Aralığını 24 mü neydi, Maliye Bakanlığında istifa ettim ve ondan sonra Kurucu Meclis kuruldu. Kurucu Meclise Alican girecek mi, girmeyecek mi münakaşaları yapıldı. Çünkü, Kurucu Meclise Bakanlar Kurulunun da kontenjanı vardı. Alican Bakanlar Kurulu’ndan mı sayılacaktı, yoksa Bakanlar Kurulundan istifa etmiş mi sayılacaktı? Aralarında münakaşa ettiler. Alican Bakanlar Kurulundan sayılacak girecek dediler , beni Kurucu Meclise aldılar. Kurucu Meclise girdim. Kurucu Meclis 6 Ocakta çalışmalarına başladı ve ondan sonra darbe sonu memleketin siyasi hayatı nasıl organize edilecek meseleleri bizi meşgul etmeye başladı.

* * *

Darbeye DP, sebep olmuştur. DP en başarılı seçim neticesini aldıktan sonra geldi, Kırşehir kanununu çıkartıyorum dedi, aptal kişiler, geldi bütün partileri tazik altına alan bir takım hükümler getirmeye çalıştı, geldi Halk Partisi, Halk Partisi zaten mağlubiyetten mağlubiyete sürüklenmiş, Halk Partisi hakkında tahkikat yapıyorum dedi, Halk Partisini kapatacakmış, ne kapatıyorsun ya, 450 kişilik meclisin 400 de demokrat, 54 seçimlerinden sonra, bizi bertaraf ettikten sonra 57 de üçüncü seçimlerini yaptılar. Bu sefer bizim o kavgalarımız, gürültülerimiz DP’yi zaafa uğrattıyordu. Ve uğrattı bir hayli. çünkü 54’de 25 kişiyle meclise girebilen Halk Partisi 187 kişi ile girdi. Artık gözüktü ki, DP bu politikasına devam ederse bir seçimde Halk Partisine iktidarı kaptıracak, gözüktü bu. Gözükünce de askerler bindirdi 60 ihtilâli yaptı. Aslında askerlerin bu ihtilâli yapmasına aslında lüzum yoktu. Askerler boşu boşuna 60 ihtilâlini yaptılar. Zaten, Türkiye’nin politik seyri oraya gidiyordu. Bu sefer darbe sonrasında kontrol altına alamadıkları için daha kötü bir siyasi yapı kuruldu Türkiye’de. Bu kadar tabi darbenin de tahrik edici bir etkisi var. DP’ler daha çok toplanmaya başladılar. Oysa dağılmaya gidiyorlardı. Hulasa

kurucu meclis 961 yılında böyle bir ortamda kuruldu. 961, Türkiye'nin yakın siyasi tarihi bakımından hakikaten en çok olaylarla kaos haline gelmiş bir siyasi yapı halindeydi. Çünkü 961 de idam kararları alınmıştı, 61 Eylülünde idam ettiler Adnan Bey'leri. Ondan sonra askerler hakikaten iyi niyetli, ne yapacağız diye şaşkınlık içindeydiler. Yahu biz ihtilâl yaptık diyorlar, ihtilâl yaptık geldi, meclisi kurdu bu millet, tekrar eski DP'liler çoğunlukta mecliste dediler. 61 meclisi öyleydi. Biz ,YTP, çıkarmışız altmış kusur . İdamlardan iki ay sonra, 61 Ekiminde seçim yapılmıştı. 61 içerisinde öyle bir kaos vardı ki.

* * *

SORU: Yeni Türkiye Partisi'ni ne zaman, nasıl kurdunuz?

CEVAP: Yeni Türkiye Partisi'ni ben aslında hiç bir zaman ciddi olarak kurmaya karar vermedim. Ben yalnız memleketin bu şartlarını görüyordum Maliye Bakanı iken. Bu memleket bu kadar siyasi badirelerden geçti, darbeye maruz kaldı acaba bundan sonrası için biz doğru dürüst bir siyasi hayata kavuşabilecek miyiz fikri hep kafamı meşgul eden bir şeydi. O sıralarda da Türkiye'de en sivrilmiş insan benim, siyasi tecrübeleri en çok olan benim, yetkileri en çok olan benim Gürselden sonra adeta memleketin bütün kaderine sahibim. Basın da, bende yeni bir parti kurma hevesleri uyandırmaya çalışıyor, yazılarını umumiyetle o istikamette yazıyor: Yetenekli adam işte bu parti kursun diyorlar. Ve ben bu çeşit telkinlerle yavaş yavaş acaba yeni siyasi hayatımızı düzene koymak için ben bir parti kurmalı mıyım? Ben bu DP'lileri doğru dürüst bir çatının altında toplamaya çalışsam fena mı olur? Diye düşünmeye başladım, Maliye Bakanlığım zamanında daha ve bunlar aksetti dışarıya.

Arkadaşlarım beni ziyarete geliyorlar, Alican parti kurmak için arkadaşları tarafından tazyik ediliyor, parti kurma teşebbüslerine girişiyorlar falan diye neşriyat yapılıyor devamlı. İşte bu neşriyatın etkisiyle , o zaman 60 sonunda bütçeyi istediğim gibi çıkaramadığım için Maliye Bakanlığım istifa etmişim, Ocak 61'de de kurucu meclise seçilmişim, arkadaşlarım da benim yeni bir parti kurmam yönünde tazyiklerini arttırdılar. Ondan sonra 961'in Ocak ayı başında, Kurucu Meclis de kurulurken, aşağı yukarı kafamızda bir parti kurmaktan başka çare yoktu. Memleketi, yeni dönemi hiç olmazsa eski dönemin hastalıklarından kurtaralım, biz tecrübeli insanlarız bu işi halledebiliriz, fikirleri kafamızda yer etti.

O anlayışlarla her gün toplamıyoruz arkadaşlarla, ben bir türlü karar veremiyorum, ben böyle bir partinin başına geçemem, parti başkanlığı yapamam, uğraşamam ben bu işlerle diyorum. Siyaseti oldum olası pek uzun boylu sevmedim. Siyaset sevilecek bir şey, siyaset namuslu yapmak için sevilecek bir şey değil ve her vatandaş yapmalı. Neyse bu suretle Kurucu Meclis kuruldu, Kurucu Meclis Ocak ayında kuruldu. Şubat ayında da biz partiyi kurduk.

SORU. Peki Yeni Türkiye Partisi adını nasıl koydunuz? Nerden aklınıza geldi Yeni Türkiye Partisi?

CEVAP: İsim olarak çeşitli telkinler geliyor, şunu yapalım, şu ismi koyalım diye. Önce Hür Demokrat Partisi koyalım dedik, ama demokrat ismini şeye koydurmayız dedi Milli Birlik Komitesi, yeni partilerin kuruluşunda onlar müsaade etmedi. Yoksa biz Hür Demokrat Parti diyecektik benim anlayışıma göre. Ama “hür” lafını da koyarsak diyorduk, Hürriyet Partisini de kurduk ya vaktiyle, Hürriyet Partisi’ne DP’liler sempati duymuyorlardı, onları iteleriz dedik. Hür kelimesini de koymayalım dedik sonunda. Demokrata da zaten ötekiler müsaade etmiyor dedik. Eee, Yeni bir düzen getireceğiz memlekete “Yeni Türkiye” diyelim buna dedik. En sonunda bu fikir galebe çaldı, kim tespit etti de öyle oldu hatırlamıyorum ben şimdi, böylece Yeni Türkiye Partisi lafını koyduk.

SORU: Bir de şöyle bir olay vardı: Cumhuriyetçi Memleket Partisi ile üç parti birleşme kararı vermişti bu parti kurulmadan önce, daha sonra neden vazgeçildi? Vazgeçilme nedenleri nelerdi? Hatırlıyor musunuz?

CEVAP: Şimdi biz onunla birleşme kararı hiçbir zaman vermedik. Şimdi kızım, o zaman o günler o kadar karışık günler ki, bazı problemleri ben bile çözemedim kafamda. Şimdi bir gün şey çıktı ne partisiydi o, Cumhuriyetçi Memleketçi bilmem ne partisi çıktı, bir takım insanlar çıktı bunu kuracağız dediler ve onu bizim Yeni Türkiye Partisi’ne bağlamaya çalışanlar oldu. Biz ona hiç itibar etmedik aslında, o partiyi kurma teşebbüsünde olan insanlara da itibar etmedik o sırada. Fakat o insanlar Gürselle temas etmişler ve Gürsel o zaman bir parti kurulsun da bu parti sayesinde Halk Partisi’nden memleketi kurtaralım fikrinin etrafında. Ve o partiyi mutlaka Alican kursun istiyor. Ama ben, bir safhaya geldi iş beni bir iki defa çağırdı, ben

Paşam böyle parti kuramam dedim. Paşa benden ümidi kesti ondan sonra. Paşa benden ümidi kesince bunlarla münasebet kurdu. Bunların içinde Enver Adakan da vardı galiba. Var gibi geliyor bana çünkü Adakan bizimle asıl anlaşma halinde idi. Bizi birden bıraktı, o partiyi kurdular onlar. Sıtkı Ulay Paşa vardı. Onlar o partiye Gürsellin yardımını sağlamışlar. Sonra gazetecilerden bazıları hatta, Gürsel diyordu ki bana: “*Alican sen partini kur ben sana maddi imkan da sağlarım, diyordu*”, ben ne maddi imkanınızı isterim paşam dedim ne parti kurarım dedim onunla. Nihayet ben asker menşei bir parti Türkiye’de yürümez dedim, fikrindeydim. Ben kuramam dedim onu. Benden ümidi kesince işte o partilerin ismi çıktı ortaya. Ve onlara güzel de para yardımı da yapmış o sıralarda.

SORU. Peki bu Yeni Türkiye’nin amacı neydi?

CEVAP: Amacı programında vardı o işte.

SORU: İşte bunları ben istiyorum. Bir de diğer partilerden ayrılan yönleri, ekonomik politikaları, siyasi politikaları?

* * *

Mülakatın Devamı (12.02.1999)

Kurucu Meclis kurulduktan sonra ben Kurucu Meclise eski bakan sıfatıyla girdim. Kurucu Meclis 6 ocak 1961’de açıldı sanırım. Benim Kurucu Meclise girip giremeyeceğim tartışmalarının olduğu sıralarda. 24 Aralık 1960’da Maliye Bakanlığından istifa ettim. Kurucu Meclis müteakip ayın 6’sında toplandı. Bakanlar kurulu kontenjanından da Kurucu Meclise bir takım kişiler girdi. Benim eski bakan olmam dolayısıyla girip girmeyeceğim münakaşa konusu oldu. Alican Bakan değil nasıl girer. Sonra Milli Birlik Komitesi toplandı galiba ve beni dışarıda bırakmak işlerine gelmedi. Bakanlar Kurulu kontenjanından Alican Kurucu Meclise girecek dediler ve ben Kurucu Meclis üyeliğine girdim. 6 Ocakta Kurucu Meclise girdim. Kurucu Mecliste çalışırken de bir taraftan Parti çalışmaları yapıyorduk arkadaşlarla. Bir ay sonra Şubatta Partiyi kurduk.

SORU: Adalet Partisi ile Yeni Türkiye Partisinin bir de birleşme olayları vardı. Bundan bahsedebilir misiniz?

CEVAP: Adalet Partisi ile YTP arasında birleşme konusu, bu partinin kurulduğu günden itibaren aktüel kalmıştır. Hep devamlı böyle bir konu mevcut olmuştur. Çünkü kuruluşta zaten bu iki partinin ayrı ayrı kurulmuş olması bir acayip teşkilatlanma şeklidir. YTP' yi kurmaya ben karar verdim en sonunda ve başına da Alican YTP' yi kuruyor ve başına geçiyor dediler. Alican kuruyor deyince, o DP'nin, hasta DPliler çileden çıktılar. Çünkü herifler bana gelirlerse hepsini kovalayacağım. Ne Partiye alacağım, nede görev vereceğim. Onun için kıyamet kopardılar. Ne yapalım, ne yapalım, Gümüşpala'yı kandıralım dediler. Başımıza bir eski Orgeneral getirirsek tamam biz işimizi götürürüz, orduyla da iyi münasebetler kurarız dediler.

O zaman benim de bir arkadaşım vardı, Gümüşpala'nın yanında vaktiyle çalışmış bir asker, Ertuğrul Alatlı diye bir Kurmay Albay. Gümüşpala vaktiyle Ertuğrul Alatlı'nın kumandanlığını yapmış. Gümüşpala onu seviyor, bu da Gümüşpala'ya çok hürmet ediyor. Bana geldi bir gün Alatlı, dedi ki Alican bey dedi, Gümüşpala bizim partiye gelecekmiş, sizinle görüşmek istiyor dedi. Ben de gelsin görüşelim dedim. O İzmir'deymiş galiba, Ankara'ya geliyor. Randevu verdik Gümüşpala'ya. Alatlıyı da ben Hava meydanına gönderdim. Gümüşpala'yı al getir dedim. O gün ben Alatlı Gümüşpala'yı getirecek diye bekliyorum. Sonra bir haber geldi Gümüşpala geleliyormuş, dediler. Niye dedim. Bugün Dünya gazetesinde bir haber çıkmış, Alican'ın beyanatı çıkmış orada: Alican, Gümüşpala gelecek diyorlar, gelirse de partiye kuracağız, gelmezse de partiye kuracağız biz, demiş. Benim hiç öyle beyanatım olmadı. O Partizanlar Gümüşpala'yı caydırmak için harekete geçmişler demek ki. Ben Telefon açtım, Gümüşpala gelmiş, Gül Palas diye Ankara'da bir hotel var oraya. Paşam dedim, randevunuzda sizi bekledim, gelmiyormuşsunuz dedim. Alican bey dedi, işte o beyanat dedi, Paşam dedim benim böyle bir beyanatım olmadı. Olsa söyledim. Haber yanlış intikal etmiş dedim. Onu o zaman bildireyim. Siz nasıl isterseniz karar verirsiniz dedim, bitti ve Gümüşpala benden bir gün evvel galiba, o partizanlarla alelacele partiye kurdu. Bizim Parti 14 Şubatta kuruldu. Ondan bir gün evvel de 13 Şubatta Adalet Partisi kuruldu. Yalanla kuruldu. Yani iki parti zaten kurulurken, kurulmaması lazım gelen iki partiydi. Ben vazgeçemedim artık, çünkü çok angajeydim.

İki partinin kurulmasından sonra da bu defa iki partinin birleşmesi başımıza dert oldu. İçimizden bir takım mebuslar seçimlere girerken, benim yumuşak

tutumumdan cesaret alarak, Alican'ın partisini kapatamazlar, Alican'ın partisine girenlere zarar gelmez diyerek bana gelmişler ama esas arzuları Adalet Partisiyle olmaktı, Adalet Partisinin Politikalarını benimsiyorlardı. Benim mebusların neredeyse yarısı Adalet Partisi hastasıydı, ama benim partiden mebus olmuşlar.

SORU. İki Parti programı arasında ne gibi bir fark vardı?

CEVAP: İki parti arasında program bakımından fark yoktu çünkü Adalet Partisinin programı yoktu. Adalet Partisi: Alelacele beş on kişi bir araya gelmiş, işte biz parti kuruyoruz, partimiz liberaldir, bilmem şudur gibilerden laflar atmışlar bir takım ortaya, biraz da DP'nin eski DP'lileri methetmişler o kadar. Benim partinin programı var ama benim partinin programını da kimseye benimsetemiyorum ben. O kavganın içindeydik. Adalet Partisinin bütün politika konuşmaları: *“ihtilâlin intikamını alacağız, şöyle yapacağız, böyle yapacağız. Yassıada'yı kuranları biz Yassıada'ya göndereceğiz, kuyruk diyenleri cezalandıracağız, işte Demokrat Parti'nin kuyruğu diyorlardı Adalet Partililere”* hülâsa, onların programı diye bir şey yok. Sadece bu kavgayı yapıyorlar Türkiye'de. Yahu bu kavgayla bir şey çıkmaz diyen ben programımı aptalcasına anlatıyorum millete. Öyle dönemlerdi o zamanlar. Ama buna rağmen seçim sonunda ben altmış mebus çıkardım, onlar 145 mebus çıkardılar. Ondan sonra senato da vardı. Aşağı yukarı eşit senatör çıkardık. Ben otuz senatör çıkardım, galiba onlar da o civarda çıkardılar. Seçimler böylece bitti.

Şubat'ta kurulmuşuz. Ekimde de seçimler geldi. Ve araya da bu Yassıada'lıların muhakeme sonuçları çıktı. Adnan Bey'in, Hasan Polatkan'ın falan idamları oldu. Memleket tam şey içersinde muazzam stres içerisinde. Böyle bir havada seçimleri yaptık. O seçimlerden gene iyi netice almışım ben. Adamları karşı tarafı öldürüp diriye aklını başına toplayıp böyle doğru dürüst laf edenlere de rey veren çıkmış, altmış tane mebus çıkardık. Ama meclise girdiğimiz günden itibaren bu iki partiyi birleştirelim laflarından kurtulamadım ben. Alican reddediyor, yoksa iki parti birleşir diyorlar. Bütün Partilerin başkanları biz birleşip de Alican'ı yanımıza alırsak, Alican bizi ekarte eder, başa geçer diyorlar. O kavgalar da var. Liderleri istemiyordu beni.

Bu işin en somut şeklini Haldun Yalçın yaptı. Bana geldi: *“Demirel'le konuştum, iki partiyi birleştirelim diyoruz”* dedi. Demirel, evvela bu sözü kabul

etmedi falan. Hülasa bu iki partiyi birleştirme meseleleri hep böyle devam etti. Bizim meclis grubumuzda konuşulan mevzuların çoğu bu iki partinin birleşmesine taalluk ediyordu. Ben hayır diyorum, grubun pek çok ismi yapalım diyor, kavga gürültüyle geçti. O bir devreydi, artık hiç hatırlamak istemiyorum.

SORU: YTP ile CHP arasında nasıl koalisyon kuruldu, bundan bahseder misiniz?

CEVAP: Bizim hükümetimiz nasıl kuruldu. Bunun başlangıcına gitmek lazım. 60 darbenin sonunda askerler bir şey ümit ediyorlardı. Biz, seçim kanunu yaptık, her şeyi yaptık, bir seçim yapıyoruz. Bu seçimin sonunda mecliste Halk Partisi çoğunluk halinde gelecektir, diyorlardı. Seçimlerin sonunda, Adalet Partisi 145 , biz altmış küsur aldık, altmış küsur da Cumhuriyetçi Köylü Millet partisi aldı, toplam 260 küsur. Zaten 450 kişilik mebus mürekkep adeti var. Ekseriyeti, DP'ye sempati duyan, DP'nin devamı diyen partiler aldı. O tarihten itibaren de Türkiye'de meclis açılış mı? Açılmasın mı? Meclis açılırsa hükümeti kim kursun meselesi aktüel siyasi mesele oldu.

Askerler kendi aralarında karar verdiler, hakikaten verdiler kararı, dediler ki aralarında, bunların bir çoğu darbeyi yapmış olanlardı, biz bu meclisi açtırmayalım. Bir Profesör, akıl vermiş onlara, meclisi açtırmazsanız Anayasayı çiğnemiş olmazsınız, meclisi açtırap sonra kapattırırsanız Anayasayı çiğnemiş olursunuz. Yani 61 seçimlerini takip eden günlerde Türkiye'nin siyasi meselesi buydu. Açmayacağız dedi Ordu kendi aralarında. Ordunun bu görüşü Cumhurbaşkanı'na kadar intikal etti. Askerler Cumhurbaşkanı'na gidip dediler ki: *"Paşa, Demokrat meclisi oldu bu meclis, DP'nin devamı olan partiler çoğunluk aldılar, kuracakları hükümet de tabi eski DP Hükümeti gibi olacak, biz meclisi açtırmayacağız haberin olsun"* dediler.

O zaman, Cumhurbaşkanı bizi çağırıldı. İsmet Paşa başımızda, ben, Osman Bölükbaşı, Gümüşpala. Cumhurbaşkanı: *"Böyle açtırmayacağız diyor ordu mensupları. Ben meclisin açılması taraftarıyım. Ben meclisi kapattıramam. Kapattırılmış bir Cumhurbaşkanı olamam. Onun için ben orduya karşı duracağım. Yanımdaki Cumhurbaşkanlığı Alayı ile bunlara makavement edeceğim. Sizden rican parti başkanlarısınız, millete birer deklarasyon yapın, Cumhurbaşkanı'na böyle dediler Ordu Komutanları, Cumhurbaşkanı mukavemete karar verdi. Biz Cumhurbaşkanı'nı destekliyoruz, deyin"* işte o zaman , tabi ben bugün bunu ben

söyledim dersem vay Alican kendini methediyor derler, hayır hakikaten ben dedim ki: *“Paşam ben sizin bu teklifinizi kabul etmiyorum. Ben Türk Milletine radyonun başına geçicem, Cumhurbaşkanı orduyla kavga edecek, biz de Cumhurbaşkanı'nın yanında yer alacağız, sivillerle askerler birbirlerine girsin. Ben bunu diyemem. Böyle bir şey demeye bile kendimi yetkili görmem. Nasıl derim Paşam”*; Ama efendim açamayacağız diyorlar; Açmayacağız diyorlarsa siz bunları çağırırsınız, bizi de çağırırsınız. Nedir sizin derdiniz dersiniz. Biz de sivil insanlar olarak, sivillerin başı olarak, nedir bizden istediğiniz diye sorarız onlara, karşılıklı görüşürüz, bir anlaşmaya elbette varırız. Anlaşmaya varamazsak, ben milletle Orduyu karşı karşıya getirmek için hiçbir zaman evet diyemem dedim.(Ben orduyla milleti karşı karşıya getirmektense o meclise girmem, siyaseti de bırakırım). Onun üzerine, bir defa akil adam İsmet Paşa var başımızda, o da durumu anladı.

Bunun üzerine Cumhurbaşkanı onları çağırmış, öğleden sonra gelmişler. Cumhurbaşkanı, parti başkanları sizinle görüşmek istiyor demiş. Onlar da parti başkanları bizimle görüşmek istiyorlarsa bize şu, şu, şu hususlarda söz versinler demişler. Cumhurbaşkanlığına Gürselden başkası düşünülmecekti. Askerin *Emin su* hikayesi vardı, bu meseleye sivil iktidarlar karışmayacaklardı. Askerin işlerine sivil iktidarlar karışmayacaklardı. Askerin taleplerini yerine getireceklerdi. Ondan sonra bizler de, o 147'ler meselesi vardı galiba, o meseleye de karışmayacaklardı. Bunları söz versinler bize, meclisi açabilirsiniz.

O zaman bize intikal ettirdi bunu Cumhurbaşkanı. Bu şartları kabul ettik biz. O gece Adalet Bakanlığında toplandık, İsmet Paşa (Halk Partisi), Osman Bölükbaşı, Gümüşpala da dahil hepimiz bir protokol imzaladık: (24 Ekim 1961)

- *Cumhurbaşkanlığına aday göstermeyeceğiz,*
- *Emin su hareketine karışmayacağız,*
- *Ordunun meseleleri ile ordunun meşgul olmasını kabul ediyoruz. (Tabi zaten öyle olması gerekir.)*

Talat Aydemir onun için seni asacağız Ekrem diyordu.

SORU: Peki Talat Aydemir bu konular da hiç aracı oldu mu?

CEVAP: Hayır, Talat Aydemir istemiyor bunları. İsmet Paşa'ya düşman o. Gürsel'e de düşman. Onun üzerine biz protokolü hazırladık, altına imzalarımızı attık. Ertesi gün Komutanlarla toplandık. Komutanlara da dedik ki, şunları, şunları, şunları

istiyorsunuz biz kabul ediyoruz. Siz de kabul ediyorsanız meclisi açalım. Meclisi açmanın karşılığı bu. Kabul ettiler meclis açıldı. Biz ilk ordunun müdahale engelini aşmış olduk bu surette. Meclis açılmış oldu. O meclis açılmasaydı, bugünkü meclisler de olmayacaktı.

Meclis açıldıktan sonra hükümet kurma meselesi çıktı ortaya. Hükümet ne olacak. Cumhurbaşkanına paşam hükümet ne olacak diyorduk. Benim o zamanlar en kuvvetli müdafaam, Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi hükümet kursun diyordum. İki düşman kardeşler. Onları biraya getirebilirsek biz bir defa, ne olsa bir yakınlık hasıl olur aralarında. Böylece hükümet kurulur. Adalet Partisinin şeyleri, bizim şeytanlar kafasına koşuyor ben Halk Partisiyle hükümet kurmam diyor. Halk Partisinde İsmet Paşa, en iyisi en doğru yol bu diyor ama, Halk Partisinde de karşı çıkanlar var. Ne yapalım, ne yapalım araya orduyu soktular o zaman. Ordu Adalet Partisine nüfuz etti, kabul edeceksin arkadaş dediler ve ordunun tavsiyesiyle Adalet Partisi kabul etti, ilk koalisyon hükümeti o zaman, meclis toplandıktan sonra, 961 yılında AP-CHP koalisyon hükümeti kuruldu. Böyle kuruldu o hükümet. Biz, günlerce heyecan çektik, günlerce haberler geliyor. Türkiye’de darbeden sonra kurulan ilk hükümet bu (Birinci Koalisyon Hükümeti). Bizim hükümet bundan sonra geliyor.

Bu hükümet böyle zor şartlar altında kuruldu. Cumhurbaşkanlığına o zaman AP şeyi, hocayı, istiyordu Anayasa Profesörü olan Ali Fuat Başgözü. Biz bu işlerle uğraşırken Hoca o zaman korktu İsviçre’ye kaçtı. Ve AP ile CHP koalisyon hükümeti kuruldu ve çalışmaya başladılar. Çalışmaya başladılar ama, adına çalışma diyemezsin, kavga demen lazım. Birisi bir şey diyor, öteki tersini söylüyor. O onla kavga ediyor, o onla, altı ay mı sürdü. 962 yılı Haziran ayında en sonunda anlaşamayacakları anlaşıldı ve koalisyon hükümeti düştü. İşte o hükümet düştükten sonra, Cumhurbaşkanı ikinci koalisyon Hükümetinde İsmet Paşa’yı Başbakanlığa getirdi. İsmet Paşa da, Başbakanlığa gelince benimle temasa geçti, Cumhuriyetçi Köylü Partisiyle temasa geçti. Biz üç parti, oturduk yeni ikinci koalisyon hükümetini kurduk ve o zamana kadar hiç usul haline getirilmemiş olan *koalisyon protokolü* adı altında bir belgeyi imzaladık. Yani koalisyon kurduk, ama koalisyonda her partinin vazifeleri şu olacak, sorumlulukları şu olacak, yetkileri şu olacak diye esaslı bir belge yaptık. Ben birtakım esaslar koydum o sıralarda çünkü küçük partileri sadece koltuk

değneği olarak kabul ediyordu o zaman kadar herkes. Küçük partilerin de hükümette müessir olma fikrini benimsetmeye çalıştım o protokolde. Hepsini kabul ettiler ama onları tatbik ettiremedim. Sonunda ondan dolayı da koalisyon dağıldı. Ondan sonra bütün şimdi bütün koalisyonlar onları (Koalisyon Protokollerini) yapıyorlar. Sorarsan onlar akıl etmiş oluyorlar onları. Başlangıçları hep biz tesis ettik, onlar devam ediyorlar. Ondan sonra da biz yokuz ortada hep onlar var. İkinci koalisyon böyle kuruldu kızım. Ve sonunda da dağıldı.

Ama İsmet Paşa'nın koalisyonun dağılma mevzunda aslında hiçbir kusuru yoktu. Etrafindaki bir takım partizanların tabi kusuru oldu. Ama esas hükümetin dağılmasında benim kusurum olmuştu. Çünkü ben yerel seçimlerde alacağım rey ehemmiyet verdim. Alacağım rey daha evvelki genel seçimde aldığım reyden düşük olursa, önemli nispette, oranda düşük olursa kalamam hükümette dedim. Bir prensip koydum. O prensibi tatbik ederken de hükümetten ayrılma zarureti hasıl oldu. O da İsmet Paşa'nın Amerika'da olduğu bir zamana rastladı. İsmet Paşa Amerika'da iken hükümeti bozdu Alican dediler. Ve 963 yılı sonunda, 62 Haziranında kurduk 63 yılı sonunda hükümetten yerel seçimlerde reylerim, daha önce genel seçimde % 13 aldığım halde, % 6,5'a düştüğü için hükümetten çekilmek mecburiyetindeydim, dedim İsmet Paşa'ya. İsmet Paşa: "*Alican, yerel seçimlerde alınan bu netice bir şey ifade etmez, gel istifa etme*" dedi adamcağız ama ben istifa ettim. İstifa da biçimsiz bir zamana rastladı. Kenedy'nin ölümüne bir, bir de asıl terslik, Kıbrıs'taki papazın o başkaldırması sırasına rastladı. 63 sonunda o Kıbrıs olayları oldu ya o zamana rastladı. Kıbrıs hadiseleri, ben hükümeti bozmadan bana intikal etmemişti. Ondan sonra intikal etti. Makaryos'un bir mektubu gelmiş onu bana çıkarmadılar.

SORU: Neydi o mektup?

CEVAP: O Mektup işte Kıbrıs hadiseleri, Kıbrıs Anlaşmasını ortadan kaldırmak ve Rum Kesimini, Türk Kesimine ekalliyet hakkı vererek Rumların Devlet hakkını kabul etmek şeklindeydi Makaryos'un. Daha evvel gelmişti Türkiye'de o iddiaları söylemişti. Ret ettiydik biz. Bu sefer gücünü kullanarak yerine getirmeye çalıştı. Ama o mektuplar falan bana intikal etmeden bizim hükümet istifa etti. Ondan sonra Kıbrıs olayları çıkmaya başladı. Bizim bir doktor öldürüldü, bir takım hadiseler çıktı. Bu hadiseler de olup dururken, Cumhurbaşkanı yeniden hükümeti kurma vazifesini

İsmet Paşa'ya verdi. Ben yeni hükümeti desteklerim dedim ve destekledim de ondan sonra.

SORU: Sonra siz hükümetten ayrıldıktan sonra YTP ne oldu?

CEVAP: YTP, siyasi parti olarak devam etti mecliste tabiatıyla. Hükümetten sonra üç yıl daha 966'ya kadar devam ettik. Tabi bu devam sırasında mebus adedinde azalmalar oluyor, şu oluyor bu oluyor. Ondan sonra 66'da büyük kongre yapıldı. Büyük kongrede de ben çıktım dedim ki: *"Ben başarılı olamadım ve partinin başından ayrılmak ahlakî vazifemdir. Bu işte başarılı olacak bir insan gelsin başa geçsin"* dedim. Yok efendim Alican sen hem başarılısın hem şusun, hem busun falan dediler. Hayır ben kalamam dedim. Ben kalamam deyip de ayrılınca birisine teslim ettik biz partiyi, Yusuf Azizoğlu muydu neydi. 66'dan sonra aşağı yukarı politikayı bırakmış gibiydim. 969'a kadar mecliste devam ettirdim ve 969 seçimlerinde de aday olmadığım için tamamen alakamı kestim.

SORU: Bir de hatırlıyor musunuz Mart 1962 tarihinde YTP'den istifa etmek istemişsiniz fakat bu önlenmiş ve vazgeçmişsiniz. Bundan biraz bahseder misiniz.

CEVAP: Böyle bir hadise oldu. Kızdım ben. Çünkü, YTP deyince Ekrem Alican'ın partisi diyorlardı. Mecliste konuşmaları Alican yapar, mecliste bütçe konuşmalarını Alican yapar. Grubunuz homojen olmazsa, yani size bağlı insanlardan, hiç olmazsa fikirlerinize bağlı insanlardan kurulu bir grubunuz olmazsa, şu Hüsamet'in'e bakıyorum acıyorum ben şimdi, her gün bir mebus kaçıyor bilmem ne oluyor. O vaziyette. Hepsi akıl veriyor sana, peki verdiğin akli tatbik et mecliste sen çık da konuş diyorsun. Yok efendim, sizden iyi konuşamam ben siz konuşacaksınız. E ben konuşacaksam, bırak da ben aklımı kullanayım. Böyle bir hava oldu. Hadi ya sizinle iş mi yapılır dedim ben, istifa ettim. O geldi bu geldi, yalvardı, yapma Alican, şöyleydi, böyleydi, bak partide kimse kalmaz sen gidersen ne kalır dediler. Hadi devam edeyim dedim. Böylece devam etti, 962'de oldu. Galiba Talat Aydemir hikayesi 22 Şubat dolayısıyla kızdırdılar beni. Çünkü adamın karargahına gitmişim anlaşma yapmışım, vazgeçirmek için, ondan sonra bunlar akıl danelik ediyorlar, efendim şöyle oldu da, böyle oldu da.

Ondan sonra kanun çıkaracaktık biz İsmet Paşa ile, darbelere sebebiyet vermeyecek şekilde partilerin davranışlarına yön vermeleri için bir tedbirler kanunu

çıkarttık. O Tedbirler kanunu çıkartırken tabi bunların işine gelmiyor. Bundan sonra AP'yi methetmek yok, DP'yi methetmek yok, bundan sona darbei kötölemek yok diye kanun çıkartıyorsun vay efendim nasıl olurda ben darbeyi kötöleyemem diye benim grubum ayağa kalkıyor. Hadi be sizinle mi uğraşacağım ben diye bıraktım istifayı verdim çıktım. Sonra ayağıma geldiler, beyefendi biz öyle demedikte şöyle dedik, şu oldu, bu oldu dediler sonra ben partinin dağılmasını istemediğimden istifadan vazgeçtim. Böyle hadiseler çok olur siyasette.

2. Raif Aybar ile (9 Mayıs 1999)

SORU: İlk defa ne zaman Ekrem Alican ile Siyasette birlikte çalışmaya başladınız?

CEVAP: 950'de başladık meclis açıldığında. Zaten Mülkiyeden birbirimizi tanıyoruz. O Adapazarı'ndan gelmiş, o zamanlar Adapazarı vilayet değildi, İzmit'e bağlıydı. Ben de kaymakamlık stajımı da İzmit'te yaptığım için, Adapazarı vilayet olmak istedi, DP zamanında vilayet oldu. Şimdi, o İzmit mebusu olarak geldi meclise, ben de Bursa mebusu olarak geldim. Otomatik olarak aynı felsefe, aynı kafa aynı vicdanla çalıştığımız için hep buluşuyorduk kanunlarda. Hiç konuşmadan çok sert kanunlara beraber rey verdik. DP grubu bizi çok severdi, sevenimiz çoktu daha doğrusu.

Ben bir kere kimseye tek kelime söylemediğim halde DP'den çıkılınca, biz istifa ettik onlar da kovdular bizi. O safhaya kadar 11 kişilik DP grup idare heyetinin üyesiydim ben. Ekrem de, en ağır komisyon, bütçe komisyonunun devamlı üyesiydi. Biz çıkarken arkadaşlarımızın bir çoğu üzüldüler. Fakat, üç dört tanesi hariç, hiç birisi bizim arkamızdan adım atamadı. Çünkü bizim yolumuz mebusluğu kaybetme yolu idi. Ne Ekrem'in umurunda idi mebusluğu kaybetmek, ne de benim umurumda idi. Çünkü biz bildiğimizi okuruz, kazanırsak kazanırız, kazanamazsak işimize, gücümüze bakarız. Anamız bizi mebus olarak doğurmadı diyorduk.

SORU: Bu ispat hakkı meselesinden dolayı DP'den ayrılmak zorunda kalmışınız, bunu biraz açabilir misiniz?

CEVAP: İspat hakkı aslında bütün demokratik ülkelerde mevcut olan bir hak, bizde yoktu. Fakat DP hareketi, iktidara geldikten sonra, hem Halk Partisi iktidarından milletin bıkmış olması psikolojisinden, hem de bir seçim sisteminden doğma

iktidarındır o, seçim sistemi öyle. İstanbul'dan on tane milletvekili çıkacak bir tane fazla oy alan on mebusu birden götürüyor, ekseriyet sistemi. Bu sistem Halk Partisi'nden geldi. DP liderlerinin hoşuna gitti bu sistem.

SORU : Bu ispat meselesi sorunu nasıl ortaya çıkmıştı?

CEVAP: Eskiden mesela birileri devlet bankalarından hakkı olmadığı nispetlerde paralar alsa, gündüz gözüyle bile hırsızlık yapsalar, gazeteciler bunlara mani olacak yazılar yazsalar, yazdığı şey doğru bile olsa, hapsi boyluyorlardı. Bu günkü yazılanların elli de birini bile yazamıyorlardı. Çünkü ispat hakkı yoktu. Onun için ispat hakkı çok mühim bir haktı. Basın hürriyeti, kamu idaresinde denetimi yapabilmek için biz ispat hakkını isteyince, deli oldu Demokrat Partililer.

Biz ispat hakkını ortaya atınca bunlar, alelacele 57 seçimlerine karar verdiler. Tabi biz de gitmişiz partiden. Yeni seçimi kazandılar bir devre daha, dört sene. Aslında bir seneden fazla vakit vardı seçimlere. Biz takım halinde çalışırdık. Bizim takımda Ekrem var, ben varım, 54'de gelen ve hemen bize katılan Turan Güneş var.

SORU: Bu 19'lar olarak DP'den ihraç edildikten sonra yeni bir parti kurma girişimleriniz var. Bundan bahseder misiniz?

CEVAP: İspat hakkından sonra, Hürriyet Partisini kurduk. Ama HP'yi kurduğumuzun hemen arkasından 57 seçimleri geldi. O zaman, bugünkü gibi böyle, otobüsler dolusu adamı oradan oraya milyarlarca lira vererek seçim propagandası yapmak gibi bir şey yoktu. Biz hep kendi on kuruşluk maaşımızın beş kuruşunu masraf olarak kendimiz sarf ederdik. Parti kurarız masraf bizden, dolaşırız masraf bizden, kira veririz masraf bizden. Vilayetteki olan teşkilatımız da böyle. Şimdi böyle bir nizamın içerisinde, üç ay evvel, beş ay evvel kurulmuş bir partinin bir şey alması imkanı yoktu. Kazanamadık.

SORU: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ile bir birleşme meseleniz vardı. Bir anlata bilir misiniz?

CEVAP: Birleşme değil de iş birliği vardı. Halk Partisi, biz, Bölükbaşı'nın partisi önümüzdeki seçimlerde güç birliğine gidelim dedik. Bunun konuşmaları İstanbul'da olacaktı. Ben de o sıralarda hastaneden çıktım, anamın İstanbul'daki evinde

dinleniyordu. Bana Raif sen ordasın karşılıklı müzakerelere sen katıl dediler. O zaman midem ameliyatla alınmıştı, paşa bana Raif nasılsın dedi midem bakımından falan. Valla paşam dedim muhalefette yeter dedim. Yürümedi o. Zaten çok zor yürüyecek bir müzakere idi o, Bölükbaşı vardı çünkü. Bölükbaşı, çok kuvvetli bir adamdı bazı taraflarıyla, bazı taraflarıyla da müşkül bir adamdır. Müzakere yürümedi.

SORU: YTP'yi nasıl kurdunuz bundan bahseder misiniz?

CEVAP: Darbeden hemen sonra Ekrem, erken bir saatte atladı geldi. Ben evde oturuyorum. Anlattı bana durumu. Gece adam göndermiş Milli birlikçiler, birisi çok namuslu bizimle beraber olan bir gazeteci vardı Emin Galip Sandalcı, Emin Galip Sandalcı ile bir hakim yüzbaşı, öldü Allah rahmet eylesin Fikret, ikisi gelmişler Cemal Paşa seni istiyor diye. Geldi Ekrem, bana dedi ki, ya Raif böyle böyle böyle dedi Ekrem'in Maliyeciliği falan iyidir. Ekrem daha DP zamanının da iken bütçe tenkitleri yapılırken aleni celsede, dolgun teklifler yapardı. Ekrem'e Maliye Vekilliği teklif etti Cemal Paşa. Sen al maliyeyi üzerine dedi. Askerler şimdi de öyle yapıyorlar, farkında değiller bu gafiller. Bu DP'nin çöküntüye doğru, saçmalamaya doğru, gittiği devirlerde ben dikkat ederdim iki- üç tane Kurmay Albay mutlaka dinleyici şeyinde tarafında otururlardı. Onlar not alırlardı, Genelkurmayaya götürürlerdi. Kim hangi örse çekiç vuruyor, onları grup grup tespit ediyorlar. Haberleri var meclisteki gidişattan. Ondan sonra Ekrem'i de böyle tanıyorlar ve bu vazifeyi teklif ediyor Paşa. Bana dedi ki Ekrem, şimdi ne yapayım çok ısrar ediyorlar dedi. Valla dedim Ekrem, şimdi Türk Ordusunda şu yapılan müdahaleye bir tek aykırı ses duyulmadı, ne generallerden ne neferden, eğri doğru neyse. Ordunun şu darbeyi yapmış olanların arkasında olduğu meydanda. Türk Ordusu bir yere gövdesini koyduysa, bunun karşısında duracak kuvvet yoktur. E bu memleket de idare edilecek. Onun için bir başka tarafı daha var işin dedim. Hani insan kasvete düşse, inat etse ben çalışmam sizinle dese, valla dedim bak bir tane yüzbaşı var darbe ekibinin içinde, binbaşı var, sen de yedek teğmensin dedim. Askere çağırır, yedek teğmen olarak maliye vekilliğine tayin ettim seni der. Hadi bakalım oturma, oldu mu? Bunun şakası olmaz. Onun için bunun hem o tarafını, hem de bu tarafını düşün, hem de bir hizmet fırsatı düşmüş olma tarafını düşün, ben olsam kabul ederim dedim.

Epeyce konuştuk burada. Daha sonra Ekrem, Naciye ile de bir konuşayım dedi. Kalktık gittik onlara. Ondan sonra onlar kendi aralarında konuştular ve Ekrem Maliye Vekilliğini aldı.

Sonra Kurucu Meclis kuruldu. Beni de Kurucu Meclis üyeliğine davet ettiler. Kurucu Meclis üyeliği yaptım. İşte o sıralarda Cemal Paşa, dağılan DP'den, eskiden DP içinde muhalif olmuş olanlardan, bir parti kurun bu DP'ye bir eski dayanak olsun diye. Onu da konuştuk Ekrem'le. Geldi bana haber verdi Ekrem, düşündük, taşındık. Ama DP'nin hapse girmemiş olanları, gene bizi seven arkadaşlarımız, Ekrem'in evine gidiyorlar, benim evime geliyorlar aman bizi yalnız bırakmayın geçin başımıza bir parti kurun diye. Fakat biz kendi kendimize böyle bir vaziyette parti kurmayı ne ben, ne de Ekrem hiç düşünmedik. Ama yukarıdan da talep gelince bunu bizden daha iyi yapacak kimse yok, istenen de yok. Ekrem'le bir konuşma yaptık: *"Valla Ekrem dedim bu partiyi kurmanı Paşa da senden ısrar ediyor, lazım dedim adamlar da eteklerimizde dolaşiyor, aman bize yeni bir parti kurun diyeSen başa geçersen, o taktirde ben de sana yardım ederim"* dedim. Ve eskiden DP'li olan, hapse girmemiş olan, arkadaşlarımızı çağırdık ve böylece YTP'yi kurmuş olduk. Alican başkandı, ben de başkan vekiliydim.

SORU: YTP'nin diğer partilerden ayrılan en büyük özelliği nedir?

CEVAP: YTP'nin özelliği, DP'nin yaptıklarını yapmamak. Biz DP'nin demokrasiyi yürütme fikrini terkeden adamlar değiliz. Ama yürütürken katkı karıştırdılar çok onun için yürümedi. Katkısız bir demokrasiyi yürütme fikri, programı da Ekrem kendisi yazdı tek,tek.

SORU: YTP'nin AP'den ve CHP'den ayrılan en büyük farkı nedir sizce?

CEVAP: AP bizden sonra kuruldu. AP, ben size söyleyim, o da ayrı bir numara. Eski DP'lilerden bir kısmı Gümüşpala Paşa'ya gelmişler, seni başkan yapalım geç başımıza demişler o da hemen kabul etti bunu. Onlar asacağız, keseceğiz, hapistekileri şimdi çıkaracağız falan filan bu vaatlerle memlekete yalan söylediler. Tek kelime yalan söylemedi ne Ekrem ne de ben.

SORU: Ekim 1961'de AP ile birleşme girişimleri vardı? Bundan bahseder misiniz?

CEVAP: YTP ile AP'nin birleşmesini katiiyen istemedim. Birleşme deselerdi ben girmeyecektim, Ekrem de girmezdi.

SORU: Milli Birlik Komitesi Ekim 1961 senesinde bütün parti liderlerini biraya getirerek ikaz etmişti. Hatırlıyor musunuz?

CEVAP: Ordunun içinde kurulacak olan meclisin güvenilmez olduğuna ilişkin bir kanaat oluşmuş. Ama Cemal Paşa da, meclisin kurulup çalışmasının başlaması taraftarı olan fikre daha fazla ve mesuliyetli bir mevkide. Buna rağmen partilerden de fikir olarak teminat vermek yukarıya, yani ordunun bu hareketi yapanlardan kim olursa olsun ona direnecek bir davranışa yeni meclis girmeyecek diye bir teminat vermektir.

SORU: Cumhuriyet Halk Partisi ile Yeni Türkiye Partisi arasında koalisyon hükümeti kurulmuştu biliyorsunuz, bu konu hakkındaki görüşlerinizden bahsedermisiniz?

CEVAP: Koalisyon kurulmuştu, gidiyordu. İsmet Paşa ile Ekrem konuştu, seçime gidiyoruz tekrar. Belediye seçimleri olmuştu. Onun seçim neticeleri , koalisyonun üç partisi bakımından, pek parlak görünmüyordu. Bizim samimi kanaatimiz, Ekrem'de de bende de mevcut olan, DP iktidarı 54 seçimlerinden sonra yani % 51 oya sahip değildi, gerçekte. Ama meclisin % 75'ine sahipti. Biz diyorduk ki, ihtilâlin karşısında, DP'nin % 100 de ihtilâli biz meşru sayarız. Çünkü DP zaten ekaliyette bu hareketleri yapmaya başladı. ekaliyettedir, ekseriyette değil. ekaliyette olduktan sonra bir parti, demokrasiye yürüyecekse eğer, kendi yerini bilmelidir. Bizim inancımız da bu, beyanımız da bu. Onun için belediye seçimlerinin sonunda eğer üçlü koalisyon -Bölükbaşı'nın partisi, Halk Partisi ile bizim partimiz- 51 den, 50'den aşağı düşerse biz koalisyonu devam ettirmeyiz. Çünkü, biz 50'den aşağı reyî olduğu halde iktidar devam ettirmeye ısrar ettiği için başına gelmiş olan ihtilâli meşru saymışız. Ona meşru saydığımız şeyi kendimiz yapmayız. Bunu söyledi İsmet Paşa'ya daha seçim neticeleri gelmeden evvel Ekrem. Geldi bana da haber verdi İsmet Paşa'yla böyle böyle konuştuk diye. Tam o sırada da, aynı gün, Kennedy öldü. İsmet Paşa gece karar verdi Kennedy'nin ölümüne gitmek istiyor. Ekrem İsmet Paşa'nın birinci muavini. İsmet Paşa'nın ayağı topraktan kalktığı dakika Başvekil Ekrem'dir. Öyle yürüyor iş. Fakat, ben sabahleyin burada açtım gazeteyi baktım:

Paşa gidiyor, Kenedy ölmüş Paşa gidiyor. Adamı uğurlamak lazım. Neticede sabah Ekrem'e telefon ettim, o sabahları benden daha ağır toparlanır, dedim eğer toparlanman biraz şeyse benim arabam erken gelir seni de alırım giderken, Paşa'yı uğurlamak lazım, bana haber gelmedi dedim.

Akşamdan gece yarısı Halk Partisi yukarda toplanıyor, Feyzoğlu'ndan aşağıya doğru, doktoruna kadar ismet Paşa'nın, herkes haberdar. İsmet Paşa kalkar kalkmaz memleketin Başvekili, bütçenin kabulüne de iki gün var- meclise verilmesine, bütçe tamamlanacak, hükümet bütçeyi verecek ve Ekrem gittiği dakikadan itibaren Başvekillik yapacak. Böyle olunca benim de tepem attı. Ne demek oluyor sana haber vermediler mi? Hayır dedi. Hayır haber vermediler, dedi. Uçağın kalkacağından yarım saat evvel, kırk dakika evvel Başvekilin şeysi İsmet Paşa'nın kalem mahsus müdürü, Ekrem'e telefon etmiş: Paşa hazretleri gidiyor mahzu malumat ederim diye. Güle güle gitsin demiş Hoca da. Benim evimden oraya varmak, kırk dakikadan fazla sürer, otomobille, gelemeyeceğim, güle güle gitsin demiş kapamış telefonu. Bunu bana da söyledi. Böyle olduysa ben de gitmiyorum dedim. Ben de gitmedim Paşa'yı uğurlamaya. Hemen arkasından kabine toplantısı var, bütçeyi bağlayacağız iki gün içinde, tabi bütçeyi Ekrem hazırlıyor, satır satır eksliğini, gediğini tamamlıyor.

SORU: Peki koalisyon nasıl dağıldı?

CEVAP: İşte Belediye seçimlerinde koalisyon hükümeti %51'den aşağıya düştü, İsmet Paşa'yla da konuştu Ekrem, % 51'den aşağıya düşerse koalisyonu dağıtacağım haberin olsun demiş, peki ben de o zaman hususi evrakımı toplamaya başladım bile demiş.

SORU: İstifa etti yani. Peki siz Ekrem Bey'in yerine olsaydınız ne yapardınız?

CEVAP: Ben zaten Ekrem'in tıpa tıp omuzundayım. Aramızda fark yok ki. Yalnız ben bir formül buldum o da yanlış da anlaşıldı. Aslında doğrudu. O zaman bir Kıbrıs meselesi vardı. İşler kızışmıştı. Onun için ben bir teklif yaptım, bütçeyi verirken. Dedim ki, bunu veriyoruz şimdi biz, sonuna kadar gidelim. Bütçe müzakeresinde son maddesine kadar götürelim, ama hepsi kabul edildikten sonra bir oylama vardı, tümünün oylanması, tümünün oylanmasında kırmızı oy verelim. Ve bu surette hükümeti dağıtalım. Çünkü tümünün oylamasında verilecek kırmızı oydan

sonra onun tamamlanması, tabi hükümete kalmayacak İsmet Paşa ayakta, başka hükümet kuracak yahut kurduracak, neticede en iyi niyetle benim bulduğum formüldü bu. Bütçeyi kabul edelim ama son maddesinde askıda bırakalım Paşa da dönecek o zaman ertesi gün üç gün sonra, daha müddeti var bütçenin, kabul edilir aksamadan gider. Eğer dedim, Kıbrıs meselesinde bir karışıklık olursa, daha şiddetli bir geçimsizlik olursa, o zaman devlet bütçesiz bırakılmış gibi bir hal olmaz. Bütçe, meclis toplu zaten, 15 dakikada hallolur. Hiçbir tökezlenme olamaz. O tökezlenmeyi önlemek için ben teklif ettim, kabul ettiler şeyler de Bölükbaşı'nın partisi de aynı görüşü kabul etti. Ondan sonra, ordayken düşürülmesi başka şey, ordayken düşürülmüş olması lafi çok istismar edildi ama çok haksızdı. Çok kritik ve mili metrik hesapların içersinde bize haksızlık çıkardılar.

Bir Reis-i Cumhuriyetin ölmesi, bir Reis-i Cumhuriyetin tayin edilmesine diğer Reis-i Cumhuriyetler yahut devlet Reisleri tayin edildiği zaman, ordaki merasim sadece bir şapka giyme, bir şapka çıkarma merasimidir. İsmet Paşa oraya müzakere toplantısına gitmedi. Bizim düşüncemiz de şu, eğer müzakere toplantısı gibi bir ihtimal var ise tek başına bir hükümet değil ki, Ekrem'i ve Bölükbaşı'nı da çağırır yahu böyle bir şey var ama, aslında elimizin altında şöyle bir iş de var haberiniz olsun nereye kadar giderse size haber vereceğim yahut şuraya kadar götürme niyetindeyim demesi lazım. Kırk sene devlet idare etmiş bir adam, on beş günlük Başvekil değil ki. Böyle bir şey de yok ortada, bizim hiç haberimiz yok. Onun için bizim o işte hiçbir kusurumuz yoktur. Mili metrik hesabımız vardır, aksamasın diye. Daha sonra biz istifa etmeden önce, parti zaten erimişti, HP gibi onu da feshetmek istedik ancak bir oy farkıyla feshedemedik. Alican , ben hepimiz istifa ettik. Biz bu partiyle işimizi bitirdik dedik. Bu aşamadan sonra da Alican'ın da, benim de siyasi hayatım sona erdi.

3. Süleyman Arif Emre ile (10 Mayıs 1999)

SORU: İlk defa Ekrem Alican ile siyasi hayata ne zaman atıldınız?

CEVAP: Efendim, bendeniz 956 yılında Ankara'da serbest Avukatlık yapıyordum. O sırada DP içerisinde bir ihtilaf baş gösterdi. Bu ihtilafın başını da Prof. Fethi Çelikbaş çekti. İspat hakkı kanunu diye bir kanun getirdi meclise. İspat hakkı

kanununu getirmekteki maksadı, şimdi o zamanki kanunlar resmi vazifeli bir kişinin bir yolsuzluk yapmış olması halinde, aleyhinde birisi bir yayın yapar ya da birisi bu işi ihbar ederse ona ispat hakkı vermiyordu yani, o zamanki sloganla Hırsıza hırsız demek suç oluyordu. Bu engeli ortadan kaldırmak için, temiz yönetime kavuşturmak için memleketi, veyahut da temiz olmayan kişileri yönetimden uzaklaştırabilmek için bu kanunu getirdi. Bu kanunu getirince DP'de büyük bir ihtilaf baş gösterdi. Adeta kıyamet koptu, diyelim. Bunları işte haysiyet divanına vermişler, böyle büyük bir mahkeme gibi oturmuş yüksek haysiyet divanı üyeleri, ifadelerini almışlar. Derhal bu kanundan imzalarınızı çekeceksiniz demişler. Fakat oradaki 19'lar hareketi, bu sanına 19 DP'li milletvekili Ekrem Alican Bey dahil imza atmışlar, onun için o hareketin adına 19'lar hareketi dendi, bu 19'lar orada o kadar etkili konuşmalar yapmışlar ki, orada bulunan bizim zevattan Refik Koraltan dahil heyecanından ağlamış, hak, hürriyet, Namık Kemal'den parçalar ortaya koymuşlar. Neyse sonra bunların sanıyorum dokuz tanesini partiden ihraç ettiler. Ötekilere dokunmadılar. Ötekiler de haysiyet meselesi yaptı biz de, mademki arkadaşlarımızı beğenmediniz, istifa ediyoruz dediler, istifa ettiler. 19'lar hareketi böylece başladı.

Bu hareketten Halk Partisi'nden onun başkanı İsmet Paşa çok memnun oldu, yani DP bölünüyor diye. Böylece Hürriyet Partisi'nin nüvesi teşekkül etmiş oldu. HP kuruldu. Biz de genç Avukatlar olarak heyecanlandık. Böyle bir harekete destek vermek gerekir dedik, Hüsamettin Cindoruk, ben daha bir çok arkadaş 150 tane genç Avukat. Böylece HP kuruldu. İşte biz de HP'nin Ankara'nın çevre teşkilatını kurmaya memur edildik, kurduk suratla. Büyük bir hızla geliyoruz. Tabi DP tabanından büyük aktarma yapıyorduk. Hatta bana Adıyaman'ı kurma yetkisini verdi o zamanki Genel Başkan Fehmi Lütfü Karaosmanoğlu. Bu olaylar münasebetiyle de Ekrem Alican Bey ile tanıştık. Ekrem Alican Bey'i zaten daha önce de takip ediyorduk. Mecliste, bütçe müzakerelerinde yıldızı parlamıştı. Bütçe müzakerelerinde muhalefet partilerinden MP'nin, Halk Partisinin sözcülerinden çok daha ciddi ,çok daha belgesel olarak kendi partisinin bütçesini yapıcı bir üslupla tenkit ediyordu. İşte 19'lar hareketine katılanların öyle zannediyorum ki hepsi, Ekrem Alican Bey gibi her bakımdan muassı, temiz, kapasiteli ve memleketin, hatta DP'nin daha düzgün olmasını isteyen idealist insanlardı. Biz de bu idealist insanlara sevgi duyduğumuz için destek çıktık o şekilde tanıştık.

SORU: YTP'nin kurulması var. O aşamaya kadar anlatabilir misiniz?

CEVAP: Tabi, şimdi bu mücadeleler şu şekilde noktalandı. HP yurt çapında büyük bir hızla teşkilatlanmaya başlayınca, bu DP'yi korkuttu. DP ne yapalım yani bu bölünme, HP'nin gittikçe büyümesi, Halk Partisi karşısında daha zayıf duruma düşürecek günün birinde ve yapılan ilk seçimi kaybedeceğiz, öyleyse ne yapalım dediler. 958 senesinde yapılacak olan normal genel seçimleri bir sene önceye 957'ye aldı, Adnan Menderes Rahmetli, ve erken seçim yapmak suretiyle HP'nin gelişmesinden kendi partisini korumuş oldu. HP tabi yeni kurulduğu için o zamanki seçim sistemi de ekseriyet sistemi olduğu için ancak Burdur'da dört milletvekili kazanabildi. HP aşamadan sonra mali imkansızlıklar dolayısıyla siyasi hayatına devam edemedi, kendisini feshetti. Bir kısmı da Hürriyetçilerin Halk Partisine iltihak etti. Ben iltihak etmedim. Ben HP adayı olarak 957 seçimlerinde Adıyaman'da seçimlere girdim. Fazla oy alamadık ki bir şey çıkaramadık.

Bundan sonra da 27 Mayıs müdahalesi oldu. 27 Mayıs müdahalesi olunca DP kapatıldı ve Yassıada olayları, mahkemeleri, cereyan etti. Sonradan 61 senesine doğru diğer siyasi partilerin harekete geçmesine, yeni partilerin kurulmasına, izin verildi. DP tabanından genişleme ümidi ile bir Adalet Partisi kuruldu, bir de Yeni Türkiye Partisi kuruldu. AP'yi Gümüşpala, YTP'yi de Ekrem Alican Bey kurmuştu. Benim tabi gönlüm Ekrem Alican Bey'den yana idi. Adıyaman'da siyasete şayet atılırsam o partiye sorarım diye düşünüyordum.

Nihayet YTP'den, merkezden, bir heyet geldi. Benim başkanlığında Adıyaman'da YTP kuruldu. O seçimden evvel siyasete girmiş oldum. 61 seçimlerinde ben aday olmaya karar verdim. Ama kapatılan DP'nin bütün teşkilatını ve ileri gelenlerini Halk Partisi'ne kaptırmamak için YTP'ye transfer etmiş bulunuyordum. Onlar adaylık söz konusu olunca benimle ihtilafa düştüler. Bu ihtilafi partiyi parçalamadan çözmek için Ankara'ya geldik bütün adaylar. Ankara'ya geldik ve Ekrem Alican Bey'e ve Genel İdare Kurulu'na bu ihtilafi siz çözün dedik. Ekrem Alican Bey, Genel İdare Kurulu toplantı halinde iken bizi içeri aldı: *"ben Arif Bey'in vicdanından eminim, kendisine güvenim vardır, Genel Başkanlık yetkilerimi ona devrediyorum. Bu ihtilafi Arif Bey çözsün"* dedi. Ben de dedim ki, sayın Genel Başkana çok teşekkür ederim, bana büyük bir teveccüh gösterdiler, tabi bu görevi

kabul ediyorum, dedim. Bu ihtilafı hakem olarak benim çözebilmem için tarafsız olmam lazım, oysa ki ben bir tarafın adayıyım. Bu görevi yapmak için adaylıktan feragat ediyorum dedim. Ben Arif Bey'e adaylıktan çekil demedim böyle bir şey olmaz diye Ekrem Bey itiraz etti ama ben hayır dedim bir defa hakem olduktan sonra tan manasıyla olmak lazım dedik. Bir liste yaptık, benim dışında bir liste. 61 seçimlerine girdik. Ben yine Köy Köy dolaştım, çalıştım. İki milletvekili bir senatör çıkardık. (Adıyaman'da)

Zamanla 65 seçimlerine doğru bizim taban, AP'nin bir takım propagandaları sonucunda, AP'ye kaydı. AP'ye kayınca, bizim milletvekilleri, senatörler de oraya gittiler. 65 geldi çattı. Ekrem Bey bu seçimde kesin kes senden feragat felan talep istemiyorum, sen liste başı olacaksın, seçimlere dedi. O seçimlere girdim, YTP'li olarak. Seçim sistemi olarak "Milli Bakiye Sistemi" vardı o zaman. Memleketin her tarafında bir partiye verilen oyun hiç birisi, baraj falan yoktu, zayi olmuyor. Hepsinin oranı ne kadar milletvekili tutuyorsa, o kadar milletvekilini o parti kazanıyordu, Milli Bakiyeli, ayna yüz ayna, sistemine göre. O sisteme göre de 965 seçimlerini kazandım ben. Meclise ilk defa girmiş oldum. Hatta şöyle bir olay da cereyan etti. YSK yanlış hesap yapmışız diye altı kişinin mazbatasını geri aldılar ben dahil Türkiye genelinde. Bir de gene aynı kanun gereğince YTP'ye bir merkez kontenjanı adayı düşüyor, yani YTP seçime girip de kazanamamış adaylardan her kimi bildirirse o yeniden seçilmiş sayılıyor, genel merkez de beni bildirmiş ve böylece milletvekili olarak meclise girdim. Bu şekilde YTP'de dört sene 65'ten 69'a kadar milletvekilliği yaptım.

SORU: Peki sizce YTP'yi diğer partilerden ayıran en büyük özellikleri neler?

CEVAP: YTP bir bakıma, farklar olmakla birlikte, HP'nin istikametinde kurulmuş olan, devamı gibi, bir partiydi. HP'nin idealist kadrosu orda hemen hemen hepsi vardır. Ve de Temiz toplum, temiz yönetim ilkelerini ön safta tutuyordu. Benim de hukuk sıralarından beri edindiğim siyasi akidelere, görüşlere tamamen uygun düşüyordu. Böyle lâıyk bir partiye girelim, parti zayıf düşse bile sonuna kadar o partide siyasi hayatıma devam ederim diye karar aldım, hakikaten öyle oldu. Ama sonradan YTP çok zayıfladı. Taban tamamen AP'ye kaydı ve siyasi hayatı son buldu.

SORU: Neden zayıflamış olabilir sizce? Yani oy kaybetmesinin nedeni ne olabilir?

CEVAP. Efendim şöyle izah edeyim. DP kapatıldıktan sonra DP'nin il teşkilatlarında çalışan tecrübeli parti elamanları, bunun bir kısmı Balmumcu'da hapsedildiler, bir kısmı da Sivas'ta hapsedildiler. Balmumcu'da hapsedilenler, daha çok Orta Anadolu ve Ege Bölgesinin elemanları idiler. Sivas'ta hapsedilenler de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki DP elemanları idiler. Balmumcu'da hapsedilenlerden Mustafa Yorgancıoğlu, AP'nin kurucularından, bizzat o bana anlattı. Dedi ki biz Balmumcu'da hepimiz bir karar aldık, yemin ettik, gizli olarak. Evet tekrar siyasi hayata atılmamız mümkün olursa buna izin verilirse, hepimiz aynı partinin saflarında yer alacağız. Başka partiye kaymayacağız. DP'nin Ege ve Orta Anadolu'daki bütün bu elamanları ile birlikte tek partide yer alacağız diye karar vermişler. Karar verilince, tabi siyasete izin verilip herkes serbest olduktan sonra bunları YTP alıp Ege'de teşkilatlanma imkanını, ciddi bir netice alacak teşkilatlanma şansını kaybetmiş oldu . Bir de halkımızın genelinde, DP tabanında demek istiyorum, bir şey vardı, kanaat vardı, verilmiş bir ön karar vardı o zaman. Her ne kadar ihtilâlden sonra yapılan bu ilk seçimde, 61 seçiminde, bütün Türkiye genelinde DP oyları bir parti bayrağı altında seçime girmiyor ise de, biz şimdi yine girelim. Bakalım AP mi daha çok oy alıyor, milletvekili çıkarıyor, YTP mi? Şayet, seçimde AP daha çok oy alarak milletvekili çıkararak iyi netice alırsa, bütün eski DP tabanı AP'ye kayacak. Şayet YTP başarılı olursa YTP'ye kayacak. Tabanda genel böyle bir anlaşma, konsensüs vardı. Ama 61 seçimlerinde Ege'de nüfus yoğunluğu fazla olduğu için, orada çıkacak milletvekili sayısı fazla olduğu için, AP öne geçti bu yarışmada. Öne geçince taban , kum saati gibi, zamanla yavaş yavaş kaydı gitti o tarafa. Sebebi budur, bence.

SORU: YTP ile CHP Koalisyon Hükümeti oluşturmuşlardı. Bunun hakkındaki düşünceleriniz nedir?

CEVAP: Efendim şöyle oldu, bakınız. YTP tabi ahlâklı, fazilet kurallarına, şimdiki terimiyle siyasi etiğe, çok önem veren bir partiydi. Önce ihtilâlden sonraki ilk seçim yapıldı. Sandıktan koalisyon mecburiyeti çıktı. Halk Partisi ile AP koalisyon yaptılar. İlk koalisyonu onlar kurdular. YTP muhalefette kaldı. Hatta o zaman duyduğum kadarıyla, Ekrem Bey'den de duymuştum bunu, AP'de bu şok tesiri yaptı. Ya Menderes'in daha idam edilenlerin kanı kurumadı, Halk Partisi 27 Mayıs'tan yana, hatta 27 Mayıs'ın tahrikçisi olan Halk Partisi ile AP nasıl olur da koalisyon kurar. Bu

seçmenin oyuna ihanettir, bu yanlışır, diye büyük bir galeyana husule geliyor ve epeyce kalabalık bir milletvekili, 60-70'e yakın AP'den, Ekrem Bey'e müracaat ediyorlar bizi YTP'ye geçirin diye. Hay hay diyor Ekrem Bey başımızın üzerinde yeriniz var. Peki sebep nedir diyor. Diyorlar ki, sebep işte görüyorsunuz İsmet Paşa Gümüşpala'yla anlaşta koalisyon kuruluyor. Olacak şey mi bu diyorlar. Peki başka bizim programımızla, bizim partimizin hedefleriyle AP'nin hedefleri arasında bir mukayese yapıp da ondan sonra mı geldiniz, sadece bu öfke, bu heyecan sebebiyle mi geliyorsunuz? diyor. Onlar diyorlar ki, hayır sadece öfke sebebiyle geliyoruz. Öyleyse diyor ben yani şimdi, çok gerçekçi bir zattır politikada Ekrem Alican Bey-yani kendisinin menfaatinin çok aleyhinde netice vereceğini bilse dahi gerçekleri söylemekten hiç sakınmayan bir kimsedir, diyor ki ben memlekette huzurun temini için, askerın kışlasına sokulması için 27 Mayıs'ın yaralarının sarılması için CHP-AP koalisyonunun kurulmasını tasvip edenlerden biriyim, böyle bir iç barışı sağlamak için böyle bir başlangıç lazımdı diyor. Onun için böyle sadece buna kızarak geldiyse hiç gelmeyin yerinizde kalın diyor. Hiçbir parti lideri 50-60 kişilik böyle bir transferi memleket sever bir duyguyla böyle reddedemez, Ekrem Bey bu civanmertliği yapmıştır orada da.

Şimdi gelelim madalyonun diğer tarafına, bu koalisyon, CHP-AP koalisyonu, bozuldu. Memleket tabi hükümeteşiz mi kalacak. Halk Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Millet Partisi koalisyon kurdu. Vay sen misin Halk Partisiyle koalisyon kuran. AP bütün tabanıyla, teşkilatıyla gazeteleriyle, o zaman medya falan yok, bombardımana başladı. İşte efendim YTP, Halk Partinin dümen suyundan gerisi, Ekrem Alican Bey İnönü'nün koltuk değneğı oldu, şöyle oldu, böyle oldu, 27 Mayıs'ın ruhuna ihanet etti. Kıyamet kopardılar yahu. Siz girdiğiniz zaman sevap oluyor da, kahramanlık oluyor da, biz girdiğimiz zaman niye ihanet oluyor. Efendim biz girdik ki, memleketin asayışı düzelsin, asker kışlaya girsin, yaralar sarılsın. E biz de maksatlarla girdik. Daha henüz Talat Aydemir olayları olup duruyor. Amma tabi bir defa kamuoyunu, onların yayın organları daha etkili idi, YTP'nin aleyhine kullandılar, kullandılar, kullandılar tabanın kayması bu şekilde gerçekleşti. Ekrem Bey de şey etti şart değil dedi, ben politikadan da çekilirim dedi, çekildi. Kendi kararı ile çekildi.

SORU: Siz olsaydınız ne yapardınız?

CEVAP: Ekrem Bey Alican Bey, o zaman 19 kişiye biz düşünce, ilk grup toplantımızı yapıyoruz ben de daha çiçeği burnunda Adıyaman'dan gelmiş yeni bir milletvekiliyim, dedi ki Beyler: *“Ben şu halimle başarılı olamadım. Partimizde 70’ i aşkın milletvekili olan bir partiyken şimdi 19’a düştük milletvekili sayısında, böyle bir liderin liderliğe devam etmesi yanlıştır, benim prensiplerime ters düşer. Ben Kongrede çekileceğim, Kongrede siz kendinize yeni bir başkan seçersiniz”* dedi. Ben söz aldım dedim ki: *“Sayın başkan, siz bize Kongreden önce bunu ilan eder çekilirseniz, belki Kongreyi de yapamayız. Tabanımız demoralize olur, delegeler küser gelmeyiverir. Onun için rica ediyorum, siz hiç olmazsa kararınızı Kongreye kadar açıklamayın”* dedim. Peki dedi, Arif Bey doğru söylüyor, dedi ve Kongreye kadar açıklamadı ve gene çekilme kararını yürüttü. Hatta şunu da söyledi: *“Genç arkadaşlarıma, yeni parlamentoya giren genç arkadaşlarıma, siyasi hayatlarını başka bir parti saflarında devam ettireceklerse ondan dolayı da güvenmem, partiden niye ayrıldığını falan demem”* dedi. Bir çok arkadaşımız gitti. Ben gene de 69 seçimlerine YTP'den Adıyaman adayı olarak girdim. O sırada da mecliste görüştüğümüz bir çok arkadaşlarla idealist, ahlaki gelişmeyi, top yekun Türkiye'yi ahlak ve manevi gelişmeye götürecek bir parti kurmak için temaslara başlamıştık arkadaşlarımızla. Bu arada Necmettin Erbakan Bey ve arkadaşları ile tanıştım. Yeni Türkiye Partisi ile olan siyasi hayatım, Milli Nizam Partisi kurulduktan sonra bitti.

SORU: YTP Cemal Gürsel'in partisidir deniyor. Bu konudaki düşünceleriniz?

CEVAP: Kesin kes yanlıştır. Tabi o AP'lilerin bir propagandasıdır. Hatta duyduğum kadarıyla YTP diye ayrı bir parti, AP diye ayrı bir parti kurulmayacakmış, her iki partinin kurucuları anlaşmışlar, bir parti olarak ortaya çıkacaklarmış. Sonra aniden beklenmedik bir şekilde, Gümüşpala ve arkadaşları ayrı bir parti kurmuşlar. Türk siyasi hayatında böyle şeyler oluyor.

4. Fethi Çelikbaş ile(17 Şubat 2002)

27 Mayıs ihtilâlinde sonra DP kapatıldı, milletvekilleri hapseneye atıldı falan filan. Mecliste başkanın sekreteri olan bir hanım vardı, Alparslan Türkeş sizinle

konuşmak istiyor dedi. Biz evi terk ediyoruz, bizim evde buluşacaksınız dedi. Araba gönderecek size, sizi aldırarak dedi. Araba geldi beni eve götürdü. Hakikaten Alparslan Türkeş'le ikimiz baş başa: "*Fethi Bey, Halk Partisi tek kaldı. Milli Birlik Komitesi sizi destekleyecek, bir parti kurunuz*". Dedim ben CHP'de İnönü'den sonra ikinci adamım, dedim yani mümkün değil. Ekrem Alican Bey bizim Hürriyet Partisini kapattıktan sonra Halk Partisi'ne katılmadı, o ayrı kaldı. Vasıflı bir arkadaştır, dedim. Ekrem Bey'e gidin dedim. Sonra Ekrem Bey YTP'yi kurdu. Hakikaten vasıflı bir arkadaştır. Yani bütçe müzakerelerinde en iyi tenkidi yapan konuşmacydı.

SORU: Bu ispat hakkı konusunda, DP'den ayrılma konusunda, siz 19 milletvekilinin lideri konumundaydınız galiba?

CEVAP: Evet. Yani biz şey ettik. On üç kişiydik. Bir tanesi imzasını geri aldı. Ben Avrupa Konseyi'ne seçilmiştim. Ben dışarı ülkelerdeyken, bizim arkadaşları falan hep taziyik ediyorlarmış, imzalarımızı geri alın diye. Bir kişi geri almış. Hatta o geri almak da, gitmiş imzasını silmiş. Dedim öyle geri alınmaz. Meclis Başkan Vekilliğine müracaat etmesi lazım yanlış olmuş, dedim ama Refik Koraltan aldırma dedi. Beni çağırın olmadı. Hiç çağırmadılar. Biz iki kişi Fehmi Lütfü Karaosmanoğlu, ben DP'nin Genel İdare Kurulu üyesi idik. Bizi ancak umumi heyet kararı ile partiden atabileceklerdi. Öteki arkadaşları Genel İdare Kurulu atabiliyordu. Kongre'yi topladı Adnan Bey, partilileri vesaireyi. Dedim ki, ben istifa ediyorum, ölüye kurşun atacaklar, dedim. Onlar Kongre'de atmadan evvel ben istifa ediyorum dedim. Fehmi Lütfü Bey ile biz ikimiz de istifa ettik.

SORU: Biraz İspat Hakkı konusundan bahsedebilir misiniz? Mahiyeti Neydi?

CEVAP: Efendim, Mükerrerem Sarol Bey'le Metin Toker'in bir çatışması olmuş. Metin Toker, Mükerrerem Sarol Devlet Bakanı,

SORU: Hürriyet Partisi'nin diğer partilerden farkı nedir?

CEVAP: Ekonomide nispeten liberal bir politika ama rejim mevzuunda DP'ye tam ters düşen hürriyetleri genişleten bir politika istiyor, basın hürriyeti vs. O zaman 57 seçimlerinden sonra Burdur'dan dört kişi biz kazandık ve HP devam ediyor. Üç veya

dört kişi de Osman Bölükbaşi kazandı, Kırşehir'de. Hükümet programı üzerinde dört kişilik HP grubu adına ben konuştum.

* * *

Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın kurulmasında Amerika yardım yaptı, 100 küsur milyon dolarlık bir yardım yaptı. Bu şeyin bir Anonim Şirket karakterinde bir kanun sevk edildi. Bu kanunu DP 29 Şubat 1960 yılında , eskiden bütçe müzakereleri Şubat'ta yapılır, Mart'ta bütçe yürürlüğe girerdi ve bu yüzden mali yıl ile takvim yılı ayrı idi. Şimdi bazıları hala mali yıl bütçesi diyorlar ki şimdi takvim yılına bağlandı artık. Eskiden böyle değildi. Ekrem Bey geldikten sonra, Hükümette Karabük'ün Amerikalılar tarafından Türkiye'ye yardım yapılmak suretiyle kurulmasında çok müspet kanâtlarla döndüğünü söyledi ve bu yardımı reddetmeyelim kurulsun falan dedi. Ekrem Bey Kurucu Mecliste de çalıştı.

5. Fikri Alican ile (8 Haziran 2002)

Ekrem Alican benden 13 yaş 14 yaş büyük. Onu örnek alınacak bir kişi olarak gördüm, hep beğendim, yaptıklarından. O konularda çok başarılı idi. Ondan sonra memuriyet hayatı var. Adapazarı'nda ticaret hayatı var. 35 yaşında bile yoktu DP'den mebus oldu. Ondan sonra en aşağı 15 yıl siyasi hayatı var.

SORU: En çok beğendiğiniz yönü hangisi? Hem kişilik olarak, hem de bir siyaset adamı olarak?

CEVAP: Dürüst bir adamdı. Aşırı derecede titizdi o konuda. Sonradan tabi çok olgunlaştı ama, o siyaset yaptığı dönemlerde, kendi aleyhinde çalışırdı bir bakıma.

Ek-2 Yüksel Menderes'in Ekrem Alican'a Gönderdiği İstifa Mektubu

Ankara, 19.9.1961.

**Yeni Türkiye Partisi Genel Başkanlığına,
Ankara.**

**Ailevi durumum muvacehesinde, şimdilik, aktif siyasete
iştirâk etmemek kararı ile, Aydın ili milletvekili adaylığından isti-
fa ediyorum.**

**Beni ittifakla seçen Aydın Parti Teşkilâtına teşekkür-
lerimin duyurulmasına tavassutlarınızı rica eder, saygılarımı teyid
eylerim.**

Y. A. Menderes
Yüksel Menderes

Ek-3 Parti Liderlerinin Cemal Gürsel'e Gönderdiği Müşterek Beyanname

ANKARA : 14 Eylül 1961

Sayın Orgeneral Cemal GÜRSEL

Devlet ve Millî Birlik Komitesi Başkanı

YASSI ADA Yüce Adalet Divanının muhakemeleri sona ermiştir 15 Eylül 1961 tarihinde kararlar ilân olunacaktır . Bu kararlar içinde ÖLÜM cezalarının bulunup bulunmadığını bilmiyoruz . Eğer ÖLÜM cezaları varsa bu cezaların infaz ve tatbiki Anayasaya göre Millî Birlik Komitesinin tasdikine bağlıdır . Memleketin tabii eseri olarak kansız bağlanmış ve en kısa zamanda normal Demokratik rejimi tesis etmeği ilân etmiş olan Millî Birlik Komitesinin idam kararlarının infaz ve tatbiki mevzuunda memleket ve milletin yüksek menfaatlerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulunduracağına şüphesiz yoktur . Bizim kanaatimizce memleketin huzur ve sükunu ve vatandaşlar arasında iyi münasebet ihtimalinin sağlanması kansız ihtilâlin Ölümsüz hitvesine büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır . Dış alemde en bahranlı zamanında TÜRKİYE itibarının medeni ve insani seviyelerde korunması bizim için büyük bir selâmet ihtiyacıdır . Bütün bu sebepler idam kararının Millî Birlik Komitesince terviç edilmesine yardımcı olmak lâzımdır . Biz Siyasi Parti Başkanlarını ciddi ve samimi bir inanca müstenid olan bu kararımızı Millî Birlik Komitesine bildirilmesini yüksek şahsınızdan istihham ederiz . Millî Birlik Komitesi kanuni selâhiyetini kullanarak idam kararlarının infaz ve tatbikini kabul etmediği halde , dışardan herhangi bir tezyik ve tesirin altında her kim tarafından olursa olsun hükümlülerin

Sayfa-2-

Glâtrülmesine teşebbüs edilmesini, kanuna , ahlâka ve Türk Milletinin haklarına kaba bir tecavüz teşâkki ederiz . Devletimizin kuvvet ve kudretinin kanuna karşı tecavüzleri Galiyekileceğine inanıyoruz . Milletimizin gayri meşru hareket ve tecavüzlerinin daima ve mutlaka karşı-
sında olacaktır .

Bu derin saygılarımızla

C.H.P.GENEL BŞK.
İsmet İNÖNÜ

A.P.GENEL BŞK.
Ragıp GÜNDÜŞPALA

M.S.P. GENEL BŞK.
ERVER ADAKAN

Y.T.P.GENEL BŞK.
EREN ALICAN

Bu mektubu 14 Eylül 1961 günü Çankaya'da Cemal Gürsel başkanlığında, Köşk Kütüphanesinde kaleme aldım. Metni İsmet paşa köşledi, ben yazdım. Bir ahıra Cemal paşa daktilo ettirip ilgili partilere birer nüsha gönderdi. Aşhını infaladuh içinde ettik. Benim yazdığım misvedde de misal olarak Köşkte kaldı. Bu toplantıya Bölük başı Devlet Başkanı tarafından davet edilmediği halde Genel Kurulu'nun misraade etmediğini bildiren bir mektup yazarak gelmedi. Toplantı sabah saat 10 dan 12 ye kadar devam etti.

14.9.1961

EA.

Ek-4 Hükümet ve Partilerarası Müşterek Beyanname

25. Şu. - 1962

Hükümet ve Partiler arası müşterek b e y a n n a m e

Son olayların ışığı altında memleket huzurunu bozan tahrikler üzerinde durmak ve bunları önleyecek tedbirleri tesbit etmek üzere, Başbakanın daveti ile toplanan siyasi partiler ve hükümet temsilcileri, mütâbık kaldıkları aşağıdaki hususların müşterek umumî efiyâna arzına karar vermişlerdir.

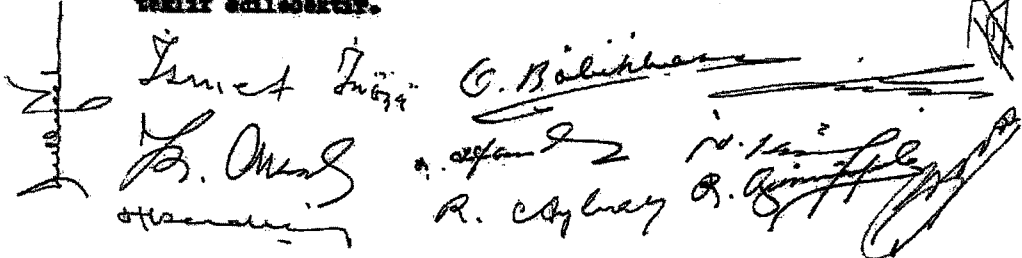
1- Mevzu nizamname karga girişilen son teşebbüs, Demokratik rejimin korunmasını ihya ve müesseselerin müşterek anlayış ve gayretleri ile önlenmiştir. Bu netice Türk Milletinin Demokratik rejime bağlı ve iyik olduğunun iftiharına değer yeni delil olmuştur.

2- Kalkınma Organizasyonu gerçekleştirildiği 27 Mayıs ihtilâlinin meşruiyeti aleyhine girişilen açık ve kapalı her türlü tahrik ve tehditlerin ve Anayasa nizamına bertaraf etmeye matuf hareket ve davranışların kesin olarak önlenmesi lâzımdır.

3- Bu maksatla partiler ortak bir anlayış içinde gerekli esaslara hazırlanmak üzere, Hükümet ve partiler temsilcilerinden mürekkep bir komiteye teşkil edilmiştir.

4- Mütâbık kalınacak esaslardan kaynaklanan gerekenler, partilerin yetkili organları tarafından kabul edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulacaktır.

Bu tekliflerin muamelesine ve infazından evvel Büyük Meclisin tetkik gitsenül hususları parti liderleri tarafından gruplarına teklif edilecektir.



Ek-5 Ekrem Alican'ın İsmet İnönü'ye Verdiği Muhtıra

18/6/1962

Sayan Başvekil

Konuliyen Hükümetin kurulması mevzuunda Partinin ve Parti T.M.M.Meclisi grubumuzun ana hat larile görüşlerini ihtiva eden bir muhtırayı 8 Haziran 1962 tarihinde zatinalinize takdim etmiştim.

17 Haziran 1962 tarihinde Hükümetin tepekkül tarzı üzerinde Uç Parti temsilcileri arasında yapılan müzakereler sonunda; durumun Partiler yetkili organlarına intikal ettirilmesi hususu kararlaştırılmıştı. Bu gün, 18 Haziran 1962 pazartesi günü, Partinin Genel İdare Kurulu ve Grup İdare Kurulu müsterek olarak toplanmış ve Hükümet in tepekkül tarzı hakkındaki görüşümü aşağıdaki şekilde tesbit olunarak 8 Haziran 1962 tarihli muhtırayıza ek mahiyetteki bu yazınıla zatinalinize duyurulması karar altına alınmıştır.

1- Hükümette vazife alacak Uç Partiden 17/6/1962 tarihli temsilciler toplantısında Yeni Türkiye Partisine altı Bakanlık ayrılması yolunda yaptığımız teklif, bahis konusu müzakereler sırasında da def'atle ifade ettiğim gibi uygun mütalece edilmiştir.

2- Hükümete işbirak edecek bağımsız Milletvekilleri ve Senetörlere b. ir Bakanlık ayrılması hususu aynı şekilde kabul edilmiştir.

3- Hükümetin diğer Bakanlıklarının Yeni Türkiye Partisi dışındaki Partiler arasında dağılışı mevzuunda 17/6/1962 tarihli müzakereler sırasında bir müsterek mutabakat sağlanmamıştır.

Müsterek kurulmuş bu ihtilafın iki taraf arasında halledilmesi gerektiği kanaatindeyim. Varılacak mutabakatı kabule amade bulunmaktayım.

(2)

4- 8/6/1962 Tarihli muhtıranızda Başbakanın mensubu olduğu Parti dışındaki koalisyen Partilerinin Hükûmete birer Başbakan Yardımcısı-ı vaneleri listem üzerinde durmuştuk.

C.H.P. bu görüşümüzün yanında Hçüneli bir Başbakan Yardımcılığı ihdasına ve bu yardımcılığa bir C.H.P. linin getirilmesini teklif etmektedir.

Bu teklifi; Hükûmete dahil olacak partilerin karara Hükûmeti eşit siyasi hüviyetlerle teşkil etmeleri fikri ve demokratik düzemin manevi esasları ile kabili telif bulmamaktayız, bu itibarla kabulüne inkan gürememektayız.

5- İç İşleri Bakanlığının mutlaka C.H.P. sine bırakılması yolunda gerek 15 Haziran 1962 tarihli üç Parti Genel Başkanları görüşmesi sırasında, gerekse 17/Haziran/1962 tarihli temsilciler toplantısında yapılan teklif,müzakereler esnasında da ifade ettiğimiz gibi,bu gün memleketimizin en mühim iç politika meselelerinden biri olan Partizan İdare mevzuunda, Partizanca endişeleri unciy olmaktadır.

C.H.P. bu teklifin geçniş koalisyen tecrübesinden mühen bulduğumun,partizan idareyi önlemeye matuf olduğumun ifade etmektedir.

Bizim semini inancımıza göre; İçişleri Bakanlığının başına bir C.H.P. li Bakanın getirilmesi,iç politika hayatımızda partizan idare münaakaşalarını artıracaktır. Bu inancımızın neticesi olarak da; 17 Haziran 1962 tarihli müzakerelerde bu Bakanlığın C.H.P. dışındaki herhangi bir partiye bırakılması lüzumunu müdafaa etmiştik. C.H.P. nin görüşünde ısrar ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum muvacebesinde hangi tarafın haklı olduğunu zaman gösterecektiy.

Bununla beraber Partimiz bu görüş ihtilafından deñecek bir anlaşmazlığın bu gün memleketin şiddetle muhtaç olduğu istikrarlı bir Hükûmet kurulması meselesini akumete vkratmasını için İçişleri Bakanlığının başına getirilecek zatın seçilmesinde karara Hükûmete

(3)

İştirak edecek Partiler Başkanlarının mühterak mutabakatlarını saru-
ri görmektadır.

6- Karas Hükümet in kurulmasında adedi muvazaneyi saşlıya-
bilmek üzere 17 Haziran Tarihli toplantıda yeni bir Bakanlık in ibdasi
teklifi de yapılmıştır.

Mühterak kurulumuz böyle bir teklifin kabulüne imkân göre-
memektadır.

Bilvesile hürmetlerini tayid ederim.

YeşilTürkiye Partisi
Genel Başkanı

Ekrem Alican

Ek-6 Ekrem Alican'ın Cemal Gürsel'e Gönderdiği 21.06.1962 Tarihli Yazı

Ankara - 21 . 6 . 1962

Sayın
Cemal Gürsel
Cumhurbaşkanı
A n k a r a

Sayın Devlet Başkanı

C.M.F., T.F.P ve C.İŞİ.P. arasındaki karma hükümet görüşmelerinin Ekmate aşamasına dolayısı ile aynı devletin diğer devletleriyle bir anlaşma halinde bulunması yolundaki gelişmeler C.M. Partisi'nin bağbakan yardımcılığı mevzuunda partisine eşgüdülce görevleri takdir etmesi ile neticelenmiştir.

" Bağbakan yardımcılarının birbirine nazaran durumları :

Bakanlar Kurulunu teşkil eden bağbakan yardımcılara, devlet bakanlarına ve bakanlar varifelerinde mevcut olan bağbakan yardımcılara,

bağbakan yardımcılarının protokol sırası T.F.P. , C.M.F. , C.İŞİ.P. dir. Bağbakan yardımcılarının ve devlet bakanlarının varifeleri bağbakan tarafından aynı şekilde

Bu Kararlı Genel İdare Kurulunun ve Grup İdare Kurulundan aynı şekilde aynı şekilde korunması için önlemlere mevzu edilmiş ve neticede, " şu kadar ki; bu önlemlerle, diğer neticeleri bağbakan yardımcılığına tevziinde, yukarıdaki protokol sırası esaslı olarak alınacaktır."

Önleminin ilâmi ile kabulü gayri gürülmüştür.

Bu Kararlı Kararıyla mutabakat tesisi halinde karma hükümet mübakerelerinin tasviri oılar toplantılarında devri etmek sureti ile imâli görüşmelerinde güpte yektir.

Başbakan Kurulunun bu mübakerelerdeki karşılıklı görüşlerin yazılı olarak devriye getirilmesini de ayrıca temenniye gayri gürülmüştür.

Bil.vesile beygularına teyid ederim.

Y. E. P.
Genel Başkan
Ekrem ALICAN

JA

Ek-7 Ekrem Alican'ın Başbakan Yardımcılığı'ndan İstifa Ettiğine Dair
Beyanatı

Ankara, 19.11.1963

Y.T.P Genel Başkanı Ekrem ALICAN'ın
Beyanatı.

Seçim neticeleri hakkında oldukça vuzuha varmış bulunmaktayız. Her ne kadar İl Genel Meclisleri seçim neticeleri henüz kat'i olarak tesbit edilmiş ise de A.P. nin seçimlerde ileri nisbette başarı sağladığı kanaatındayım. Bu durum karşısında Partimizin Hükümette kalmasını isabetli mütalâa etmemekteyim. Esasen bu görüşümü seçim gezisine çıktığım ilk günlerde 5 Kasım tarihinde İstanbulda yaptığım basın toplantısında da müdafaa etmiştim.

Meseleyi iki gün içinde Genel İdare Kurulu'na ve Grup Genel Kurulu'na götürüp nihai karara vardiyeceğim. Kurullarımızın görüşümü destekleyeceği kanaatindeyim.

Konuşmanın özetlenmesi 22.11.1963
İnönü'nün Washington'a gidişi 28.11.1963
" " " " 30.11.1963
" " " " 1.12.1963
Başbakan Kurulunun toplantısı ve işleri

Ek-8 Ekrem Alican'ın Siyasal Hayatından Kesitler Yansıtan Bazı Resimler





Resim-1 Ekrem Alican'ın DP Milletvekili olarak Ankara'ya uğurlanışı (19 Mayıs 1950)



Resim-2 Ekrem Alican askeri darbeden sonra kurulan kabinede Maliye Bakanı iken (Soldan ikinci-1960)



Resim-3 Maliye Bakanı iken (1960)



Resim-4 Esenboğa Hava Limanında Paris'e Hareket etmeden önce (Soldan ikinci-20.07.1960)



Resim-5 Ekrem Alican Paris'te (1960)



Resim-6 Ekrem Alican Anıtkabir ziyaretinde (1960)



Resim-7 Ekrem Alican Atatürk'ün huzurunda (1960)



Resim-8 Ekrem Alican seçim kampanyası için gittiği Zile'de (1961)



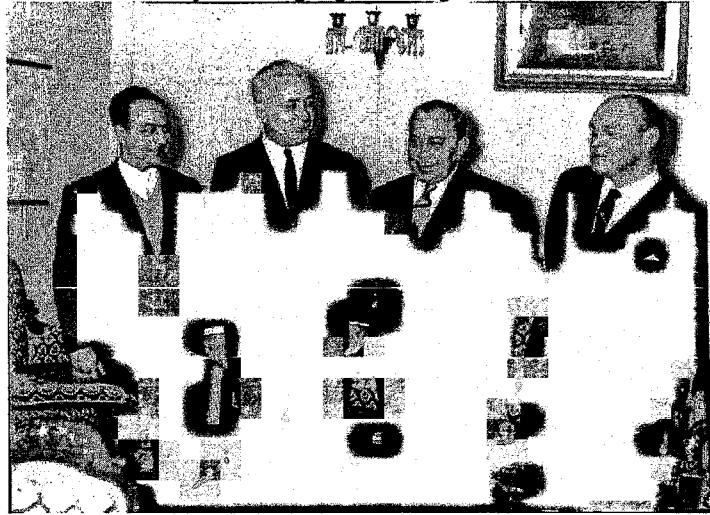
Resim-9 Ekrem Alican TBMM'de.



Resim-10 Ekrem Alican meclis kürsüsünde



Resim-11 ABD ziyaretinde gittiği Washington'da (14.09.1962)



Resim-12 Washington Büyükelçiliğinde



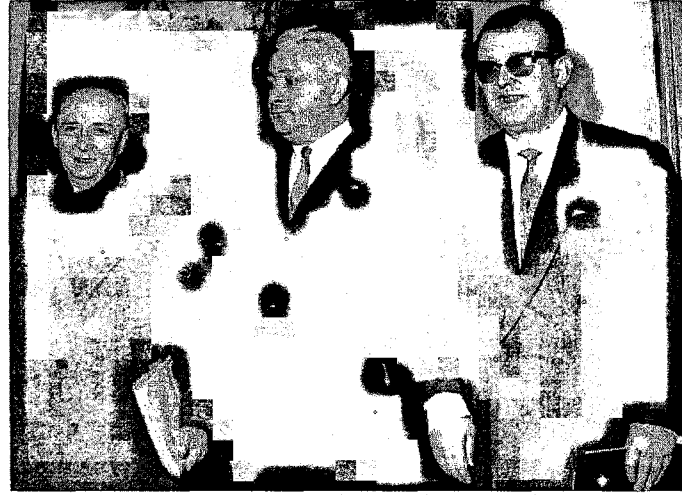
Resim-13 Washington'ta Mr. Lifting ile birlikte



Resim-14 ABD Başkanı Kenndy ile birlikte Oval Ofiste (Washington 1963)



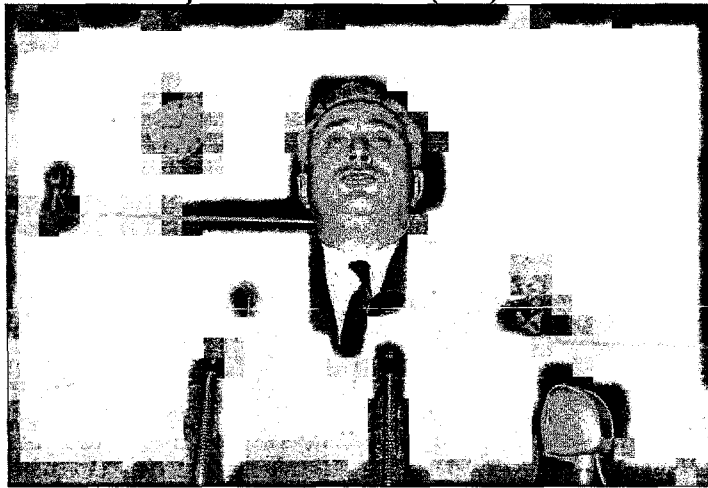
Resim-15 Ekrem Alican Solunda IFC Başkanı Roser ve Sağında Prof. Chenery ile birlikte (20 Eylül 1962)



Resim-16 Alican Vehbi Koç ve bir arkadaşı ile birlikte (7 Mart 1963)



Resim-17 Başbakan Yardımcısı iken (1963)



Resim-18 Alican mecliste konuşurken. (1963)



Resim-19 Ekrem Alican solunda Rauf Orbay ile birlikte Gölcük'te (6 Eylül 1963)



Resim-20 IMF görüşmeleri için gittiği ABD'de (1963)



Resim-21 Ekrem Alican bir grup partili ile birlikte (Sağında Raif Aybar)



Resim-22 İstanbul'da YTP'liler ile Birlikte (1965)



Resim-23 Ekrem Alican seçim kampanyasında iken



Ekrem Alican Eşi Naciye Hanım ile birlikte



Resim-24 Ekrem Alican ailesi ile birlikte



Resim-25 Ekrem Alican'ın vefatından önceki son hali

ÖZ GEÇMİŞ

7 Mayıs 1968’de İdil’de dünyaya geldi. İlk öğrenimini Avcılar Gümüşpala İlkokulunda, Orta öğrenimini ise Avcılar İnsa Lisesi’nde olmak üzere İstanbul’da tamamladı. 1991 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümünden mezun olarak Lisans, 1997 yılında da aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalında hazırladığı “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi” adlı tezle Yüksek Lisans (Master) derecesi aldı.

1997 yılında İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsünde doktorasına başladı ve “Ekrem Alican’ın Siyasi Hayatı” adlı Doktora tezini hazırladı. Halen aynı Enstitüde Okutmanlık yapmakta olup, evli ve iki kız çocuğu annesidir.

KAYNAKÇA

SÖZLÜ KAYNAKLAR

Ekrem Alican

Fethi Çelikbaş

Fikri Alican

Raif Aybar

Süleyman Arif Emre

YAZILI KAYNAKLAR

I-Hatıra Eserleri

AĞAOĞLU, Samet. **DP'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru**. İstanbul: Baha Matbaası, 1972.

ALİCAN, Ekrem. Ekrem Alican'ın Hatıraları, kitap I.II.

ALİCAN, Fikri. **Koca Meşenin Gölgesi**. İstanbul: Doğan Kitap, 2000.

ALTUĞ, Kurtul. **27 Mayıs'tan 12 Mart'a**. Ankara: Gül Matbaası, 1976.

ARCAYÜREK, Cüneyit. **Cüneyit Arcayürek Açıkıyor 4, Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar 1960-1965**. 3.bsk., Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.

_____. **Cüneyit Arcayürek Açıkıyor 5, Demirel, 12 Mart Darbesi 1965-1971**. 3.bsk., Ankara: Bilgi Yayınevi, 1994.

AYBAR, Raif. **Kaftan**. Ankara: Yarı Yayınları, 1969.

AYDEMİR, Talat. **Talat Aydemir'in Hatıraları**. İstanbul: May Matbaası, 1968.

AYTEKİN, M. Emin. **Darbe Çıkmazı**. İstanbul: Dünya Matbaası, 1967.

BABAN, Cihan. **Politika Galerisi (Büstler ve Portreler)**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1970.

BAĞLUM, Kemal. **Anıpolitik 1945-1960**. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1970.

BAŞAR, Ahmet Hamdi. **Yaşadığımız Devrin İçyüzü**. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1960.

BATUR, Muhsin. **Anılar ve Görüşler, Üç Dönemin Perde Arkası**. 4.bsk., İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985.

BİLA, Hikmet. **CHP Tarihi 1919-1979**. Ankara: Doruk Matbacılık, 1979.

CERRAHOĞLU, Piraye Bigat. **Demokrat Parti Masalı**. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1996.

- EMRE, Süleyman Arif. **Siyasette 35 Yıl. c.II.**, İstanbul: Milsan Basın San. AŞ., 1991.
- ERER, Tekin. **Yassıada ve Sonrası, Türkiye’de Parti Kavgaları. c.III** İstanbul: Yeni Matbaa, 1965.
- ERTUĞ, Celal. **Çözumsuz Demokrasi.** Ankara: Bilgi Yayınevi, 1997.
- FAİK, Bedii. **Darbeciler Arasında Bir Gazeteci.** İstanbul: Dünya Yayınları, 1967.
- GİRİTLİOĞLU, Fahir. **Türk Sosyal Tarihinde CHP’nin Mevki.** Ankara: [yey], 1965.
- GÖKMAN, Muzaffer. **50 Yılın Tutanağı.** İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1973.
- KOÇAŞ, Sadi. **Atatürk’ten 12 Mart’a.** İstanbul: Tomurcuk Matbaası, 1977.
- SELEK, Sabahattin (yay.haz). **İsmet İnönü Hatıraları: I-II.** Kitap, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1985-1987.
- SERTEL, Zekeriya. **Hatıralarım. 3.bsk.,** İstanbul: Gözlem Yayınları, 1977.
- SEYHAN, Dündar. **Gölgedeki Adam.** İstanbul: Hür Dağıtım, 1966.
- ŞAHOĞLU, Fikret. **AP’nin İç Yüzü. yy: [yey],** 1965.
- TEKİL, Fürüzan. **Politika Asları.** İstanbul: Geçit Yayınları, 1973.
- TOKER, Metin. **Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları 1944-1973 :Yarı Silahlı Yarı Kûlahlı bir Ara Rejim: 1960-1961.** Ankara: Bilgi Yayınevi, 1967.
- ___ **Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları, 1944-1973,Yarı Silahlı, Yarı Kûlahlı Bir Ara Rejim (1960-1961).** Ankara: Bilgi Yayınevi, 1991.
- ___ **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Yarı Silahlı Yarı Kûlahlı, Bir Ara Rejim 1960-1961. 2.bsk.,** Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.
- ___ **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, İnönü’nün Son Başkanlığı 1961-1965. göz. geç.2.bsk.,** Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.
- ___ **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, İsmet Paşa’nın Son Yılları 1965-1973.** Ankara: Bilgi Yayınevi, 1993.
- TÜRKEŞ, Alparslan. **27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs ve Gerçekler.** İstanbul: Dokuz Işık Yayınevi, 1977.
- ULAY, Sıtkı. **Giderayak.** İstanbul: Ad Yayınları, 1996.
- ___ **Harbiye Silah Başına 27 Mayıs 1960.** İstanbul: [yey], 1968.
- YALMAN, Ahmet Emin. **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim. c.4.,** İstanbul: Rey Yayınları, 1975.

II. Araştırma ve İncelemeler

- ABADAN, Nermin. **Anayasa Hukuku ve Siyasal Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili**. Ankara: A.Ü., SBF. Yayınları, 1966.
- AHMAD, Feroz ve Bedia Turgay. **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi: 1945-1971**. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1976.
- AHMAD, Feroz. **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**. çev. Ahmet Fethi. 1., bsk. İstanbul: Hil Yayınları, 1994.
- ALDIKAÇTI, Orhan. **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası**. genç. 3. bsk. İstanbul: [yey], 1978.
- ARAR, İsmail. **Hükümet Programları 1920-1965**. Belgeler ve Araştırmalar Dizisi II. İstanbul: Burçak Yayınları, 1968.
- ARMAĞAN, Servet. **Memleketimizde Anayasa ve Seçimler ve Anayasa Mahkemesi**. İstanbul: [yey], 1975.
- ARSLAN, İffet. **İktidar Adayları, AP, CKMP, MP, YTP, SAP, TİP, CHP**. Ankara: Gerçek Yayınları, 1965.
- AVCIOĞLU, Doğan. **Türkiye’nin Düzeni**. c. II. İstanbul: Tekin yayınevi, 1987.
- AYDEMİR, Şevket. **İkinci Adam: İsmet İnönü**. İstanbul: [yey], 1968.
- BEKTAŞ, Arsev. **Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi CHP ve AP (1961-1980)**. y.y.: Bağlam Yayınevi, 1995.
- BOZBEYLİ, Ferruh. **Türkiye’de Siyasi Partilerin Ekonomik ve Sosyal Görüşleri, Belgeler, Parti Programı**. c.I. 1. kitap, İstanbul: Ak Yayınları, 1970.
- _____. **Türkiye’de Siyasi Partilerin Ekonomik ve Sosyal Görüşleri, Belgeler, Kalkınma ve Planlama**. c.3. 2. kitap, İstanbul: Ak Yayınları, 1970.
- BOZDAĞ, İsmet. **Demokrat Parti ve Ötekiler**. İstanbul: Kervan Yayınları, 1975.
- COŞKUN, Süleyman. **Türkiye’de Politika (1920-1995)**. İstanbul: Cem Yayınları, 1995.
- DUVERGER, Maurice. **Siyasal Rejimler**. çev. Teoman Tunçdoğan, İstanbul: İletişim Yayınları, ty.
- ECEVİT, Bülent. **Ortanın Solu**. 2.bsk., İstanbul: Kim Yayınları, 1966.
- EROĞUL, Cem. **DP Tarihi ve İdeolojisi**. 2.bsk., Ankara: İmge Kitabevi, 1990.

- GENÇ, Süleyman. **12 Mart'a Nasıl Gelindi? Bir Devrin Perde Arkası, 1960-1971.**
Ankara: İleri Yayınları, 1971.
- GÖNLÜBOL, Mehmet. **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, 3.bsk.,** Ankara:
Ankara Üniversitesi Yayınları, 1975.
- GÜNGÖR, Celalettin. **27 Mayıs ve Partileşme Sorunu.** Ankara: [yey], 1992.
- HİKMET, Özdemir. **Ordunun Olağanüstü Rolü.** İstanbul: İz Yayınları, 1994.
- ILICAK, Nazlı. **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor. c.1-2.,** İstanbul: Kervan
Yayınları, 1975.
- İSLAM, Nadir Latif. **Sayın Ekrem Ali Can'a Açık Mektup.** Adapazarı: [yey],
1959.
- KARPAT, Kemal. **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Ekonomi, Kültürel Temeller.**
İstanbul: İstanbul Matbaası, 1967.
- KAYALI, Kurtuluş. **Ordu ve Siyaset: 27 Mayıs-12 Mart.** İstanbul: İletişim
Yayınları, 1994.
- KİLİ, Suna. **1960-1975 Döneminde CHP'de Gelişmeler: Siyaset Bilimi Açısından
Bir İnceleme.** İstanbul: Boğaziçi Üniv. Yayınları, 1976.
- MAZICI, Nurşen. **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Sivil Rejime Etkileri. yy: Gür
Yayınları, 1989.**
- MÜDERRİSOĞLU, Fikret. **Yeni Türkiye Partisi. yy.: [yey], 1963.**
- NADİ, Nadir. **27 Mayıs'tan 12 Mart'a.** İstanbul: Sinan Yayınları, 1971.
- ONULDURAN, Ersin. **Türkiye'de Siyasi Gelişme ve Siyasi Partiler.** Ankara: A.Ü.
SBF. Yayınları, 1974.
- ÖRSAN, Öymen. **Bir İhtilal Daha Var, 1908-1980.** İstanbul: Milliyet Yayınları,
1986.
- ÖRTÜLÜ, Erdoğan. **Üç Darbein Hikayesi.** İstanbul: Milli Ülkü Yayınları, 3.bsk.,
1974.
- ÖZDEMİR, Hikmet. **Çağdaş Türkiye 1908-1980, c.4: Türkiye Tarihi. 5.bsk.,**
İstanbul: Cem Yayınevi, 1997
- ÖZTÜRK, Kazım. **T.C. Hükümetleri ve Programları.** İstanbul: Ak Yayınları,
1968.
- ÖZTÜRK, Metin. **Ordu ve Politika.** Ankara: Gündoğan Yayınları, 1993.
- SAİM, Sezen. **Seçim ve Demokrasi.** İstanbul: Gündoğan Yayınları, 1994.

- SCHICK, İrvin Cemil-Tonak, Ertuğrul Ahmet (Derl.). **Geçiş Sürecinde Türkiye.** İstanbul: Belge Yayınları, 1990.
- SENCER, Muzaffer. **Türkiye’de Siyasi Partilerin Sosyal Temelleri.** İstanbul: Geçiş Yayınları, 1971.
- SEZEN, Saim. **Seçim ve Demokrasi.** yy: Gündoğan Yayınları, 1994.
- SHOW, Stanford. **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye.** c.II., Ankara: E Yayınları, 1983.
- SÜKAN, Faruk. **Başbakan Adnan Menderes’in Konuşmaları: 1950-1960.** Ankara: Kültür Ofset Ltd.Şti., 1991.
- TANYELİ, Halit ve TOPSAKAL, Adnan. **İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi.** İstanbul: İstanbul Matbaası, 1959.
- TEZİÇ, Erdoğan. **100 Soruda Siyasi Partiler: Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler.** İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1976.
- TİMUR, Taner. **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş.** İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- TOPKAYA, Ergin. **Anayasa, Siyasi Partiler Kanunu, Program ve Tüzükleriyle Türkiye’de Başlıca Siyasi Partiler.** Ankara: [yey], 1969.
- TÖKİN, F. Hüsrev. **Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi düşüncenin Gelişmesi.** İstanbul: Elif Yayınları, 1965.
- TUNAYA, Tanık Zafer. **Türkiye’de Siyasi Partiler: 1859-1952.** İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları AŞ Basımevi, 1952.
- UÇAROL, Rıfat. **Siyasi Tarih: 1789-1994.** göz.geç.ve geniş.4.bsk., İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.
- YURDSEVER, Nevin. **Türkiye’de Askeri Darbe Girişimleri (1960-1964).** İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1983.

III. Makaleler

- ALDIKAÇTI, Orhan. “27 Ekim 1957 Milletvekili Seçimleri”. **İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası**, c. XXIV. Sayı:1-4. s.13-25.
- ALEMDAR, Korkmaz. “Demokrat Parti ve Basın”. **Tarih ve Toplum Dergisi.** Sayı:53 (Mayıs 1988), İstanbul: 1989. s.19-23.

- ALİCAN, Ekrem. "Gerçek Sosyalizm ve Komünizm". **Dünya**, 09-11,13.12.1965, s.2.
- ____ "Gerçek Sosyalizm ve Komünizm". **Türk Kültürü Dergisi**, Sayı:39 (Ocak 1966), Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü yayını, 1966. s. 232-245.
- ARZIK, Nimet. "Sakıtlıklardan Kurtulanların İyüzü". **Yön**. 14.03.1962. Yıl 1. Sayı:13. s. 15.
- ____ "Yeni Türkiye Partisi Nasıl Kuruldu". **Yön**. 28.12.1962. Yıl:1. Sayı:11. s. 15-16.
- BORATAV, Korkut. "Demokrat Parti Döneminde Ekonomi", **Tarih ve Toplum Dergisi**. Sayı:53 (Mayıs 1988), İstanbul, 1988. s. 36-37.
- DEVİRİM, Hakkı. "Gitmeyi de bilen siyasetçi". **Radikal**. 20.06.2000.
- EMRE, Süleyman Arif. "Örnek Devlet Adamı Ekrem Alican", **Milli Gazete**, 22.06.2000. s.10.
- ENGİN, İlhan. "Günün Yazısı : Lider Buhranı". **Hürriyet**. 03.02.1961. s.2.
- FEYZİOĞLU, Turhan. "Demokrasi Davamıza Genel Bir Bakış". **Forum**. c.IV. No.46 (15 Şubat 1956). s.12-14.
- GÜRELİ, Nail. "Yakın Tarihin Perde Arkası 8-9: Torumtay Açıklıyor". **Milliyet**. 10-11.12.1993. s.15.
- GÜRSOY, Nilüfer. "14 Mayıs 1950 Öncesi ve Sonrası ". **ATA Dergisi**. Sayı 3. Yıl 1992. s.23-28.
- SAN, Suna. "Anahtar Deliğinden: Alican". **Tercüman**. 26.10.1965. s.1.
- SAVCI, Bahri. "Partilerin Birleşmeleri ve Siyasi Güç Birliği". **A.Ü. SBF. Dergisi**. c. XVII. No.:4. Ankara: [yey], 1958. s. 208-217.
- ____ "Türkiye Şartları Açısından Siyasi Partiler Rejimine Bir Bakış". **A.Ü. SBF. Dergisi**. 20 (1958). s.147-160.
- Toker, Metin. "Demokrasi Sancıları". **Milliyet**. 20.12.1999. s.15.
- YALMAN, Ahmet Emin. "Atlatılan Gaile ". **Vatan**, 16 Ekim 1955. s.4.

VI. Tezler

- ACAR, Ayşe. **Türk Siyasal Yaşamında Hürriyet Partisi**. Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 1986.

- AKSAN, Tülay. Türkiye’de Siyasal Partilerin Hukuki Statüsü. İ.Ü. Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Siyaset Bilimi basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 1986.
- AKIN, Fatih. Türkiye’de Azınlık Politikaları:6/7 Eylül 1955 Olayları. İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 1999.
- BAT, Nesibe. Siyasal Katılma. Türkiye’de Çok Partili Yaşama Geçiş. İ.Ü. Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 1985.
- ÇOLAK, Melek. Yeni Türkiye Partisi 1961-1973. Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış Doktora Tezi. İzmir, 1997.
- EVCİMEN, Günsev. Türkiye’de Siyasal Muhalefetin Anayasal Statüsü 1921-1982. İ.Ü. Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Siyaset Bilimi basılmamış Doktora Tezi. İstanbul, 1988.
- GÜLMEN, Yüksel. Türk Seçmen Davranışları 1960-1970. İ.Ü. İktisat Fak. basılmamış Doktora Tezi. Ankara, 1979.
- ÖZTÜRK, Tayyar. 1950-1960 Demokrat Parti Dönemi. İ.Ü. Uluslararası İlişkiler Böl. basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 1986.
- SERİM, Ekrem. Türkiye’de Anayasa Hukuku Yönünden 27 Mayıs Devriminden Bu Yana Siyaset-İktidar-Ordu İlişkileri. A.Ü. basılmamış Doktora Tezi. Ankara, 1974.
- TAŞPINAR, Gül Tuba. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi. İ.Ü. T.C. Tarihi Ana Bilim Dalı basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 1996.

V. Resmî Yayınlar

Aydın Tarihi, Mayıs 1945, ss.52-53; Temmuz 1946, s.5.

Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Gn.Md.lüğü. **Yürürlükteki Kanunlar Külliyesi**. c.3. Ankara: Başbakanlık Yayınları, ty.

DİE. **Türkiye Yılığ**, Ankara: [yey], 1962.

Düstur

TBMM. **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve TBMM İç Tüzüğü İlgili Hükümleri**. Ankara: TBMM Basımevi, 1997.

TBMM Tutanak Dergisi

TBMM Zabıt Ceridesi

VI. Parti Yayınları, Tebliğ ve Raporlar

Hürriyet Partisi Ana Nizamnamesi ve Programı, Ankara: [yey], 1956.

YTP. Yeni Türkiye Partisi Tüzüğü ve Programı. yy: [yey], 1963.

YTP İl İdare Kurulu. Alican'ın İnönü'ye Cevabı. Ankara: YTP İl İdare Kurulu Yayınları (Yargıçoğlu Matbaası), 1965.

VII. Gazete ve Dergiler

<u>Gazeteler</u>	:	<u>Dergiler</u>	:
Adapostası		Akis	
Akşam		Forum	
Cumhuriyet		Kim	
Demokrat Adapazarı		SBF Dergisi	
Dünya		Tarih ve Toplum Dergisi	
Güneş		Yarın	
Halkçı		Yön	
Hürriyet			
Milli Gazete			
Milliyet			
Öncü			
Radikal			
Son Havadis			
TC. Resmi Gazete			
Tercüman			
Ulus			
Vatan			
Yenigün			
Yeni Sakarya			
Zafer			